

Τ.ΕΙ. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΟΝΟΜΑ: ΚΑΛΑΝΤΖΗ ΜΥΡΤΩ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κα ΒΕΝΙΕΡΗ-ΙΓΓΛΕΣΗ

2010

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κύπρος είναι μια πανάρχαια χώρα με 9000 χρόνων ιστορία και πολιτισμό και παράλληλα μια νεαρή ανεξάρτητη Δημοκρατία από το 1960. Η γεωγραφική της θέση στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων – Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής – και στο σημείο επαφής μεγάλων πολιτισμών, καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό την ιστορία της διαμέσου των αιώνων. Λόγω της στρατηγικής της θέσης και του φυσικού πλούτου της η Κύπρος υπήρξε σ' όλη τη διάρκεια της μακραίωνης και πολυτάραχης ιστορίας της στόχος επιβουλών και κατακτητών. Ωστόσο οι Κύπριοι κατόρθωσαν να αφομοιώσουν δημιουργικά τις ξένες επιδράσεις και να διατηρήσουν ανέπαφη την ελληνική γλώσσα και την πολιτιστική τους κληρονομιά. Σήμερα η επιβίωση της Κύπρου κινδυνεύει από την διαίρεση που επέβαλε ο τουρκικός στρατός όταν εισέβαλε στο νησί το 1974. Το κυπριακό πρόβλημα, η παρατεινόμενη αυτή εκκρεμότητα εξαιτίας της μη εξεύρεσης μόνιμης και ικανοποιητικής λύσης, εξακολουθεί να παραμένει άλυτο και να θεωρείται ένα από τα σοβαρότερα που απασχολούν συνεχώς και μόνιμα τη διεθνή κοινότητα. Ο λόγος είναι η έλλειψη πολιτικής βούλησης εκ μέρους της τουρκικής πλευράς για την οριστική ρύθμιση του Κυπριακού και του μέλλοντος της Κύπρου. Ωστόσο, παρά τις τρομερές επιπτώσεις της τουρκικής εισβολής και τη συνεχιζόμενη για 26 χρόνια κατοχή του βόρειου τμήματός της, η Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί να περηφανεύεται για τα σημαντικά της επιτεύγματα σε όλους τους τομείς.

Η εργασία αναφέρεται στην εξέλιξη και στις προοπτικές ανάπτυξης του Τουρισμού, καθώς και στις επιπτώσεις – θετικές και αρνητικές – που προκύπτουν από αυτόν στους διάφορους τουριστικούς προορισμούς παγκόσμια, αλλά και για την Κύπρο ειδικότερα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και τις προοπτικές (στρατηγικά σχέδια) της νέας δεκαετίας μέχρι το 2010. Γίνεται σύντομη αναφορά για τα 9000 χρόνια ιστορίας και πολιτισμού της Κύπρου καθώς και στα τόσα αξιοθέατα, μουσεία, εκκλησίες και αρχαιολογικούς χώρους που μπορεί να επισκεφθεί κανείς στην κάθε επαρχία της. Αναφέρεται στους σκοπούς και στόχους του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού (ΚΟΤ) καθώς επίσης στις αρμοδιότητες του και στην προώθηση του τουριστικού προϊόντος της Κύπρου από τον Οργανισμό. Εκτενή αναφορά γίνεται στις εξελίξεις των σχέσεων Κύπρου - Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδική αναφορά γίνεται στο στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης όσον αφορά τη σημερινή κατάσταση και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν η οικονομική και κοινωνική πολιτική καθώς και οι διάφοροι τομείς δραστηριότητας αλλά και οι επιδιώξεις, οι σκοποί και οι στόχοι που έχουν τεθεί.

Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει όσο το δυνατό μια θετική και συνάμα ρεαλιστική εικόνα της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης στην Κύπρο σε συνάρτηση με τον Τουρισμό, καθώς επίσης τα προβλήματα αλλά και τα οφέλη που προκύπτουν από τον τομέα αυτό. Ο Τουρισμός, μετά την Ανεξαρτησία της Κύπρου μέχρι σήμερα και σίγουρα για πολλά ακόμα χρόνια θα είναι ο σημαντικότερος τομέας στην οικονομία του νησιού, θα είναι η «κότα» με τα χρυσά αυγά και θα πρέπει να προστατευτεί σαν κόρη οφθαλμού για τη συνέχιση της ανάπτυξης και ευημερίας του τόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

A. Εισαγωγή

Ο παγκόσμιος τουρισμός αναμένεται να έχει εκρηκτική ανάπτυξη και εξέλιξη τις επόμενες δύο δεκαετίες τόσο στις μετακινήσεις περιηγητών προς τους τουριστικούς προορισμούς, όσο και στην απασχόληση ανθρώπινου δυναμικού καθώς επίσης στις διάφορες υπηρεσίες που επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από τον τουρισμό.

Πιο κάτω γίνεται αναφορά στην εξέλιξη του τουρισμού παγκόσμια, με στατιστικά στοιχεία όσον αφορά τις αφίξεις τουριστών στους τουριστικούς προορισμούς και τα έσοδα σε ξένο συνάλλαγμα, στις προοπτικές ανάπτυξης του στην τουριστική ζήτηση, στην συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία, στις επενδύσεις που γίνονται στον τομέα αυτό, στους εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν τον τουρισμό και στις αλλαγές που του επιφέρουν, όπως είναι οι δημογραφικές, κοινωνικές, πολιτικές, νομοθετικές και θεσμικές, καθώς και στις επιπτώσεις των παραπάνω αλλά και μέτρα για αντιμετώπιση των επιπτώσεων αυτών.

B. Εξέλιξη του Τουρισμού Παγκόσμια

Από το 1950 όταν τα ταξίδια έγιναν προσιτά στο ευρύ κοινό, οι αφίξεις τουριστών διεθνώς σημείωσαν μέση ετήσια αύξηση κατά 7,4% από 25 εκ. σε 528,5 εκ. το 1994, ενώ τα έσοδα σε ξένο συνάλλαγμα αυξήθηκαν κατά 12,3% ετήσια από 2,1 δις δολάρια το 1950 σε 321,5 δις δολάρια το 1994. Σύμφωνα με τα προκαταρκτικά στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού υπολογίζεται ότι κατά το 1994, 1,4 εκ. περιηγητές ταξίδεψαν κάθε μέρα εκτός της χώρας τους για σκοπούς τουρισμού ξοδεύοντας περίπου 880 εκ. δολάρια για διαμονή, φαγητό, διασκέδαση και ψώνια.

Η δραστηριότητα στον τομέα του εσωτερικού τουρισμού, δηλαδή τα ταξίδια για διακοπές μέσα στην ίδια τη χώρα διαμονής ήταν κατά την ίδια περίοδο κατά πολύ μεγαλύτερη, δεκαπλάσια όσον αφορά τις αφίξεις και επταπλάσια περίπου όσον αφορά τις δαπάνες.

Κατά την δεκαετία του 1980 τα έσοδα από τον τουρισμό αυξήθηκαν με πολύ γρηγορότερους ρυθμούς από το διεθνές εμπόριο με αποτέλεσμα σήμερα ο τομέας του Τουρισμού να κατατάσσεται στους τρεις κυριότερους τομείς του διεθνούς εμπορίου μαζί με τα πετρελαιοειδή και τη βιομηχανία των αυτοκινήτων.

Από πλευράς απασχόλησης, ο τομέας του τουρισμού και των ταξιδιών είναι σήμερα ο μεγαλύτερος εργοδότης και δημιουργεί, λόγω των πολλαπλασιαστικών του επιπτώσεων σε άλλους τομείς δραστηριότητας τις περισσότερες θέσεις εργασίας στις περισσότερες χώρες. Έτσι, κατά το 1994, υπολογίζεται ότι η άμεση και έμμεση απασχόληση λόγω τουρισμού ήταν παγκόσμια 200 εκ. περίπου άτομα. Οι προορισμοί στους οποίους σημειώθηκαν οι

μεγαλύτερες αυξήσεις και οι οποίοι αναπτύχθηκαν με γρηγορότερους ρυθμούς κατά την δεκαετία του 1980 ήταν οι χώρες της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ασίας, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία με μέση ετήσια αύξηση στις αφίξεις τουριστών 9,3%. Αυξήσεις μεγαλύτερες του γενικού μέσου όρου σημειώθηκαν επίσης στην Αφρική, τη Μέση Ανατολή και την Αμερική. Το αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν η μείωση του μεριδίου της Ευρώπης στη διεθνή τουριστική κίνηση από 69% το 1980 σε 59,6% το 1994, δεδομένου ότι ο ρυθμός αύξησης των αφίξεων ήταν κατά πολύ μικρότερος, παρόλο ότι η Ευρώπη παραμένει πρώτη στις αφίξεις περιηγητών με 315 εκ. το 1994. Οι προορισμοί με τη μεγαλύτερη ζήτηση κατά το 1994 ήταν η Νοτιοανατολική Ασία, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία, η Νότια Αμερική, η Καραϊβική και Μεσογειακές χώρες της Νότιας Ευρώπης.

Όσον αφορά τα έσοδα από τον τουρισμό σε ξένο συνάλλαγμα, η σημασία και συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία είναι ασφαλώς πολύ μεγαλύτερη για τις αναπτυσσόμενες χώρες παρά για τις βιομηχανικά αναπτυγμένες, όπως και για καθαρά τουριστικές περιοχές όπως είναι η Καραϊβική και η Νότια Ευρώπη.

Σημειώνεται τέλος ότι οι κυριότερες περιοχές πηγές τουρισμού είναι οι χώρες της Ευρώπης και η Βόρεια Αμερική (Ηνωμένες Πολιτείες και Καναδάς). Οι αφίξεις από τις περιοχές αυτές αποτελούν το 57% και το 16% αντίστοιχα της συνολικής τουριστικής κίνησης παγκόσμια.

Γ. Προοπτικές Ανάπτυξης Τουρισμού

1. Τουριστική Ζήτηση

Οι προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού αναφέρονται στην περίοδο 1995 - 2000 όπως και στην πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα μέχρι το 2010. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, κατά την περίοδο 2000 - 2010 αναμένονται πιο συγκρατημένοι ρυθμοί ανάπτυξης.

Συγκεκριμένα:

(α) Οι αφίξεις περιηγητών αναμένεται να αυξηθούν κατά 4,4% ετήσια την περίοδο 1995 - 2000 και κατά 3,6% την περίοδο 2000 - 2010. Με βάση τους ρυθμούς αυτούς, οι διεθνείς αφίξεις περιηγητών υπολογίζονται να ανέλθουν σε 661 εκ. το 2000 και σε 937 εκ. το 2001.

(β) Τα έσοδα από τον τουρισμό αναμένεται να αυξηθούν κατά 4 - 5% περίπου ετήσια και υπολογίζεται ότι μέχρι το 2000 θα ξεπεράσουν τα 500 δις δολάρια.

(γ) Όσον αφορά τον σκοπό ταξιδιού, υπολογίζεται ότι τα ταξίδια για επαγγελματικούς λόγους θα αυξηθούν περισσότερο από τα ταξίδια αναψυχής λόγω της αναμενόμενης αύξησης

στην οικονομική ανάπτυξη και των εξελίξεων στο διεθνές εμπόριο και στον τομέα των διεθνών συνεργασιών κυρίως στην Ευρώπη, Βόρεια Αμερική και Ιαπωνία. Τα ταξίδια αναψυχής θα αυξηθούν περισσότερο από τα επαγγελματικά σε χώρες της Ανατολικής και Νότιας Ασίας λόγω της αναμενόμενης μεγάλης αύξησης των ταξιδιών για μακρινούς προορισμούς από τις βιομηχανικές χώρες - πηγές τουρισμού.

(δ) Κατά την ίδια περίοδο αναμένεται να αυξηθούν τα ταξίδια εντός της Ευρώπης κυρίως όπως και στις περιοχές της Νοτιοανατολικής Ασίας και του Βόρειου Ατλαντικού, ενώ υπολογίζεται ότι θα μειωθούν τα ταξίδια προς και από την Λατινική Αμερική όπως και μεταξύ της Βόρειας Αμερικής και της Καραϊβικής.

(ε) Από την πλευρά των χωρών - πηγών τουρισμού μεγαλύτερη αύξηση αναμένεται από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, τις Σκανδιναβικές αγορές και χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Τα ταξίδια από χώρες της Δυτικής Ευρώπης θα συνεχίσουν να αυξάνονται κατά 4% ετήσια, ενώ μικρότερες αυξήσεις θα σημειώσουν τα ταξίδια από τις χώρες της Βόρειας Αμερικής.

Συγκεκριμένα, για τις χρονιές 1997 και 1998, σύμφωνα με προκαταρκτικά στοιχεία και εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, η διεθνής τουριστική κίνηση το 1998 αυξήθηκε κατά 2,4% σε σύγκριση με το 1997 και έφτασε τα 625,2 εκ. αφίξεις σε σύγκριση με 610,8 εκ. το 1997 ενώ τα έσοδα υπολογίζονται σε 444,7 δις δολάρια το 1998 σε σύγκριση με 436 δις δολάρια το 1997, αυξήθηκαν δηλαδή κατά 2%.

Η Ευρώπη, όπου η τουριστική κίνηση αυξήθηκε το 1998 κατά 3% και έφτασε τα 372,5 εκ. αφίξεις σε σύγκριση με 361,5 εκ. το 1997, εξακολουθεί να προσελκύει το μεγαλύτερο μέρος του διεθνούς τουρισμού (59,6%). Το μερίδιο της Ευρώπης στις διεθνείς αφίξεις παρέμεινε στα ίδια επίπεδα με το 1997 ενώ οι ψηλότεροι ρυθμοί αύξησης σημειώθηκαν από την Αφρική. Τα έσοδα από τον τουρισμό στην Ευρώπη το 1998 ήταν 226,1 δις δολάρια σε σύγκριση με 218,2 δις δολάρια το 1997, αυξήθηκαν δηλαδή κατά 3,6%. Τα έσοδα από τον τουρισμό στην Ευρώπη αντιπροσωπεύουν το 51% των ολικών εσόδων από τον διεθνή τουρισμό.

Μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στις διεθνείς αφίξεις στην Αφρική, Μέση Ανατολή και Νότια Ασία. Συγκεκριμένα η τουριστική κίνηση στις χώρες της Αφρικής αυξήθηκε κατά 7,5% και έφτασε τα 24,9 εκ. σε σύγκριση με 23,1 εκ. το 1997, στη Μέση Ανατολή οι αφίξεις αυξήθηκαν κατά 5,3% από 14,8 εκ. το 1997 σε 15,6 εκ. το 1998 και στις χώρες της Νότιας Ασίας κατά 6,3% από 4,8 εκ. το 1997 σε 5,1 εκ. το 1998.

2. Συνεισφορά του Τουρισμού στην Οικονομία

2.1 Απασχόληση

Κατά το 1995 υπολογίζεται ότι θα δημιουργηθούν 12,6 εκ. νέες θέσεις εργασίας παγκόσμια λόγω της δραστηριότητας στον τουριστικό τομέα που θα απορροφήσουν το 10,7% του επιπρόσθετου εργατικού δυναμικού. Έτσι, η συνολική απασχόληση, άμεση και έμμεση, στον τομέα του τουρισμού, αναμένεται να ανέλθει σε 212 εκ., ενώ μέχρι το 2005 θα δημιουργηθούν 125 εκ. νέες θέσεις εργασίας ανεβάζοντας τη συνολική απασχόληση σε 338 εκ.. Οι μεγαλύτεροι εργοδότες με 108 εκ. θέσεις εργασίας και 50,7% του ολικού αριθμού θέσεων παγκόσμια είναι η Νότια Ασία και η Κίνα και ακολουθούν η Καραϊβική με 24,7%, η Ευρωπαϊκή Ένωση με 13,3% και η Λατινική Αμερική με 6%.

2.2 Συνεισφορά στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Η συνεισφορά του τομέα του τουρισμού και των ταξιδιών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν παγκόσμια υπολογίζεται να ανέλθει σε 10,9% το 1995 και να αυξηθεί σε 11,4% κατά το 2005. Το ύψος και η σημασία της συνεισφοράς του τουρισμού στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν διαφέρει για κάθε χώρα όπως είναι φυσικό, ανάλογα με την ανάπτυξη και το μέγεθος των άλλων μέσων της οικονομίας της κάθε χώρας. Στην Καραϊβική ο τομέας του τουρισμού συνεισφέρει κατά 31,5% του ακαθάριστου προϊόντος της.

2.3 Επενδύσεις

Οι κεφαλαιουχικές επενδύσεις σε νέες διευκολύνσεις και εξοπλισμό τόσο από τον δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα υπολογίζεται ότι κατά το 1995 θα ανέλθουν σε 1,9 τρις δολάρια και θα αποτελούν το 11,4% των ολικών επενδύσεων παγκόσμια σε όλους τους τομείς δραστηριότητας. Μέχρι το 2005 αναμένεται ότι οι επενδύσεις θα ανέλθουν σε 3,9 τρις δολάρια και σε πραγματικούς όρους θα αυξηθούν κατά 68,4%. Την πρώτη θέση στον τομέα των επενδύσεων κατά το 1995 θα κατέχει η Καραϊβική όπου από κάθε 4 δολάρια τα 3 θα επενδύονται στον τομέα του τουρισμού.

2.4 Παραγωγή / Απόδοση του Τουρισμού

Η όλη ακαθάριστη παραγωγή του τομέα του Τουρισμού και των ταξιδιών υπολογίζεται το 1995 σε 3,4 τρις δολάρια και αναμένεται να αυξηθεί σε 7,2 τρις δολάρια μέχρι το 2005 σημειώνοντας αύξηση σε πραγματικούς όρους 54,6%.

2.5 Έσοδα από Φορολογίες

Τα έσοδα από άμεση, έμμεση και προσωπική φορολογία υπολογίζονται κατά το 1995 σε 655 δις δολάρια και θα αποτελούν το 11,1% περίπου των συνολικών εσόδων από φορολογίες.

Δ. Εξωγενείς Παράγοντες που Επηρεάζουν τον Τουρισμό

Η ζήτηση για τουρισμό καθορίζεται τόσο από τις δυνάμεις της αγοράς (προσφορά και ζήτηση) όσο και από εξωγενείς παράγοντες, δηλαδή παράγοντες οι οποίοι δεν σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό αλλά επηρεάζουν την έκταση και το είδος της ζήτησης για τουριστική δραστηριότητα.

Οι εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν τον τουρισμό περιλαμβάνουν τις δημογραφικές και κοινωνικές αλλαγές, την οικονομική εξέλιξη, τις πολιτικές / νομοθετικές και θεσμικές αλλαγές, την ανάπτυξη της τεχνολογίας και του εμπορίου, την υποδομή στις μεταφορές και την ασφάλεια των ταξιδιών.

1. Δημογραφικές και Κοινωνικές Αλλαγές

Οι δημογραφικές και κοινωνικές αλλαγές στον πληθυσμό των αναπτυγμένων και πρόσφατα εκβιομηχανισμένων χωρών, ανεξάρτητα από άλλους παράγοντες, σημαίνουν ότι μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού θα έχουν τον χρόνο, την τάση και το εισόδημα για να ταξιδέψουν.

Οι αλλαγές αυτές αφορούν τα ακόλουθα:

- Ø την παράταση του ορίου ηλικίας του πληθυσμού
- Ø την αύξηση των εργαζομένων γυναικών και των οικογενειακών εισοδημάτων κατ' επέκταση
- Ø την αύξηση της αναλογίας των ανύπαντρων ενηλίκων
- Ø την τάση για την δημιουργία οικογένειας σε μεγαλύτερη ηλικία
- Ø την μεγαλύτερη αύξηση στον αριθμό των ζευγαριών χωρίς παιδιά σε σύγκριση με τη γενικότερη αύξηση πληθυσμού
- Ø την χαλάρωση στους περιορισμούς μετανάστευσης
- Ø την αύξηση του χρόνου για πληρωμένες διακοπές και την ελαστικότητα των εργάσιμων ωρών
- Ø την πρόωρη αφυπηρέτηση, και το αυξημένο ενδιαφέρον για δυνατότητες για ταξίδια.

1.1 Παρά τη μείωση που παρατηρείται στο ρυθμό αύξησης του πληθυσμού γενικά, αυξάνονται οι αριθμοί των ενήλικων ατόμων τα οποία έχουν μεγαλύτερη τάση και οικονομική δυνατότητα για ταξίδια. Μια από τις κυριότερες αλλαγές στις αναπτυγμένες

χώρες για τα επόμενα χρόνια θα είναι η συνεχής μείωση του πληθυσμού στις ηλικίες 15 - 24 χρονών. Η μείωση στις γεννήσεις τις δεκαετίες του 1960 και 1970 και η παράταση του ορίου ηλικίας, θα οδηγήσει σε αύξηση της αναλογίας του πληθυσμού της μέσης ηλικίας και των πιο ηλικιωμένων μεταξύ του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών. Η πρόβλεψη ότι θα αυξηθεί η αναλογία του πληθυσμού ηλικίας 35 - 54 χρονών ο οποίος διαθέτει μεγαλύτερο εισόδημα όπως και η αναλογία των συνταξιούχων 65 χρονών και άνω οδηγεί στο συμπέρασμα ότι θα υπάρξει μεγαλύτερη ζήτηση για ταξίδια.

1.2 Η συμβολή του γυναικείου πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό στις κυριότερες χώρες - πηγές τουρισμού αυξάνεται. Παράλληλα οι γυναίκες δημιουργούν οικογένεια σε μεγαλύτερη ηλικία και επιστρέφουν στην εργασία τους μετά την τεκνοποίηση. Τόσο σαν ξεχωριστό τμήμα αγοράς όσο και λόγω της συνεισφοράς τους στον οικογενειακό προϋπολογισμό, ο γυναικείος πληθυσμός αποτελεί σημαντική παράμετρο στον τομέα των ταξιδιών και των διακοπών.

1.3 Οι δύο κύριες αλλαγές στη δομή και τη σύνθεση του μέσου νοικοκυριού είναι η αυξημένη σημασία των ελεύθερων μελών και των ζευγαριών χωρίς παιδιά. Οι τάσεις αυτές στη δομή της οικογένειας αναμένεται να συνεχιστούν και να αυξήσουν τα ειδικά αυτά τμήματα της αγοράς.

1.4 Σύμφωνα με τους τρέχοντες ρυθμούς αύξησης υπολογίζεται ότι μέσα στα επόμενα 20 χρόνια το εργατικό δυναμικό στις χώρες του Τρίτου Κόσμου θα αυξηθεί κατά 700 εκ. περίπου ενώ σε αντίθεση κατά την ίδια περίοδο το εργατικό δυναμικό στις βιομηχανικές χώρες θα μείνει στάσιμο ή / και θα μειωθεί. Κατά συνέπεια αναμένεται ότι οι βιομηχανικές χώρες θα χαλαρώσουν τους περιορισμούς σε θέματα μετανάστευσης ώστε να εξασφαλίσουν το αναγκαίο εργατικό δυναμικό και να διασφαλίσουν την οικονομική τους ανάπτυξη. Οι επιπτώσεις από τις εξελίξεις αυτές θα είναι:

- Ø η αύξηση των ταξιδιών μεταξύ των χωρών προέλευσης και των χωρών όπου απασχολούνται οι μετανάστες εργάτες, και
- Ø η ανάγκη για ταξίδια και τουριστικά προϊόντα σχεδιασμένα για συγκεκριμένες εθνικές ομάδες.

1.5 Η αύξηση του πληρωμένου χρόνου διακοπών θα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση στη συχνότητα των διακοπών. Ειδικότερα των διακοπών μικρής διάρκειας. Η μεγαλύτερη διαφοροποίηση της ζήτησης για ταξίδια διακοπών (αύξηση στη ζήτηση για νέους / διαφορετικούς προορισμούς και αύξηση της ζήτησης για ταξίδια εκτός περιόδου αιχμής).

1.6 Οι συνταξιούχοι τώρα είναι περισσότεροι, έχουν καλύτερη μόρφωση και είναι περισσότερο δραστήριοι παρά σε προηγούμενες περιόδους. Η αγορά των συνταξιούχων έχει πολύ καλές προοπτικές για να συμβάλει στην αύξηση των μακρινών ταξιδιών.

1.7 Η βελτίωση του επιπέδου μόρφωσης αυξάνει το ενδιαφέρον για καλύτερη γνωριμία μεταξύ των διαφόρων λαών. Ταυτόχρονα, η ανάπτυξη της τεχνολογίας δίνει τώρα τις δυνατότητες για άμεση και ζωντανή σε αρκετές περιπτώσεις επαφή σχεδόν μεταξύ όλων των χωρών και λαών. Οι τάσεις για ένα «σφαιρικό» και «κοσμοπολίτικο» τρόπο ζωής οδηγεί στην αύξηση των ταξιδιών. Η αύξηση του ενδιαφέροντος για άλλες κοινωνίες ενισχύει την επιθυμία για ταξίδια και την αναζήτηση μεγαλύτερης ποικιλίας εμπειριών από τα ταξίδια. Οι καταναλωτές τώρα απαιτούν νέα πιο ευφάνταστα και ποικίλα προϊόντα και υπηρεσίες. Κατά την επόμενη δεκαετία τα ταξίδια τα οποία ετοιμάζονται στα μέτρα και τις απαιτήσεις των περιηγητών θα αυξηθούν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από τα καθιερωμένα πακέτα διακοπών.

2. Οικονομική Εξέλιξη

2.1 Μεταξύ της τάσης για ταξίδια και των οικονομικών εξελίξεων υπάρχει μια άμεση και ξεκάθαρη σύνδεση. Η ανάπτυξη / αύξηση στα ταξίδια εξαρτάται και επηρεάζεται άμεσα από τις εξελίξεις στην οικονομία. Νοούμενου ότι οι υπόλοιποι παράγοντες παραμένουν αναλλοίωτοι, αύξηση της τάξης του 1% στην κατανάλωση έχει σαν αποτέλεσμα αντίστοιχη αύξηση στα ταξίδια, μια αύξηση της τάξης του 2,5% στην κατανάλωση οδηγεί σε 4% αύξηση στα ταξίδια, ενώ αύξηση 5% στην κατανάλωση οδηγεί σε 10% αύξηση στις δαπάνες για ταξίδια.

2.2 Κατά τη δεκαετία του 1980, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες αυξήθηκε σε πραγματικούς όρους κατά 3% ετήσια. Η Διεθνής Τράπεζα προβλέπει μέση ετήσια αύξηση για τις ίδιες χώρες περίπου στα ίδια επίπεδα για την δεκαετία του 1990, ενώ για τις χώρες με χαμηλά και μεσαία εισοδήματα η αύξηση υπολογίζεται να κυμανθεί γύρω στο 4,6%. Οι συγκρατημένοι αυτοί ρυθμοί αύξησης που προβλέπονται για την δεκαετία του 1990 είναι αρκετοί για να διατηρήσουν ένα καλό ρυθμό ανάπτυξης στον τομέα του τουρισμού.

2.3 Η αναμενόμενη αύξηση των εισοδημάτων κατά την δεκαετία του 1990 θα έχει σαν αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση των ταξιδιών και της δαπάνης για διακοπές από μεγαλύτερους αριθμούς ατόμων με ψηλά εισοδήματα όπως και την αύξηση των κοινωνικών ομάδων οι οποίες θα αποκτήσουν τη δυνατότητα για ταξίδια.

2.4 Οι τιμές για ταξίδια, τουριστικά προϊόντα και υπηρεσίες καθορίζονται τόσο από τα επίπεδα και την αύξηση στο διαθέσιμο εισόδημα για ταξίδια και διακοπές, όσο και

από το κόστος των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Κατά το δεύτερο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα η αύξηση στο κόστος για ταξίδια ήταν σταθερά χαμηλότερη από την αύξηση στον πληθωρισμό, λόγω της εφαρμογής νέας τεχνολογίας και ανταγωνιστικών πιέσεων. Η φιλελευθεροποίηση των αερομεταφορών και η ανάπτυξη μεγαλύτερων και πιο αποδοτικών από πλευράς καυσίμων αεροσκαφών, θα συνεχίσει να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις τιμές.

2.5 Αλλαγές στις συναλλαγματικές ισοτιμίες επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό το κόστος ταξιδιών στο εξωτερικό και κατ' επέκταση την αύξηση των ταξιδιών. Μια αύξηση της τάξης του 5% στο κόστος ταξιδιών έχει σαν αποτέλεσμα μείωση κατά 6 - 10% στα ταξίδια.

3. Το ECU Ενισχύει τον Τουρισμό

Η καθιέρωση του ενιαίου νομίσματος προβλέπεται να έχει πολύ θετικές συνέπειες στην τουριστική κίνηση, τόσο από όσο και προς τις χώρες που συμμετέχουν. Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα αυτών που ταξιδεύουν είναι οι μετατροπές των νομισμάτων από χώρα σε χώρα. Η ύπαρξη ενός και μόνο νομίσματος θα απλουστεύει όλες τις συναλλαγές, διευκολύνει τις συγκρίσεις των τιμών των προϊόντων και των υπηρεσιών, και τελικά βοηθά, ώστε ο τουρίστας να αισθάνεται σαν στο σπίτι του σε οποιαδήποτε χώρα της Ευρώπης και αν βρίσκεται.

Συνολικά, για όλη την ευρωπαϊκή αγορά αναμένεται αύξηση των μετακινήσεων, τουριστικών και επαγγελματικών, αφού θα αντιμετωπίζεται από τους Ευρωπαίους ως μια ενιαία χώρα, της οποίας μπορούν να μετακινούνται χωρίς διαβατήριο και χωρίς να αλλάζουν νόμισμα. Ταυτόχρονα, η αύξηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών θα επιτρέπει στον τουρίστα να παίρνει χρήματα από το λογαριασμό του ακόμα και όταν βρίσκεται σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δίδοντας του έτσι τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί μέσω της κάρτας μετρητών του ή της πιστωτικής του κάρτας το σύνολο των αποταμιεύσεων του όπου και αν βρίσκεται. Άρα σε αυτό το επίπεδο των συναλλαγών, διευκολύνεται πολύ η ζωή του τουρίστα και μειώνονται οι κίνδυνοι, καθώς δε θα έχει τον συναλλαγματικό κίνδυνο χρησιμοποιώντας κάρτες.

Το πρώτο άμεσο όφελος που θα προκύψει για τους τουρίστες είναι η κατάργηση του κόστους μετατροπής από νόμισμα σε νόμισμα, το οποίο θα μειώσει σημαντικά το συνολικό κόστος διακοπών. Η διαφορά τιμής αγοράς και πώλησης με όλα τα άλλα έξοδα μαζί ξεπερνά το 5 - 6%. Έχει υπολογιστεί ότι εάν κάποιος πολίτης ταξίδευε σε 11 χώρες της Ε.Ε., το ένα δολάριο γίνεται 40 περίπου σεντς από τις μετατροπές. Αυτό είναι ένα ακραίο παράδειγμα,

αλλά απολύτως δηλωτικό των θετικών επιπτώσεων που θα υπάρξουν από την εισαγωγή του ECU.

Η καθιέρωση ενός ενιαίου νομίσματος θα επιτρέψει στον Ευρωπαϊό τουρίστα να κάνει ευκολότερα συγκρίσεις, όσον αφορά το κόστος παροχής υπηρεσιών στην Ισπανία, την Ιταλία κλπ.. Συνεπώς θα μπει έντονα το θέμα της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών υπηρεσιών, το οποίο και σήμερα ασφαλώς υπάρχει, αλλά τότε θα είναι ακόμα πιο ξεκάθαρο. Επειδή λοιπόν θα είναι πιο ξεκάθαρο το θέμα του ανταγωνισμού της τιμής, θα είναι πιο ξεκάθαρο το θέμα της ποιότητας των υπηρεσιών.

Οι επιπτώσεις από το ενιαίο νόμισμα θα γίνουν αισθητές πριν την απόσυρση των εθνικών νομισμάτων, αλλά θα φανούν σε όλο το μέγεθος τους από το 2002, που θα καταργηθούν πλήρως τα εθνικά νομίσματα. Το ερώτημα είναι πώς θα επηρεάσει ο τουρισμός τις χώρες που δε συμμετέχουν στην ΟΝΕ, όπως η Κύπρος και η Ελλάδα. Στην περίπτωση αυτή ενδέχεται να υπάρξει μια αύξηση του τουριστικού ρεύματος προς τις ανταγωνιστικές χώρες που θα συμμετέχουν στην ΟΝΕ.

Συνολικά, πάντως, στην Ε.Ε., η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει μια σημαντική αύξηση της τουριστικής κίνησης και των οικονομικών αποτελεσμάτων των τουριστικών επιχειρήσεων. Η ευρωπαϊκή τουριστική βιομηχανία εισέπραξε συνολικά το 1997 1,1 τρις ECU και κατέχει το 60% της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς.

4. Πολιτικές, Νομοθετικές και Θεσμικές Αλλαγές

Οι κυριότερες αλλαγές οι οποίες αναμένεται να επηρεάσουν την ανάπτυξη και την δομή του τομέα του τουρισμού στη δεκαετία του 1990 είναι οι ακόλουθες:

- Ø πολιτικές αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη
- Ø οικονομικά και ρυθμιστικά μέτρα εναρμόνισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και
- Ø φιλελευθεροποίηση των αερομεταφορών
- Ø συνοριακές διατυπώσεις για ταξιδιώτες
- Ø πολιτική οικονομικής ανάπτυξης
- Ø κίνημα για προστασία του περιβάλλοντος.

4.1 Η συνεχιζόμενη διευκόλυνση στους όρους διακίνησης από και προς τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, θα οδηγήσει σε σημαντική αύξηση στην κίνηση μεταξύ των χωρών αυτών και των χωρών της Δυτικής Ευρώπης.

4.2 Η συμπλήρωση του προγράμματος μέτρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ενιαία Αγορά, θα οδηγήσει στην κατάργηση των περιοριστικών μέτρων στις αερομεταφορές και στην επέκταση της δραστηριότητας των οργανωτών ταξιδιών. Ταυτόχρονα η εναρμόνιση

των ρυθμιστικών και οικονομικών μέτρων στις χώρες - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα του τουρισμού, θα έχει χωρίς αμφιβολία σαν αποτέλεσμα την αύξηση στις αερομεταφορές και στον τουρισμό στην Ευρώπη. Τα αποτελέσματα από τις εξελίξεις αυτές θα αρχίσουν να γίνονται αισθητά κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990.

Όσον αφορά το θέμα ειδικότερα της φιλελευθεροποίησης των αερομεταφορών, το δίλημμα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι αναπτυσσόμενες χώρες, είναι η δυσκολία των εθνικών αερομεταφορέων τους να αντιμετωπίσουν το μεγάλο κόστος για εξασφάλιση νέων αεροπλάνων και να κερδίσουν έτσι την εκτίμηση στις χώρες - πηγές τουρισμού, για προσέλκυση πελατείας. Ταυτόχρονα η πολιτική των «ανοικτών ουρανών» είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον κίνδυνο ένα μεγάλο μέρος των εσόδων από τα αεροπορικά ναύλα να τα καρπώνονται ξένοι αερομεταφορείς. Ο στόχος για τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της προστασίας από την μια, των εθνικών αερομεταφορέων και της πραγματοποίησης όσο το δυνατό μεγαλύτερων οικονομικών ωφελημάτων από τον τουρισμό από την άλλη.

4.3 Ο τουρισμός για τις αναπτυσσόμενες χώρες από την μια, εξασφαλίζει ξένο συνάλλαγμα και απασχόληση, ενώ από την άλλη επιφέρει αλλαγές σε παραδοσιακά κοινωνικά συστήματα και περιοχές φυσικής ομορφιάς και δημιουργεί μεγάλο βαθμό εξάρτησης. Η ανάπτυξη του τουρισμού έχει πλέον αναγνωριστεί σαν ένα νέο μέσο οικονομικής ανάπτυξης που συνδυάζει ωφελήματα και προβλήματα. Σχεδόν όλες οι αναπτυσσόμενες χώρες αντιλαμβάνονται ότι ο διεθνής τουρισμός είναι επιθυμητός. Η κυβερνητική πολιτική των χωρών αυτών είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη του τουρισμού λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές ανάγκες. Η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει περιεκτικό και ολοκληρωμένο σχεδιασμό του τουριστικού τομέα.

4.4 Το περιβάλλον αποτελεί την βάση για τον τουρισμό ο οποίος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους φυσικούς πόρους. Ταυτόχρονα ο τουρισμός απαιτεί ανάπτυξη της υποδομής και των διευκολύνσεων. Η σημασία του περιβάλλοντος για την ανάπτυξη του τουρισμού αναγνωρίζεται πλέον σε μεγάλο βαθμό. Τόσο οι κυβερνήσεις των χωρών - δεκτών τουρισμού, όσο και οι επενδυτές και επιχειρηματίες, αποδίδουν πλέον μεγάλη σημασία στην αειφόρα τουριστική ανάπτυξη (sustainable tourist development). Η αειφόρα τουριστική ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες των επισκεπτών και της περιοχής - δέκτη, ενώ ταυτόχρονα προστατεύει και επαυξάνει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Προϋπόθεση για την εφαρμογή αειφόρας τουριστικής ανάπτυξης είναι η διεξαγωγή μελετών χωρητικότητας (carrying

capacity) και η επιτυχία της υλοποίησης της επιτυγχάνεται μέσω ενός συστήματος αποτελεσματικού σχεδιασμού και μηχανισμών ελέγχου λειτουργίας. Η υιοθέτηση και εφαρμογή αειφόρας τουριστικής ανάπτυξης προϋποθέτει την αποδοχή και συνεργασία από όλους τους φορείς, τόσο του ιδιωτικού τομέα όσο και των τοπικών αρχών και των ίδιων των τουριστών.

5. Τεχνολογική Ανάπτυξη

Η πρόοδος στην τεχνολογία της αεροναυτικής μηχανικής και στα συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και προγραμμάτων, η οποία θα συνεχιστεί, θα έχει σαν αποτέλεσμα την διευκόλυνση των διευθετήσεων για κρατήσεις και ταξίδια, ενώ τα ταξίδια θα γίνουν γρηγορότερα και φθηνότερα λόγω εξοικονόμησης προσωπικού και μείωσης των κόστων λειτουργίας των αεροπορικών εταιριών και ταξιδιωτικών γραφείων.

6. Ασφάλεια Ταξιδιού

Η ασφάλεια των ταξιδιών είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την αύξηση του τουρισμού. Η αντίληψη για την προσωπική ασφάλεια γενικότερα συνίσταται στα ακόλουθα:

(α) Ασφάλεια στο ταξίδι = τεχνικός έλεγχος και επίπεδα λειτουργίας των μεταφορικών μέσων.

(β) Ασφάλεια στον προορισμό = θέματα υγείας, εγκληματικότητα, πολιτική και κοινωνική κατάσταση.

(γ) Ταξίδι και προορισμός = τρομοκρατία (αεροπειρατείες κλπ.).

Η λήψη των αναγκαίων μέτρων για διασφάλιση της ασφάλειας των ταξιδιών από μέρους των κυβερνήσεων και διοργανωτών ταξιδιών, μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα μερική αύξηση στο κόστος των ταξιδιών.

Ε. Εξελίξεις στη Ζήτηση και Προσφορά Τουριστικών Υπηρεσιών

Οι κυριότερες εξελίξεις και αλλαγές κατά τα επόμενα χρόνια στον τομέα της ζήτησης και προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών, χαρακτηρίζονται από τα ακόλουθα:

(α) Αύξηση στην αναλογία του πληθυσμού που πραγματοποιεί ταξίδια για διακοπές, κυρίως σε ξένους προορισμούς.

(β) Περισσότερα από ένα ταξίδια για διακοπές κατά τη διάρκεια του χρόνου (σύντομες διακοπές - μεγάλες διακοπές).

(γ) Αυξημένη ζήτηση για νέους πιο μακρινούς προορισμούς και νέα πιο «ευφάνταστα» προϊόντα.

(δ) Αυξημένη ζήτηση για περισσότερο δραστήριες και «περιπετειώδεις» διακοπές.

- (ε) Αυξημένη ζήτηση για σύντομες, είτε για ξεκούραση, είτε για ειδικά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες.
- (στ) Αναζήτηση από τους οργανωτές ταξιδιών νέων σχετικά μη αναπτυγμένων προορισμών πακέτων διακοπών με τη συμπερίληψη νέων προγραμμάτων και περισσότερη εξειδίκευση.
- (ζ) Τμηματοποίηση της αγοράς με βάση κυρίως τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, τρόπο ζωής και ενδιαφέροντα των περιηγητών και προσπάθεια για προσέλκυση των τμημάτων εκείνων στις απαιτήσεις των οποίων ανταποκρίνεται το προσφερόμενο προϊόν.
- (η) Μείωση του αριθμού των οργανωτών ταξιδιών της δραστηριότητας σε μικρό αριθμό μεγάλων οργανωτών ταξιδιών με μεμονωμένους προορισμούς.

ΣΤ. Στρατηγική Ανάπτυξης

1. Επιπτώσεις

Οι επιπτώσεις από τον τουρισμό για οποιαδήποτε περιοχή - δέκτη (χώρα, περιοχή, θέρετρο) είναι οικονομικές, κοινωνικοπολιτιστικές και περιβαλλοντικές. Η έκταση των επιπτώσεων αυτών αναμένεται να αυξηθεί λόγω της αναμενόμενης αύξησης στους αριθμούς των περιηγητών. Επιπρόσθετα, οι επιπτώσεις αυτές θα είναι μεγαλύτερες για τις αναπτυσσόμενες χώρες όπου το μερίδιο τους στο διεθνή τουρισμό αναμένεται να αυξηθεί μέχρι το 2000.

1.1 Ο πόλος του τουρισμού θα γίνει ακόμα μεγαλύτερος και σημαντικότερος στη διεθνή οικονομία λόγω της γρηγορότερης ανάπτυξης του από άλλους τομείς. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της αναλογίας των θέσεων εργασίας και των εισοδημάτων που προέρχονται άμεσα από τον τουρισμό. Επίσης ολοένα και περισσότερες τοπικές οικονομίες θα υποστηρίζονται σε μεγάλο βαθμό και κατ' επέκταση θα εξαρτώνται από τον διεθνή τουρισμό.

1.2 Η επαφή μεταξύ του ντόπιου πληθυσμού και των επισκεπτών δημιουργεί κοινωνικοπολιτιστικές επιπτώσεις. Το μέγεθος των επιπτώσεων αυτών στον τρόπο ζωής και την κουλτούρα του ντόπιου πληθυσμού εξαρτάται τόσο από το είδος, το μέγεθος και την συγκέντρωση του τουρισμού όσο και από τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου ντόπιου πληθυσμού και τη δυναμικότητα των χαρακτηριστικών αυτών. Επομένως, οι κοινωνικοπολιτιστικές επιπτώσεις θα πρέπει να μελετούνται για κάθε περίπτωση ξεχωριστά ώστε να γίνονται τα κατάλληλα προγράμματα με τα οποία η τουριστική δραστηριότητα θα

απορροφάται από την κοινωνία της περιοχής - δέκτη και θα έχει τις λιγότερες επιπτώσεις στην κοινότητα και στον πολιτισμό της.

1.3 Με την αύξηση των αριθμών των περιηγητών, αυξάνονται και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον. Το πρόβλημα του «συνωστισμού» στις τουριστικές περιοχές θα γίνει οξύτερο ειδικά σε περιοχές με περιορισμένη έκταση και ικανότητα να απορροφήσουν μεγάλους αριθμούς. Μεγάλοι αριθμοί τουριστών μπορεί να προκαλέσουν ζημιά σε περιοχές με ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον. Επομένως παρουσιάζεται επιτακτικότερη η ανάγκη για σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης έτσι ώστε να αποφεύγεται ο συνωστισμός και να εμποδίζεται η βλάβη στο φυσικό περιβάλλον.

2. Μέτρα / Τρόποι για Μείωση των Επιπτώσεων

2.1 Πρωταρχικής σημασίας μέτρο για τον καθορισμό του μεγέθους της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής και τη μέτρηση των επιπτώσεων από την ανάπτυξη αυτή, είναι ο υπολογισμός της απορροφητικής χωρητικότητας / δυνατότητας (absorbing capacity) της οικονομίας σε σχέση με τον τουρισμό. Ο όρος αυτός στην ευρύτερη του έννοια σημαίνει την ικανότητα μιας περιοχής να προσφέρει τις απαιτούμενες εγκαταστάσεις / διευκολύνσεις και υποδομή για να ανταποκριθεί στην ζήτηση. Οι περιορισμοί που μπορούν να υπάρχουν αφορούν το εργατικό δυναμικό, την έλλειψη κεφαλαίων, την περιορισμένη έκταση γης και τη σπανιότητα / έλλειψη φυσικών πόρων.

2.2 Μεγάλης σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη, είναι επίσης ο καθορισμός των επιτρεπόμενων αναπτύξεων και των επιπέδων των οικοδομών και η εισαγωγή κανονισμών ειδικότερα όσον αφορά το ύψος, το μέγεθος, την απόσταση από την παραλία και τις διευκολύνσεις. Θα πρέπει επίσης να ενθαρρύνεται η ανέγερση οικοδομών με παραδοσιακό χαρακτήρα.

2.3 Πολλοί τουριστικοί προορισμοί και περιοχές αντιμετωπίζουν το πρόβλημα του υπολογισμού του ανώτατου αριθμού τουριστών που μπορούν να δεχτούν. Ένας τρόπος για να γίνει αυτό, είναι να υπολογιστεί η χωρητικότητα μιας περιοχής με βάση διάφορα κριτήρια κυρίως οικονομικά, κοινωνικοπολιτιστικά και περιβαλλοντικά.

2.4 Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στον καθορισμό του επιπέδου τουριστικής ανάπτυξης, είναι το εργατικό δυναμικό και η διατήρηση ελάχιστων επιπέδων εξυπηρέτησης και λειτουργίας των τουριστικών καταλυμάτων ώστε να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις της τουριστικής πελατείας.

2.5 Εξίσου σημαντική και απαραίτητη προϋπόθεση είναι η διασφάλιση ψηλού επιπέδου υπηρεσιών στους τομείς των οργανωμένων εκδρομών και των μεταφορών με τον

καθορισμό ψηλών επιπέδων για τον εξοπλισμό και ελάχιστων προσόντων για το προσωπικό, ειδικότερα για ξεναγούς.

2.6 Βασική προϋπόθεση επιτυχίας στον τομέα του τουρισμού είναι η στενή συνεργασία μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Η συνεργασία αυτή πρέπει να υπάρχει στους τομείς του προγραμματισμού - σχεδιασμού της εμπορίας και της λειτουργίας, λόγω της αλληλοεξάρτησης των δύο τομέων. Κανένας από τους δύο τομείς δεν μπορεί να επιτύχει τους στόχους του εάν οι στόχοι δεν είναι κοινοί.

2.7 Ο ρόλος των Κυβερνήσεων στον τουρισμό είναι καταλυτικός και διευκολυντικός ώστε να δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την επιτυχή λειτουργία του τουριστικού τομέα. Στον τομέα της εμπορίας του προϊόντος η συνεργασία του δημόσιου τομέα με τον ιδιωτικό, δηλαδή τους επαγγελματίες τουρισμού, είναι ζωτική και απαραίτητη για την αποτελεσματικότητα των ενεργειών και την εξοικονόμηση κεφαλαίων.

Z. Συμπεράσματα

Από όσα αναλύονται πιο πάνω, προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα όσο αφορά τις μελλοντικές προοπτικές του τουρισμού, τις τάσεις που θα επικρατήσουν στο διεθνές προσκήνιο, τις ανάγκες και απαιτήσεις του τουρίστα και την προσέγγιση / πολιτική που θα πρέπει να ακολουθήσουν οι τουριστικοί προορισμοί:

- (1) Η τουριστική κίνηση και οι δαπάνες θα αυξάνονται σταθερά.
- (2) Θα υπάρξει πιο έντονος και μεγαλύτερος ανταγωνισμός μεταξύ των τουριστικών προορισμών.
- (3) Μεγαλύτερο ενδιαφέρον και προσοχή στις επιπτώσεις του τουρισμού (οικονομικές, κοινωνικοπολιτιστικές και περιβαλλοντικές).
- (4) Καλύτερα ενημερωμένοι περιηγητές, περισσότερο απαιτητικοί και ευαίσθητοποιημένοι σε θέματα περιβάλλοντος.

Η επιτυχία στον τομέα του τουρισμού στη δεκαετία του 1990 και στην πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, εξαρτάται απόλυτα από τον επαγγελματισμό στην προσέγγιση τόσο από την πλευρά των προορισμών, όσο και από την πλευρά των οργανωτών ταξιδιών. Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία είναι η ανάπτυξη του τουρισμού με τρόπο ώστε:

- Ø να αφομοιώνεται από την φιλοξενούσα χώρα και τον ντόπιο πληθυσμό (με ελάχιστες αρνητικές κοινωνικοπολιτιστικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις), - να συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας - προορισμού,
- Ø να διασφαλίζει ικανοποιητική απόδοση των επενδύσεων στους επενδυτές και επιχειρηματίες τουρισμού και ταξιδιών,

Ø να προσφέρει ικανοποιητικές εμπειρίες στους επισκέπτες.

Η επίτευξη των πιο πάνω στόχων προϋποθέτει αναβάθμιση των γνώσεων και των ικανοτήτων τόσο από μέρους των Κυβερνήσεων, Εθνικών Οργανισμών Τουρισμού, όσο και από μέρους των επιχειρηματιών και μεγαλύτερη πολιτική θέληση για συνεργασία. Οι ζωτικοί τομείς στους οποίους επιβάλλεται να υπάρξει βελτίωση και επέκταση είναι:

(α) Περιεκτικός και ολοκληρωμένος προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης.

(β) Ολοκληρωμένη στρατηγική ανάπτυξης.

(γ) Συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και κοινά προγράμματα δραστηριοτήτων μεταξύ εθνικών οργανισμών τουρισμού ή κυβερνητικών υπηρεσιών αρμόδιων για θέματα τουρισμού και επιχειρηματιών τουρισμού και ταξιδιών.

(δ) Συνεργασία μεταξύ γειτονικών τουριστικών προορισμών σε θέματα διαφήμισης και προβολής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΥΠΡΟΣ: 9000 ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

A. Εισαγωγή

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί τον σημαντικότερο ζωντανό θησαυρό ενός λαού. Μέσω αυτής διαπλάθεται και εκφράζεται η ταυτότητα του και η επίγνωση της ιστορικής του συνέχειας μέσα στο χρόνο.

Η Κύπρος είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί της Μεσογείου. Βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Η γεωγραφική της θέση καθόρισε από τα πανάρχαια χρόνια την πολύ ταραγμένη ιστορική της μοίρα. Τους πρώτους κατοίκους διαδέχθηκαν οι Μυκηναίοι Αχαιοί, πριν 3500 χρόνια, εδραιώνοντας τον πολιτισμό τους και εισάγοντας στο νησί μόνιμα πλέον τις ελληνικές ρίζες. Από τότε πέρασαν πολλοί άλλοι λαοί, ανάμεσα τους οι Φοίνικες, οι Ασύριοι, οι Σταυροφόροι, οι Ενετοί, οι Τούρκοι και οι Βρετανοί, που άφησαν πίσω τους σημάδια της διέλευσης τους.

Σ' αυτό το νησί περπάτησαν κάποτε οι απόστολοι του Χριστού. Η λαμπρότητα της χριστιανικής αυτοκρατορίας του Βυζαντίου, περιέβαλε για πολλούς αιώνες και την Κύπρο. Εδώ υπάρχουν προϊστορικοί συνοικισμοί, αρχαίοι ελληνικοί ναοί, θέατρα και επαύλεις της ρωμαϊκής εποχής, πρωτοχριστιανικές βασιλικές, βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια, κάστρα σταυροφόρων, γοτθικές εκκλησίες, ενετικές οχυρώσεις κλπ..

Στα χωριά διατηρούνται ζωντανοί παλιοί τρόποι ζωής, έθιμα και παραδόσεις. Σε γραφικά χωριά, οι αγγαιοπλάστες πλάθουν ακόμα θαυμάσια ανθρωπόμορφα σχήματα για να στολίσουν τα πήλινα αγγεία τους, όπως έκαναν και οι ομότεχνοί τους στην αρχαία Κύπρο. Στη Φοίτη, πατρίδα θαυμάσιων υφαντών, ακούγεται ακόμα ο ήχος του αργαλειού. Άντρες ντυμένοι με την παραδοσιακή βράκα συγκεντρώνονται ακόμα στο καφενείο του χωριού για μια παρτίδα τάβλι.

Υπάρχουν ακόμα γιορτές που οι ρίζες τους φθάνουν στα βάθη της αρχαιότητας, όπως τα Καρναβάλια και τα Ανθεστήρια. Η Θεά της Ομορφιάς και του Έρωτα δεν έχει εγκαταλείψει την αγαπημένη της Πάφο και τη «Γλυκιά Χώρα Κύπρο». Η παρουσία της είναι διάχυτη στη φωτεινή ατμόσφαιρα, στην ομορφιά του τοπίου και στη γοητεία του λαού της Κύπρου. Στα Κούκλια, όπου κάποτε βρισκόταν ο μεγάλος ναός της, υπήρχε μέχρι πριν λίγα χρόνια μια εκκλησία γνωστή με το όνομα «Εκκλησία της Παναγίας της Αφροδίτισσας».

Οι αθάνατοι στίχοι των αρχαίων Ελλήνων τραγικών και κωμικών ποιητών αντηχούν τα θερμά καλοκαιρινά βράδια στο αρχαίο θέατρο του Κουρίου, όπου δίνονται παραστάσεις αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Και το Σεπτέμβριο ρέει άφθονο το κρασί και το πνεύμα του Διόνυσου, Θεού του κρασιού και της Ευθυμίας, κυριαρχεί παντού κατά τη διάρκεια της Γιορτής του Κρασιού. Στα δημοτικά μεσαιωνικά τραγούδια που ακόμα ακούγονται στο νησί

ζωντανεύουν οι θρύλοι του Διγενή, του ακατάβλητου ακρίτα του Βυζαντίου, και της αδάμαστης Ρήγαινας, πανώριας αμαζόνας και βασίλισσας.

Στα μαγαζάκια της Χώρας, της παλιάς εντός των τειχών Λευκωσίας, οι χαλκωματάδες δουλεύουν ακόμα το μέταλλο με τον πατροπαράδοτο τρόπο. Ανάμεσα στα παλιά πετρόκτιστα σπίτια και τα στενά δρομάκια της πόλης, όπως και στα περισσότερα χωριά, παραμένει το γοητευτικό άρωμα του παρελθόντος. Εδώ το παρελθόν ζει πλάι - πλάι με το παρόν σε μια μοναδική σύνδεση ζωής και ιστορίας.

Δυστυχώς από τον Ιούλιο του 1974 ένα μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου βρίσκεται κάτω από τουρκική κατοχή με αποτέλεσμα η γνωριμία με αυτό να είναι αδύνατη. Αυτή η κληρονομιά υποβάλλεται συνεχώς σε σοβαρές καταστροφές, γιατί οι τουρκικές δυνάμεις του Αττίλα επιδιώκουν συστηματικά τη δημογραφική και πολιτιστική αλλοίωση της κατακτημένης Κύπρου.

B. Σύντομη Ιστορική Επισκόπηση

7000 - 3900 π.Χ.: Νεολιθική Εποχή

Οι αρχαιότεροι συνοικισμοί της Κύπρου χρονολογούνται σ' αυτήν την εποχή και βρίσκονται κυρίως κοντά στα Νότια και Βόρεια παράλια. Στη πρώτη φάση υπάρχουν μόνο λίθινα αντικείμενα. Η αγγειοπλαστική εμφανίζεται μετά το 5000 π.Χ..

3900 - 2500 π.Χ.: Χαλκολιθική Εποχή

Οι περισσότεροι χαλκολιθικοί συνοικισμοί βρίσκονται στη Δυτική Κύπρο, όπου αναπτύσσεται η λατρεία της θεάς της γονιμότητας. Οι κάτοικοι της Κύπρου ανακαλύπτουν το χαλκό, αλλά η εκμετάλλευσή του είναι ακόμη σε πολύ περιορισμένη κλίμακα.

2500 - 1050 π.Χ.: Εποχή της Χαλκοκρατίας

Γίνεται σε έκταση εκμετάλλευση του χαλκού που φέρνει πλούτο στην Κύπρο. Δημιουργούνται εμπορικές σχέσεις με την Εγγύς Ανατολή, την Αίγυπτο και το Αιγαίο. Μετά το 1400 π.Χ. Μυκηναίοι από την Ελλάδα φθάνουν στην Κύπρο σαν έμποροι. Κατά τη διάρκεια του 12^{ου} και 11^{ου} αιώνα διαδοχικά κύματα Αχαιών Ελλήνων εγκαθίστανται στην Κύπρο. Φέρνουν μαζί τους την ελληνική γλώσσα, τη θρησκεία και τα έθιμά τους και ιδρύουν πόλεις - βασιλεία με επιβλητικά μνημεία και εντυπωσιακά κυκλώπεια τείχη, όπως η Πάφος, η Σαλαμίνα, το Κίτιον και το Κούριο. Οι Αχαιοί εξελληνίζουν την Κύπρο.

1050 - 750 π.Χ.: Εμφάνιση Πόλεων - Βασιλείων

Ο ελληνικός πολιτισμός απλώνεται σ' όλη την Κύπρο. Στο νησί υπάρχουν δέκα πόλεις - βασιλεία. Φοίνικες εγκαθίστανται στο Κίτιον. Ο 8^{ος} π.Χ. αιώνας είναι εποχή μεγάλης ευημερίας.

750 - 325 π.Χ.: Ακμή Κυπριακών Βασιλείων

Η εποχή ευημερίας συνεχίζεται αλλά η Κύπρος γίνεται λεία διαφόρων κατακτητών. Τα Κυπριακά Βασίλεια αγωνίζονται να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους αλλά υποτάσσονται διαδοχικά σε ξένους ισχυρούς κατακτητές: στους Ασσύριους, τους Αιγύπτιους και τους Πέρσες. Επί εποχής του βασιλιά της Σαλαμίνας Ευαγόρα Α' (411 - 374 π.Χ.) η Κύπρος γίνεται ένα από τα σπουδαιότερα πολιτικά και πολιτιστικά κέντρα του Ελληνικού κόσμου. Ο Ευαγόρας Α' επαναστατεί εναντίον των Περσών και ενώνει όλη την Κύπρο. Ύστερα από πολύχρονο πόλεμο αναγκάζεται να συνάψει ειρήνη με την Περσία και χάνει τον έλεγχο της Κύπρου.

333 - 325 π.Χ.: Μέγας Αλέξανδρος

Κατά τη μεγάλη και νικηφόρα εκστρατεία του ο Μέγας Αλέξανδρος, βασιλιάς της Μακεδονίας κατακτά την Περσία και εντάσσει την Κύπρο στην αυτοκρατορία του.

325 - 58 π.Χ.: Ελληνιστική Εποχή

Ύστερα από τους πολέμους διαδοχής ανάμεσα στους στρατηγούς του Μεγάλου Αλεξάνδρου και τη διαίρεση της αυτοκρατορίας του, η Κύπρος περιλαμβάνεται στα όρια του ελληνιστικού βασιλείου των Πτολεμαίων της Αιγύπτου και κατ' επέκταση στον Ελληνικό Αλεξανδρινό κόσμο. Για την Κύπρο αυτή η εποχή ήταν περίοδος πλούτου και ακμής. Τα Κυπριακά Βασίλεια καταργούνται και το νησί ενώνεται κάτω από τους Πτολεμαίους, με πρωτεύουσα την Πάφο.

58 π.Χ. - 330 μ.Χ.: Ρωμαϊκή Εποχή

Κατά τη διάρκεια των πολέμων ανάμεσα στην Αίγυπτο και τη Ρώμη οι τύχες της Κύπρου εμπλέκονται στην μεγάλη αναμέτρηση. Μετά την ήττα του Αντώνιου και της Κλεοπάτρας στο Άκτιο (31 π.Χ.) η Κύπρος γίνεται οριστικά τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και διοικείται από ένα Ρωμαίο ανθύπατο που εδρεύει στην Πάφο. Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου των Αποστόλων Παύλου και Βαρνάβα (45 μ.Χ.), ο ανθύπατος της Κύπρου Σέργιος Παύλος δέχεται τον Χριστιανισμό και η Κύπρος γίνεται η πρώτη χώρα με χριστιανό διοικητή. Ισχυροί σεισμοί κατά τον 1^ο π.Χ. και 1^ο μ.Χ. αιώνα καταστρέφουν πολλές πόλεις οι οποίες ξανακτίζονται. Το 313 με το Διάταγμα του

Μεδιολάνου παρέχεται ελευθερία λατρείας στους Χριστιανούς. Το 325 Κύπριοι Επίσκοποι λαμβάνουν μέρος στην Α' Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας.

330 - 1191 μ.Χ.: Βυζαντινή Περίοδος

Με το χωρισμό της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε Ανατολικό και σε Δυτικό Κράτος, η Κύπρος γίνεται τμήμα του Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους που είναι γνωστό στην ιστορία με τα ονόματα Βυζάντιο και Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Νέοι σεισμοί κατά τον 4^ο μ.Χ. αιώνα καταστρέφουν εντελώς τις κύριες πόλεις, οι οποίες εγκαταλείπονται πλέον οριστικά. Εμφανίζονται νέες πόλεις, πρωτεύουσα γίνεται η Κωνσταντία κοντά στη Σαλαμίνα και από τον 4^ο - 5^ο μ.Χ. αιώνα οικοδομούνται μεγάλες βασιλικές. Το 488, μετά την ανεύρεση στη Σαλαμίνα του τάφου του Αποστόλου Βαρνάβα και του λειψάνου του με το χειρόγραφο Ευαγγέλιο του Ματθαίου ο αυτοκράτορας Ζήνωνας παραχωρεί στην Εκκλησία της Κύπρου πλήρη αυτονομία και στον Αρχιεπίσκοπο αυτοκρατορικά προνόμια, όπως να φέρει αυτοκρατορικό σκήπτρο αντί ποιμαντορική ράβδο, να φέρει κόκκινο αυτοκρατορικό μανδύα και να υπογράφει με κόκκινο μελάνι. Το 647 οι Άραβες με αρχηγό τον Μωαβία κάνουν την πρώτη τους καταστρεπτική επιδρομή εναντίον της Κύπρου. Άραβες και πειρατές ταλανίζουν το νησί για τρεις αιώνες, μέχρι που ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Φωκάς κατατροπώνει τους Άραβες και ελευθερώνει την Κύπρο το 965.

1191 - 1192: Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος και Ναΐτες

Ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος, βασιλιάς της Αγγλίας, παίρνει μέρος στην Γ' Σταυροφορία. Το 1191 ένα από τα πλοία του με την αρραβωνιαστικιά του Βερεγγάρια της Ναβάρρας, την αδελφή του και άλλους επίσημους ναυαγεί κοντά στη Λεμεσό. Ο Ισαάκιος Κομνηνός, βυζαντινός διοικητής της Κύπρου που είχε αυτοκηρυχθεί αυτοκράτορας του νησιού, αρνείται βοήθεια προς τους ναυαγούς. Η προσβλητική συμπεριφορά του Ισαάκιου εξοργίζει τον Ριχάρδο και του δίνει το πρόσχημα να καταλάβει την Κύπρο, στα 1191. Στη Λεμεσό παντρεύεται την Βερεγγάρια και τη στέφει βασίλισσα της Αγγλίας. Λίγο αργότερα πωλεί το νησί στους Ναΐτες για 100.000 δηνάρια. Αυτοί όμως, μετά την επανάσταση των κατοίκων εναντίον τους, πωλούν την Κύπρο, τον επόμενο χρόνο, στο φράγκο Γουίδωνα Λουζινιανό, έκπτωτο βασιλιά των Ιεροσολύμων.

1192 - 1489: Εποχή της Φραγκοκρατίας

Ο Γουίδος Λουζινιανός εγκαθιστά το φεουδαρχικό σύστημα στην Κύπρο. Μοιράζει την Κύπρο σε φέουδα τα οποία παραχωρεί σε Ευρωπαίους ευγενείς. Οι ντόπιοι κάτοικοι γίνονται δουλοπάροικοι. Επίσημη εκκλησία αναγνωρίζεται η Καθολική, η οποία με την σύμπραξη της πολιτικής εξουσίας διώκει και καταπιέζει την ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου.

Παρ' όλες τις πιέσεις, λαός και Εκκλησία μένουν προσκολλημένοι στην Ορθοδοξία. Η Αμμόχωστος γίνεται μια από τις πλουσιότερες πόλεις της Εγγύς Ανατολής. Η Λευκωσία είναι πρωτεύουσα του νησιού και έδρα των φράγκων βασιλιάδων. Η δυναστεία των Λουζινιανών τελειώνει όταν η τελευταία βασίλισσα, η Αικατερίνη Κορνάρο παραχωρεί την Κύπρο στην Ενετική Δημοκρατία το 1489.

1489 - 1571: Εποχή της Ενετοκρατίας

Από Φραγκικό Βασίλειο η Κύπρος γίνεται αποικία της Δημοκρατίας του Αγίου Μάρκου. Η αυξανόμενη οθωμανική απειλή αναγκάζει τους Ενετούς να οχυρώσουν το νησί. Οι σημαντικές πόλεις της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου ενισχύονται με δυνατά τείχη που θεωρήθηκαν δείγματα πρωτοποριακής αμυντικής αρχιτεκτονικής.

1571 - 1878: Εποχή της Τουρκοκρατίας

Οι νέες οχυρώσεις των Ενετών δεν προστάτευσαν την Κύπρο από τους Οθωμανούς. Το 1570 Τουρκικές δυνάμεις επιτίθενται εναντίον της Κύπρου, καταλαμβάνουν την Λευκωσία και σφαγιάζουν 20.000 από τους κατοίκους. Πολιορκούν για ένα έτος την Αμμόχωστο. Ύστερα από γενναία αντίσταση των υπερασπιστών η Αμμόχωστος παραδίνεται το 1571 στον Τούρκο Πασά Λαλά Μουσταφά, ο οποίος ενώ είχε υποσχεθεί ελεύθερη έξοδο στους πολεμιστές τελικά διατάζει το βασανισμό και τη θανάτωση του φρούραρχου Μάρκου Αντωνίου Βραγαδίνου και την εκτέλεση των υπολοίπων. Μετά την Τουρκική κατάκτηση οι Λατίνοι κληρικοί εκδιώκονται ή εξισλαμίζονται, η Ορθόδοξη Εκκλησία αποκαθίσταται και ο Αρχιεπίσκοπος αναγνωρίζεται από την Υψηλή Πύλη σαν αντιπρόσωπος των Ελλήνων Ορθοδόξων κατοίκων. Οι Κύπριοι πέρασαν κάθε είδους δοκιμασίες στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Όταν το 1821 αρχίζει η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση, ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οι τρεις Επίσκοποι, άλλοι ανώτεροι κληρικοί και πολλές εκατοντάδες πολιτών εκτελούνται από τους Τούρκους (9 Ιουλίου 1821).

1878 - 1960: Εποχή της Αγγλοκρατίας

Το 1878 η Μεγάλη Βρετανία ύστερα από ειδική συμφωνία με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αναλαμβάνει την διακυβέρνηση της Κύπρου η οποία παραμένει τυπικά τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι το 1914, οπότε οι Βρετανοί προσήρτησαν το νησί επειδή η Οθωμανική Αυτοκρατορία εισήλθε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας. Το 1923 η Τουρκία υπογράφει την Συνθήκη της Λωζάνης και παραιτείται κάθε δικαιώματος πάνω στην Κύπρο η οποία το 1925 κηρύσσεται από τη Βρετανία αποικία του στέμματος. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου χιλιάδες Κύπριοι πολέμησαν εθελοντικά στην Ελλάδα και στο πλευρό των Βρετανών σε πολλά μέτωπα. Μετά τον πόλεμο

όμως η Βρετανία αρνείται στους Κύπριους το δικαίωμα αυτοδιάθεσης που είχε παραχωρήσει σε άλλους λαούς. Μετά από την εξάντληση όλων των ειρηνικών και πολιτικών μέσων αρχίζει το 1955 ο ένοπλος απελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ, που οδήγησε στην ανεξαρτησία και τη δημιουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

1960 - Σήμερα: Η Κύπρος Ανεξάρτητη Δημοκρατία

Με βάση τις Συνθήκες Ζυρίχης - Λονδίνου η Κύπρος ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη Δημοκρατία στις 16 Αυγούστου 1960. Η Κυπριακή Δημοκρατία είναι μέλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Κοινοπολιτείας και του Κινήματος των Αδεσμεύτων. Με βάση τις Συνθήκες Ζυρίχης - Λονδίνου η Μεγάλη Βρετανία διατηρεί στην Κύπρο δύο κυρίαρχες στρατιωτικές βάσεις συνολικής έκτασης 158,4 τετραγωνικών χιλιομέτρων, στη Δεκέλεια και στην περιοχή Ακρωτηρίου - Επισκοπής. Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας αποδείχτηκε ανεφάρμοστο σε πολλές από τις πρόνοιές του και αυτό καθιστούσε αδύνατη την απρόσκοπτη εφαρμογή του. Το 1963 ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας προτείνει μερικές τροποποιήσεις για να ευκολυνθεί η λειτουργία του Κράτους. Η Τουρκική Κοινότητα απάντησε με ανταρσία, οι Τουρκοκύπριοι Υπουργοί αποσύρθηκαν από το Υπουργικό Συμβούλιο, οι Τουρκοκύπριοι δημόσιοι υπάλληλοι σταμάτησαν να προσέρχονται στην εργασία τους και η Τουρκία απειλούσε να εισβάλει στην Κύπρο. Από τις αρχές του 1964 και ύστερα από σχετική απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας, στο νησί εδρεύει Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών. Από το 1964 η Τουρκία δεν έπαυσε να επιβουλεύεται την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η τουρκοκυπριακή ηγεσία, ενεργώντας κάτω από τις οδηγίες της Τουρκικής Κυβέρνησης εργάζεται από τότε με σκοπό τη διχοτόμηση της Κύπρου και την προσάρτηση της από την Τουρκία. Τον Ιούλιο του 1974 η στρατιωτική χούντα στην Ελλάδα οργανώνει στην Κύπρο στρατιωτικό πραξικόπημα με σκοπό την ανατροπή του Προέδρου Μακαρίου. Στις 20 Ιουλίου 1974 η Τουρκία εισβάλλει στην Κύπρο με 40.000 στρατό. Παρά την ηρωική αντίσταση του κυπριακού λαού τα τουρκικά στρατεύματα κατέλαβαν 37% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκτόπισαν από τις εστίες τους στη Βόρεια Κύπρο 200.000 Έλληνες Κύπριους και διέπραξαν κάθε είδους εγκλήματα (βιασμούς, φόνους εν ψυχρώ, κακοποιήσεις, λεηλασίες κλπ.). Τα τουρκικά στρατεύματα κατέχουν ακόμα το βόρειο τμήμα της Κύπρου, παρά τη διεθνή καταδίκη της Τουρκίας για την εισβολή στο νησί και την συνεχιζόμενη παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων του λαού της. Η διεθνής καταδίκη της Τουρκίας και η αναγνώριση των δικαιών του κυπριακού λαού περιλαμβάνονται σε ψηφίσματα των

Ηνωμένων Εθνών, του Συμβουλίου Ασφαλείας, του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Κοινοπολιτείας, των Αδεσμεύτων και άλλων διεθνών οργανισμών.

Γ. Πόλεις της Κύπρου

1. Λευκωσία

Η Λευκωσία βρίσκεται σχεδόν στο κέντρο της Κύπρου και αποτελεί ένα πλούσιο πολιτιστικό πυρήνα. Οι αρχές της ανάγονται στην εποχή του χαλκού. Στην αρχαιότητα και στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες ήταν γνωστή με το όνομα Λήδρα. Είναι πρωτεύουσα της Κύπρου από την ύστερη βυζαντινή εποχή (11^{ος} αιώνας). Οι Λουζινιανοί την μετέτρεψαν σε μια μεγαλοπρεπή πόλη με βασιλικά ανάκτορα και 50 τόσες εκκλησίες. Η Λευκωσία του σήμερα συνδυάζει το ιστορικό παρελθόν με τη ζωηρή κίνηση μιας σύγχρονης πόλης. Το κέντρο της πόλης, η παλιά Χώρα που περιβάλλεται από τα Ενετικά τείχη του 16^{ου} αιώνα, περιλαμβάνει μουσεία, παλιές εκκλησίες, μεσαιωνικά κτίρια και διατηρεί τη νωχελική ατμόσφαιρα του παρελθόντος. Έξω από τα τείχη η νέα πόλη με τις σύγχρονες ανέσεις ζει σε κοσμοπολίτικους ρυθμούς. Η Λευκωσία παραμένει η μοναδική μοιρασμένη πρωτεύουσα στον κόσμο. Λίγα χιλιόμετρα έξω από την Λευκωσία υπάρχουν εξαιρετες βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια. Μερικοί αξιόλογοι χώροι όπου μπορεί να επισκεφθεί κανείς είναι:

- Ø το Κυπριακό Μουσείο το οποίο στεγάζει πολυτιμότες συλλογές κυπριακών αρχαιοτήτων και θησαυρών τέχνης από την Νεολιθική μέχρι και την Πρώιμη Βυζαντινή Εποχή.
- Ø το Λεβέντειο - Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας που είναι το μοναδικό ιστορικό μουσείο της Λευκωσίας το οποίο παρουσιάζει το ρυθμό της ζωής στην πρωτεύουσα, από τα πολύ παλιά χρόνια μέχρι σήμερα.
- Ø το Βυζαντινό Μουσείο και Συλλογές Τέχνης το οποίο στεγάζει εντυπωσιακή συλλογή Βυζαντινών εικόνων από εκκλησίες και μοναστήρια όλης της Κύπρου που χρονολογούνται από τον 9^ο μέχρι τον 18^ο αιώνα. Οι Συλλογές Τέχνης περιλαμβάνουν ελαιογραφίες, χάρτες, σχέδια και άλλα έργα με ιστορικό ενδιαφέρον.
- Ø το Μουσείο Εθνικού Αγώνος το οποίο περιλαμβάνει έγγραφα, φωτογραφίες και άλλα ενθυμήματα του Εθνικού Απελευθερωτικού Αγώνα 1955 - 1959.
- Ø ο Καθεδρικός Ναός του Αγίου Ιωάννη ο οποίος κτίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Νικηφόρο το 1662 και είναι αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο. Οι τοιχογραφίες, του 18^{ου} αιώνα, αναπαριστούν σκηνές από την Αγία Γραφή και την ανεύρεση του τάφου του Αποστόλου Βαρνάβα στη Σαλαμίνα.

- Ø η Πύλη Αμμοχώστου: τα Ενετικά τείχη τα οποία περιβάλλουν την παλιά Λευκωσία έχουν περίμετρο 4,5 χιλιομέτρων και έντεκα προμαχώνες σε σχήμα καρδιάς. Υπήρχαν τρεις μόνο πύλες, μια βόρεια, μια ανατολική και μια δυτική. Η ανατολική πύλη (Πόρτα Τζουλιάννα), γνωστή στα νεότερα χρόνια σαν Πύλη Αμμοχώστου, έχει αναστηλωθεί και λειτουργεί σαν Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Λευκωσίας.
- Ø η Λαϊκή Γειτονιά η οποία είναι μια αναστηλωμένη περιοχή για πεζούς μέσα στην παλιά περιτειχισμένη πόλη. Τα ελικοειδή δρομάκια και τα όμορφα σπίτια που λειτουργούν σαν καταστήματα, εστιατόρια και εργαστήρια τέχνης, είναι τυπικά δείγματα της Κυπριακής αστικής αρχιτεκτονικής μιας περασμένης εποχής.
- Ø τα Φυλακισμένα Μνήματα όπου βρίσκονται στο Χώρο των Κεντρικών Φυλακών Λευκωσίας στον οποίο είχαν ταφεί κατά τη διάρκεια του Απελευθερωτικού Αγώνα 1955 - 1959 οι 9 απαγχονισμένοι (Μιχαήλ Καραολής, Ανδρέας Δημητρίου, Ιάκωβος Πατάτσος, Ανδρέας Ζάκος, Χαρίλαος Μιχαήλ, Στέλιος Μαυρομάτης, Ανδρέας Παναγίδης, Μιχαήλ Κουτσόφτας, και Ευαγόρας Παλληκαρίδης) και 4 από τους πεσόντες ήρωες (Μάρκος Δράκος, Γρηγόρης Αυξεντίου, Στυλιανός Λένας και Κυριάκος Μάτσης). Μετά την λήξη του αγώνα ο χώρος μετατράπηκε σε τόπο προσκυνήματος και πήρε το όνομα Φυλακισμένα Μνήματα από τον πίνακα του Κύπριου ζωγράφου Πολ Γεωργίου. Στα δεξιά της εισόδου βρίσκονται οι 13 τάφοι των ηρώων και στα αριστερά τα κελιά των μελλοθανάτων και η αγχόνη όπου οι Άγγλοι είχαν εκτελέσει τους 9 ήρωες.

2. Λεμεσός

Η Λεμεσός είναι σήμερα το πιο σημαντικό τουριστικό και εμπορικό κέντρο της Κύπρου. Βρίσκεται ανάμεσα σε δύο πόλεις - βασιλεια, στην Αμαθούντα στα ανατολικά και το Κούριο στα δυτικά, και σε μιας ώρας απόσταση από τις υπόλοιπες ελεύθερες περιοχές της Κύπρου. Με το όνομα Νεάπολης άρχισε να αναφέρεται ήδη από την Πρώιμη Βυζαντινή Εποχή.

Η νεώτερη πόλη της Λεμεσού είναι το κέντρο της οιοβιομηχανίας και το κυριότερο λιμάνι. Επίσης, είναι γνωστή για το Καρναβάλι της, τη Γιορτή του Κρασιού και την παραδοσιακή, αυθόρμητη φιλοξενία των κατοίκων της.

Στην επαρχία Λεμεσού υπάρχουν πολλοί αρχαιολογικοί χώροι, τα ωραία Κρασοχώρια, στα ορεινά της επαρχίας, το μαγευτικό θέρετρο των Πλατρών και η γραφική Πιτσυλιά στις πευκόφυτες νότιες πλαγιές του Τροόδους. Μερικά από τα αξιοθέατα της Λεμεσού είναι:

- Ø το Μεσαιωνικό Μουσείο Κύπρου - Φρούριο Λεμεσού το οποίο κτίστηκε τον 14^ο αιώνα στη θέση ενός βυζαντινού φρουρίου. Εδώ ο βασιλιάς της Αγγλίας Ριχάρδος ο

Λεοντόκαρδος παντρεύτηκε, κατά την παράδοση, την πριγκίπισσα Βερεγγάρια της Ναβάρρας και την έστεψε βασίλισσα της Αγγλίας το 1191. Σήμερα στεγάζει το Μεσαιωνικό Μουσείο Κύπρου.

- Ø το Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο όπου περιλαμβάνει μια ενδιαφέρουσα συλλογή αρχαιοτήτων από τη Νεολιθική μέχρι και τη Ρωμαϊκή Εποχή, που βρέθηκαν στην περιοχή Λεμεσού.
- Ø το Κολόσσι - Μεσαιωνικό Κάστρο το οποίο είναι αξιόλογο δείγμα στρατιωτικής αρχιτεκτονικής. Κτίστηκε αρχικά τον 13^ο αιώνα και στη σημερινή του μορφή στα μέσα του 15^{ου} αιώνα. Μετά την πτώση της Ακκρας το 1291 έγινε η Μεγάλη Κομμαντερία των Ιπποτών του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ και τον 14^ο αιώνα περιήλθε για ένα διάστημα στην εξουσία των Ναϊτών Ιπποτών. Απέναντι από το φρούριο βρίσκονται τα κατάλοιπα ενός ζαχαρόμυλου του 14^{ου} αιώνα.
- Ø το Κούριο το οποίο είναι μια σημαντική αρχαία πόλη - βασίλειο και μια από τις πιο εντυπωσιακές αρχαιολογικές περιοχές της Κύπρου, όπου οι ανασκαφές αποκαλύπτουν ακόμα νέους θησαυρούς. Το μεγαλόπρεπο Ελληνορωμαϊκό θέατρο κτίστηκε αρχικά τον 2^ο π.Χ. αιώνα και επεκτάθηκε τον 2^ο μ.Χ. αιώνα. Τώρα είναι πλήρως αναστηλωμένο και χρησιμοποιείται για μουσικές και θεατρικές παραστάσεις. Η κατοικία του Ευστολίου ήταν αρχικά ιδιωτική έπαυλη αλλά κατά την πρώιμη Χριστιανική Εποχή μετατράπηκε σε δημόσιο κέντρο αναψυχής. Αποτελείται από σύμπλεγμα λουτρών και δωματίων με ωραία ψηφιδωτά πατώματα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Η Πρωτοχριστιανική Βασιλική ανάγεται στον 5^ο αιώνα και ήταν πιθανόν ο καθεδρικός ναός του Κουρίου με ξεχωριστό βαπτιστήριο στη βόρεια εξωτερική πλευρά. Η Οικία του Αχιλλέα και η Οικία των Μονομάχων έχουν ωραία ψηφιδωτά δάπεδα. Άλλα τμήματα της πόλης που είχαν καταστραφεί από τους ισχυρούς σεισμούς του 4^{ου} μ.Χ. αιώνα, περιλαμβάνουν ιδιωτικές κατοικίες και ένα εντυπωσιακό Νυμφαίο αφιερωμένο στις νύμφες των υδάτων. Το Στάδιο βρίσκεται ένα χλμ. στα δυτικά της πόλης και χρονολογείται στο 2^ο μ.Χ. αιώνα.
- Ø το Ιερό του Απόλλωνα Υλάτη: ο Απόλλων ως Υλάτης, θεός των δασών, ήταν ο προστάτης του Κουρίου. Οι αρχαιολογικές μαρτυρίες δείχνουν ότι η λατρεία του Απόλλωνα άκμαζε εδώ από τον 8^ο π.Χ. μέχρι και τον 4^ο μ.Χ. αιώνα. Το ιερό του θεού ήταν σημαντικό κέντρο λατρείας. Το αποτελούσαν ο ναός του Απόλλωνα, που έχει μερικώς αναστηλωθεί, αίθουσες για τους προσκυνητές, παλαιίστρα, σύμπλεγμα λουτρών και ένας ιερός περίβολος.

Ø η Αμαθούντα η οποία είναι μια από τις αρχαίες πόλεις - βασιλεία της Κύπρου όπου κατά την παράδοση, ο Θησέας άφησε την έγκυο Αριάδνη να τη φροντίσουν ντόπιες γυναίκες. Στην Αμαθούντα πολύ σημαντική ήταν η λατρεία της Αφροδίτης - Ασάρτης. Έχουν ανακαλυφθεί αρκετοί τάφοι και ανασκαφεί η Ακρόπολη και το κατώτερο μέρος της πόλης. Αποκαλύφθηκαν ευρήματα από την Αρχαϊκή μέχρι και τη Ρωμαϊκή και Χριστιανική Εποχή. Το αρχαίο λιμάνι της πόλης διερευνήθηκε από μια ομάδα αρχαιολόγων, ειδικών στην υποβρύχια αρχαιολογία.

3. Λάρνακα

Η Λάρνακα μπορεί να περηφανεύεται για τη δική της πλούσια συμβολή στην πολιτιστική κληρονομιά της Κύπρου. Κτισμένη στη θέση του αρχαίου Κιτίου είναι διάδοχος μιας από τις πόλεις - βασιλεία της αρχαιότητας και έδρας του Χριστιανισμού από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια. Το Κίτιον είναι η γενέτειρα του διάσημου φιλοσόφου Ζήνωνα, ιδρυτή της Στωϊκής Σχολής, και δεύτερη πατρίδα του φίλου του Χριστού, Λάζαρου. Οι Αχαιοί αποίκησαν την πόλη τον 13^ο αιώνα π.Χ. και οι Φοίνικες ίδρυσαν εδώ ένα ισχυρό βασίλειο τον 9^ο αιώνα π.Χ.. Η νεώτερη πόλη, η Λάρνακα, έχει ένα δικό της μοναδικό χαρακτήρα. Κατά τον 18^ο αιώνα είχε γίνει εμπορικό κέντρο της Κύπρου όπου είχαν τις έδρες τους όλα τα ευρωπαϊκά προξενεία. Κατά τους χειμωνιάτικους μήνες χιλιάδες αποδημητικά πουλιά, φοινικόπτεροι, άγριοι κύκνοι και πολλά άλλα είδη κάνουν τον ετήσιο σταθμό τους στην Αλυκή. Η επαρχία της Λάρνακας είναι πλούσια σε αξιοθέατα. Μερικά από αυτά είναι:

- Ø η Εκκλησία του Αγίου Λαζάρου η οποία κτίστηκε από τον αυτοκράτορα Λέοντα ΣΤ' το Σοφό τον 9^ο αιώνα και αναστηλώθηκε τον 17^ο αιώνα. Ο μεγαλοπρεπής ναός είναι ένα από τα ωραιότερα δείγματα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής στην Κύπρο. Ο Άγιος Λάζαρος μετά την έγερσή του από τον Χριστό ήλθε στην Κύπρο, χειροτονήθηκε επίσκοπος Κιτίου από τους αποστόλους Βαρνάβα και Μάρκο και έζησε εδώ άλλα τριάντα χρόνια. Ο τάφος του βρίσκεται κάτω από την Αγία Τράπεζα. Το εικονοστάσιο του ναού είναι εξαιρετο δείγμα ξυλογλυπτικής μαρμάκου.
- Ø το Κίτιον το οποίο είναι αρχαία πόλη - βασίλειο με αρχιτεκτονικά κατάλοιπα που ανάγονται στον 13^ο π.Χ. αιώνα. Γύρω στο 1200 π.Χ. οι Μυκηναίοι ξανάκτισαν την πόλη. Από την εποχή αυτή μπορεί να δει κανείς κατάλοιπα των κυκλώπειων τειχών, που ήταν κτισμένα με τεράστιους λίθους και ένα σύμπλεγμα 5 ναών. Έχουν αποκαλυφθεί ερείπια της πόλης του Κιτίου τα οποία ανάγονται στην πρώτη χιλιετηρίδα π.Χ..
- Ø ο Τεκκές Χαλά Σουλτάν ο οποίος κτίστηκε το 1816 στον τόπο όπου κατά την παράδοση, πέθανε η Ουμ Χαράμ το 647 κατά την πρώτη αραβική επιδρομή εναντίον της Κύπρου.

Κατά το θρύλο η Ουμ Χαράμ ήταν συγγενής του προφήτη Μωάμεθ. Ο τεκκές είναι σημαντικός τόπος προσκυνήματος για τους μουσουλμάνους, που τον κατατάσσουν αμέσως μετά τα ιερά της Μέκκας, της Μεδίνας και του Αλ Ακσιά στην Ιερουσαλήμ.

- Ø η Χοιροκοιτία όπου είναι νεολιθικός συνοικισμός που χρονολογείται στο 7000 π.Χ.. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως ένα από τους αρχαιότερους νεολιθικούς πολιτισμούς της Μεσογείου και ένα από τους σπουδαιότερους στον κόσμο.
- Ø τα Λεύκαρα όπου είναι γραφικό χωριό, περίφημο για τα κεντήματά του, τα γνωστά «λευκαρίτικα» και για τα ασημικά του. Κατά την παράδοση, ο Λεονάρντο Ντα Βίντσι επισκέφθηκε το χωριό και παράγγειλε ένα τραπεζομάντιλο με παραδοσιακό κέντημα για τον καθεδρικό ναό του Μιλάνου. Ο ναός του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στα Κάτω Λεύκαρα είναι μονόκλιτος με τρούλο και περιλαμβάνει τοιχογραφίες του τέλους του 12^{ου} και του 15 αιώνα. Στα Πάνω Λεύκαρα υπάρχει ο ναός του Τιμίου Σταυρού με ωραίο ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του 18^{ου} αιώνα και ένα μοναδικό ασημένιο σταυρό του 13^{ου} αιώνα.
- Ø το Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο το οποίο στεγάζει μια ενδιαφέρουσα συλλογή από ευρήματα της περιοχής Λάρνακας, τα οποία χρονολογούνται από τη Νεολιθική μέχρι και τη Ρωμαϊκή Εποχή.

4. Πάφος

Ολόκληρη η πόλη της Πάφου περιλαμβάνεται στον επίσημο κατάλογο της UNESCO για την Παγκόσμια Πολιτιστική και Φυσική Κληρονομιά. Στην αρχαιότητα η Πάφος ήταν για ένα μεγάλο διάστημα η πρωτεύουσα της Κύπρου. Σήμερα είναι μια μικρή γοητευτική πόλη στα δυτικά παράλια της Κύπρου. Από το κέντρο της σύγχρονης πόλης μέχρι το γραφικό λιμάνι, καθώς και σ' όλο το μήκος της παραλίας βρίσκονται αναρίθμητοι αρχαιολογικοί χώροι. Εδώ, σε μια ακτή αναδύθηκε από την θάλασσα η Αφροδίτη, η Θεά του Έρωτα και της Ομορφιάς, και εδώ βρισκόταν το κέντρο της λατρείας της. Η μαγεία της Θεάς διατηρείται σ' όλη την περιοχή. Η περιοχή της Πάφου περιβάλλεται από μια υπέροχη ακτή. Στο εσωτερικό και στα ορεινά μέρη υπάρχουν ωραία μοναστήρια και γοητευτικά χωριά, όπου παραδόσεις και έθιμα διατηρούνται ζωντανά από τα πολύ παλιά χρόνια. Μερικά από τα αξιοθέατα της Πάφου είναι:

- Ø το Μεσαιωνικό Φρούριο το οποίο αρχικά κτίστηκε σαν βυζαντινό οχυρό για να προστατεύει το λιμάνι. Ξανακτίστηκε από τους Λουζινιανούς τον 13^ο αιώνα αλλά οι Ενετοί το χάλασαν το 1570 επειδή δεν μπορούσαν να το υπερασπιστούν εναντίον των Τούρκων, οι οποίοι με τη σειρά τους το ξανάκτισαν και το ενίσχυσαν όταν κατέλαβαν το νησί.

- Ø το Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο το οποίο στεγάζει μια ενδιαφέρουσα συλλογή από Κυπριακές αρχαιότητες της περιοχής Πάφου, που χρονολογούνται από τη Νεολιθική Εποχή μέχρι το 1700 μ.Χ..
- Ø οι Τάφοι των Βασιλέων οι οποίοι βρίσκονται σε μεγάλη περιοχή που περιλαμβάνει μεγαλόπρεπους υπόγειους τάφους σκαμμένους μέσα σε συμπαγείς βράχους. Χρονολογούνται τον 4^ο π.Χ. αιώνα και πολλοί κοσμούνται με δωρικούς κίονες.
- Ø τα Ψηφιδωτά της Πάφου: επαύλεις ευγενών του 3^{ου} - 5^{ου} μ.Χ. αιώνα με θαυμάσια ψηφιδωτά πατώματα που θεωρούνται από τα ωραιότερα της Ανατολικής Μεσογείου. Οι σκηνές είναι κυρίως παρμένες από την ελληνική μυθολογία και είναι αριστουργηματικές στην εκτέλεση.
- Ø ο Ναός της Αγίας Παρασκευής ο οποίος βρίσκεται στο χωριό Γεροσκήπου, γνωστό στην αρχαιότητα σαν Ιερός Κήπος της Αφροδίτης. Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες και ωραίες εκκλησίες της Κύπρου. Χρονολογείται στον 10^ο αιώνα. Είναι τρίκλιτη βασιλική με αψίδα και πέντε τρούλους. Οι τοιχογραφίες ανάγονται στο 15^ο αιώνα.
- Ø η Λέμπα: στο χωριό Λέμπα ανασκαφές έφεραν στο φως σημαντικούς συνοικισμούς της Χαλκολιθικής περιόδου (3900 - 2500 π.Χ.).
- Ø τα Λουτρά της Αφροδίτης: η βορειοδυτική χερσόνησος της Κύπρου, γνωστή με το όνομα Ακάμας, είναι μια άγρια ακατοίκητη περιοχή με ωραιότατα τοπία και ακρογιαλιές. Μια τοποθεσία της περιοχής είναι γνωστή σαν Λουτρά της Αφροδίτης και πήρε το όνομα της από μια μικρή λίμνη σε μια φυσική σπηλιά που σκιάζεται από μια πανάρχαια συκιά όπου κατά το θρύλο, συνήθιζε να λούζεται η Αφροδίτη.

5. Επαρχία Αμμοχώστου: Παραλίμνι - Αγία Νάπα

Χρυσές αμμουδερές ακρογιαλιές απλώνονται στην ανατολική γωνιά της Κύπρου, στο ελεύθερο τμήμα της επαρχίας Αμμοχώστου. Τα δημοφιλή κέντρα παραθερισμού της Αγίας Νάπας και του Παραλιμνίου είναι πραγματικός παράδεισος για όσους αγαπούν την θάλασσα, τα θαλάσσια αθλήματα και τη νυχτερινή ζωή. Το μαγευτικό τοπίο της περιοχής περιλαμβάνει το μικρό ψαρολίμανο της Αγίας Νάπας και το μεσαιωνικό μοναστήρι στο κέντρο του χωριού, εκατοντάδες ανεμόμυλους και πολλά βυζαντινά εκκλησάκια στην περιοχή Παραλιμνίου και Πρωταρά και στα γύρω χωριά. Η περιοχή έχει πλούσιες πατατοφυτείες και είναι γνωστή κυρίως με το όνομα Κοκκινοχώρια, λόγω του χρώματος της γης. Από τα χωριά της περιοχής αυτής προέρχονται οι καλύτεροι λαϊκοί ποιητές, ποιητάρηδες της Κύπρου. Μερικά από τα αξιοθέατα της επαρχίας Αμμοχώστου είναι:

- Ø Αγία Νάπα: πριν το 1974 ήταν ένα μικρό ήσυχο ψαροχώρι. Τώρα είναι ένα μεγάλο τουριστικό κέντρο. Το επιβλητικό μεσαιωνικό μοναστήρι που είναι αφιερωμένο στην Παναγία των Δασών, βρίσκεται στο μέσο του χωριού και περιβάλλεται από ψηλό τείχος. Η εκκλησία είναι του 16^{ου} αιώνα και ένα μέρος της είναι υπόγειο, σκαμμένο μέσα στο βράχο. Ο ξενώνας στα δυτικά της εκκλησίας ανήκει στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών. Η παλιά συκομουριά μπροστά στη νότια πύλη πιστεύεται ότι είναι 600 χρόνων.
- Ø Λιοπέτρι: στο χωριό υπάρχει μια εκκλησία του 16^{ου} αιώνα αφιερωμένη στην Παναγία και ο Ναός του Αγίου Ανδρόνικου, του 15^{ου} αιώνα, με οκταγωνικό θόλο και κατάλοιπα τοιχογραφιών που φαίνονται ακόμα στην αψίδα. Κοντά στο κέντρο του χωριού βρίσκεται ο Αχυρώνας του Λιοπετρίου, ένα από τα πιο σεβάσματα ηρώα του απελευθερωτικού αγώνα του 1955 - 1959. Εδώ θυσιάστηκαν στις 2 Σεπτεμβρίου 1958 τέσσερα παλικάρια της ΕΟΚΑ (Ανδρέας Κάρυος, Ηλίας Παπακυριακού, Φώτης Πίττας και Χρήστος Σαμάρας) ύστερα από πολύωρη μάχη με τα βρετανικά στρατεύματα. Τα αγάλματά τους βρίσκονται μπροστά από τον Αχυρώνα για να θυμίζουν τη μεγάλη τους θυσία για την ελευθερία της Κύπρου. Το Λιοπέτρι διατηρεί ακόμα την παλιά παράδοση της καλαθοπλεκτικής.
- Ø Φρέναρος: στο χωριό υπάρχουν μικρές βυζαντινές εκκλησίες όπως του Αγίου Ανδρόνικου και του Αρχαγγέλου Μιχαήλ που ανάγονται στο 12^ο αιώνα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η εκκλησία της Αγίας Μαρίας οι τοιχογραφίες της οποίας έχουν γίνει από διάφορους ζωγράφους. Σήμερα σώζονται μόνο μερικές.
- Ø Δερύνεια: το χωριό έχει τρεις ενδιαφέρουσες εκκλησίες, τη μικρή θολωτή μεσαιωνική εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του 17^{ου} αιώνα, την εκκλησία της Αγίας Μαρίας του 15^{ου} αιώνα και μια εκκλησία αφιερωμένη στην Παναγία με έξοχες εικόνες του 17^{ου} αιώνα. Από το ύψωμα στα βόρεια του χωριού μπορεί κανείς να δει την κατεχόμενη Αμμόχωστο που ήταν κάποτε το πιο δημοφιλές κέντρο παραθερισμού στην Κύπρο. Σήμερα παραμένει μέχρι την απελευθέρωσή της, μια έρημη και ακατοίκητη πόλη.

6. Οροσειρά Τροόδους

Εννιά βυζαντινές εκκλησίες του Τροόδους περιλαμβάνονται στον επίσημο κατάλογο της UNESCO για την Παγκόσμια Κληρονομιά: Σταυρός του Αγιασμάτι, Παναγία του Άρακα, Τίμιος Σταυρός στο Πελέντρι, Άγιος Νικόλαος της Στέγης, Παναγία Ποδίθου, Ασίνου, Άγιος Ιωάννης Λαμπαδιστής, Παναγία του Μουτουλλά, Αρχάγγελος Μιχαήλ στον Πεδουλά. Η επιβλητική οροσειρά του Τροόδους ορθώνει την ψηλότερη κορυφή της πέρα από τα 1.900 μέτρα και απλώνει τις κορυφογραμμές της στο μεγαλύτερο μέρος της νότιας και δυτικής

Κύπρου. Οροσειρά μαγευτική προσφέρεται το καλοκαίρι σαν δροσερό καταφύγιο, για μακρινούς περιπάτους ανάμεσα στα ευωδιασμένα από ρετσίνα πευκόφυτα δάση. Τον χειμώνα ντυμένη στο χιόνι προσφέρει θαυμάσιες ευκαιρίες για χιονοδρομίες και άλλα χειμερινά αθλήματα. Οι πλαγιές του Τροόδους είναι κατάσπαρτες από ωραιότατα θέρετρα και πηγές, βυζαντινά μοναστήρια και εκκλησίες, και γραφικά χωριά κτισμένα κλιμακωτά στις πλαγιές των βουνών. Η περιοχή του Τροόδους ήταν από την αρχαιότητα γνωστή για τα πλούσια μεταλλεία της. Στα βυζαντινά χρόνια αναδείχθηκε σε σπουδαίο κέντρο βυζαντινής τέχνης, καθώς μοναχοί και κάτοικοι έκτιζαν εδώ εκκλησίες και μοναστήρια, μακριά από τις απειλούμενες ακτές. Στην οροσειρά του Τροόδους, εκτός από την περιοχή Μαχαιρά στα ανατολικά και την καθαυτό περιοχή του Τροόδους γύρω από την ψηλότερη κορυφή του Ολύμπου (ύψος 1.951μ.) διακρίνουμε 4 άλλες περιοχές, καθεμιά από τις οποίες έχει το δικό της χαρακτήρα και τη δική της ξεχωριστή γοητεία. Οι περιοχές αυτές είναι:

1. Πιτсуλιά, στα ανατολικά της κορυφής του Ολύμπου,
2. Κοιλιάδα της Σολέας,
3. Κοιλιάδα της Μαραθάσας στα βόρεια της κορυφής του Ολύμπου και
4. Κρασοχώρια στα νότια (βορειοδυτικό τμήμα της επαρχίας Λεμεσού).

Δ. Συμπεράσματα

Η Κύπρος είναι μια μικρή χώρα με μακρόχρονη ιστορία και πλούσια πολιτιστική κληρονομιά 9000 χρόνων. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι η UNESCO έχει περιλάβει της αρχαιότητες της Πάφου και εννιά βυζαντινές εκκλησίες του Τροόδους στον επίσημο κατάλογο της για την Παγκόσμια Κληρονομιά Πολιτιστικών και Φυσικών Θησαυρών.

Τα τελευταία χρόνια το Τμήμα Αρχαιοτήτων εντατικοποίησε τις ενέργειες του με σκοπό την επιστημονική έρευνα, τη μελέτη, τη συντήρηση και την προβολή των αρχαιολογικών χώρων και των ευρημάτων, όπου σε συνεργασία με ξένες αποστολές έχουν στόχο την γενίκευση του ενδιαφέροντος. Χαρακτηριστικό, είναι το γεγονός ότι πολλοί τουρίστες που επισκέπτονται την Κύπρο συμπεριλαμβάνουν στο πρόγραμμά τους και κάποια επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους, αρχαιολογικά μουσεία, μεσαιωνικά κάστρα, βυζαντινές εκκλησίες και παλιά κτίσματα τα οποία κουβαλούν χιλιάδες χρόνια ιστορίας και πολιτισμού.

Γίνεται προσπάθεια για καλύτερη διαμόρφωση των αρχαιολογικών χώρων, με τη φωταγώγηση και την εγκατάσταση στεγάστρων, έτσι ώστε οι χώροι αυτοί να είναι πιο προσιτοί και φιλικόι και για τους τουρίστες αλλά και για τους ίδιους τους κύπριους επισκέπτες. Σημαντική επίσης βοήθεια στην προσπάθεια για την προβολή των αρχαιολογικών

χώρων και ευρημάτων προέρχεται και από την Αρχαιολογική Μονάδα του Πανεπιστημίου Κύπρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

**ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

A. Εισαγωγή

Ο Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού ιδρύθηκε και λειτουργεί με βάση τις πρόνοιες του Νόμου περί Ιδρύσεως και Λειτουργίας Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού 1969 - 1999 και των σχετικών Κανονισμών που διέπουν θέματα Διάρθρωσης και Όρων Υπηρεσίας και διοικητικά και οικονομικά θέματα. Ο ΚΟΤ αποτελεί νομικό πρόσωπο με δικαίωμα όλων των ιδιοτήτων νομικού προσώπου.

Σκοπός του Οργανισμού σύμφωνα με τον Νόμο είναι η οργάνωση, η προγραμματισμός, η διαφήμιση και η προώθηση του κυπριακού τουριστικού προϊόντος με την αξιοποίηση όλων των υφισταμένων δυνατοτήτων. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού ο Οργανισμός μεριμνά για:

1. Την εκπόνηση και εφαρμογή προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης της Δημοκρατίας καθώς επίσης και την εκπόνηση και υποβολή προτάσεων για νομοθετικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις όσο αφορά την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας.

2. Τη συναλλαγματική και γενικότερα την οικονομική ωφέλεια της Δημοκρατίας πετυχαίνοντας το με τη μέγιστη δυνατή προσέλκυση ξένων επισκεπτών, της παράτασης της τουριστικής περιόδου και του χρόνου παραμονής των περιηγητών.

3. Τον καθορισμό και την αξιολόγηση των τουριστικών περιοχών της Δημοκρατίας μέσα στα πλαίσια του γενικού πολεοδομικού και χωροταξικού προγραμματισμού, όπως επίσης και τη λήψη κάθε μέτρου που αποβλέπει στην αξιοποίηση των παραπάνω.

4. Την ανάπτυξη εσωτερικής τουριστικής κίνησης μεταξύ ευρύτερων, κατά το δυνατό, στρωμάτων του πληθυσμού της Δημοκρατίας και την ανάπτυξη πολιτιστικών και οικονομικών σχέσεων.

5. Τη λήψη κάθε μέτρου για προαγωγή των σκοπών του Οργανισμού.

Ο Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού παρά τις αντίξοες συνθήκες που αντιμετώπιζε κατά καιρούς η τουριστική βιομηχανία της Κύπρου, όπως στην τουρκική εισβολή το 1974 όπου χάθηκε το 70% σχεδόν των ξενοδοχειακών μονάδων, στο Πόλεμο του Περσικού Κόλπου το 1991, παρόλο που η Κύπρος βρισκόταν μακριά από την πολεμική ζώνη, στην φημολογούμενη εγκατάσταση των πυραύλων S - 300 και σε τόσες άλλες αρνητικές – για τον κυπριακό τουρισμό – καταστάσεις, ο Οργανισμός με διάφορα Σχέδια Δράσης ξεπερνούσε τα προβλήματα αυτά με όσο το δυνατό λιγότερες επιπτώσεις για τον τουρισμό της Κύπρου και έφτασε στο σημείο, από το 1992 και μετά, οι αφίξεις τουριστών στο νησί να κυμαίνονται γύρω στα 2 εκ..

B. Διοίκηση του Οργανισμού

Το Διοικητικό Συμβούλιο ηγείται του Οργανισμού. Αυτό διοικεί τον Οργανισμό, διαχειρίζεται την περιουσία και τους πόρους του και τον εκπροσωπεί σε κάθε αρχή.

Ειδικότερα το Συμβούλιο έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

- (α) Προβαίνει σε εισηγήσεις για τις γενικές κατευθύνσεις της τουριστικής πολιτικής της Δημοκρατίας, καταρτίζει και αναπροσαρμόζει το τουριστικό πρόγραμμα και υποδεικνύει τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν για την εφαρμογή του.
- (β) Καταρτίζει κάθε τρίμηνο καθώς και ετησίως στο τέλος κάθε χρόνου εκθέσεις του Οργανισμού οι οποίες υποβάλλονται στον Υπουργό.
- (γ) Μελετά και προβαίνει σε εισηγήσεις για τα νομοσχέδια που υποβάλλονται και αφορούν την τουριστική ανάπτυξη και τη βάση αυτών των κανονισμών.
- (δ) Εγκρίνει τον ετήσιο προϋπολογισμό του Οργανισμού.
- (ε) Διορίζει τους υπαλλήλους του Οργανισμού και ασκεί πειθαρχικό έλεγχο σε αυτούς (ακόμα και στον Γενικό Διευθυντή).
- (στ) Αποφασίζει για γενικότερα θέματα καθώς και για ιδιαίτερα σοβαρές οικονομικές πράξεις του Οργανισμού που ορίζονται σύμφωνα με τους Κανονισμούς.
- (ζ) Προπαρασκευάζει και εισηγείται στον Υπουργό όλα τα θέματα που ανάγονται στη σφαίρα της αρμοδιότητάς του.
- (η) Αποφασίζει για κάθε άλλο θέμα που έχει σχέση με την διοίκηση και διαχείριση του Οργανισμού. Τις αρμοδιότητες του μπορεί να μεταβιβάζει με τις αποφάσεις του στον Γενικό Διευθυντή ή άλλους ανώτερους υπαλλήλους του Οργανισμού.
- (θ) Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από εννιά μέλη, που διορίζονται με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου για περίοδο που δεν υπερβαίνει τα τρία χρόνια. Για την απόφαση αυτή ορίζεται από τα μέλη ο Πρόεδρος του Συμβουλίου. Το Υπουργικό Συμβούλιο μπορεί σ' οποιονδήποτε χρόνο να τερματίσει την θητεία οποιουδήποτε μέλους.
- (ι) Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου επιλέγονται κατά το δυνατό, μεταξύ προσώπων που έχουν γνώσεις ή πείρα για τα θέματα της τουριστικής βιομηχανίας. Από αυτά, τα τρία μπορούν να ανήκουν στην Δημόσια Υπηρεσία.

Ο Πρόεδρος και τα άλλα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου μπορούν να λαμβάνουν αποζημίωση που έχει ορίσει το Υπουργικό Συμβούλιο.

Στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου λαμβάνει μέρος χωρίς να ψηφίζει ο Γενικός Διευθυντής.

Το Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί να μεταβιβάζει αρμοδιότητες του στον Γενικό Διευθυντή ή στις Επιτροπές από τα μέλη του στις οποίες μπορεί να συμμετέχει και ο Γενικός Διευθυντής ή και άλλοι Λειτουργοί του Οργανισμού. Το Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί επίσης να συνιστά συμβουλευτικές επιτροπές από άτομα που εκπροσωπούν οργανισμούς που έχουν σχέση με την τουριστική βιομηχανία από άλλα πρόσωπα και λειτουργούς του Οργανισμού.

Κενή θέση στο Διοικητικό Συμβούλιο δεν επηρεάζει την εγκυρότητα των αποφάσεων του.

(α) Στις υπηρεσίες του Οργανισμού ηγείται ο Γενικός Διευθυντής.

(β) Ο Γενικός Διευθυντής έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

Προπαρασκευάζει και εισηγείται στο Διοικητικό Συμβούλιο το τουριστικό πρόγραμμα τον προϋπολογισμό και απολογισμό του Οργανισμού, τις περιοδικές εκθέσεις και κάθε άλλο θέμα που ανήκει στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου.

Εφαρμόζει το πρόγραμμα που έχει εγκριθεί και εκτελεί τις αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, μέσα στα πλαίσια που έχουν καθοριστεί από αυτό.

(3) Ασκήει κάθε αρμοδιότητα που μεταβιβάζεται σ' αυτό με βάση γενικότερες ή ειδικές αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου.

9. (α) Η διάρθρωση των υπηρεσιών του Οργανισμού και οι θέσεις καθορίζονται από κανονισμούς που εκδίδονται από το Διοικητικό Συμβούλιο με έγκριση του Υπουργικού Συμβουλίου.

(β) Για κάθε θέση καταρτίζονται από το Διοικητικό Συμβούλιο σχέδια υπηρεσίας που εγκρίνονται από το Υπουργικό Συμβούλιο.

(γ) Οι γενικοί όροι υπηρεσίας των υπαλλήλων του Οργανισμού και η άσκηση πειθαρχικής εξουσίας σ' αυτούς πρέπει να έχουν καθοριστεί.

10. (α) Εκτός από αυτούς τους νόμους προβλέπονται ειδικές περιπτώσεις άσκησης αποφασιστικής δικαιοδοσίας του Υπουργού ο οποίος αποκτά και τις ακόλουθες εξουσίες:

Ασκήει εποπτεία στην λειτουργία του Οργανισμού και ελέγχει προληπτικά με βάση οδηγίες του Υπουργικού Συμβουλίου τις ιδιαίτερα σοβαρές διαχειριστικές πράξεις έχοντας την δυνατότητα να τροποποιεί ή να ακυρώνει αυτές.

Εκδίδει προς αυτό οδηγίες γενικής φύσης που αφορούν τις αρμοδιότητες του, αναγκαίες για το γενικό συμφέρον της Δημοκρατίας. Επίσης το Διοικητικό Συμβούλιο οφείλει να εφαρμόζει κάθε τέτοια οδηγία.

Απαιτεί από το Διοικητικό Συμβούλιο να παρέχει σ' αυτόν εκθέσεις, λογαριασμούς και άλλες πληροφορίες που έχουν σχέση με την ιδιοκτησία του Οργανισμού και τις δραστηριότητες του Διοικητικού Συμβουλίου. Το Διοικητικό Συμβούλιο υποχρεώνεται να παρέχει καθετί που θέλει ο Υπουργός και να παρέχει κάθε ευκολία για τον έλεγχο των παραπάνω.

Να παρευρίσκεται στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου εφόσον το θεωρεί αναγκαίο και να προεδρεύει σ' αυτό. Μπορεί επίσης να παρακολουθεί τις συνεδριάσεις μέσω του Γενικού Διευθυντή του Υπουργείου του ή άλλου εκπροσώπου του.

Γ. Αρμοδιότητες του Οργανισμού

Ο Οργανισμός μεριμνά για τα εξής:

1. Για εξασφάλιση ευνοϊκών όρων εισόδου, διαβίωσης και μετακίνησης των ξένων στη Δημοκρατία καθώς και τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται σ' αυτούς.

Για ανάδειξη τουριστικών κέντρων και τόπων που προσφέρονται για παραμονή ή περιήγηση ξένων περιοχών του κράτους και ίδρυσης και λειτουργίας σε αυτές κατάλληλες και επαρκείς τουριστικές εγκαταστάσεις όπως ξενοδοχεία και κέντρα ψυχαγωγίας στα οποία θα προσφέρονται υπηρεσίες και ανέσεις.

Για οργάνωση συνεδρίων και κάθε άλλης μορφής διεθνών συναντήσεων και συσκέψεων εφόσον το θεωρεί αναγκαίο.

Για οργάνωση εορτών που αφορούν την έξαρση και προβολή του τοπικού χρώματος καθώς και περιηγήσεων και εκδρομών στις ενδιαφέρουσες περιοχές της χώρας.

Για προβολή της λαϊκής τέχνης και οργάνωση της προσφοράς προς τους ξένους των ειδών παραγωγής.

Για προβολή της Δημοκρατίας από τουριστικής πλευράς τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό.

Για την ανάπτυξη της εκδρομικής και παραθεριστικής κίνησης μεταξύ του πληθυσμού της Δημοκρατίας.

Για ανάπτυξη της τουριστικής συνείδησης από το λαό.

Για ρύθμιση της πρόληψης και αποφυγής της ρύπανσης των τουριστικών περιοχών.

10. Επίσης φροντίζει για οποιοδήποτε άλλο θέμα που έχει άμεση ή έμμεση σχέση με την τουριστική ανάπτυξη της Δημοκρατίας.

Για την εξασφάλιση των όρων παροχής τουριστικών υπηρεσιών σε ικανοποιητικό βαθμό ο Οργανισμός ασκεί εποπτεία σε όλες τις τουριστικές επιχειρήσεις που λειτουργούν

στην Δημοκρατία, ακόμα και σε επιχειρήσεις που εξυπηρετούν άμεσα ή έμμεσα την τουριστική κίνηση και σε όλα τα πρόσωπα που ασκούν τουριστικά επαγγέλματα, σύμφωνα προς τις ειδικές διατάξεις των κειμένων.

Ειδικότερα ο Οργανισμός ασκεί έλεγχο:

- Ø σε κάθε είδος τουριστικών και ξενοδοχειακών επιχειρήσεων της Δημοκρατίας,
- Ø σε τουριστικά και ταξιδιωτικά γραφεία,
- Ø σε ξεναγούς,
- Ø σε τουριστικά εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία και άλλων κέντρων ψυχαγωγίας,
- Ø σε τουριστικούς χώρους και σταθμούς μεταφορικών μέσων καθώς και σε αχθοφόρους και άλλων προσώπων που παρέχουν μικρές υπηρεσίες.

Επίσης ο Οργανισμός:

Παρακολουθεί, κατευθύνει και ελέγχει την δραστηριότητα των σκοπών σύμφωνα προς τα καταστατικά τους, οι οποίοι είναι συναφείς προς την τουριστική ανάπτυξη και τον εκδρομισμό της Δημοκρατίας.

Ασκεί έλεγχο στα οργανωμένα εκδρομικά κέντρα της Δημοκρατίας.

Ασκεί έλεγχο σε συνεργασία με άλλα αρμόδια όργανα ή αρχές στον τρόπο χρήσης της σημασίας των τουριστικών χώρων εκτός των αρχαιολογικών για αποφυγή βλάβης των αισθητικών αξιών του τοπίου και την πρόληψη διάθεσης μέρους ή του συνόλου κάθε έργου που εμποδίζει την τουριστική χρησιμοποίηση του.

1. Επιχειρηματική Δραστηριότητα του Οργανισμού

Ο Οργανισμός μπορεί να αναλαμβάνει την κατασκευή και εκμετάλλευση ξενοδοχείων κάθε είδους και οποιονδήποτε άλλων τουριστικών καταστημάτων και εγκαταστάσεων καθώς και να αναπτύσσει κάθε άλλη επιχειρηματική δραστηριότητα για προαγωγή των σκοπών του είτε μόνος του είτε σε συνεργασία με άλλα νομικά ή φυσικά πρόσωπα.

Ο Οργανισμός καθορίζει τις ενέργειες τους σύμφωνα με την εφαρμογή των κανόνων της ιδιωτικής οικονομίας και προβαίνει σε κάθε συναλλαγή όπως κάθε άλλος ιδιώτης επιχειρηματίας.

Η επιχειρηματική δραστηριότητα του Οργανισμού καθορίζει τις αγορές, πωλήσεις, μισθώσεις και εκμισθώσεις καθώς και τις ανταλλαγές ακινήτων και άλλων δικαιωμάτων στα ακίνητα.

Δ. Δημοσιονομικές Διατάξεις

Ο Οργανισμός έχει χωριστό ταμείο στο οποίο κατατίθενται:

- (α) οι επιχορηγήσεις του κράτους,

- (β) τα κέρδη από την επιχειρηματική δραστηριότητα του,
- (γ) τα έσοδα από την διαχείριση των περιουσιακών του στοιχείων,
- (δ) οι δωρεές που αφορούν τον Οργανισμό,
- (ε) τα τέλη που εισπράττονται από τις χορηγήσεις των αδειών,
- (στ) το προϊόν οποιουδήποτε δανείου που αφορά το Οργανισμό,
- (ζ) τα πρόστιμα ή άλλες χρηματικές ποινές που επιβάλλονται και εισπράττονται σύμφωνα με τους νόμους και κανονισμούς που αφορούν τα τουριστικά καταλύματα και ξενοδοχεία και τα τουριστικά επαγγέλματα,
- (η) οποιοδήποτε άλλο έσοδο το οποίο μπορεί να διατεθεί υπέρ του Οργανισμού ή να εισπραχθεί από αυτό ή οποιοδήποτε άλλο του προσωπικού του.

Οι καταθέσεις κατατίθενται στο ταμείο του Οργανισμού ως εξής:

- (α) με την καταβολή όλων των μισθών των μελών του προσωπικού του Οργανισμού και των αποζημιώσεων του Διοικητικού Συμβουλίου,
- (β) με την καταβολή τόκων σε δάνεια που συνάπτονται από τον Οργανισμό,
- (γ) με την αποπληρωμή δανείων που συνάπτονται από τον Οργανισμό ή την εκπλήρωση άλλων συμβατικών υποχρεώσεων του,
- (δ) με τη δημιουργία γενικού ή άλλων αποθεματικών που μπορούν να επενδυθούν ή να διατεθούν με την έγκριση του Υπουργού Οικονομικών,
- (ε) με την διαφύλαξη επαρκών ποσών για την αντικατάσταση των στοιχείων που χρησιμοποιούνται στο ενεργητικό του Οργανισμού,
- (στ) με την καταβολή κάθε άλλου ποσού που οφείλεται νόμιμα από τον Οργανισμό.

Οποιαδήποτε χρήματα του Οργανισμού που δεν είναι άμεσα αναγκαία για τις νόμιμες πληρωμές του μπορούν να επενδυθούν όπου θέλει ο Υπουργός Οικονομικών.

1. Δάνεια

Ο Οργανισμός μπορεί για προώθηση των σκοπών του, να συνάπτει δάνεια με τέτοιους όρους που μπορεί να καθορίσει το Υπουργικό Συμβούλιο.

Η Κυβέρνηση μπορεί να εγγυηθεί με οποιοδήποτε τρόπο και όρους που κρίνει σωστούς καθώς και την αποπληρωμή οποιουδήποτε άλλου δανείου που συνάπτεται από τον Οργανισμό.

2. Προϋπολογισμός

Ο Οργανισμός πριν την έναρξη κάθε οικονομικού έτους καταρτίζει τον προϋπολογισμό του τον οποίο υποβάλλει στον Υπουργό για έγκριση.

Ο Οργανισμός υποβάλλει στον Υπουργό αμέσως μετά την λήξη κάθε οικονομικού έτους τους τελικούς λογαριασμούς του έτους που έχει λήξει καθώς και την έκθεση των πραγμάτων που έγιναν κατά την διάρκεια του οικονομικού έτους.

Το οικονομικό έτος του Οργανισμού αρχίζει την 1^η Ιανουαρίου και λήγει την 31^η Δεκεμβρίου.

3. Επιχορηγήσεις και Ενισχύσεις

Πιστώσεις που αναγράφονται στον προϋπολογισμό του Οργανισμού μπορεί να διατίθενται προς τις κυβερνητικές υπηρεσίες αρχές ή οργανισμούς με την κατεύθυνση του Οργανισμού καθώς και την εκτέλεση έργων που ευνοούν την τουριστική ανάπτυξη.

Παρόμοιες πιστώσεις μπορεί να διατίθενται και για την ενίσχυση οργανισμών, σωματείων ή επιχειρήσεων για την ανάπτυξη του τουρισμού.

4. Οικονομική Λειτουργία

Καθορίζει:

- Ø Ότι αφορά την τήρηση του ταμείου του Οργανισμού.
- Ø Τον τρόπο βεβαίωσης και είσπραξης των εσόδων του Οργανισμού.
- Ø Την ανάληψη υποχρεώσεων από μέρους του Οργανισμού και τον τρόπο εντολής, πραγματοποίησης και δικαιολόγησης των εξόδων του.
- Ø Την επένδυση χρημάτων του Οργανισμού που δεν απαιτούν την λειτουργία του.
- Ø Την τήρηση του λογιστικού συστήματος και του συστήματος διαχείρισης των χρημάτων του υλικού και της περιουσίας του Οργανισμού.

5. Έλεγχος Διαχείρισης

Οι λογαριασμοί, ο ισολογισμός και γενικά η οικονομική διαχείριση του Οργανισμού ελέγχονται από τους ελεγκτές τους οποίους ορίζει το Υπουργικό Συμβούλιο.

Οι εξελεγμένοι λογαριασμοί του Οργανισμού μαζί με την έκθεση των ελεγκτών υποβάλλονται το γρηγορότερο στον Υπουργό ο οποίος διαβιβάζει το αντίγραφο τους για κατάθεση στην Βουλή και την ενημέρωση των αντιπροσώπων της.

Ε. Γενικές Διατάξεις

1. Απαλλαγή Φορολογίας

Ο Οργανισμός απαλλάσσεται:

- (α) Από την πληρωμή οποιονδήποτε τελών ή δασμών που πρέπει να καταβληθούν βάση κάθε τελωνειακής νομοθεσίας που ισχύει σε αντικείμενα ή υλικά οποιασδήποτε φύσης που εισάγονται από μέρους του Οργανισμού και για προσωπική του χρήση.

(β) Επίσης ο Οργανισμός απαλλάσσεται από τέλη χαρτοσήμου που καταβάλλονται με βάση την κάθε νομοθεσία που ισχύει για τα χαρτόσημα.

2. Εκπροσώπηση Οργανισμού

Ο πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου εκπροσωπεί τον Οργανισμό σε κάθε σχέση του με τρίτους και ενώπιον κάθε δικαστηρίου και υπογράφει εκ μέρους του κάθε σύμβαση που υπογράφεται από τον Οργανισμό.

3. Μεταβατικές Διατάξεις

Όλα τα ξενοδοχεία ή άλλα τουριστικά καταστήματα που ανήκουν στην Δημοκρατία μπορούν με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου να περιέρχονται στον Οργανισμό για δική του χρήση.

ΣΤ. Προώθηση του Κυπριακού Τουριστικού Προϊόντος

1. Ενέργειες Προώθησης

Ο Οργανισμός προωθεί το τουριστικό προϊόν της Κύπρου τόσο άμεσα με την οργάνωση και διεξαγωγή διαφημιστικών εκστρατειών και εκδηλώσεων όσο και έμμεσα υποστηρίζοντας τις ενέργειες των οργανωτών ταξιδιών, φιλοξενώντας δημοσιογράφους και συγγραφείς και καλλιεργώντας άριστες σχέσεις με τους τουριστικούς παράγοντες των αγορών στο εξωτερικό. Παράλληλα οι ενέργειες του Οργανισμού απευθύνονται τόσο προς τους καταναλωτές όσο και τους εταίρους της τουριστικής βιομηχανίας.

Διαφήμιση και Τουριστική Προβολή

Ο Οργανισμός συνέχισε να επενδύει σημαντικό μέρος των οικονομικών του πόρων για την διεξαγωγή και αναβάθμιση των διαφημιστικών του εκστρατειών σε όλες τις αγορές.

Για την πραγματοποίηση του μακροπρόθεσμου στόχου για την διαφοροποίηση του τουριστικού ρεύματος που προσελκύει η Κύπρος ως προς τη χώρα προέλευσης των περιηγητών, ο Οργανισμός συνέχισε να ενισχύει τις διαφημιστικές εκστρατείες του στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης ενώ παράλληλα ενισχύθηκαν και οι προσπάθειες για την ανάπτυξη νέων αγορών και ιδιαίτερα των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, των ΗΠΑ και του Καναδά. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην προώθηση του χειμερινού τουρισμού, εφόσον ο Οργανισμός πραγματοποίησε σχεδόν σε όλες τις αγορές τόσο καλοκαιρινή όσο και χειμερινή διαφημιστική εκστρατεία. Προωθήθηκε επίσης ο τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων και ενισχύθηκαν οι προσπάθειες για την καθιέρωση της Κύπρου ως προορισμού κατάλληλου για τη διοργάνωση συνεδρίων.

Ο Οργανισμός υποστήριξε τις διαφημιστικές εκστρατείες του με την διοργάνωση εκδηλώσεων για την τουριστική προβολή της Κύπρου. Οι εκδηλώσεις αυτές έγιναν αρκετές φορές σε συνεργασία με τουριστικούς επαγγελματίες, αερογραμμές, τοπικές αρχές, τηλεοπτικά κανάλια ή άλλους συνδέσμους.

Συνεργασία με Οργανωτές Ταξιδιών

Ο Οργανισμός συνέχισε την πολιτική του για συνεργασία με οργανωτές ταξιδιών και στον τομέα της διαφήμισης υποστηρίζοντας οικονομικά τις διαφημιστικές τους εκστρατείες. Ακόμα ενίσχυσε οικονομικά και την έκδοση εκδρομικών καταλόγων για την Κύπρο ιδιαίτερα στις νέες αγορές καθώς και στις περιπτώσεις που οι οργανωτές συμπεριέλαβαν στο πρόγραμμα τους ειδικές μορφές τουρισμού.

Φιλοξενία

Ιδιαίτερα έντονη ήταν η δραστηριότητα του Οργανισμού στον τομέα της φιλοξενίας στην Κύπρο ξένων δημοσιογράφων και τουριστικών συγγραφέων, ταξιδιωτικών πρακτόρων, τηλεοπτικών συνεργείων και άλλων προσωπικοτήτων από διάφορες χώρες. Ο Οργανισμός προσκάλεσε 2.464 άτομα και πρόσφερε διευκολύνσεις σε άλλα περίπου 4.024 άτομα κυρίως τουριστικούς πράκτορες που προσκλήθηκαν από Κυπριακά τουριστικά γραφεία. Συνολικά ο Οργανισμός φιλοξένησε ή παρείχε διευκολύνσεις σε 4.217 τουριστικούς πράκτορες και οργανωτές ταξιδιών, 210 οργανωτές συνεδρίων και τουρισμού ειδικών μορφών, 561 δημοσιογράφους και τουριστικούς συγγραφείς, 180 μέλη τηλεοπτικών συνεργείων και 1.215 άλλες προσωπικότητες. Σημειώνεται ότι πέρα από τα πιο πάνω ο Οργανισμός υποστήριξε την διοργάνωση στην Κύπρο του ετήσιου συνεδρίου του Γαλλικού δικτύου ταξιδιωτικών πρακτόρων SELECTOUR στο οποίο συμμετείχαν περίπου 450 σύνεδροι.

Συμμετοχή σε Διεθνείς Τουριστικές Εκθέσεις

Ο Οργανισμός συμμετείχε σε 150 διεθνείς τουριστικές εκθέσεις. Σ' αυτές περιλαμβάνονται και εκθέσεις στις οποίες ο Οργανισμός συμμετείχε για πρώτη φορά, καθώς και εκθέσεις με αντικείμενο την προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού.

Συμμετοχή σε Εκθέσεις στην Κύπρο

Με στόχο την προώθηση του εσωτερικού τουρισμού και του τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων ανάμεσα στους Κύπριους καταναλωτές ο Οργανισμός συμμετείχε σε δύο εκθέσεις που διοργανώθηκαν στην Κύπρο, την τουριστική έκθεση «Ταξίδι '98» που διοργάνωσε ο Σύνδεσμος Ταξιδιωτικών Πρακτόρων Κύπρου, την «23^η Διεθνή (Κρατική) Έκθεση Κύπρου» και την εξειδικευμένη έκθεση υπηρεσιών «CYSERV».

Εκδόσεις και Παραγωγή Ταινιών

Επιλέγηκε Καλλιτεχνικός Σύμβουλος για τον Οργανισμό, ο οποίος πρότεινε νέα μορφή τόσο για τα υφιστάμενα όσο και για τα νέα έντυπα του Οργανισμού. Η νέα εμφάνιση εγκρίθηκε και άρχισε να εφαρμόζεται. Συνεχίστηκε επίσης ο εμπλουτισμός των εντύπων του Οργανισμού όπως και η παραγωγή νέων εντύπων, τα οποία θα αντικαταστήσουν υφιστάμενα, ενώ αριθμός εντύπων μεταφράστηκε σε επιπλέον ξένες γλώσσες. Αγοράστηκε νέος ηλεκτρονικός εξοπλισμός για την στοιχειοθέτηση κειμένου και σχεδιασμό φυλλαδίων και θα συμβάλει στην γρηγορότερη και αναβαθμισμένη διεκπεραίωση των εργασιών του τομέα των εκδόσεων. Προωθήθηκαν επίσης η μεταγλώττιση της ταινίας του Οργανισμού σε περισσότερες από 10 ξένες γλώσσες ενώ το αρχείο διαφανειών του Οργανισμού εμπλουτίστηκε σημαντικά με νέα θέματα.

Πολιτιστικές και Καλλιτεχνικές Εκδηλώσεις

Ο Οργανισμός συνέχισε τη διοργάνωση Καλλιτεχνικών Εκδηλώσεων τόσο κατά τη καλοκαιρινή όσο και κατά τη χειμερινή περίοδο. Εδώ και μια πενταετία έχουν ξεκινήσει σειρές εκδηλώσεων όπως “Musical Sundays”, “Παραδοσιακή Οικολογική Αγορά”, “Εργαστήρι Παραδοσιακής Κυπριακής Μουσικής και Τραγουδιού”, “Kourion Under The Sun”, τις εκδηλώσεις “Music Under The Stars” και “Cultural Winter” σε συνεργασία με το Δήμο Αγίας Νάπας.

Z. Συμπεράσματα

Οι ενέργειες του Οργανισμού στον τομέα της προβολής του τουριστικού προϊόντος της Κύπρου καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που απευθύνονται τόσο προς το καταναλωτικό κοινό όσο και προς τους επαγγελματίες. Οι δραστηριότητες αυτές εντάσσονται στο ολοκληρωμένο πρόγραμμα ενεργειών που εφαρμόζει ο Οργανισμός. Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπεί επίσης και στην επίτευξη των μακροπρόθεσμων στρατηγικών στόχων του Οργανισμού στους οποίους συμπεριλαμβάνονται:

Η καθιέρωση της Κύπρου ως ποιοτικού τουριστικού προορισμού για να υποβοηθηθεί η προσέλκυση περιηγητών με ψηλή κατά κεφαλή δαπάνη.

Η διαφοροποίηση και ανακατάταξη της προέλευσης του τουριστικού ρεύματος προς την Κύπρο για να αποφευχθεί η υπερεξάρτηση από συγκεκριμένες αγορές.

Η ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού και η απάμβλυνση του προβλήματος της εποχικότητας.

Η προώθηση του τουρισμού συνεδρίων και ειδικών ενδιαφερόντων.

Ο καθορισμός των ποσοτικών και ποιοτικών στόχων του Οργανισμού στον τομέα της προώθησης του τουριστικού προϊόντος, καθώς και ο προγραμματισμός των καταλληλότερων ενεργειών για την επίτευξη τους, γίνεται με βάση τα αποτελέσματα ερευνών που διενεργούνται τόσο από την Κεντρική Υπηρεσία όσο και από τα γραφεία του Οργανισμού στο εξωτερικό, λαμβάνοντας υπόψη και τις ενέργειες του ανταγωνισμού.

Ο Οργανισμός συμμετείχε στην έρευνα “Menlo Travelstyles” Αμερικής. Το Τμήμα Προβολής συμμετείχε στην ετοιμασία του «Σχεδίου Στρατηγικής» για την παραπέρα ανάπτυξη του τουρισμού. Ετοιμάστηκε επίσης ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης (Action Plan), στο οποίο συμπεριλήφθηκαν οι συγκεκριμένες ενέργειες διαφήμισης και προβολής που προγραμματίζονται να πραγματοποιηθούν σε κάθε αγορά του εξωτερικού και στην Κύπρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ - ΣΤΟΧΟΙ

A. Εισαγωγή

Από την Ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960, δόθηκε προτεραιότητα στην τουριστική ανάπτυξη του νησιού. Αν εξαιρέσουμε το βαρύ κτύπημα που επέφερε η τουρκική εισβολή το 1974, η ανάπτυξη στον τομέα αυτό ήταν συνεχής και ραγδαία, ώστε ο τουρισμός να αποτελεί τώρα ένα από τους κυριότερους τομείς της κυπριακής οικονομίας.

Σοβαρό πλήγμα επέφερε η τουρκική εισβολή στην τουριστική βιομηχανία με την απώλεια του Διεθνούς Αεροδρομίου Λευκωσίας και του 70% σχεδόν της ξενοδοχειακής βιομηχανίας στις δύο κύριες περιοχές, Αμμοχώστου και Κερύνειας δηλαδή γύρω στις 12.353 κλίνες. Σαν αποτέλεσμα της εισβολής, οι αφίξεις των τουριστών έπεσαν απότομα με μόνο 47.085 τουρίστες να επισκέπτονται το νησί το 1975 συγκρινόμενοι με 264.066 το 1973. Όμως, κατόπι σοβαρών προσπαθειών τόσο από την Κυβέρνηση όσο και από τον ιδιωτικό τομέα η τουριστική βιομηχανία αναζωογονήθηκε και η Κύπρος σήμερα επανατοποθετήθηκε στον Παγκόσμιο Τουριστικό Χάρτη. Το 1979, μόνο πέντε χρόνια μετά την εισβολή, οι αφίξεις τουριστών ξεπέρασαν τα επίπεδα πριν από την εισβολή. Ο αριθμός των τουριστών σήμερα είναι σχεδόν τριπλάσιος από τον ολικό πληθυσμό των ελεύθερων περιοχών του νησιού. Το υγιεινό κλίμα, οι φυσικές ομορφιές, ο αρχαιολογικός πλούτος και η παραδοσιακή φιλοξενία των κατοίκων της Κύπρου κάνουν το νησί ιδανικό προορισμό για διακοπές.

Οι διάφορες στρατηγικές που αναφέρονται στο κεφάλαιο αυτό όπως είναι η γενική στρατηγική τουρισμού καθώς επίσης οι στρατηγικές στους τομείς του Marketing, του Προϊόντος, του Ανθρώπινου Δυναμικού και τα διάφορα Σχέδια Δράσης έχουν στόχο την εξέλιξη και ανάπτυξη του κυπριακού τουρισμού μέσω αυτών.

B. Εξέλιξη του Τουρισμού στην Κύπρο

Η τουριστική ανάπτυξη στην Κύπρο άρχισε να αντιμετωπίζεται με κάποιο προγραμματισμένο τρόπο με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960. Σαν αποτέλεσμα, ο τουρισμός περιλήφθηκε στα πρώτα σχέδια οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το 1969 ψηφίστηκε και ο Νόμος για την ίδρυση του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού ο οποίος θα αναλάμβανε την «προαγωγή του τουρισμού στη Δημοκρατία» και ο Οργανισμός άρχισε να λειτουργεί τον Ιανουάριο 1971.

Η ομαλή πορεία του τουρισμού διακόπηκε το 1974 με την Τουρκική εισβολή η οποία είχε σαν αποτέλεσμα την απώλεια των δύο κυριότερων τουριστικών περιοχών της Κύπρου, της Αμμοχώστου και της Κερύνειας και του 70% σχεδόν της ξενοδοχειακής μας υποδομής. Αμέσως μετά το 1974, η τουριστική ανάπτυξη υπαγορεύτηκε σε μεγάλο βαθμό από την ανάγκη αναζωογόνησης της οικονομίας του τόπου. Το αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας του

ιδιωτικού τομέα που υποστηρίχτηκε από τον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού και την Κυβέρνηση, με διάφορα κίνητρα, ήταν η δημιουργία αυτού που πολλοί ξένοι ειδικοί χαρακτήρισαν σαν ένα «μικρό θαύμα». Μέχρι το 1980, οι αφίξεις τουριστών ξεπέρασαν κατά πολύ τα επίπεδα του 1973. Η Κύπρος επανέκτησε την θέση της μεταξύ των Μεσογειακών τουριστικών προορισμών για τουρισμό του ήλιου και της θάλασσας.

Η δεκαετία του 1980 στη συνέχεια χαρακτηρίστηκε από πολύ ψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, τόσο από πλευράς ζήτησης όσο και από πλευράς προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών. Σαν νέος τουριστικός προορισμός, η Κύπρος γίνεται πολύ δημοφιλής και περιζήτητη ανάμεσα στους Ευρωπαίους τουρίστες οι οποίοι είναι ακόμα πρόθυμοι να ξοδέψουν. Έτσι, οι αφίξεις περιηγητών το 1990 φθάνουν το 1,6 εκ. σημειώνοντας μέση ετήσια αύξηση 16%, κατά πολύ μεγαλύτερη του μέσου ετήσιου ρυθμού αύξησης του τουρισμού παγκόσμια στην ίδια περίοδο (4,6%).

Η αυξημένη ζήτηση μέσα στη δεκαετία του 1980 οδήγησε σε μια έκρηξη στη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών κλινών και αυτή πάλι με την σειρά της σε μεγαλύτερη ζήτηση. Οι κλίνες αυξήθηκαν με γεωμετρική πρόοδο από 12.830 το 1980 σε 59.271 το 1990 σημειώνοντας αύξηση κάθε έτος 16%. Οι επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού παρουσιάζονται πολύ ελκυστικές στους επενδυτές με πολύ ψηλά ποσοστά απόδοσης, ψηλά επίπεδα κέρδους και γρήγορη απόσβεση.

Τη ξενοδοχειακή ανάπτυξη ακολούθησε με γρηγορότερους και μεγαλύτερους ακόμα ρυθμούς η οικιστική και εμπορική ανάπτυξη η οποία γινόταν με ελάχιστους περιορισμούς, ενώ ο φυσικός σχεδιασμός ήταν ελλιπής. Η ραγδαία αύξηση της προσφοράς κλινών οδήγησε σταδιακά σε μια πτωτική τάση όσο αφορά τα έσοδα κατά τουρίστα σε σταθερές τιμές.

Με τη ραγδαία ανάπτυξη όμως άρχισαν να παρουσιάζονται και ανεπιθύμητα αποτελέσματα ειδικότερα στις παραλιακές περιοχές όπου συγκεντρώθηκε η ανέγερση νέων τουριστικών μονάδων. Καταπόνηση του φυσικού περιβάλλοντος και μεγάλη πίεση στους περιορισμένους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους του τόπου. Γύρω στο 1990 γίνεται αναγκαία πια η εισαγωγή εργατικού δυναμικού από το εξωτερικό. Επιπρόσθετα η δημιουργία της αναγκαίας υποδομής όπως δρόμοι, συγκοινωνιακό δίκτυο, αεροδρόμια, διευκολύνσεις για πεζούς και άλλα, ακολούθησε συνήθως τη δημιουργία της ξενοδοχειακής υποδομής και δεν μπόρεσε να συμβαδίσει με την αυξημένη ζήτηση και τους ρυθμούς αύξησης της.

Διάφορες αποφάσεις και μέτρα που λήφθηκαν από την Κυβέρνηση με εισηγήσεις του ΚΟΤ στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, με αποκορύφωμα το απαγορευτικό διάταγμα του 1989, δεν απέδωσαν τα επιθυμητά αποτελέσματα γιατί οι επενδύσεις στην ξενοδοχειακή

βιομηχανία ήταν ακόμη πολύ αποδοτικές. Το Δεκέμβρη 1990 το απαγορευτικό διάταγμα διαδέχθηκαν άλλα περιοριστικά μέτρα και η έναρξη ισχύος της Πολεοδομικής Νομοθεσίας. Οι αιτήσεις για νέες αναπτύξεις στην ξενοδοχειακή βιομηχανία, μειώθηκαν μεν δραστικά σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια, συνέχισαν όμως να κτίζονται και να λειτουργούν νέες μονάδες για τις οποίες είχαν εξασφαλιστεί οι απαραίτητες εγκρίσεις πριν από την λήψη των ρυθμιστικών αυτών αποφάσεων. Έτσι, στο τέλος του 1998, λειτουργούσαν 86.151 κλίνες σε όλες τις τάξεις των αδειούχων τουριστικών καταλυμάτων ενώ βρίσκονταν υπό ανέγερση άλλες 2.816 κλίνες. Οι πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζουν διάφορα στατιστικά στοιχεία και μεγέθη για καλύτερη κατανόηση των πιο πάνω αριθμών και ποσοστών.

Πίνακας 1

ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ (TOURIST ARRIVALS) ΚΥΠΡΟΣ 1984 - 1998	
1984	665.882
1985	769.727
1986	827.937
1987	948.551
1988	1.111.818
1989	1.377.636
1990	1.561.479
1991	1.385.129
1992	1.991.000
1993	1.841.000
1994	2.069.000
1995	2.100.000
1996	1.950.000
1997	2.088.000
1998	2.222.706
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 1 αναφέρεται στις ετήσιες συνολικές Αφίξεις Τουριστών στην Κύπρο, κατά τη χρονική διάρκεια 1984 - 1998. Από το 1992 και μετά οι αφίξεις τουριστών κυμαίνονται γύρω στα 2.000.000, δείχνοντας ότι οι συλλογικές και οργανωμένες προσπάθειες όλων των εμπλεκόμενων δεν πάνε χαμένες, παρά τις αντίξοες συνθήκες που αντιμετώπισαν αυτό το χρονικό διάστημα.

Πίνακας 2

ΑΦΙΞΕΙΣ ΕΚΔΡΟΜΕΩΝ (EXCURSIONIST ARRIVALS) ΚΥΠΡΟΣ 1984 - 1998	
1984	160.571
1985	151.845
1986	158.592
1987	208.421
1988	199.773
1989	162.390
1990	114.377
1991	88.083
1992	126.415
1993	143.159
1994	147.057
1995	151.425
1996	138.526
1997	105.525
1998	134.249
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 2 αναφέρεται στις ετήσιες συνολικές Αφίξεις Τουριστών μονοήμερης παραμονής (εκδρομείς) στην Κύπρο για τις χρονιές 1984 - 1998. Οι εκδρομείς είναι, τόσο τουρίστες που χρησιμοποιούν την Κύπρο σαν διαμετακομιστικό σταθμό, όσο και τουρίστες που λαμβάνουν μέρος σε κρουαζιέρες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Πίνακας 3

ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (TOURIST ARRIVALS BY COUNTRY OF USUAL RESIDENCE) ΚΥΠΡΟΣ 1997 - 1998			
ΧΩΡΑ	1998	1997	ΑΛΛΑΓΗ (%)
Ηνωμένο Βασίλειο	1.015.234	846.309	19,96
Γερμανία	208.356	250.053	-16,68
Ελβετία	83.720	95.256	-12,11
Γαλλία	28.603	32.356	-11,60
Ολλανδία	48.213	45.704	5,49
Βέλγιο / Λουξεμβούργο	33.744	34.319	-1,68
Αυστρία	27.438	26.841	2,22
Ιταλία	21.583	19.593	10,16
Ιρλανδία	21.930	20.141	8,88
Ελλάδα	70.768	67.749	4,46
Σκανδιναβικές Χώρες	242.440	225.018	7,74
Ρωσία + Πρώην Χώρες Σοβ. Ένωσης	197.532	221.854	-10,96
Χώρες Ανατολικής Ευρώπης	44.826	40.842	9,75
Ισραήλ	53.597	52.474	2,14
Αραβικές Χώρες (1)	55.200	52.825	4,50
Άλλες Χώρες	69.522	56.666	22,69
Σύνολο Χωρών	2.222.706	2.088.000	6,45
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.			

1. Συμπεριλαμβάνονται οι αφίξεις τουριστών από τον Λίβανο, τη Μέση Ανατολή και τις Χώρες του Περσικού Κόλπου.

Ο Πίνακας 3 αναφέρεται στις Αφίξεις Τουριστών για τα έτη 1997 και 1998 από την χώρα προέλευσης τους αλλά και από σύνολο χωρών συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής. Επίσης αναφέρεται η αυξομείωση των αφίξεων από τις χώρες και τις συγκεκριμένες περιοχές, για τα έτη 1997 και 1998 καθώς και το γενικό σύνολο των αφίξεων τουριστών όλων των χωρών αλλά και η αυξομείωση που σημειώθηκε το 1998 σε σύγκριση με το 1997.

Πίνακας 4

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ (PEOPLE EMPLOYED IN THE HOTEL INDUSTRY) ΚΥΠΡΟΣ 1984 - 1998	
1984	7.700
1985	8.600
1986	9.550
1987	10.850
1988	11.400
1989	14.420
1990	15.415
1991	16.300
1992	20.000
1993	21.700
1994	33.300
1995	34.100
1996	36.570
1997	35.800
1998	40.000
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 4 αναφέρεται στον αριθμό των εργαζομένων που απασχολούνται στην τουριστική βιομηχανία για την χρονική περίοδο 1984 -1998. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έλλειψη εργατικού δυναμικού καθώς επίσης εκπαιδευμένου εργατικού δυναμικού. Η εξέλιξη αυτή ανάγκασε την Κυβέρνηση να εισαγάγει ξένο εργατικό δυναμικό για να καλύψει τις ανάγκες που υπάρχουν στον τουριστικό τομέα, παρόλο που μια τέτοια απόφαση δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή σαν μόνιμη λύση.

Πίνακας 5

ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΛΙΝΩΝ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ (HOTEL BED - CAPACITY: ALL ACCOMODATION ESTABLISHMENTS) ΚΥΠΡΟΣ 1984 - 1998	
1984	27.085
1985	30.375
1986	43.346
1987	45.855
1988	48.458
1989	54.857
1990	59.271
1991	63.564
1992	69.759
1993	73.657
1994	76.117
1995	78.427
1996	84.549
1997	84.368
1998	86.151
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 5 αναφέρεται στον αριθμό των κλινών όλων των κατηγοριών των αδειούχων καταλυμάτων για όλη την Κύπρο (ελεύθερες περιοχές) την χρονική περίοδο 1984 - 1998. Κατά την τελευταία πενταετία έχει υιοθετηθεί περιοριστική πολιτική για τη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών καταλυμάτων με σκοπό την αντιμετώπιση του προβλήματος των μη αδειούχων καταλυμάτων καθώς επίσης την αναβάθμιση και τον εμπλουτισμό του προϊόντος το οποίο προσφέρουν οι υφιστάμενες ξενοδοχειακές μονάδες.

Γ. Σημερινή Κατάσταση - Προβλήματα

Ο τομέας του τουρισμού αποτελεί σήμερα αναμφίβολα τον σημαντικότερο τομέα της οικονομίας του τόπου. Οι αφίξεις περιηγητών, το 1998 έφτασαν τα 2.356.955 όπου τα 2.222.706 είναι τουρίστες και οι υπόλοιποι 134.249 είναι επισκέπτες μονοήμερης παραμονής. Τα έσοδα σε ξένο συνάλλαγμα έφτασαν τις ΛΚ878,0 εκ. και η συνεισφορά του τομέα του τουρισμού στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υπολογίζεται σε 20,6% περίπου, ποσοστό πολύ ψηλότερο από τους περισσότερους τουριστικούς προορισμούς στην Ευρώπη (11,5%). Ταυτόχρονα, ο τουρισμός είναι σήμερα ο μεγαλύτερος εργοδότης προσφέροντας απασχόληση (άμεση και έμμεση) στο 25% περίπου του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού. Είναι φανερό πόσο μεγάλη είναι η σημασία του τουρισμού για την οικονομία του τόπου. Άλλωστε αυτό αποδείχθηκε και με την εμπειρία της κρίσης που δημιουργήθηκε λόγω του πολέμου

στον Περσικό Κόλπο το 1991. Η διαπίστωση αυτή ενισχύει την άποψη ότι τα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο τομέας του τουρισμού επιβάλλεται να αντιμετωπιστούν έγκαιρα και σωστά από όλους τους φορείς – Κυβέρνηση, Τοπικές Αρχές, Βουλή και ιδιωτικό τομέα – αν θέλουμε να συνεχιστεί και επαυξηθεί η συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

Το φυσικό περιβάλλον, ιδιαίτερα στις παραλιακές περιοχές όπου έχει συγκεντρωθεί η τουριστική ανάπτυξη, έχει αλλοιωθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, ενώ το περιβάλλον που δημιουργήθηκε με την ανάπτυξη δεν παρουσιάζει οποιαδήποτε ιδιαιτερότητα και υψηλή αισθητική. Οι ανθρώπινοι πόροι του τόπου, οι οποίοι είναι περιορισμένοι λόγω της μικρής πληθυσμιακής βάσης της Κύπρου, έχουν εξαντληθεί και ήδη συμπληρώνονται σε κάποιο βαθμό με εισαγωγή εργατικού δυναμικού από το εξωτερικό όχι χωρίς κόστος. Οι διαθέσιμοι πόροι περιορίζονται συνεχώς με τη συνεχιζόμενη ανάπτυξη.

Το τουριστικό προϊόν δεν είναι ολοκληρωμένο με την έννοια ότι προσφέρουμε στους ξένους επισκέπτες κυρίως καλής ποιότητας και επιπέδου ξενοδοχειακά καταλύματα και υπηρεσίες. Έργα τα οποία εμπλουτίζουν το τουριστικό προϊόν και προσφέρουν ευκαιρίες για δραστηριότητες και ψυχαγωγία καθώς επίσης τη δυνατότητα για προσέλευση περιηγητών με ειδικά ενδιαφέροντα και υψηλό εισόδημα, όπως είναι τα γήπεδα γκολφ, οι μαρίνες, τα θεματικά πάρκα και άλλα, δεν είναι αρκετά.

Η γενικότερη υποδομή – δρόμοι, πεζοδρόμια, χώροι πρασίνου, αεροδρόμια, αποχετευτικά συστήματα – παρουσιάζει μεγάλες ελλείψεις και ανεπάρκειες, ενώ ο προγραμματισμός στην εκτέλεση των έργων παρουσιάζει πολλές αδυναμίες με αποτέλεσμα στις περιοχές στις οποίες εκτελούνται τέτοια έργα να δημιουργούνται τεράστια προβλήματα και να επηρεάζουν αρνητικά την τουριστική εικόνα των περιοχών αυτών με όλες τις συνέπειες.

Έλλειψη κατάλληλων νομοθεσιών ή ανεπαρκής εφαρμογή υφιστάμενων, οδήγησαν στην ασυδοσία από μέρους ορισμένων οι οποίοι προσβλέπουν στην εξασφάλιση πρόσκαιρων ωφελημάτων από τον τουρισμό με αποτέλεσμα οι τουριστικές μας περιοχές να παρουσιάζουν πολλές φορές μια υποβαθμισμένη εικόνα με πλήθος αυθαιρεσιών, δάσος από ξενόγλωσσες επιγραφές και πινακίδες, προβλήματα ρύπανσης, ηχορύπανσης και άλλα.

Ο περιορισμός του κέρδους στις διάφορες τουριστικές δραστηριότητες λόγω της πληθώρας των απασχολουμένων στους διάφορους τομείς, οδήγησε σε κρούσματα υπερχρεώσεων και σε υποβάθμιση και μείωση του επιπέδου των παρεχομένων υπηρεσιών.

Η απόδοση των επενδύσεων στον τομέα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων κυρίως, έχει περιοριστεί ενώ η ομοιομορφία στο προσφερόμενο προϊόν και η μεγάλη προσφορά κλινών στις διάφορες κατηγορίες τουριστικών καταλυμάτων οδήγησε πολλές φορές σε αφόρητες πιέσεις από μέρους των οργανωτών ταξιδιών για παραχώρηση χαμηλών τιμών.

Η αύξηση των εσόδων από τον τουρισμό οφείλεται κυρίως στην αύξηση στους αριθμούς αφίξεων των περιηγητών παρά στην αύξηση της μέσης δαπάνης δεδομένου ότι σε πραγματικούς όρους η μέση δαπάνη κατά περιηγητή παρουσιάζει ελαφρά μείωση εφόσον η αύξηση σε τρέχουσες τιμές που σημειώνεται κάθε χρόνο δεν καλύπτει πλήρως την αύξηση στον πληθωρισμό.

Η Κύπρος σαν τουριστικός προορισμός έχει καταφέρει να δημιουργήσει μια καλή εικόνα σαν ποιοτικός προορισμός για μαζικό κυρίως τουρισμό του ήλιου και της θάλασσας. Το γεγονός αυτό βοήθησε ώστε το πακέτο για διακοπές στην Κύπρο που είναι ακριβότερο από άλλους Μεσογειακούς προορισμούς να πουλιέται ακόμα.

Όμως ο ανταγωνισμός γίνεται ολοένα οξύτερος. Νέοι τουριστικοί προορισμοί παρουσιάζονται πιο ελκυστικοί και προσφέρουν καλύτερες τιμές και νέες εμπειρίες. Ο σημερινός τουρίστας κυρίως ο Ευρωπαίος, έχει να επιλέξει ανάμεσα σε πάρα πολλούς προορισμούς που προσφέρουν το ίδιο ή παρόμοιο προϊόν σε πιο συναγωνιστικές τιμές. Ταυτόχρονα είναι πολύ καλύτερα ενημερωμένος για τις επιλογές του, πιο απαιτητικός και περισσότερο ευαίσθητος σε θέματα περιβάλλοντος. Το «περιβάλλον» αποτελεί για πολλούς περιηγητές το καθοριστικό κριτήριο στην επιλογή τους για ένα τουριστικό προορισμό.

Δ. Προοπτικές του Κυπριακού Τουρισμού

Από όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω προκύπτει η διαπίστωση ότι η τουριστική κίνηση διεθνώς θα συνεχίσει να αυξάνεται και ο τομέας του τουρισμού και των ταξιδιών θα διατηρήσει και θα ενισχύσει τη θέση του στη διεθνή οικονομία. Στην Ευρώπη, παρόλο ότι το μερίδιο της μειώνεται προς όφελος άλλων περιοχών, ο τουρισμός συνεχίζει να αυξάνεται. Ταυτόχρονα όμως διαπιστώνονται και άλλες αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον του τουρισμού. Η «εικόνα» του τουρίστα διαφοροποιείται όπως και οι απαιτήσεις και οι ανάγκες του. Ο ανταγωνισμός γίνεται μεγαλύτερος και πιο έντονος. Νέοι τουριστικοί προορισμοί που θα διεκδικήσουν το μερίδιο τους από την τουριστική αγορά αναπτύσσονται προσφέροντας νέες εμπειρίες στο σύγχρονο ταξιδιώτη.

Πιο κοντά στην Κύπρο, στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής οι εξελίξεις είναι δραματικές όπως και οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη. Νέοι αξιόλογοι τουριστικοί προορισμοί θα δημιουργηθούν σύντομα πολύ κοντά στην Κύπρο σε

μια Μέση Ανατολή όταν οι διχόνοιες και οι συνεχείς συγκρούσεις θα τερματιστούν και νέες σχέσεις ομαλότητας θα δημιουργηθούν. Η Κύπρος πρόσθετα συνεχίζει να αντιμετωπίζει το δράμα της κατοχής μέρους της, που διαιρεμένη δεν μπορεί να αντιμετωπίσει με μια ενιαία οικονομία και ένα ενιαίο καθεστώς όλους τους εξωτερικούς κινδύνους. Η οικονομία του νησιού περνά από μια κρίση ανταγωνιστικότητας. Το κόστος ανέβηκε σε επικίνδυνα ψηλά επίπεδα, ενώ οι τιμές που πληρώνει η τουριστική αγορά ολοένα και συμπιέζονται από το μεγάλο ανταγωνισμό. Τα «εύκολα χρόνια» για τον κυπριακό τουρισμό έχουν περάσει χωρίς επιστροφή.

Μέσα στο διεθνές αυτό περιβάλλον που διαμορφώνεται, οι προοπτικές μπορεί να είναι πολύ καλές για τον κυπριακό τουρισμό, εάν τα μηνύματα περάσουν σωστά και αξιοποιηθούν από όλους τους φορείς (Κράτος, Τοπικές Αρχές και Επαγγελματίες Τουρισμού). Το μέλλον της Κύπρου σαν τουριστικός προορισμός θα εξαρτηθεί από το κατά πόσο θα υπάρξει έγκαιρα η σωστή ανταπόκριση στις προκλήσεις που παρουσιάζονται στον τομέα του τουρισμού.

Παλιοί καθιερωμένοι Μεσογειακοί προορισμοί έχουν ήδη αναγνωρίσει την ανάγκη να παρουσιάσουν μια νέα εικόνα και να αλλάξουν ξεπερασμένα πρότυπα ανάπτυξης για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης τουριστικής πελατείας και να αντεπεξέλθουν στον ανταγωνισμό και προς την κατεύθυνση αυτή έκαναν αξιόλογες προσπάθειες στις οποίες έχουν την υποστήριξη και ενθάρρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως και των μεγάλων οργανωτών ταξιδιών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μαγιόρκα, ένα από τα τέσσερα νησιά των Βαλεαρίδων, μικρότερο σε έκταση και πληθυσμό από την Κύπρο, που άρχισε να αναπτύσσεται τουριστικά στη δεκαετία του 1950 φθάνοντας γρήγορα σε πολύ ψηλά επίπεδα ανάπτυξης. Μέσα στη δεκαετία του 1980 η Μαγιόρκα απέκτησε φήμη φτηνού προορισμού με υποβαθμισμένες υπηρεσίες και περιβάλλον όπως και μερικές ακτές της Ισπανίας. Το 1984, η Μαγιόρκα αναγνώρισε ότι έπρεπε να τεθεί φραγμός στη ραγδαία και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη και να τεθούν κάποιες κατευθυντήριες γραμμές και πλαίσια για την προστασία του περιβάλλοντος και την αναβάθμιση της ποιότητας.

Η Μαγιόρκα κατόρθωσε να βελτιώσει σημαντικά την εικόνα που είχε σαν τουριστικός προορισμός με μια σειρά αποφασιστικών μέτρων που υλοποίησε και εξακολουθεί να υλοποιεί ύστερα από μια κριτική διάγνωση των προβλημάτων που αντιμετώπιζε.

Το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αειφόρα ανάπτυξη «Ecomost» αξιοποίησε τις εμπειρίες της Μαγιόρκα και τις ανέπτυξε περισσότερο για εφαρμογή και στις υπόλοιπες Βαλεαρίδες Νήσους. Η μεθοδολογία και η προσέγγιση του προγράμματος αυτού έχει

δοκιμαστεί και στην περίπτωση της Ρόδου. Για τις προσπάθειες που γίνονται στη Μαγιόρκα υπάρχει η πλήρης συναίνεση και συνεργασία μεταξύ της πολιτείας, των τοπικών αρχών και της νομοθετικής εξουσίας όπως και του ιδιωτικού τομέα και του κοινωνικού συνόλου, οποιουδήποτε στρατηγικού σχεδίου για το σωστό προγραμματισμό και την ανάπτυξη του τομέα του τουρισμού.

Πολλοί από τους προβληματισμούς που αντιμετώπισαν η πολιτεία και η κοινωνία της Μαγιόρκα είναι παρόμοιοι με τους προβληματισμούς που αντιμετωπίζονται στην Κύπρο σε ότι αφορά όρια ανάπτυξης, προστασία του περιβάλλοντος και των πολιτιστικών αξιών, προβλήματα της ξενοδοχειακής βιομηχανίας, προβλήματα οχληρίας και ρύπανσης και άλλα παρόμοια.

Ο τομέας του τουρισμού όπως αναφέρθηκε και προηγούμενα είναι ο πιο σημαντικός τομέας της οικονομίας της Κύπρου και δεν φαίνεται να υπάρχουν πολλές υπαλλακτικές επιλογές που μπορούν να υποκαταστήσουν τον τουρισμό και να στηρίξουν την οικονομία του νησιού. Για να συνεχίσει να αποτελεί ένα δυναμικό τομέα της οικονομίας που να στηρίζει την ανάπτυξη, θα πρέπει να βελτιώνεται συνεχώς ποιοτικά και να συμβάλλει στην αναβάθμιση ποιότητας ζωής και για τον ντόπιο πληθυσμό και στη βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος.

Η Κύπρος επιβάλλεται και πρέπει μέσα στις νέες συνθήκες ανταγωνισμού να ξεχωρίσει σαν τουριστικός προορισμός και να ξεπεράσει σε ποιότητα άλλους Μεσογειακούς τουριστικούς προορισμούς συγκρατώντας ταυτόχρονα τις τιμές.

- Ø Ξεπερασμένα πρότυπα ανάπτυξης πρέπει να εγκαταλειφθούν και να αναζητηθούν νέες προσεγγίσεις με πιο σωστή επαγγελματική προσέγγιση και μεγαλύτερη φαντασία που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και απαιτήσεις της τουριστικής πελατείας.
- Ø Η βασική υποδομή πρέπει να στηρίζει και συμπληρώνει την τουριστική υποδομή.
- Ø Το τουριστικό προϊόν του τόπου πρέπει να διαφοροποιηθεί και συμπληρωθεί με άλλες διευκολύνσεις εκτός καταλυμάτων.
- Ø Το περιβάλλον στις τουριστικές περιοχές πρέπει να αναβαθμιστεί.
- Ø Το φυσικό περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να προστατευτούν και προβληθούν κατάλληλα.

Τα δεδομένα και οι δυνατότητες υπάρχουν, τόσο από την πλευρά της πολιτείας όσο και από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα, αρκεί να υπάρξει συναίνεση και συνεργασία από όλους τους φορείς για κοινή αντιμετώπιση των προβλημάτων και των προσεγγίσεων.

Με αυτές τις προϋποθέσεις, οι προοπτικές του τουρισμού στην Κύπρο μπορεί να είναι πολύ ενθαρρυντικές και η ανοδική πορεία και ενίσχυση του τουρισμού δεδομένη. Εάν η

Κύπρος δεν ανταποκριθεί έγκαιρα στις επιταγές του ανταγωνισμού, θα υπάρξει συνεχής κατολίπηση των τιμών και σε κάποιο στάδιο και των αριθμών με καταστρεπτικές συνέπειες στην οικονομία του νησιού.

Ο Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού έχει κάνει σημαντικά βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση. Από το 1992 εφαρμόζει πρόγραμμα για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην ενδοχώρα μέσα στα πλαίσια του οποίου παραχωρούνται κίνητρα στους ιδιοκτήτες παραδοσιακών οικοδομών για τη μετατροπή τους σε τουριστικά καταλύματα, παραδοσιακά εργαστήρια, ταβέρνες, εστιατόρια και πολιτιστικούς χώρους. Εξάλλου, με σχετικές αποφάσεις της Κυβέρνησης έχει εγκριθεί η στρατηγική ανάπτυξης του Ναυτικού Τουρισμού (κατασκευή και λειτουργία Μαρίνων) και η στρατηγική για την ανάπτυξη των γηπέδων γκολφ στην Κύπρο. Με τη δημιουργία της υποδομής που προωθείται ήδη στους τομείς αυτούς έχουν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού και την αναβάθμιση και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος του νησιού. Επίσης έχει εγκριθεί δέσμη κινήτρων προς τον ιδιωτικό τομέα για ενθάρρυνση της ανάληψης επενδύσεων σε άλλα έργα που εμπλουτίζουν το τουριστικό προϊόν, όπως θεματικά πάρκα και μουσεία και άλλα ολοκληρωμένα συγκροτήματα αναψυχής και δραστηριοτήτων. Οι προτάσεις του ΚΟΤ για αναθεώρηση της πολιτικής για τη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών μονάδων οι οποίες υποβλήθηκαν ήδη στο Υπουργικό Συμβούλιο στοχεύουν από τη μια στον περιορισμό της δημιουργίας νέας ξενοδοχειακής υποδομής και από την άλλη στη δημιουργία μονάδων που να ανταποκρίνονται στις νέες τάσεις της αγοράς και να σέβονται το φυσικό περιβάλλον.

Στην προσπάθεια όμως για ενίσχυση της βιωσιμότητας του τομέα του τουρισμού και στην ανταπόκριση των προκλήσεων και επιταγών των χρόνων που έρχονται, σημαντικός είναι ο ρόλος που έχουν να διαδραματίσουν οι Τοπικές Αρχές και ο ιδιωτικός τομέας. Οι προσπάθειες μόνο της Κυβέρνησης και του ΚΟΤ δεν είναι αρκετές ούτε μπορούν να έχουν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα χωρίς καθολική συναίνεση και συνεργασία από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Ε. Στρατηγική Τουρισμού

Ο τουρισμός αναγνωρίζεται από όλους ότι αποτελεί τον κύριο μοχλό της οικονομίας και είναι σήμερα για την Κύπρο η μεγαλύτερη πηγή εσόδων σε ξένο συνάλλαγμα και ίσως ο κυριότερος συντελεστής του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Είναι επίσης ένας από τους μεγαλύτερους εργοδότες. Οποιοσδήποτε αρνητικές εξελίξεις στον τομέα του τουρισμού επιδρούν άμεσα στην γενικότερη οικονομική δραστηριότητα. Από την άλλη, οι υπόλοιποι τομείς της οικονομίας δεν φαίνεται να παρουσιάζουν πολλές δυνατότητες ανάπτυξης ώστε να

υποκαταστήσουν οποιαδήποτε ελλείμματα στο Ισοζύγιο Πληρωμών και να συνεισφέρουν σημαντικά στο ΑΕΠ. Με αυτά τα δεδομένα η οικονομική

ανάπτυξη της Κύπρου διαπιστώνεται ότι βασίζεται και θα συνεχίσει να βασίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στον τουρισμό.

Με βάση τις πιο πάνω διαπιστώσεις, οι κύριοι άξονες της μακροπρόθεσμης Στρατηγικής για τον τουρισμό θα πρέπει να είναι:

- Ø η διασφάλιση της αειφορίας του τομέα,
- Ø η μεγιστοποίηση της οικονομικής του συνεισφοράς,
- Ø η διασφάλιση της βιωσιμότητας των επενδύσεων.

Πιστεύεται ότι η επίτευξη των πιο πάνω στόχων θα πρέπει να επιδιωχθεί μέσα από μια Μακροπρόθεσμη Στρατηγική Ποιότητας. Οποιαδήποτε άλλη επιλογή όπως η επιλογή της Στρατηγικής της Ποσότητας θα οδηγήσει σε διαιώνιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα ο τομέας του τουρισμού για τους ακόλουθους λόγους:

1. Η αύξηση του αριθμού αφίξεων μπορεί να επιτευχθεί κυρίως με περαιτέρω μείωση των τιμών. Τα περιθώρια μείωσης των τιμών είναι περιορισμένα δεδομένου ότι τα λειτουργικά κόστη της βιομηχανίας είναι ψηλά. Εξάλλου περαιτέρω μείωση των τιμών είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα οδηγήσει σε ενέργειες οι οποίες θα επιτείνουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ήδη σήμερα ο τομέας και θα επιδεινώσουν ακόμα περισσότερο την ανταγωνιστικότητα της Κύπρου σαν τουριστικού προορισμού. Τέτοιες ενέργειες είναι:

- Ø περαιτέρω μείωση του επιπέδου των προσφερομένων υπηρεσιών,
  - Ø περαιτέρω μείωση της επικερδότητας των τουριστικών επιχειρήσεων, αποφυγή της ανάληψης επενδύσεων για συντηρήσεις / βελτιώσεις του προσφερόμενου προϊόντος με αποτέλεσμα την υποβάθμιση του.
2. Επίσης η υιοθέτηση της στρατηγικής ποσότητας θα οδηγήσει:

στην ενθάρρυνση ανέγερσης κτιρίων χαμηλότερης ποιότητας ή και μη αδειούχων καταλυμάτων με αποτέλεσμα να τεθούν σε κίνδυνο οι επενδύσεις που έχουν γίνει μέχρι σήμερα,

- Ø σε περαιτέρω καταπόνηση του φυσικού περιβάλλοντος,
- Ø σε μεγαλύτερες πιέσεις στους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους.

Το τουριστικό προϊόν της Κύπρου χαρακτηρίζεται από ορισμένα δυνατά σημεία πάνω στα οποία όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς θα πρέπει να «κτίσουν». Ταυτόχρονα θα πρέπει όλοι να συνειδητοποιήσουν ότι επιβάλλεται να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά και ξεπεραστούν μέσα από πνεύμα συλλογικότητας και συναίνεσης τα προβλήματα και οι αδυναμίες που

αντιμετωπίζει σήμερα ο τομέας. Παράλληλα θα πρέπει επίσης να γίνει κοινή συνείδηση ότι η Κύπρος σαν τουριστικός προορισμός δεν είναι μόνη της στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη και δεν μπορούμε να αγνοούμε τις εξελίξεις και αλλαγές που πραγματοποιούνται στο διεθνές περιβάλλον. Οι αλλαγές αυτές οι οποίες αποτελούν ευκαιρίες αλλά και απειλές, επιβάλλεται να ληφθούν πολύ σοβαρά υπόψη στη διαμόρφωση της Στρατηγικής.

Τα δυνατά και αδύνατα σημεία / προβλήματα του τουρισμού όπως και οι κυριότερες αλλαγές που πρέπει να θεωρούνται σαν ευκαιρίες ή απειλές για τον τουρισμό της Κύπρου, αναφέρονται πιο κάτω:

1. Δυνατά Σημεία

- Ø Η ομορφιά και ποικιλία του τοπίου.
- Ø Η πλούσια πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά.
- Ø Εύκολη επικοινωνία με τον ντόπιο πληθυσμό.
- Ø Το καλό κλίμα.
- Ø Οι δυνατότητες για ποικιλία δραστηριοτήτων.
- Ø Στρατηγική γεωγραφική θέση.
- Ø Μικρές αποστάσεις.
- Ø Η φιλοξενία και φιλικότητα του κόσμου.
- Ø Αναπτυγμένη υποδομή.
- Ø Καθιερωμένος τουριστικός προορισμός.
- Ø Ασφάλεια.

2. Αδύνατα Σημεία / Προβλήματα

- Ø Χαμηλή ανταγωνιστικότητα.
- Ø Έλλειψη ταυτότητας.
- Ø Τυποποίηση προϊόντος και υπηρεσιών.
- Ø Ημιτελές προϊόν.
- Ø Απόσταση από ορισμένες χώρες - πηγές τουρισμού.
- Ø Ψηλά κόστα (λειτουργικά, παραγωγής, κόστος ζωής).
- Ø Ιεράρχηση προτεραιοτήτων για επενδύσεις σε αναπτυξιακά έργα (κυβέρνηση, τοπικές αρχές) που δεν συμβαδίζει με τις προτεραιότητες του τουρισμού.
- Ø Κρούσματα αισχροκέρδειας - Νοοτροπία εύκολου κέρδους.
- Ø Αύξηση αντικοινωνικής συμπεριφοράς προς τους τουρίστες.
- Ø Υπερεξάρτηση από ορισμένους μεγάλους οργανωτές ταξιδιών.
- Ø Εποχικότητα.

- Ø Υποβάθμιση του περιβάλλοντος των τουριστικών περιοχών.
- Ø Ανεπαρκείς συγκοινωνίες.

3. Ευκαιρίες / Απειλές

- Ø Μεταβαλλόμενες / αυξανόμενες απαιτήσεις των τουριστών.
- Ø Ευαισθητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος.
- Ø Ανταγωνιστές επιθετικοί, αποτελεσματικοί και ευέλικτοι.
- Ø Αύξηση ανταγωνιστικών προορισμών στην περιοχή και παγκόσμια.
- Ø Ασταθής πολιτική κατάσταση στην Κύπρο και στην περιοχή.
- Ø Δημογραφικές / κοινωνικές αλλαγές στις χώρες - πηγές τουρισμού.
- Ø Προοπτική ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Ø Δυνατότητες για εξασφάλιση οικονομικών πόρων μέσω συμμετοχής σε προγράμματα Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Ø Δημιουργία ολιγοπωλιακών καταστάσεων στον τομέα των ταξιδιών.
- Ø Εξελίξεις στον τομέα της τεχνολογίας.
- Ø Φιλελευθεροποίηση αερομεταφορών.

Όλα τα πιο πάνω λαμβάνονται υπόψη στη διατύπωση του οράματος και των γενικών στόχων της στρατηγικής για τον τουρισμό. Γενική κατεύθυνση είναι η βελτίωση, αναβάθμιση και διεύρυνση του υφιστάμενου τουριστικού προϊόντος ώστε πέραν από την προσφορά του ήλιου και της θάλασσας να αναπτυχθούν προϊόντα τα οποία θα αναδεικνύουν το φυσικό περιβάλλον, την ιστορία και τον πολιτισμό της Κύπρου.

Όραμα

Η διασφάλιση της αειφορίας του τουρισμού στην Κύπρο με σεβασμό στον άνθρωπο, στο περιβάλλον και στον πολιτισμό μας.

Γενικοί Στόχοι

1. Επίτευξη αειφορίας ανάπτυξης του τουριστικού τομέα στην Κύπρο η οποία να ενισχύει το φυσικό, πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον.
2. Μεγιστοποίηση των οικονομικών οφελών από τον τουρισμό.
3. Ευελιξία και ετοιμότητα του τομέα του τουρισμού για έγκαιρη ανταπόκριση και προσαρμογή στις μεταβολές του διεθνούς περιβάλλοντος.
4. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και προσέλκυσης της Κύπρου σαν τουριστικού προορισμού.

Ειδικοί Στόχοι

1. Οριοθέτηση της τουριστικής ανάπτυξης με βάση τις δυνατότητες των φυσικών και ανθρώπινων πόρων σε παγκύπριο και περιφερειακό επίπεδο.
2. Προστασία, διαφύλαξη, αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος.
3. Αξιοποίηση και ανάδειξη της ιστορικής, πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης του τόπου.
4. Βελτίωση και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος.
5. Βελτίωση της εικόνας της Κύπρου σαν τουριστικού προορισμού.
6. Αύξηση των εσόδων από τον τουρισμό.
7. Βελτίωση της απόδοσης των επενδύσεων στον τουριστικό τομέα.
8. Αύξηση της παραγωγικότητας της τουριστικής βιομηχανίας.
9. Σωστή ανάπτυξη και αξιοποίηση του παράγοντα «άνθρωπος».
10. Εκμετάλλευση των σύγχρονων μεθόδων και μέσων πληροφόρησης και αξιοποίηση των πληροφοριών.

ΣΤ. Στρατηγική Marketing

Η διεθνής τουριστική αγορά χαρακτηρίζεται τα τελευταία χρόνια από έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των τουριστικών προορισμών καθώς συνεχώς νέοι προορισμοί εισέρχονται στην αγορά.

Οι καταναλωτές και κυρίως οι Ευρωπαίοι τουρίστες έχουν διαφοροποιήσει την συμπεριφορά τους ώστε να επωφελούνται ειδικών προσφορών και να διεκδικούν στο μέγιστο βαθμό τα δικαιώματά τους. Οι οργανωτές ταξιδιών από την άλλη σαν αποτέλεσμα των συνεχών τους προσπαθειών για αύξηση του μεριδίου τους στην αγορά αντιμετωπίζουν πολλές φορές προβλήματα επικερδότητας.

Παράλληλα οι τάσεις που παρατηρούνται για συγκεντρωτισμό σε ορισμένους μεγάλους οργανωτές ταξιδιών οι οποίοι μπορούν να ελέγχουν αεροπορικές εταιρίες, ξενοδοχειακά καταλύματα και τα κυριότερα δίκτυα τουριστικών πρακτορείων καθώς και η τάση για μικρότερης διάρκειας διακοπές ιδιαίτερα την χειμερινή περίοδο μειώνουν τον έλεγχο των τουριστικών προορισμών και επηρεάζουν αρνητικά την εξέλιξη του τουριστικού ρεύματος και την εποχικότητα. Μια πρόσθετη τάση που αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά την τουριστική κίνηση είναι η αύξηση του ατομικού τουρισμού. Ο αριθμός των ατόμων που προτιμούν να ταξιδεύουν εκτός οργανωμένων συνόλων συνεχώς αυξάνεται και σε αυτό συμβάλλει σημαντικά και η εξέλιξη στην ηλεκτρονική πληροφόρηση.

Σαν αποτέλεσμα γίνεται επιτακτική η ανάγκη για μια πιο επιθετική και επικεντρωμένη (targeted) στρατηγική marketing από πλευράς των τουριστικών προορισμών και πιο καλό προγραμματισμό και αναπροσαρμογή των προϊόντων τους για να ικανοποιούν τον καταναλωτή στον οποίο στοχεύουν.

Μέσα στο έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον η τουριστική βιομηχανία της Κύπρου βρίσκεται σε αδύνατη θέση. Τα ψηλά λειτουργικά κόστα της τουριστικής βιομηχανίας και η συγκριτικά μεγαλύτερη απόσταση της Κύπρου από τις χώρες - πηγές τουρισμού, που αυξάνει το κόστος μεταφοράς στην Κύπρο έχουν καταστήσει το κυπριακό τουριστικό προϊόν ένα από τα ακριβότερα της Μεσογείου.

1. Προσανατολισμοί

Λαμβάνοντας υπόψη την αδύνατη θέση της Κύπρου στο διεθνές ανταγωνιστικό πεδίο, τους περιορισμένους πόρους και την ανάγκη για διασφάλιση της αειφορίας του τομέα, τη μεγιστοποίηση της οικονομικής του συνεισφοράς και τη διασφάλιση των επενδύσεων η Κύπρος θα πρέπει να προσανατολιστεί προς τέσσερις διαφορετικές κατευθύνσεις:

- (α) Συνέχιση προσφοράς του ίδιου προϊόντος στον ίδιο τύπο τουρίστα που ήδη προσελκύει (Διείσδυση αγοράς).
- (β) Προσέλκυση του ίδιου τύπου τουρίστα με βελτιωμένο προϊόν / ή και νέα προϊόντα (Ανάπτυξη προϊόντος).
- (γ) Προσέλκυση νέων προϊόντων με το ίδιο προϊόν / ή ελαφρώς βελτιωμένο (Ανάπτυξη αγορών).
- (δ) Προσέλκυση νέων τουριστών με βελτιωμένο / διαφοροποιημένο προϊόν καθώς και με καινούργια προϊόντα (Διαφοροποίηση αγορών / προϊόντος).

Οι πιο πάνω επιλογές είναι αλληλένδετες και η μια δεν αποκλείει την άλλη. Η επιθυμητή κατεύθυνση στην οποία θα πρέπει να κινηθεί η Κύπρος για να εξασφαλίσει την αειφορία του τομέα είναι η κατεύθυνση των νέων αγορών ή νέων τμημάτων αγορών που να είναι πιο αποδοτικές. Από πλευράς προϊόντος το βασικό προϊόν ήλιος και θάλασσα θα πρέπει να αναβαθμιστεί και να συμπληρωθεί με νέα προϊόντα.

Βραχυπρόθεσμα δεν είναι δυνατό να γίνουν σημαντικές αλλαγές στο προϊόν γι' αυτό η έμφαση θα δοθεί στη διείσδυση σε υφιστάμενες αγορές με προσπάθεια προσέλκυσης πιο «αποδοτικών» τμημάτων. Μακροπρόθεσμα με τη βελτίωση / αναβάθμιση του προϊόντος και τη δημιουργία συμπληρωματικών προϊόντων, η έμφαση θα δοθεί στην καλλιέργεια νέων αγορών.

Η Κύπρος θα πρέπει να αναζητήσει και να εξεύρει τις αγορές εκείνες στις οποίες θα είναι ανταγωνιστική και οι οποίες θα προσφέρουν ψηλά έσοδα δηλαδή θα πρέπει να προσαρμόσει το παραδοσιακό προϊόν του ήλιου και θάλασσας με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες απαιτήσεις και να επανατοποθετηθεί στον τουριστικό χάρτη σαν προορισμός που προσφέρει ολοκληρωμένη εμπειρία πέραν του ήλιου και της θάλασσας τονίζοντας τα ιδιαίτερα της χαρακτηριστικά που προσφέρουν πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της.

Στο άμεσο μέλλον η επιλογή της Κύπρου είναι η εξεύρεση πιο «αποδοτικών» αγορών / πελατείας με το υφιστάμενο προϊόν και παράλληλα η βελτίωση και δημιουργία νέων προϊόντων που θα επιτρέψουν μακροπρόθεσμα την προσέλκυση νέων αγορών / πελατείας.

2. Στόχοι της Στρατηγικής Marketing

Με βάση τα υφιστάμενα δεδομένα και τους γενικούς και ειδικούς στόχους της στρατηγικής τουρισμού οι βασικοί στόχοι της στρατηγικής marketing συνοψίζονται ως ακολούθως:

- (α) Δημιουργία κατάλληλης εικόνας του παραδοσιακού μας προϊόντος «ήλιου και θάλασσας» που να ανταποκρίνεται στις νέες απαιτήσεις.
- (β) Ισορροπημένη ανάπτυξη του τουρισμού ήλιου και θάλασσας και η ανάπτυξη συμπληρωματικών μορφών τουρισμού.
- (γ) Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με σκοπό να γίνει η Κύπρος προορισμός για όλο το χρόνο.
- (δ) Η προσέλκυση τουριστών με μεγαλύτερη κατά κεφαλή δαπάνη (high yield traffic).
- (ε) Η διαφοροποίηση των αγορών και η ανάπτυξη νέων για να αποφευχθεί η εξάρτηση από ορισμένες αγορές (balanced spread of markets).
- (στ) Η σταδιακή μείωση του βαθμού εξάρτησης από τους μεγάλους οργανωτές ταξιδιών και η ανάπτυξη του ατομικού τουρισμού και του τουρισμού που διακινείται μέσω εξειδικευμένων οργανωτών ταξιδιών.
- (ζ) Η προβολή της ποιοτικής πλευράς της τουριστικής Κύπρου και η δημιουργία ποιοτικής αντίληψης του τουριστικού μας προϊόντος.

3. Επιμέρους Στρατηγικές / Ενέργειες του Marketing

Για την επίτευξη των πιο πάνω στόχων καθορίζονται επιμέρους στρατηγικές / ενέργειες για τους διάφορους τομείς του marketing:

3.1 Γενική Κατεύθυνση Ενεργειών (Conceptual Strategy)

Η καθιέρωση της Κύπρου στην τουριστική αγορά σαν ενός μοναδικού, ποιοτικού τουριστικού προορισμού στην Ανατολική Μεσόγειο που να προσφέρει ένα ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν που επεκτείνεται πέρα από την προσφορά του ήλιου και θάλασσας και περιλαμβάνει φυσικό περιβάλλον, αρχαιολογία, πολιτισμό, τον άνθρωπο και ποικιλία ενδιαφερόντων.

3.2 Στρατηγική Ιεράρχησης Αγορών / Επιλογής Τμημάτων

Στόχοι:

- Ø Συνεχής ανάλυση των αγορών και τμηματοποίηση σύμφωνα με προκαθορισμένα κριτήρια.
- Ø Επιλογή και ιεράρχηση των τμημάτων / αγορών στις οποίες θα επικεντρωθούν οι προσπάθειες προβολής.

Μέθοδος:

- (α) Συσχετισμός (mapping) των αγορών (γεωγραφικών) σε σχέση με την ανταγωνιστική θέση της Κύπρου.

Η ελκυστικότητα των αγορών προσδιορίζεται με βάση:

- Ø το μέγεθος του εξερχόμενου ρεύματος (αεροπορικός),
- Ø το χρόνο ταξιδιού (seasonal spread),
- Ø τη δαπάνη στον προορισμό.
- Ø Η ανταγωνιστική θέση της Κύπρου με βάση:
- Ø Προϊόν
- Ø Τιμή
- Ø Απόσταση από χώρα - πηγή (accessibility)
- Ø Γνώση της Κύπρου σαν προορισμού (awareness).

- (β) Συσχετισμός των αγορών (ελκυστικότητας) σε σχέση με το κόστος προσέλκυσης.

- (γ) Ανάλυση της θέσης των ανταγωνιστών μας σε κάθε αγορά (αφίξεις, έσοδα, μερίδιο αγοράς).

Με βάση τα αποτελέσματα των πιο πάνω αναλύσεων οι αγορές θα ιεραρχηθούν σε τρεις κατηγορίες:

Αγορές Προτεραιότητας: Αγορές στις οποίες η Κύπρος είναι ήδη γνωστή, υπάρχει ζήτηση και έχουν γίνει επενδύσεις.

Δευτερεύουσες: Αγορές στις οποίες η Κύπρος έχει κάποια παρουσία, έχουν γίνει επενδύσεις όμως για κάποιο λόγο (π.χ. χαμηλή ανταγωνιστικότητα) η ανάπτυξη τους παραμένει περιορισμένη.

Αγορές με μελλοντική προοπτική: Αγορές οι οποίες λόγω διαφόρων παραγόντων (π.χ. μέγεθος, οικονομική ανάπτυξη, αεροπορικές συνδέσεις κλπ.) μπορούν να εξελιχθούν μελλοντικά σε πηγές τουρισμού.

3.3 Στρατηγική Τοποθέτησης Προϊόντος (Positioning Strategy)

Η Κύπρος πρέπει να διαφοροποιηθεί από άλλους προορισμούς στα τμήματα της αγοράς στα οποία στοχεύει και να δημιουργήσει την εικόνα που επιθυμεί στη συνείδηση των ατόμων στα οποία στοχεύει.

Η «τοποθέτηση» πρέπει να βασίζεται τόσο πάνω στο προφίλ / ανάγκες του τμήματος που στοχεύουμε όσο και πάνω στα συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι άλλων ανταγωνιστικών προορισμών.

Η τοποθέτηση της Κύπρου προς το παρόν είναι: “a Mediterranean tourist destination of charm, character, and a friendly welcome all with a distinctive Cyprus flavor reflecting our unique heritage, culture, people, beaches and sunshine”.

Η Στρατηγική Τοποθέτησης αποτελεί το πρώτο βήμα για μια σωστή στρατηγική επικοινωνίας για την προώθηση του προορισμού (communication strategy).

3.4 Στρατηγική Επικοινωνίας (Communication Strategy)

Η Στρατηγική Επικοινωνίας βασίζεται στην μετάδοση του σωστού μηνύματος στο οποίο για να καταλήξει κάποιος χρειάζεται συστηματική έρευνα των αγορών και της εικόνας που έχει ο προορισμός. Στη στρατηγική προώθησης περιλαμβάνονται όλα τα μέσα όπως: διαφήμιση, δημόσιες σχέσεις, εκδόσεις, οπτικοακουστικό υλικό, ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης κ.α.

Στόχοι / Ενέργειες

- Ø Συντονισμένες ενέργειες προβολής στο εξωτερικό κάτω από μια ενιαία εικόνα (image) στην οποία παρέχεται περιθώριο διαφοροποίησης ανάλογα με τις ανάγκες της αγοράς.
- Ø Διενέργεια εκστρατειών προβολής σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα (περιλαμβανομένης και οικονομικής συνεργασίας).
- Ø Η δημιουργία νέων εκστρατειών προβολής με βάση την εικόνα της Κύπρου.
- Ø Ετοιμασία ετήσιων σχεδίων δράσης για κάθε αγορά / τμήμα αγοράς.
- Ø Δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος πληροφόρησης συμπεριλαμβανομένης και της ηλεκτρονικής πληροφόρησης.

- Ø Ενίσχυση του ρόλου των γραφείων εξωτερικού στην προσπάθεια προβολής.
- Ø Επανεξέταση της γεωγραφικής κατανομής των γραφείων εξωτερικού και λειτουργία νέων γραφείων.
- Ø Ενίσχυση προσπαθειών προβολής τομέων με μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης (π.χ. συνέδρια, αθλητικός τουρισμός, αγροτουρισμός κλπ.).

3.5 Στρατηγική Πληροφόρησης / Έρευνας

Στόχοι:

- Ø Συλλογή και αξιοποίηση όλων των πληροφοριών για νέες τάσεις, ανταγωνισμό κλπ., για σκοπούς προγραμματισμού και προβολής.
- Ø Εξασφάλιση πληροφοριών που θα βοηθούν στο σχεδιασμό αποτελεσματικών εκστρατειών προβολής και ανάπτυξης προϊόντων.
- Ø Συνεχής έρευνα αγορών.
- Ø Προώθηση διεξαγωγής έρευνας η οποία θα εντοπίσει αγορές ή / και τμήματα αγορών με υψηλή κατά κεφαλή δαπάνη και θα αναλύει τις ανάγκες / απαιτήσεις και συμπεριφορά τους.

3.6 Στρατηγική Διαμονής (Distribution Strategy)

- Ø Έμφαση στην στήριξη μικρών και εξειδικευμένων οργανωτών ταξιδιών.
- Ø Δημιουργία ευκαιριών για ατομικό τουρισμό (Κεντρικά Συστήματα Κρατήσεων / Κρατήσεων μέσω Internet / κατάργηση περιορισμών στο seat - only / ενθάρρυνση εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως timeshare κλπ.).

3.7 Τιμολογιακή Πολιτική

- Ø Υλοποίηση μιας σωστής τιμολογιακής πολιτικής που να διασφαλίζει υγιή απόδοση των παραγωγικών επενδύσεων και παράλληλα να προσφέρει τη σωστή σχέση κόστους με το προσφερόμενο προϊόν (value for money).
- Ø Προσανατολισμός προς την προσφορά επιπρόσθετης αξίας (added value) για κάθε προϊόν που προσφέρουμε.

Z. Σχέδιο Δράσης 1998 στον Τομέα του Marketing

1. Στόχος του Σχεδίου Δράσης

Το Σχέδιο Δράσης, όπως παρουσιάζεται, φιλοδοξεί να θέσει το πλαίσιο και τις γενικές γραμμές για το marketing της Κύπρου στο εξωτερικό για το 1998 και να διαγράψει τις πρακτικές ενέργειες που θα αναληφθούν για την επίτευξη των άμεσων στόχων του Οργανισμού. Παράλληλα επιδιώκει να θέσει τις βάσεις για επίτευξη των μεσοπρόθεσμων και

μακροπρόθεσμων στόχων στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου και πιο μακρόπνοου Σχεδίου Marketing.

Το 1996 το τουριστικό ρεύμα προς την Κύπρο μειώθηκε κατά 7,14% από 2,16 εκ. το 1995 σε 1,95 εκ. με παράλληλη μείωση 3,7% του τουριστικού συναλλάγματος από ΛΚ810 εκ. το 1995 σε ΛΚ780 εκ. περίπου το 1996. Οι τουριστικές αφίξεις του 1996 επηρεάστηκαν κυρίως από δύο παράγοντες. Τη δυσμενή δημοσιότητα από τα γεγονότα της Δερύνειας τον Αύγουστο του 1996 που επηρέασαν ιδιαίτερα την κίνηση του δεύτερου εξαμήνου από τις αγορές της Κεντρικής Ευρώπης καθώς και πιο μακροπρόθεσμα την προσέλκυση ομαδικού τουρισμού και τουρισμού κινήτρων. Ο δεύτερος λόγος ήταν η διάβρωση της ανταγωνιστικότητας του κυπριακού τουριστικού προϊόντος ειδικότερα στην σημαντική αγορά του Ηνωμένου Βασιλείου λόγω της ισχυρής συναλλαγματικής αξίας της Κυπριακής Λίρας έναντι της Στερλίνας.

Οι δυσμενείς προοπτικές για την τουριστική κίνηση το 1997 ενισχύθηκαν στις αρχές του χρόνου από την έντονη δημοσιότητα που δόθηκε διεθνώς και ειδικότερα στα Ευρωπαϊκά ΜΜΕ αναφορικά με την εγκατάσταση των πυραύλων S - 300 στην Κύπρο και την προβολή σεναρίων για πιθανή στρατιωτική δράση από μέρους της Τουρκίας. Σαν αποτέλεσμα, κατά την κρίσιμη περίοδο των κρατήσεων μεταξύ Ιανουαρίου - Μαρτίου 1997, η Κύπρος έχασε πολύτιμο έδαφος έναντι των ανταγωνιστών της και οι αφίξεις των πρώτων 5 μηνών παρουσίασαν μείωση του 3,4% σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο. Με την ομαλοποίηση της κατάστασης και τον τερματισμό της αρνητικής δημοσιότητας γύρω στα τέλη Μαρτίου 1997, ο Οργανισμός, με την ενίσχυση του κονδυλίου διαφήμισης κατά ΛΚ1,5 εκ. από μέρους της Κυβέρνησης, ενίσχυσε την εκστρατεία διαφήμισης και δημοσίων σχέσεων σε όλες τις σημαντικές τουριστικές αγορές, ενώ από μέρους των τουριστικών φορέων του ιδιωτικού τομέα προσφέρθηκαν στους οργανωτές εκδρομών ελκυστικές τιμές.

Οι πιο πάνω ενέργειες με την παράλληλη ενίσχυση της συναλλαγματικής αξίας της Στερλίνας, κατάφεραν να ανατρέψουν την αρνητική εικόνα της Κύπρου και να ενθαρρύνουν τη ζήτηση για το κυπριακό τουριστικό προϊόν. Σαν αποτέλεσμα, οι τουριστικές αφίξεις από τον Ιούνιο του 1997 παρουσίασαν σταθερή αύξηση σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο και μέχρι το τέλος του χρόνου οι τουριστικές αφίξεις έφτασαν τα 2,08 εκ. παρουσιάζοντας αύξηση 5% πάνω στο 1996. Εξίσου σημαντική είναι και η αύξηση στο τουριστικό συνάλλαγμα που κατάφερε να φτάσει τα ΛΚ843 εκ. (αύξηση 8,1% πάνω στο 1996). Σημαντικές αυξήσεις στο τουριστικό ρεύμα σημειώθηκαν από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ελβετία, τη Ρωσία, το Ισραήλ και την Ελλάδα. Αντίθετα παρατηρήθηκε μείωση στις αφίξεις

από την Κεντρική Ευρώπη (Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία) και τις Βόρειες Χώρες. Η μείωση στις αφίξεις από τις Βόρειες Χώρες, τη Γερμανία και την Ολλανδία αποδίδεται σχεδόν αποκλειστικά στις χαμένες κρατήσεις για την Κύπρο του πρώτου τριμήνου του 1997.

Η διεθνής τουριστική αγορά εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των τουριστικών προορισμών καθώς συνεχώς νέοι προορισμοί εισέρχονται στην διεθνή αγορά. Παρά το γεγονός ότι μέσα στο 1997 οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης των περισσότερων χωρών της Δυτικής Ευρώπης παρουσίασαν ανάκαμψη, τα ποσοστά ανεργίας εξακολουθούν να παραμένουν σε ψηλά επίπεδα και επηρεάζουν την τουριστική κίνηση η οποία εξελίσσεται με χαμηλούς ρυθμούς. Την ίδια στιγμή οι καταναλωτές και κυρίως οι Ευρωπαίοι έγιναν περισσότερο απαιτητικοί, έχουν διαφοροποιήσει την συμπεριφορά τους όσον αφορά το χρόνο κράτησης ώστε να επωφελούνται των ειδικών προσφορών και οι οργανωτές ταξιδιών αντιμετωπίζουν προβλήματα επικερδότητας σαν αποτέλεσμα της προσπάθειας που καταβάλλουν για αύξηση του μεριδίου τους στη αγορά και της συνακόλουθης μείωσης των τιμών.

Μέσα στο έντονα ανταγωνιστικό αυτό περιβάλλον η τουριστική βιομηχανία της Κύπρου βρίσκεται σε σχετικά αδύνατη θέση. Τα ψηλά λειτουργικά κόστη της τουριστικής βιομηχανίας σε συνδυασμό με την ισχυρή συναλλαγματική ισοτιμία της Κυπριακής Λίρας σε σχέση με τα νομίσματα χωρών της Κεντρικής Ευρώπης και η συγκριτικά μεγαλύτερη απόσταση της Κύπρου από τις χώρες - πηγές τουρισμού, που αυξάνει το κόστος μεταφοράς στην Κύπρο, έχουν καταστήσει το κυπριακό τουριστικό προϊόν ένα από τα ακριβότερα της Μεσογείου.

Πέρα των πιο πάνω η τουριστική αγορά της Ευρώπης χαρακτηρίζεται από διάφορες τάσεις οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά την εξέλιξη του τουριστικού ρεύματος και την εποχικότητα. Σαν τέτοιες αναφέρονται:

- Ø η τάση για συγκεντρωτισμό σε ορισμένους μεγάλους οργανωτές ταξιδιών οι οποίοι ελέγχουν και τα κυριότερα δίκτυα τουριστικών πρακτορείων,
- Ø η τάση για μικρότερης διάρκειας διακοπές ιδιαίτερα την χειμερινή περίοδο. Οι διακοπές μεγάλης διάρκειας παρουσιάζονται αυξημένες μόνο για τις διακοπές σε μακρινούς προορισμούς.

2. Στρατηγικός Στόχος

Ο Στρατηγικός Στόχος του Οργανισμού στο marketing είναι η καθιέρωση της Κύπρου στην τουριστική αγορά, κυρίως την Ευρωπαϊκή, σαν ενός μοναδικού, ποιοτικού τουριστικού προορισμού στην Ανατολική Μεσόγειο που προσφέρει ένα ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν

που επεκτείνεται πέρα από την προσφορά του ήλιου και της θάλασσας και περιλαμβάνει φυσικό περιβάλλον, αρχαιολογία, πολιτισμό και πληθώρα ειδικών ενδιαφερόντων. Η διεθνής προβολή της Κύπρου θα βασίζεται πάνω στην τοποθέτηση της Κύπρου σαν “tourist destination of charm, character and a friendly welcome, all with a distinctive Cyprus flavor reflecting our unique heritage, culture, beaches and sunshine“.

3. Μακροπρόθεσμοι και Μεσοπρόθεσμοι Στόχοι

Στους μακροπρόθεσμους και μεσοπρόθεσμους στόχους του Οργανισμού περιλαμβάνονται:

- (α) η σταδιακή μείωση του βαθμού εξάρτησης από τους μεγάλους οργανωτές ταξιδιών και η ανάπτυξη του ατομικού τουρισμού και του τουρισμού που διακινείται μέσω μικρών οργανωτών ταξιδιών. Στα πλαίσια αυτά θα δοθεί περισσότερη έμφαση στην ανάπτυξη άλλων μορφών τουρισμού όπως ο συνεδριακός, ο αγροτουρισμός, ο αθλητικός, ο αρχαιολογικός και άλλες ειδικές μορφές. Ο στόχος αυτός είναι μακροπρόθεσμος και η υλοποίησή του σταδιακή και επεκτείνεται και μετά το 1999.
- (β) η διαφοροποίηση των τουριστικών μας αγορών (διατήρηση της αγοράς του Ηνωμένου Βασιλείου γύρω στο 35% των αφίξεων, η περαιτέρω διείσδυση σε αγορές προτεραιότητας της Κεντρικής Ευρώπης και η ανάπτυξη νέων αγορών),
- (γ) η βελτίωση της εποχικότητας της τουριστικής κίνησης κυρίως με την ενθάρρυνση των οργανωτών ταξιδιών να αρχίζουν νωρίτερα τα καλοκαιρινά τους προγράμματα και με την προσέλκυση συγκεκριμένων τμημάτων της αγοράς όπως του τουρισμού τρίτης ηλικίας,
- (δ) η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του κυπριακού τουριστικού προϊόντος μέσω της βελτίωσης, εμπλουτισμού και διαφοροποίησής του σε σχέση με άλλους προορισμούς,
- (ε) η δημιουργία ευκαιριών για αύξηση της δαπάνης των τουριστών στην Κύπρο,
- (στ) η ενεργός ανάμειξη και συνεισφορά της τουριστικής βιομηχανίας στην προβολή της Κύπρου σαν τουριστικού προορισμού,
- (η) η «επέκταση» του κυπριακού τουριστικού προϊόντος με τη δυνατότητα που παρέχει η Κύπρος να χρησιμοποιηθεί σαν βάση για συνδυασμένες διακοπές στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις μακρινές χώρες όπως ΗΠΑ, Καναδάς, Ιαπωνία, όπου οι ταξιδιώτες προτιμούν να επισκέπτονται πέραν του ενός προορισμού σε μακρινά ταξίδια.

4. Βραχυπρόθεσμοι Στόχοι

Κύριος στόχος του Σχεδίου αυτού είναι η επίτευξη των βραχυπρόθεσμων στόχων του Οργανισμού που συνοψίζονται πιο κάτω:

- (α) Διατήρηση της ανοδικής τάσης που παρουσιάστηκε τα τελευταία δύο χρόνια (1997, 1998) στις αγορές του Ηνωμένου Βασιλείου, Ελβετίας, Ρωσίας, Ισραήλ.
- (β) Ανακοπή της πτωτικής τάσης στις αγορές που παρουσιάζεται μείωση (π.χ. Γερμανία, Βόρειες Χώρες, Βέλγιο / Ολλανδία).
- (γ) Αύξηση του τουριστικού ρεύματος από τις υπόλοιπες και τις νέες αγορές.
- (δ) Διατήρηση ή και αύξηση των εσόδων.

5. Πλεονεκτήματα / Μειονεκτήματα του Τουριστικού Προϊόντος της Κύπρου

Σε κάθε αγορά η Κύπρος παρουσιάζει συγκεκριμένα πλεονεκτήματα / μειονεκτήματα σαν τουριστικός προορισμός όμως γενικά τα πιο κάτω είναι κοινά για την πλειοψηφία των αγορών μας και αφορούν κυρίως το τουριστικό προϊόν.

Πλεονεκτήματα:

Διάρκεια καλοκαιρινής περιόδου, ηλιοφάνεια, σχετικά σταθερό κλίμα, θερμοκρασία θαλάσσιου νερού, καθαρή θάλασσα, ποιότητα καταλυμάτων, ποικιλία περιβάλλοντος, πληθώρα ιστορικών μνημείων, φιλικότητα Κυπρίων, ασφάλεια, ευκαιρία για επισκέψεις στο Ισραήλ, Αίγυπτο και άλλες χώρες της περιοχής με κρουαζιέρα.

Μειονεκτήματα:

Έλλειψη μεγάλων παραλιών με άμμο, έλλειψη ταυτότητας, χαρακτήρα και αισθητικής στις τουριστικές περιοχές, καταπονημένο σε ορισμένες περιοχές περιβάλλον, ψηλές τιμές πακέτου και ψηλό κόστος ζωής, έλλειψη ξενοδοχείων τύπου club, ηχορύπανση, περιορισμένη δραστηριότητα και ευκαιρίες ψυχαγωγίας τη χειμερινή περίοδο.

6. Προϋποθέσεις / Περιοριστικοί Παράγοντες

Αν και κάθε αγορά παρουσιάζει τις δικές της ιδιαιτερότητες για να είναι δυνατή η επιτυχία του Σχεδίου Δράσης και η επίτευξη των βραχυπρόθεσμων κατ' αρχή στόχων του Οργανισμού τα πιο κάτω είναι αναγκαία:

- (α) Συχνή, κατάλληλη και οικονομικά συμφέρουσα αεροπορική σύνδεση της Κύπρου με τις τουριστικές αγορές. Ενώ για μερικές αγορές η σύνδεση δεν αποτελεί πρόβλημα, για άλλες αποτελεί ίσως το μεγαλύτερο εμπόδιο ανάπτυξης.
- (β) Η ουσιαστική συμβολή της τουριστικής βιομηχανίας και η συνεργασία της στη καλλιέργεια συγκεκριμένων αγορών και τμημάτων αγορών.
- (γ) Η διατήρηση των τιμών σε ανταγωνιστικά επίπεδα.

- (δ) Η ομαλοποίηση των σχέσεων του Οργανισμού με τους διαφημιστικούς του συνεργάτες. Τυχόν όξυνση της αντιδικίας μεταξύ ΚΟΤ και διαφημιστών, πιθανό να οδηγήσει σε μη υλοποίηση διαφημιστικών εκστρατειών κατά την κρίσιμη περίοδο των κρατήσεων.
- (ε) Αγαστή συνεργασία του Οργανισμού με τους οργανωτές εκδρομών. Προϋποθέτει ευελιξία και ελαστικότητα από μέρους του Οργανισμού σε ότι αφορά γραφειοκρατικές διαδικασίες.

Πέραν των περιορισμών στην ανάπτυξη αγορών λόγω τιμής και αεροπορικής σύνδεσης άλλοι περιοριστικοί παράγοντες στην ανάπτυξη αγορών είναι:

- (α) Οι ελλείψεις και αδυναμίες του τουριστικού προϊόντος.
- (β) Διαδικασίες εισόδου στη Δημοκρατία, π.χ. θεώρηση διαβατηρίων ή ανάγκη όπως ο τουρίστας είναι κάτοχος διαβατηρίου αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην ανάπτυξη του τουρισμού ιδιαίτερα από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- (γ) Η αβεβαιότητα που παρουσιάζει η πολιτική κατάσταση.
- (δ) Η αρνητική προβολή ορισμένων γεγονότων στην Κύπρο από τον κυπριακό τύπο που αναμεταδίδονται και στον ξένο τύπο.

Συγκεκριμένες προϋποθέσεις για την επιτυχία των ενεργειών του Σχεδίου Δράσης 1998 περιλαμβάνουν επίσης:

- (α) βελτίωση της υποδομής στις τουριστικές περιοχές,
- (β) βελτίωση των ευκαιριών ψυχαγωγίας του τουρίστα στην Κύπρο με διοργάνωση εκδηλώσεων υψηλής ποιοτικής στάθμης οι οποίες να προβάλλονται στο εξωτερικό και προσφορά ψυχαγωγίας και απασχόλησης εντός και εκτός των ξενοδοχείων ιδιαίτερα την χειμερινή περίοδο,
- (γ) διατήρηση της εργατικής ειρήνης στην τουριστική βιομηχανία,
- (δ) βελτίωση του έντυπου και οπτικοακουστικού υλικού του Οργανισμού ώστε να προβάλλει μια σύγχρονη ανταγωνιστική ταυτότητα του κυπριακού προϊόντος και εισαγωγή νέας τεχνολογίας (internet) και τρόπων marketing,
- (ε) ενίσχυση της πληροφόρησης και ρόλου του ΚΟΤ σαν συντονιστή προς την τουριστική βιομηχανία μέσω έρευνας και επιμόρφωσης,
- (στ) παραχώρηση ικανοποιητικών κονδυλίων προβολής και μεγαλύτερη συμμετοχή της τουριστικής βιομηχανίας στην προβολή και δημοσιότητα,
- (ζ) ευελιξία στις δράσεις και αντιδράσεις του Οργανισμού.

Η. Στρατηγική Προϊόντος

Γενική κατεύθυνση στη διαμόρφωση των επιμέρους Στρατηγικών για την ανάπτυξη του προϊόντος είναι η καθιέρωση της Κύπρου στην τουριστική αγορά σαν ένα μοναδικό ποιοτικό τουριστικό προορισμό στην Ανατολική Μεσόγειο που να προσφέρει ένα ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν το οποίο θα επεκτείνεται, πέραν από την προσφορά του ήλιου και της θάλασσας, στο φυσικό περιβάλλον, στην ιστορία και τον πολιτισμό, στον άνθρωπο και στην ποικιλία ενδιαφερόντων. Στόχος είναι από τη μια η βελτίωση, αναβάθμιση, εξυγίανση και διεύρυνση του υφιστάμενου προϊόντος και από την άλλη η ανάπτυξη νέων προϊόντων τα οποία θα συνάδουν με τη γενική κατεύθυνση της Στρατηγικής και θα δημιουργούν προϋποθέσεις για δημιουργία συγκριτικού πλεονεκτήματος και προσέλκυση νέας πελατείας που αναζητεί πολυδιάστατη εμπειρία στις διακοπές.

Η Στρατηγική Προϊόντος επικεντρώνεται στην αξιοποίηση των πολλών δυνατοτήτων που προσφέρει η Κύπρος σαν τουριστικός προορισμός για την απόκτηση πολυσύνθετων τουριστικών εμπειριών.

1. Στόχοι Στρατηγικής Προϊόντος

Με βάση τους γενικούς και ειδικούς στόχους της στρατηγικής, οι βασικές επιδιώξεις της Στρατηγικής Προϊόντος είναι:

- (α) Καλύτερη κατανομή της τουριστικής κίνησης μέσα στο χρόνο.
- (β) Γεωγραφική εξειδίκευση με βάση τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής.
- (γ) Βελτίωση της σχέσης τιμής και αξίας του προϊόντος.
- (δ) Ισορροπημένη και ορθολογική αξιοποίηση των πόρων του τόπου.
- (ε) Ενίσχυση της ποιότητας του προσφερόμενου προϊόντος.
- (στ) Αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών του τομέα του τουρισμού.
- (ζ) Ενίσχυση της ιδιαιτερότητας της Κύπρου για απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.
- (η) Αξιοποίηση, ανάδειξη και διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου.

2. Πλαίσιο Ανάπτυξης Προϊόντος

Ετοιμασία ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος που να καλύπτει όλα τα επίπεδα σχεδιασμού.

Τα προγράμματα θα καλύψουν τα ακόλουθα:

- (α) Μέγεθος και ρυθμούς ανάπτυξης του τομέα σε σχέση με:
  - την υφιστάμενη ανάπτυξη,

- τους υφιστάμενους πόρους και τη γενικότερη υποδομή,
- τις διαρθρωτικές αδυναμίες του τομέα,
- τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής.

(β) Τρόπους αναβάθμισης / ανανέωσης του τουριστικού προϊόντος σε σχέση με τις τάσεις της αγοράς. Θα επιδιωχθεί βελτίωση του υφιστάμενου προϊόντος και η ενίσχυση του καθώς και η δημιουργία προϊόντων που συνάδουν με τις γενικές κατευθύνσεις της Στρατηγικής.

(γ) Χρονοδιάγραμμα και κοστολόγιο όλων των δράσεων και έργων, πηγές χρηματοδότησης και αρμόδιους εκτελεστικούς φορείς.

Προγράμματα ανάπτυξης θα γίνουν για τις πιο κάτω περιοχές:

(α) Τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές:

- Ø Αγία Νάπα / Παραλίμνι (Αμμόχωστος)
- Ø Λάρνακα
- Ø Λεμεσός
- Ø Πάφος

(β) Παραλιακές περιοχές χωρίς ανάπτυξη.

(γ) Αναπτυσσόμενες παραλιακές περιοχές.

(δ) Ορεινά θέρετρα.

(ε) Λευκωσία (πόλη).

(στ) Υπόλοιπη ενδοχώρα.

Η προσέγγιση για τα αναπτυγμένα καθώς και τα αναπτυσσόμενα θέρετρα θα είναι:

- Ø να διασφαλιστεί η άρτια οργάνωση όλων των πτυχών / συνθετικών συστατικών του τουριστικού τους προϊόντος,
- Ø να αξιοποιηθούν οι ιδιαιτερότητες και να επιδιωχθεί εξειδίκευση.

Το ίδιο ισχύει για τα ορεινά θέρετρα και για «κέντρα διακοπών» που θα αναπτυχθούν στην ύπαιθρο, τα οποία θα προσανατολιστούν προς την πελατεία εκείνη που επιδιώκει την επαφή με τη φύση και τη ζωή της υπαίθρου.

Για την υπόλοιπη ενδοχώρα και τις περιοχές χωρίς ανάπτυξη, η προσέγγιση θα είναι η ένταξη τους στο προϊόν των ευρύτερων περιοχών με τη δημιουργία διαδρόμων (για αυτοκίνητα, λεωφορεία, ποδήλατα ή πεζούς). Οι διαδρομές θα καλύψουν τα σημαντικά αξιοθέατα και προσελκυστικά στοιχεία και θα πλαισιωθούν με τις απαραίτητες διευκολύνσεις και υποδομή.

3. Στρατηγική για Αναβάθμιση, Εξυγίανση και Διεύρυνση του Υφιστάμενου Προϊόντος

Οι διάφορες πτυχές του τουριστικού προϊόντος θα αναβαθμιστούν, εξυγιανθούν και διευρυνθούν έχοντας σαν κεντρικό σημείο αναφοράς το τρίπτυχο «περιβάλλον, πολιτισμός, άνθρωπος».

Το περιβάλλον, ο πολιτισμός και ο άνθρωπος πρέπει να προσεχθούν ιδιαίτερα, για να πετύχει η στρατηγική σε όλες τις άλλες πτυχές και υποτομείς του τουρισμού, και να διασφαλιστεί η αειφορία του τομέα.

Γι' αυτό πέρα της αναφοράς που θα γίνει κατά την επεξεργασία της πολιτικής για την κάθε επιμέρους πτυχή, θα αναληφθούν συγκεκριμένες δραστηριότητες για τα θέματα αυτά: για το Περιβάλλον και τον Πολιτισμό αυτές καλύπτονται μέσα από την Στρατηγική Προϊόντος ενώ οι δραστηριότητες που αφορούν τον παράγοντα Άνθρωπος καλύπτονται από την Στρατηγική Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού.

3.1 Περιβάλλον

(α) Υιοθέτηση περιβαλλοντικής πολιτικής και νοοτροπίας (συμπεριφοράς) που να καλύπτει τους ακόλουθους:

- Ø τουριστικές επιχειρήσεις,
- Ø τοπικές αρχές,
- Ø επισκέπτες,
- Ø ευρύτερο κοινό.

(β) Εφαρμογή του Νόμου Πλαισίου για το περιβάλλον.

(γ) Αισθητική αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος και ανάδειξη του τοπικού χαρακτήρα.

3.2 Πολιτισμός

Πρόγραμμα για διατήρηση / επαναφορά της αυθεντικής ταυτότητας του τόπου.

3.3 Αξιοθέατα (Attractions)

(α) Αξιοποίηση και ένταξη των ιστορικών, αρχαιολογικών, πολιτιστικών στοιχείων και μνημείων στο τουριστικό προϊόν.

(β) Αναβάθμιση των μουσείων και πολιτιστικών ιδρυμάτων και εισαγωγή σύγχρονων μεθόδων παρουσίασης και λειτουργίας.

(γ) Αξιοποίηση και ένταξη στο τουριστικό προϊόν των φυσικών αξιοθέατων (Εθνικά / Δασικά Πάρκα, αλυκές, βιότοποι κ.ά.).

- (δ) Διαφοροποίηση και διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος, με τη δημιουργία σημαντικών εμπλουτιστικών έργων.

3.4 Δραστηριότητες

- (α) Προγράμματα διοργάνωσης πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων διεθνούς ακτινοβολίας.
- (β) Προώθηση και αξιοποίηση ευκαιριών για δραστηριότητες και ψυχαγωγία.

3.5 Διαμονή και Διατροφή

- (α) Αναβάθμιση υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων (καταλύματα και εστιατόρια).
- (β) Εξυγίανση του προσφερόμενου προϊόντος των ξενοδοχειακών και επισιτιστικών επιχειρήσεων.
- (γ) Εισαγωγή ποιοτικών κριτηρίων για αναβάθμιση του επιπέδου και των υπηρεσιών των τουριστικών επιχειρήσεων (καταλύματα και εστιατόρια).
- (δ) Ενθάρρυνση των επιχειρηματιών για εισαγωγή μεθόδων βελτίωσης της αποδοτικότητας των επιχειρήσεων τους.

3.6 Υποδομή

Συμπλήρωση και αναβάθμιση της γενικής υποδομής.

3.7 Μεταφορές

- (α) Επαρκής σύνδεση της Κύπρου με χώρες - πηγές τουρισμού.
- (β) Βελτίωση των δημόσιων συγκοινωνιών (ταξί, λεωφορεία, αυτοκίνητα ενοικίασης).

3.8 Εμπόριο

- (α) Αναβάθμιση της ποιότητας των souvenirs, ειδών χειροτεχνίας και γενικά των ειδών για αγορές (shopping).
- (β) Ετοιμασία Σχεδίου επιστροφής φόρων (Φ.Π.Α. κ.ά.) για ψώνια από αλλοδαπούς.

4. Στρατηγική για την Δημιουργία Νέων Προϊόντων

Θα αναπτυχθούν νέα προϊόντα που να ικανοποιούν τη γενική κατεύθυνση της Στρατηγικής.

Για την ανάπτυξη τους θα ακολουθηθεί η πιο κάτω μεθοδολογία:

- (α) Εντοπισμός νέων προϊόντων.
- (β) Ιεράρχηση με βάση το συσχετισμό που υπάρχει μεταξύ των δυνατοτήτων για ανάπτυξη και της αποδοτικότητας των επιμέρους προϊόντων.

Η αποδοτικότητα προσδιορίζεται με βάση:

- Ø το μέγεθος της ζήτησης,

- Ø την εποχικότητα της ζήτησης,
- Ø τα οικονομικά οφέλη, την ένταξη στο περιβάλλον (φυσικό και πολιτιστικό).

Οι δυνατότητες ανάπτυξης προσδιορίζονται με βάση:

- Ø το ύψος της συνολικής επένδυσης που απαιτείται,
- Ø τα περιθώρια εκμετάλλευσης των πόρων και τις αναμενόμενες επιπτώσεις.

Για τα νέα προϊόντα που θα επιλεγούν θα καταρτισθεί πρόγραμμα ανάπτυξης αναφορικά με όλες τις πτυχές τους, δηλαδή διαμονή, διατροφή, αξιοθέατα, δραστηριότητες, υποδομή και εμπόριο.

Θ. Στρατηγική Ανθρώπινου Δυναμικού

Ένα από τα δυνατά σημεία της Κύπρου σαν τουριστικός προορισμός είναι ο παράγοντας «άνθρωπος». Η επίτευξη των γενικών και ειδικών στόχων της Στρατηγικής δεν μπορεί να γίνει κατορθωτή χωρίς την απόδοση της σωστής διάστασης και σημασίας στον παράγοντα αυτό.

1. Στόχοι

Η Στρατηγική που προτείνεται στον τομέα της Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού στοχεύει στα ακόλουθα:

- Ø στην αναβάθμιση των παρεχομένων προϊόντων και αύξηση της ποιότητας,
- Ø στην ενίσχυση της «ταυτότητας» της Κύπρου,
- Ø στην αύξηση της παραγωγικότητας.

Οι πιο πάνω στόχοι θα επιτευχθούν μέσα από:

- (α) Την κάλυψη των αναγκών του τομέα σε ανθρώπινο δυναμικό από Κύπριους κυρίως.
- (β) Την επαρκή εκπαίδευση και συνεχή κατάρτιση / επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού που ασχολείται άμεσα και έμμεσα με τον τουρισμό.
- (γ) Την καλλιέργεια τουριστικής συνείδησης και επαγγελματισμού.
- (δ) Τη βελτίωση των συστημάτων διεύθυνσης, οργάνωσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων.
- (ε) Τη συνεχή βελτίωση των συνθηκών εργασίας και τη διατήρηση της εργατικής ειρήνης.

2. Στρατηγικές

- (α) Καθορισμός των αναγκών της τουριστικής βιομηχανίας σε προσωπικό, κατά ειδικότητα και περιοχή.
- (β) Εξασφάλιση ικανοποιητικής προσφοράς ανθρώπινου δυναμικού μέσω:
  - Ø ενθάρρυνσης νέων για να ακολουθήσουν σταδιοδρομία σε τουριστικά επαγγέλματα,

- Ø ενθάρρυνσης αδρανούς και υποαπασχολούμενου εργατικού δυναμικού για απασχόληση στον τουρισμό,
  - Ø ενθάρρυνση φοιτητών / μαθητών για απασχόληση στην τουριστική βιομηχανία,
  - Ø διευκόλυνσης της μετακίνησης του εργατικού δυναμικού από μια περιοχή σε άλλη.
- (γ) Αξιολόγηση της εκπαίδευσης που παρέχεται στον τομέα του τουρισμού (εκπαιδευτικά ιδρύματα, κύκλοι σπουδών, αριθμός αποφοίτων) και συμπλήρωση / διεύρυνση της ώστε να καλύψει τις εκπαιδευτικές ανάγκες.
- (δ) Αναβάθμιση του συστήματος επιμόρφωσης / κατάρτισης των εργαζομένων στη βιομηχανία και υποχρεωτική συμμετοχή σε προγράμματα επιμόρφωσης σε όλα τα επίπεδα.
- (ε) Επιμόρφωση / κατάρτιση επιχειρηματιών και εργοδοτούμενων σε νέους τομείς τουριστικών δραστηριοτήτων.
- (στ) Επιμόρφωση / κατάρτιση επιχειρηματιών και εργοδοτούμενων σε άλλους τομείς, που σχετίζονται με τον τουρισμό.
- (ζ) Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού για τα δικαιώματα, ευθύνες και υποχρεώσεις του σαν καταναλωτής και σαν «οικοδεσπότης».
- (η) Ευαισθητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος, πολιτισμού και παράδοσης.
- (θ) Ενθάρρυνση για εισαγωγή και εφαρμογή βελτιωμένων μεθόδων / συστημάτων οργάνωσης, διεύθυνσης και λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων.
- (ι) Διερεύνηση τρόπων βελτίωσης των συνθηκών εργασίας των εργοδοτούμενων στην τουριστική βιομηχανία.

I. Συμπεράσματα

Από όσα αναφέρονται πιο πάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο τομέας του τουρισμού στην Κύπρο είναι ο σπουδαιότερος και σημαντικότερος στην κυπριακή οικονομία. Για να συνεχίσει ο τομέας του τουρισμού να προσφέρει στην οικονομία της Κύπρου ανάπτυξη και ευημερία, θα πρέπει να βελτιώνεται ποιοτικά συνεχώς, να παρακολουθεί τις διεθνείς εξελίξεις και να συμβαδίζει ανάλογα, καθώς θα πρέπει να βελτιώνει συνεχώς την ποιότητα ζωής και του ντόπιου πληθυσμού αλλά και την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος.

Για τους παραπάνω λόγους έχει τεθεί σαν σκοπός η αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Κύπρου με διάφορες εναλλακτικές λύσεις και προτάσεις τις οποίες μπορεί να εκμεταλλευτεί ο κάθε ένας που επισκέπτεται το νησί αλλά και ο ντόπιος πληθυσμός, όπως είναι τα θεματικά πάρκα, τα μονοπάτια στη φύση, τα γήπεδα του γκολφ, ο Αγροτουρισμός, με την αναπαλαίωση και συντήρηση παλιών σπιτιών με παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τα διάφορα

θαλάσσια αθλήματα, τα αθλητικά κέντρα και τόσα άλλα. Στον τομέα του συνεδριακού τουρισμού, η Κύπρος διαθέτει τον μεγαλύτερο συνεδριακό χώρο σε χωρητικότητα, της τάξης των 1000 θέσεων, στη Λευκωσία. Το συνεδριακό κέντρο είναι κατάλληλα εξοπλισμένο για την διοργάνωση συνεδρίων, εκθέσεων και άλλων παρόμοιων εκδηλώσεων και σε συνάρτηση με τη γεωγραφική θέση του νησιού μπορεί να δεχτεί συνέδρους τόσο από την Ευρώπη όσο από την Ασία και Αφρική. Ακόμα προωθείται Σχέδιο Δράσης για την περαιτέρω ανάπτυξη του Ναυτικού Τουρισμού με τη δημιουργία νέων μαρίνων και την αύξηση στην χωρητικότητα σκαφών σε υφιστάμενες μαρίνες με συμπληρωματικά έργα.

Για να παραμείνει η Κύπρος ψηλά στις προτιμήσεις των περιηγητών, σαν τουριστικός προορισμός, θα πρέπει όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (ΚΟΤ, Κυβέρνηση, Τοπικές Αρχές) σε συνεργασία πάντα με τον ιδιωτικό τομέα να δουλέψουν σκληρά μέσα σε ένα πνεύμα ομαδικότητας για την όσο το δυνατό πιο ποιοτική παραμονή των περιηγητών. Επίσης με τη σωστή εφαρμογή στρατηγικών, μεθόδων και κατευθύνσεων όλα τα προβλήματα θα αντιμετωπίζονται με την ανάλογη σοβαρότητα και υπευθυνότητα έτσι ώστε να μην επηρεάζεται η πορεία της συνεχής ανάπτυξης και της ποιοτικής βελτίωσης του τουριστικού τομέα στην Κύπρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΥΠΡΟΥ - ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

A. Εισαγωγή

Το θέμα των σχέσεων της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προσλάβει τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερη σημασία και έχει συνδεθεί τόσο με την οικονομική σταθερότητα και την κοινωνική ευημερία, όσο και την πολιτική επιβίωση του νησιού.

Από την έκδοση τον Ιούνιο του 1993 της θετικής Γνωμοδότησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο αίτημα της Κύπρου για εισδοχή στην Ε.Ε. και κάτω από το φως όλων των θετικών εξελίξεων που ακολούθησαν, έχει αναληφθεί μια συντονισμένη και συστηματική προσπάθεια εναρμόνισης και σύγκλισης της κυπριακής οικονομίας και κοινωνίας με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, που αποσκοπεί στην προετοιμασία της ομαλής ενσωμάτωσης της στην Ενωμένη Ευρώπη.

Η απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών της Ε.Ε. της 6^{ης} Μαρτίου του 1995 για καθορισμό της έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων έξι μήνες μετά την ολοκλήρωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996 και η κατ' επανάληψη επιβεβαίωση της σ' όλες τις Συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που ακολούθησαν, είναι ενδεικτική της σημασίας που αποδίδει η Ε.Ε. στην εξισορροπημένη διεύρυνση της και προς το νότο. Η διαμόρφωση της νέας Ευρωμεσογειακής Εταιρικής Σχέσης, ενισχύει ακόμα περισσότερο το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Κύπρος ως μελλοντικό πλήρες μέλος της Ε.Ε. για την επιτυχή προώθηση της επιδιωκόμενης συνεργασίας. Η ενταξιακή πορεία της Κύπρου και των άλλων υποψηφίων μελών, είναι συνυφασμένη με σημαντικές εξελίξεις που σημειώθηκαν στην Ε.Ε. τα τελευταία χρόνια, με σημείο αναφοράς τις εργασίες της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

B. Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η έναρξη της διαδικασίας διεύρυνσης της Ε.Ε. που εγκαινιάστηκε το Μάρτιο του 1998, αποτελεί ιστορικό ορόσημο για το μέλλον τόσο της ίδιας της Ένωσης όσο και ολόκληρης της Ευρώπης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου (Δεκέμβριος 1997), λήφθηκαν οι τελικές αποφάσεις για τη διαδικασία διεύρυνσης που προνοούσαν, σε πρώτη φάση, την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Εσθονία, την Τσεχική Δημοκρατία, και τη Σλοβενία, με βάση το γενικό διαπραγματευτικό πλαίσιο που όρισε το Συμβούλιο στις 8 Δεκεμβρίου 1997. Παράλληλα, αποφασίστηκε όπως η προετοιμασία για τη δεύτερη φάση της διεύρυνσης και την έναρξη διαπραγματεύσεων με τη Ρουμανία, τη Σλοβακία, τη Λετονία, τη Λιθουανία και τη Βουλγαρία, επιταχυνθεί. Η απόφαση της Μάλτας πριν από το τέλος του ίδιου χρόνου, για ενεργοποίηση της αίτησης της

για προσχώρηση στην Ε.Ε., έχει δώσει νέα ώθηση στη μεσογειακή διάσταση της διαδικασίας διεύρυνσης.

Με στόχο την προετοιμασία των υποψηφίων κρατών για προσχώρηση στην Ένωση, τέθηκε το πλαίσιο μιας ενισχυμένης προενταξιακής στρατηγικής, όπου στην περίπτωση των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης περιλαμβάνει την καθιέρωση συστήματος Ενταξιακών Εταιρικών Σχέσεων. Οι Σχετικές Συμφωνίες που αποτελούν ουσιαστικά τα πλαίσια πολιτικής για τον ετήσιο προγραμματισμό της οικονομικής στήριξης που παρέχεται από την Ε.Ε. προς τις χώρες αυτές, υπογράφηκαν τελικά στις 24 Μαρτίου 1998. Το ποσό της προενταξιακής βοήθειας που δεσμεύτηκε ανέρχεται στα 3 δις Ε.Ν.Μ. ετησίως για την περίοδο 2000 - 2006.

Στα πλαίσια της υλοποίησης των αποφάσεων της Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Λουξεμβούργο, συστάθηκε Ευρωπαϊκή Διάσκεψη αποτελούμενη από τα δεκαπέντε κράτη - μέλη της Ε.Ε., τις δέκα υποψήφιες για ένταξη χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και την Κύπρο. Η Ευρωπαϊκή Διάσκεψη, που συνήλθε για πρώτη φορά στις 12 Μαρτίου 1998 στο Λονδίνο, αποσκοπεί στην σφαιρική και εξελικτική προσέγγιση των θεμάτων που άπτονται της εναρμόνισης, με έμφαση σε ζητήματα που αφορούν την οικονομία, την περιφερειακή πολιτική και τη συνεργασία στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής ασφάλειας, της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων.

Στις 30 Μαρτίου 1998, με σύνοδο των Υπουργών Εσωτερικών των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Διάσκεψης, εγκαινιάστηκε επίσημα η ενταξιακή διαδικασία και σηματοδοτήθηκε, σε πρώτη φάση, η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με πέντε από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και την Κύπρο.

Παράλληλα με την έναρξη της διαδικασίας διεύρυνσης, οι προσπάθειες στο χώρο της Ε.Ε. επικεντρώθηκαν στην περαιτέρω ώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ενόψει της μετάβασης, μετά από χρόνια εντατικής προετοιμασίας, στο τρίτο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) την 1^η Ιανουαρίου 1999. Τον Μάιο του 1998 λήφθηκε απόφαση για συμμετοχή έντεκα κρατών - μελών στη ζώνη ευρώ, ενώ τον Ιούνιο του 1998 ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Σ' αυτά τα πλαίσια, κύρια θέματα συζήτησης κατά τις Συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Κάρντιφ (Ιούνιος 1998) και στη Βιέννη (Δεκέμβριος 1998), αποτέλεσαν την προώθηση της απασχόλησης, της οικονομικής ανάπτυξης, της σταθερότητας και του συντονισμού των εθνικών οικονομικών πολιτικών που περιλαμβάνουν τις δημοσιονομικές, νομισματικές και διαρθρωτικές πολιτικές.

Γ. Ενταξιακή Πορεία της Κύπρου

1. Ευρωπαϊκό Πλαίσιο

Με την έκδοση της θετικής Γνωμοδότησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο αίτημα της Κύπρου για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση τον Ιούνιο του 1993, συγκεκριμενοποιήθηκαν οι προοπτικές ένταξης της Κύπρου στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Καθοριστικής σημασίας ήταν και οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας (Ιούνιος 1994) και του Έσσεν (Δεκέμβριος 1994), στις οποίες προσδιορίστηκε ότι το επόμενο στάδιο διεύρυνσης της Ε.Ε. θα περιλάμβανε και την Κύπρο και τη Μάλτα.

Σε μια απόφαση «ορόσημο» το Μάρτιο του 1995, το Συμβούλιο Υπουργών των δεκαπέντε τοποθέτησε χρονικά την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο έξι μήνες ύστερα από την ολοκλήρωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996. Έγινε επίσης, για πρώτη φορά, αναφορά στην ανάγκη υιοθέτησης προενταξιακής στρατηγικής για προετοιμασία της Κύπρου ενόψει της προσχώρησης της στην Ε.Ε. και, αποφασίστηκε ως πρώτο βήμα, η διεξαγωγή διαρθρωμένου διαλόγου με την Κύπρο.

Σ' όλες τις Συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που ακολούθησαν, επιβεβαιώθηκαν κατ' επανάληψη τα πιο πάνω, ενώ η ολοκλήρωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης στα μέσα του 1997, οδήγησε σε συγκεκριμένες τοποθετήσεις από μέρους της Ε.Ε. όσον αφορά τις διαδικασίες διεύρυνσης και την ενίσχυση της προενταξιακής στρατηγικής για όλες τις υποψήφιες για ένταξη χώρες.

Στην περίπτωση της Κύπρου, η ειδική προενταξιακή στρατηγική προνοεί:

- (α) τη συμμετοχή σε ορισμένες στοχοθετημένες δράσεις, ειδικότερα στους τομείς ενίσχυσης της διοικητικής και δικαστικής δυναμικότητας καθώς και στον τομέα της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων,
- (β) τη συμμετοχή σε κοινοτικά προγράμματα και οργανισμούς (με τους ίδιους όρους που προνοούνται για τα άλλα υποψήφια κράτη).
- (γ) τη χρησιμοποίηση των υπηρεσιών τεχνικής βοήθειας που παρέχονται από το Γραφείο Τεχνικής Βοήθειας και Ανταλλαγής Πληροφοριών της Επιτροπής, γνωστό ως ΤΑΙΕΧ (Technical Assistance and Information Exchange Office).

2. Το Εσωτερικό Πλαίσιο Στήριξης - Οργανωτικές Δομές για Προώθηση της Ένταξης

Κάτω από το φως των θετικών εξελίξεων που αναφέρονται πιο πάνω, οι προσπάθειες για έγκαιρη και άρτια προετοιμασία της Κύπρου για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις και τη σταδιακή εναρμόνιση και προσαρμογή με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, απέκτησαν ακόμα

μεγαλύτερη σημασία ως θέματα προτεραιότητας και κεντρικοί άξονες διαμόρφωσης της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Για το σκοπό αυτό, είχαν συσταθεί το 1994 είκοσι Ομάδες Εργασίας, που αργότερα αυξήθηκαν σε είκοσι τρεις, οι οποίες ανέλαβαν να μελετήσουν σε βάθος το κοινοτικό κεκτημένο σε σχέση με την κυπριακή πραγματικότητα, να προσδιορίσουν τυχόν αποκλίσεις και να ετοιμάσουν προγράμματα δράσης για προσαρμογή με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Η αξιολόγηση και σύνθεση των επιμέρους συμπερασμάτων και εισηγήσεων σ' ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης που να καλύπτει όλο το φάσμα των τομέων οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας καθώς και η διατύπωση εισηγήσεων για την ενδεικνυόμενη διαπραγματευτική στρατηγική και τις διαπραγματευτικές θέσεις που θα μπορούσε να υιοθετήσει η Κύπρος, είχε ανατεθεί στο Γραφείο Προγραμματισμού.

Τον Μάρτιο του 1998 διορίστηκε ως επικεφαλής της Διαπραγματευτικής Αντιπροσωπείας για Ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε., ο πρώην Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Βασιλείου ο οποίος ανέλαβε και την γενική ευθύνη για την διαχείριση των διαπραγματεύσεων και τον συντονισμό και επίβλεψη των διαδικασιών εναρμόνισης, καθώς και τη διεξαγωγή του απαραίτητου διαλόγου με τη Βουλή των Αντιπροσώπων και τον ιδιωτικό τομέα.

Δ. Προσπάθεια Εναρμόνισης

Η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων έδωσε νέα ώθηση στις ήδη εντατικές προσπάθειες εναρμόνισης που είχαν αναληφθεί μετά την συγκεκριμενοποίηση των προοπτικών ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε..

Μέσα στα πλαίσια της αναλυτικής εξέτασης του κοινοτικού κεκτημένου και με βάση την υπόθεση εργασίας που υιοθετήθηκε για ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. την 1^η Ιανουαρίου 2003, προσδιορίστηκαν με λεπτομέρεια οι ανάγκες για προσαρμογή της νομοθεσίας, του θεσμικού πλαισίου, της διοικητικής υποδομής και οργάνωσης και γενικά όλων των πολιτικών και πρακτικών με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Με βάση τα ευρήματα της διαδικασίας αυτής και με στόχο την έγκαιρη ολοκλήρωση της εναρμόνισης με λεπτομερή χρονοδιαγράμματα εναρμόνισης, στα οποία τα αναγκαία μέτρα διαβαθμίζονται χρονικά και κατά σειρά προτεραιότητας.

Πέρα των αναγκών για νομοθετική προσαρμογή, τα προγράμματα εναρμόνισης επικεντρώνονται στην διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής και επιβολής των εναρμονισμένων ρυθμίσεων και καλύπτουν όλο το φάσμα των απαραίτητων για το σκοπό αυτό μέτρων όπως είναι η δημιουργία νέων ή / και ενδυνάμωση των υφιστάμενων

διοικητικών / οργανωτικών δομών, η εξασφάλιση τεχνικής βοήθειας, η περαιτέρω εκπαίδευση / κατάρτιση των δημοσίων λειτουργών, η συμμετοχή κατά την προενταξιακή περίοδο σε προγράμματα, πρωτοβουλίες, οργανισμούς, επιτροπές της Ε.Ε. κλπ.. Ειδικότερα όσον αφορά το θέμα της δημιουργίας / ενδυνάμωσης των διοικητικών δομών, που θεωρείται ζωτικής σημασίας, αναφέρεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει διαμορφώσει ειδικό πρόγραμμα τεχνικής βοήθειας για υποβοήθηση των υπό ένταξη χωρών, που προνοεί «διδυμοποιήσεις» με αντίστοιχες υπηρεσίες κρατών - μελών. Στο πρόγραμμα αυτό έχει περιληφθεί και η Κύπρος.

Κατόπιν αξιολόγησης των προγραμμάτων εναρμόνισης, το Γραφείο Προγραμματισμού έχει προβεί σε προκαταρκτική εκτίμηση του κόστους εναρμόνισης, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την τεκμηρίωση των αιτημάτων της Κύπρου για την παροχή προενταξιακής βοήθειας από την Ε.Ε.. Το κόστος αυτό κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου 1999 - 2002 έχει υπολογιστεί ότι θα ανέλθει σε ΛΚ550 εκ. (Εξαιρουμένου του κόστους των μέτρων για τα οποία θα ζητηθούν ειδικές ρυθμίσεις / μεταβατικές περίοδοι). Το ποσό αυτό αναφέρεται στις δαπάνες του ευρύ δημόσιου τομέα και δεν περιλαμβάνει τις δαπάνες του ιδιωτικού τομέα. Ένα μικρό μέρος της χρηματοδότησης των τομεακών προγραμμάτων εναρμόνισης, θα καλυφθεί από πόρους του Τέταρτου Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου.

Με στόχο την αποτελεσματική παρακολούθηση της πολυδιάστατης προσπάθειας για εναρμόνιση και τη διασφάλιση της τήρησης των δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί έναντι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προωθήθηκε η δημιουργία ενός μηχανογραφημένου συστήματος παρακολούθησης της εφαρμογής των προνοιών των τομεακών προγραμμάτων εναρμόνισης.

Εκτιμώντας το ζωτικό ρόλο της πληροφόρησης για την επιτυχή διεκπεραίωση του τεράστιου έργου που έχει αναληφθεί, οι αρμόδιοι φορείς προωθούν με εντατικό ρυθμό την επιμόρφωση και κατάρτιση των κρατικών υπηρεσιών σε ευρωπαϊκά θέματα, καθώς και την ενημέρωση των φορέων του ιδιωτικού τομέα για την πορεία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Μέσα στα πλαίσια αυτά, και με σκοπό τη διάχυση της πληροφόρησης, ο Επικεφαλής της Διαπραγματευτικής Αντιπροσωπείας για την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. έχει εγκαθιδρύσει ενημερωτικές συναντήσεις με τα οργανωμένα σύνολα του ιδιωτικού τομέα. Παράλληλα, έχει προωθηθεί η δημιουργία ειδικής ιστοσελίδας στο Διαδίκτυο.

Από την δική της πλευρά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με βάση σχετική απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Λουξεμβούργου, έχει προχωρήσει στην δημιουργία κοινοτικού συστήματος παρακολούθησης της διαδικασίας προσχώρησης. Μέσα στα πλαίσια αυτά έχει αναλάβει την υποβολή προς το Συμβούλιο Υπουργών της Ε.Ε., τακτικών εκθέσεων

αξιολόγησης της προόδου σε σχέση με την εναρμόνιση της κάθε υποψήφιας για ένταξη χώρας. Οι πρώτες τέτοιες εκθέσεις εκδόθηκαν τον Νοέμβριο του 1998, με βάση σχετικά στοιχεία που υπέβαλαν οι ενδιαφερόμενοι καθώς και τα μέχρι τότε αποτελέσματα της αναλυτικής εξέτασης του κοινοτικού κεκτημένου. Συμπερασματικά, στην πρώτη έκθεση για την Κύπρο, επισημαίνεται η ικανότητα της κυπριακής οικονομίας για προσαρμογή στις προκλήσεις που τίθενται από την διαδικασία εναρμόνισης. Παρά το γεγονός ότι σε ορισμένους τομείς (όπως η εσωτερική αγορά και ο χρηματοπιστωτικός τομέας) σημειώνεται ότι ο ρυθμός προσαρμογής θα πρέπει να εντατικοποιηθεί, στην έκθεση αναγνωρίζεται ότι η Κύπρος, δεν θα αντιμετωπίσει ιδιαίτερα προβλήματα εναρμόνισης με το κοινοτικό κεκτημένο σε σχέση με τα πρώτα δεκαέξι κεφάλαια για τα οποία η διαδικασία αναλυτικής εξέτασης είχε ολοκληρωθεί πριν από την έκδοση της.

Ε. Εμπορικές Σχέσεις Κύπρου - Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ανασκόπηση των διμερών εμπορικών σχέσεων επαναβεβαιώνει ότι η Ε.Ε. εξακολουθεί να αποτελεί το βασικό εμπορικό εταίρο της Κύπρου, παρόλο που τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια πτωτική πορεία του διμερούς εμπορίου. Έτσι, ενώ κατά τα πρώτα τρία χρόνια εφαρμογής της Συμφωνίας Τελωνειακής Ένωσης οι εγχώριες εξαγωγές προς την Ε.Ε. είχαν σημειώσει ενθαρρυντική αύξηση, κατά τα τελευταία χρόνια παρουσιάζουν μείωση και το 1998 εξακολούθησαν να διατηρούνται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, περίπου ΛΚ112 εκ. (52% των συνολικών εγχώριων εξαγωγών), σε σύγκριση με ΛΚ106 εκ. (49%) το 1997. Σημειώνεται ότι η πτωτική πορεία των εγχώριων εξαγωγών προς την Ε.Ε. κατά τα τελευταία χρόνια, ακολουθεί την πορεία συρρίκνωσης των συνολικών εγχώριων εξαγωγών.

Οι εξαγωγές μεταποιημένων προϊόντων προς την κοινοτική αγορά, οι οποίες μετά το 1988 είχαν πολύ καλή επίδοση για σειρά ετών, ακολούθησαν κατά τα τελευταία χρόνια πτωτική τάση, ενώ το 1998 διατηρήθηκαν στα ίδια επίπεδα με το 1997, φθάνοντας στα ΛΚ76 εκ. περίπου (γύρω στο 44% των εγχώριων εξαγωγών μεταποιημένων προϊόντων). Η μέτρια εξαγωγική επίδοση των προϊόντων αυτών είναι ιδιαίτερα εμφανής σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 (ΛΚ105,9 εκ. που αντιστοιχούσε στο 55,7% των συνολικών εγχώριων εξαγωγών). Προβλήματα συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν οι παραδοσιακοί εξαγωγικοί τομείς όπως η ένδυση και τα είδη ταξιδιού, καθώς και οι εξαγωγές μεταποιημένων γεωργικών προϊόντων.

Οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων προς την Ε.Ε. ανήλθαν το 1998 σε ΛΚ34 εκ. (85% περίπου των συνολικών γεωργικών εξαγωγών), έναντι ΛΚ28 εκ. (78%) το 1997. Η αύξηση που παρατηρήθηκε οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στο γεγονός ότι οι εξαγωγές πατατών επανήλθαν στα ικανοποιητικά επίπεδα προηγούμενων χρόνων. Επισημαίνεται ότι οι εξαγωγές

γεωργικών προϊόντων αντιμετωπίζουν αυξημένο ανταγωνισμό από αντίστοιχα προϊόντα άλλων μεσογειακών χωρών, οι οποίες κατά τα τελευταία χρόνια έχουν βελτιώσει σημαντικά την ποιότητα των προϊόντων τους. Παρά τα προβλήματα που παρουσιάζονται, η Ε.Ε. εξακολουθεί να αποτελεί το σημαντικότερο προορισμό για τα γεωργικά προϊόντα της Κύπρου.

Οι εισαγωγές για εγχώρια κατανάλωση από την Ε.Ε. έφτασαν το 1998 τα ΛΚ979 εκ. περίπου (γύρω στο 62% των συνολικών εισαγωγών για εγχώρια κατανάλωση) σε σύγκριση με ΛΚ834 εκ. (56%) το 1997. Αποτέλεσμα της διαχρονικής εξέλιξης του διμερούς εμπορίου, ήταν η συνεχής διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος προς όφελος της Ε.Ε. το οποίο από ΛΚ638 εκ. το 1997 ανήλθε στα ΛΚ726 εκ. το 1998.

ΣΤ. Οικονομική Σύγκλιση Κύπρου - Ευρωπαϊκής Ένωσης

Δεδομένης της ενταξιακής πορείας της Κύπρου και της επικείμενης προσχώρησης της στην Ε.Ε., επιβάλλεται, παράλληλα με τις προσπάθειες που έχουν αναληφθεί για εναρμόνιση με το κοινοτικό κεκτημένο, η ανάγκη διατήρησης της ευρωστίας της κυπριακής οικονομίας και η λήψη των αναγκαίων διορθωτικών μέτρων όπου χρειάζεται, ώστε σταδιακά να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή σύγκλιση με τις οικονομίες των κρατών - μελών της Ένωσης.

1. Ονομαστική Σύγκλιση

Η προώθηση του τρίτου σταδίου της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE) και η συμμετοχή των κρατών - μελών σε μια ενιαία νομισματική πολιτική και σε ένα ενιαίο μηχανισμό συναλλαγματικής ισοτιμίας, καθώς και η προγραμματιζόμενη εισαγωγή του ECU ως λογιστικής μονάδας από τον Ιανουάριο του 1999 και ως νομισματικής μονάδας από τον Ιανουάριο του 2002, κατέστησαν πιο επιτακτική την ανάγκη διασφάλισης της συνεχούς σύγκλισης των οικονομιών όλων των κρατών - μελών. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης που υιοθετήθηκε στη Σύνοδο του Άμστερνταμ, με κεντρικό στόχο τη διασφάλιση υγιών εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών, αποσκοπεί στην προώθηση της επίτευξης του στόχου αυτού. Στη Σύνοδο της Βιέννης, και με βάση τις απαιτήσεις του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, αποφασίστηκε η εφαρμογή νέων διακανονισμών για τον συντονισμό της οικονομικής πολιτικής, περιλαμβανομένης και της ετοιμασίας ετήσιων εκθέσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη - μέλη, με σκοπό την συμπλήρωση των πληροφοριών που ήδη υπάρχουν στα προγράμματα σύγκλισης.

Οι εξελίξεις αυτές και η επιθυμία της Κύπρου για ένταξη στην ONE το συντομότερο δυνατό μετά την ένταξη, καθιστούν αναγκαία την καταβολή κάθε δυνατής προσπάθειας για

προσέγγιση των επιδόσεων της κυπριακής οικονομίας προς τα κριτήρια σύγκλισης. Αξιολογώντας τις εξελίξεις, σημειώνεται ότι ο ρυθμός πληθωρισμού κατά τα τελευταία χρόνια παρουσίασε πτωτική τάση στην Κύπρο και από 4,6% κατά μέσο όρο την περίοδο 1988 - 1992, μειώθηκε σε 3,8% την περίοδο 1993 - 1997, ενώ για το 1998 μειώθηκε στο 2,2%. Στις χώρες - μέλη της Ε.Ε., για σκοπούς σύγκρισης με το σχετικό κριτήριο του Μάαστριχτ χρησιμοποιείται ο «ενδιάμεσος εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή» που για το 1998 καθορίζει ως όριο το 2,4%. Το αντίστοιχο σχετικό μέγεθος για την Κύπρο που εκτιμάται στο 1,9%, βρίσκεται εντός του απαιτούμενου πλαισίου σύγκλισης.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα, το οποίο κατά τα τελευταία χρόνια είχε παρουσιάσει σημαντική μείωση (από 4,8% του ΑΕΠ το 1992 σε 1% το 1995), αυξήθηκε σε 3,4% του ΑΕΠ το 1996 και σε 5,3% το 1997 λόγω υιοθέτησης επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, ενώ το 1998 ανήλθε σε 5,5%. Παρά την απόκλιση που παρατηρήθηκε, με τη λήψη των κατάλληλων διορθωτικών μέτρων τα οποία τυγχάνουν επεξεργασίας από τις αρμόδιες κυβερνητικές υπηρεσίες, η ικανοποίηση του σχετικού κριτηρίου σύγκλισης είναι εφικτή πριν από την αναμενόμενη ημερομηνία ένταξης.

Παράλληλα, ως αποτέλεσμα της διεύρυνσης του δημοσιονομικού ελλείμματος, το δημόσιο χρέος αυξήθηκε το 1998 σε 60% του ΑΕΠ (σε σύγκριση με 51,6% το 1995, 53,2% το 1996 και 57,6% το 1997), συνεχίζοντας όμως να ικανοποιεί το σχετικό κριτήριο που καθορίζει η Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Όσον αφορά τα μακροπρόθεσμα επιτόκια, το 1998 παρατηρήθηκε ελαφρά απόκλιση. Συνεχίζει παράλληλα να υφίσταται η ανάγκη αναπροσαρμογής του νομισματοπιστωτικού τομέα, ώστε να καταργηθεί ο δια Νόμου καθορισμός ανώτατων ορίων για τα επιτόκια.

Η συναλλαγματική ισοτιμία της Κυπριακής Λίρας, που είναι συνδεδεμένη με την Ε.Ν.Μ. από τον Ιούνιο του 1992, διατηρήθηκε σταθερή έναντι της Μονάδας αυτής. Αναφέρεται συναφώς, ότι στην περίπτωση της Κύπρου, που δεν συμμετέχει στο Ε.Ν.Σ., το σχετικό κριτήριο του Μάαστριχτ δεν εφαρμόζεται.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει αναλυτικά τις αποδόσεις της Κύπρου σε σύγκριση με τον μέσο όρο των τριών κρατών με τις καλύτερες αποδόσεις, όσον αφορά τα κριτήρια σύγκλισης που καθορίστηκαν από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ για τη μετάβαση στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, κατά το 1998.

Πίνακας 6

Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΠΟΥ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΟ ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΟΝΕ) ΚΥΠΡΟΣ 1998			
	Μέσος Όρος των τριών κρατών με τις καλύτερες επιδόσεις(1) το 1998		Κύπρος 1998 (%)
Πληθωρισμός	Να μην υπερβαίνει κατά 1,5% μονάδα το μέσο όρο των τριών κρατών - μελών με το χαμηλότερο δείκτη πληθωρισμού. (αποδεκτό όριο)	0,9%(2) 2,4%(2)	1,9(2)
Μακροπρόθεσμα Επιτόκια	Το μακροπρόθεσμο επιτόκιο θα πρέπει να διαμορφώνεται ελεύθερα και δεν πρέπει να υπερβαίνει πέραν των 2% μονάδων το μέσο όρο των τριών κρατών - μελών με τις καλύτερες επιδόσεις στη σταθερότητα τιμών. (αποδεκτό όριο)	4,7% 6,7%	7,0(3)
Δημοσιονομικό Έλλειμμα	Μικρότερο ή ίσο με 3% του ΑΕΠ.		5,5
Δημόσιο Χρέος	Μικρότερο ή ίσο με 60% του ΑΕΠ.		60,0(4)
Σταθερότητα Νομίσματος	Συμμετοχή στο Ε.Ν.Σ. και στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, χωρίς υποτίμηση του νομίσματος κατά τα τελευταία δύο χρόνια.		Δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση της Κύπρου.
Πηγή: Οικονομική Ανασκόπηση 1998, Γραφείο Προγραμματισμού - Λευκωσία.			

Οι τρεις χώρες - μέλη της Ε.Ε. με τις καλύτερες επιδόσεις στον τομέα της σταθερότητας των τιμών ήταν το Βέλγιο, η Γερμανία και η Γαλλία.

Πρόκειται για τον «ενδιάμεσο εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή».

Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι τα επιτόκια στην Κύπρο δε διαμορφώνονται ελεύθερα.

Συμπεριλαμβανομένου του βραχυπρόθεσμου χρέους και εξαιρουμένου του ενδοκυβερνητικού χρέους.

2. Πραγματική Σύγκλιση

Ο δυναμισμός της κυπριακής οικονομίας και η ικανότητα της να ανταποκριθεί σε ικανοποιητικό βαθμό στις προκλήσεις της ένταξης, καταδεικνύεται από την επίδοση των πραγματικών μεγεθών της. Οι σχετικοί δείκτες επιβεβαιώνουν ότι οι επιδόσεις της Κύπρου που αφορούν βασικές οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους, συγκρίνονται ευνοϊκά με αυτές των μελλοντικών της εταίρων και ότι η ένταξη στον κοινοτικό χώρο δεν θα προκαλέσει ιδιαίτερα προβλήματα.

Ο ρυθμός ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας συνέχισε επί σειρά ετών να κυμαίνεται σε ψηλότερα επίπεδα από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ε.Ε., και το 1998 ο σχετικός δείκτης έφτασε στο 5%, σε σύγκριση με 2,9% στην Ε.Ε.. Παράλληλα, το ποσοστό ανεργίας στην Κύπρο συνεχίζει να διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα και το 1998 ήταν 3,3%. Αντίθετα, και παρά τα διορθωτικά μέτρα που αναλήφθηκαν, η Ε.Ε. εξακολουθεί να μαστίζεται από πολύ ψηλά ποσοστά ανεργίας, που ανέρχονται κατά μέσο όρο στο 10% για την ίδια περίοδο. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ συνέχισε την ανοδική του πορεία και ανήλθε το 1998 σε 12.000 Ε.Ν.Μ. και, παρόλο που ο μέσος όρος για την Ε.Ε. ήταν 20.000 Ε.Ν.Μ., επιτρέπει στην Κύπρο να βρίσκεται σε καλύτερη συγκριτικά θέση από την Πορτογαλία (9.000 Ε.Ν.Μ.) και από την Ελλάδα (10.000 Ε.Ν.Μ.) και πολύ κοντά στα δεδομένα της Ισπανίας (12.500 Ε.Ν.Μ.).

Σημειώνεται επίσης ότι οι κοινωνικοί δείκτες που έχει να επιδείξει η Κύπρος και που αντανακλούνται στο ύψος του βιοτικού επιπέδου, υποδεικνύουν ότι βασικές παράμετροι όπως, τα επίπεδα κοινωνικών παροχών, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, δημόσιας υγείας, προστασίας του καταναλωτή, προστασίας του περιβάλλοντος κ.α., βρίσκονται μέσα στα πλαίσια των απαιτήσεων της Ε.Ε..

Z. Τέταρτο Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο

Το Τέταρτο Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο Οικονομικής και Τεχνικής Συνεργασίας Κύπρου - Ε.Κ. καλύπτει την περίοδο 1994 - 1998 ενώ έχει συμφωνηθεί η παράταση της περιόδου ισχύος του μέχρι το τέλος του 1999. Το Πρωτόκολλο προνοεί την παροχή προς την Κύπρο οικονομικής βοήθειας ύψους 74 εκ. Ε.Ν.Μ. (περίπου ΛΚ43,5 εκ.), η οποία παραχωρείται με τη μορφή δανείων με εμπορικούς όρους από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (50 εκ. Ε.Ν.Μ), χορηγιών (22 εκ. Ε.Ν.Μ.) και κεφαλαίων ψηλού επιχειρηματικού κινδύνου (2 εκ. Ε.Ν.Μ.). Το Τέταρτο Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο διαφέρει ουσιαστικά από όλα τα προηγούμενα Πρωτόκολλα, αφού σ' αυτό περιέχονται απτά στοιχεία ενταξιακής προετοιμασίας, γίνεται σαφής αναφορά στην προοπτική ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. και προνοείται η παροχή οικονομικής βοήθειας για στήριξη πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην συνολική διευθέτηση του κυπριακού πολιτικού προβλήματος.

Το «Ενδεικτικό Πρόγραμμα» με το οποίο καθορίζονται οι τρόποι αξιοποίησης των παρεχόμενων πόρων, συμφωνήθηκε μεταξύ της Κυπριακής Κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και υπογράφηκε το Σεπτέμβριο του 1996, επιτρέποντας έτσι την ενεργοποίηση των μηχανισμών αξιοποίησης των πόρων του Πρωτοκόλλου. Η πρόοδος προς την κατεύθυνση αυτή μέχρι το τέλος του 1998, συνοψίζεται ως ακολούθως:

(α) Τα δάνεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (50 εκ. E.N.M.) που είχαν δεσμευτεί να διοχετευτούν μέσω της Κυπριακής Τράπεζας Αναπτύξεως για επενδύσεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση των παραγωγικών τομέων της οικονομίας και στη βελτίωση της παραγωγικότητας τους, έχουν πλήρως αξιοποιηθεί. Η κατανομή τους κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας έχει ως εξής:

- Ø Τομέας Βιομηχανίας (13,7 εκ. E.N.M. ή 27,4%)
- Ø Γεωργικός Τομέας (1,8 εκ. E.N.M. ή 3,6%)
- Ø Τομέας Υπηρεσιών και Εμπορίου (11,9 εκ. E.N.M. ή 23,8%)
- Ø Τουρισμός (22,6 εκ. E.N.M. ή 45,2%).

(β) Τα κεφάλαια ψηλού επιχειρηματικού κινδύνου (2 εκ. E.N.M.) χρησιμοποιήθηκαν για διεύρυνση της συμμετοχής της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων στο μετοχικό κεφάλαιο της Κυπριακής Τράπεζας Αναπτύξεως, συμμετοχή που αυξήθηκε με τον τρόπο αυτό στο 12%. Η σχετική συμφωνία έχει ήδη υπογραφεί από το Σεπτέμβριο του 1996.

(γ) Οι χορηγίες ύψους 22 εκ. E.N.M. διαχωρίζονται σύμφωνα με τις πρόνοιες του Ενδεικτικού Προγράμματος σε τρία σκέλη:

(1) Το πρόγραμμα αξιοποίησης των χορηγιών που προορίζονται για σκοπούς στήριξης των προσπαθειών εναρμόνισης (5 εκ. E.N.M.), εγκρίθηκε από την Υπουργική Επιτροπή για Θέματα E.E. τον Ιούλιο του 1997 και οι σχετικές Προτάσεις Χρηματοδότησης που προωθήθηκαν προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για έγκριση στις αρχές Σεπτεμβρίου 1997. Μετά από επαφές με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και κατόπι γραπτής εισήγησης της τελευταίας τον Μάιο του 1998, οι Προτάσεις αυτές αναδιαμορφώθηκαν σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που δόθηκαν από τις Υπηρεσίες της Επιτροπής και υποβλήθηκαν ξανά με τη μορφή «Προγραμμάτων Πλαισίων», στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις αρχές Ιουλίου 1998, ως εξής:

- Ø 2,85 εκ. E.N.M. για τεχνική βοήθεια και διοικητική συνεργασία με την E.E. (1,58 εκ. και 1,27 εκ. E.N.M. αντίστοιχα).
- Ø 1,80 εκ. E.N.M. για τη συμμετοχή της Κύπρου στα προγράμματα “Leonardo”, “Socrates” και “Youth For Europe”.

Οι διαδικασίες έγκρισης των πιο πάνω Προτάσεων από μέρος της E.E. ολοκληρώθηκαν τον Δεκέμβριο του 1998 και η προγραμματιζόμενη για τις αρχές του 1999 υπογραφή των Σχετικών Συμφωνιών Χρηματοδότησης, θα επιτρέψει την αξιοποίηση των πόρων αυτών. Το υπόλοιπο των χορηγιών για την εναρμόνιση, ύψους 0,35 εκ. E.N.M., προοριζόταν να καλύψει τη χρηματοδοτική συνεισφορά της Κύπρου για συμμετοχή της στο κοινοτικό πρόγραμμα “MEDIA II”. Επειδή η υπογραφή της Διμερούς Συμφωνίας για το εν

λόγω πρόγραμμα έγινε το Δεκέμβριο του 1998, η υποβολή μιας τέτοιας Πρότασης δεν ήταν δυνατό να προωθηθεί έγκαιρα.

(2) Οι προτάσεις που προωθήθηκαν για αξιοποίηση των χορηγιών που προορίζονται για ανάπτυξη ολόκληρης της Κύπρου (5 εκ. E.N.M.) και που είχαν εγκριθεί από την Υπουργική Επιτροπή για Θέματα E.E. τον Ιούλιο του 1997, αφορούσαν τα εξής δικοινοτικά έργα:

- Ø συντήρηση / επιδιόρθωση του Τεμένους Χαλά Σουλτάν στη Λάρνακα
- Ø ενίσχυση του Ινστιτούτου Νευρολογίας και Γενετικής
- Ø Διαμόρφωση της κοίτης του Ποταμού Κλήμου.

Μέχρι το τέλος του 1998 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν είχε τοποθετηθεί επίσημα πάνω στις Προτάσεις αυτές.

(3) Για την αξιοποίηση των χορηγιών που προορίζονται για χρηματοδότηση πρωτοβουλιών που συμβάλλουν στη συνολική διευθέτηση του κυπριακού πολιτικού προβλήματος (12 εκ. E.N.M.), προωθήθηκαν προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αριθμός εισηγήσεων / προτάσεων, τόσο από την Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας όσο και από Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους παράγοντες του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες αξιολογούνται.

H. Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τα πιο πάνω, είναι ότι η Κύπρος δίνει μεγάλη βαρύτητα και την ανάλογη σοβαρότητα στις σχέσεις της με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο απώτερος σκοπός της Κύπρου είναι η πλήρης ένταξη της ως κράτος - μέλος στην Ενωμένη Ευρώπη και γι' αυτό τον σκοπό έχουν μπει σε συναγερμό όλες οι δημόσιες υπηρεσίες του κράτους έτσι ώστε όχι μόνο ο σκοπός αυτός να επιτευχθεί, αλλά και να στεφθεί με επιτυχία. Έχουν δημιουργηθεί ειδικές ομάδες και οργανισμοί για την ενημέρωση, εκπαίδευση, οργάνωση των δημόσιων και άλλων ημικρατικών οργανισμών και υπηρεσιών όσο αφορά την εναρμόνιση τους με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, με συντονισμένες και ελεγχόμενες ενέργειες. Η προσαρμογή της Κύπρου με τα δεδομένα που ισχύουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση απαιτεί χρόνο, σκληρή δουλειά και υπευθυνότητα από όλους τους φορείς που εμπλέκονται είτε άμεσα είτε έμμεσα με αυτή, λόγω των πολλών δυσκολιών και ιδιαιτεροτήτων που έχουν να αντιμετωπίσουν. Όμως, με τον κατάλληλο προγραμματισμό και συντονισμό καθώς επίσης με τη συνεργασία και βοήθεια όλων, η εναρμόνιση και η πλήρης ένταξη με την Ευρωπαϊκή Ένωση θα αποτελέσει μια πραγματικότητα σε όλες αυτές τις προσπάθειες που γίνονται.

Η Κύπρος με τη συμπαράσταση και τη βοήθεια που είχε και έχει πάντα από την Ελλάδα, θα πρέπει να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που τις δίνονται αλλά συνάμα, θα πρέπει να πετύχει τους σκοπούς και στόχους που έχει ορίσει, έτσι ώστε να προχωρήσει σε μια ενωμένη Ευρώπη, για ένα κοινό μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

A. Εισαγωγή

Το στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης φιλοδοξεί να συνδράμει στην προετοιμασία της Κύπρου για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της επόμενης δεκαετίας, που προβλέπεται να είναι περίοδος φιλελευθεροποίησης, έντονου ανταγωνισμού και ριζικών και ραγδαίων μεταβολών στο χώρο της τεχνολογίας.

Οι βασικές επιδιώξεις του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι η τεχνολογική αναβάθμιση, η αναδιάρθρωση και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της κυπριακής οικονομίας και παράλληλα η εναρμόνιση με τα δεδομένα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια άλλη πρωταρχική επιδίωξη του Σχεδίου είναι η βελτίωση της ποιότητας της ζωής στην Κύπρο, με έμφαση στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος και στην πολιτιστική ανάπτυξη.

Ο στόχος για το μέσο ετήσιο πραγματικό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας τέθηκε στο 4%, ρυθμός που διασφαλίζει τη διατήρηση συνθηκών πλήρους απασχόλησης και συγκεράζει την επιδίωξη για επίτευξη οικονομικής σταθερότητας καθώς και σύγκλισης με τα κριτήρια που τέθηκαν στη Διάσκεψη Κορυφής των χωρών της Ε.Ε. στο Μάαστριχτ.

Στα πλαίσια της προετοιμασίας του Σχεδίου αξιοποιήθηκε μελέτη της Διεθνούς Τράπεζας με θέμα τις μακροχρόνιες προοπτικές της κυπριακής οικονομίας, η οποία έλαβε υπόψη τα νέα δεδομένα που διαμορφώνονται διεθνώς καθώς και την επιθυμία της Κύπρου για ένταξη στην Ε.Ε..

Οι προοπτικές ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις τάσεις και εξελίξεις διεθνώς. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του διεθνούς περιβάλλοντος σήμερα είναι η ενισχυμένη τάση για ριζικές φιλελευθεροποιήσεις, τόσο στο διεθνές εμπόριο με την επιτυχή ολοκλήρωση της πολυετούς προσπάθειας στα πλαίσια του Γύρου της Ουρουγουάης, όσο και σε πλείστα άλλα πεδία οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και η τάση για ομαδοποίηση των οικονομιών διαφόρων χωρών με τη δημιουργία εμπορικών συμπλεγμάτων σε όλες σχεδόν τις ηπείρους.

Η κυπριακή οικονομία, εκ των πραγμάτων, λόγω του μικρού μεγέθους και του ανοιχτού χαρακτήρα της, θα λειτουργεί μελλοντικά κάτω από οξύτερες ανταγωνιστικές συνθήκες τόσο στις διεθνείς αγορές όσο και στην εγχώρια αγορά, καθώς οι προστατευτικοί δασμοί μειώνονται, όπως υπαγορεύεται από τη συμφωνία για Τελωνειακή Ένωση με την Ε.Ε., σε μια περίοδο που η δική της ανταγωνιστικότητα διαβρώνεται σταδιακά. Με τα δεδομένα αυτά η Κύπρος δεν έχει άλλη επιλογή παρά να επιδιώξει ενεργά την εναρμόνιση και σύγκλιση της με την Ε.Ε. με απώτερο στόχο τον εκσυγχρονισμό της και τη βελτίωση της ανταγωνιστικής της θέσης, για να μπορέσει να συνεχίσει την αναπτυξιακή της πορεία μακροπρόθεσμα.

B. Επιδιώξεις - Στρατηγική του Σχεδίου Ανάπτυξης

1. Κυριότερες Επιδιώξεις

Οι κύριες επιδιώξεις της Κυβέρνησης μέχρι το τέλος της χιλιετίας είναι η επίτευξη του ψηλότερου δυνατού ρυθμού ανάπτυξης, λαμβανομένων υπόψη των διαφόρων εξωγενών και ενδογενών περιοριστικών παραγόντων, η διατήρηση συνθηκών πλήρους απασχόλησης και η εμπέδωση οικονομικής σταθερότητας στο Ισοζύγιο Πληρωμών και στο επίπεδο των τιμών. Περαιτέρω κεντρικές επιδιώξεις του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι η σύγκλιση με τις οικονομίες των χωρών της Ε.Ε. και η αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής στην Κύπρο, με έμφαση στη βελτίωση του περιβάλλοντος, την πολιτιστική ανάπτυξη και την υγεία.

Ειδικότερα σ' ότι αφορά την προετοιμασία της κυπριακής οικονομίας για ένταξη στην Ε.Ε., οι κυριότερες επιδιώξεις είναι οι ακόλουθες:

Εντοπισμός των τομέων προτεραιότητας για σκοπούς εναρμόνισης και προσαρμογής με τα δεδομένα της Ε.Ε. και επεξεργασία συγκεκριμένου σχεδίου εναρμόνισης που να καλύπτει βασικά το νομισματικό και δημοσιονομικό τομέα, τη διακίνηση κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού, τη γεωργία, τη μεταποίηση και τις υπηρεσίες.

Ετοιμασία των θέσεων της Κύπρου στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο για τις μελλοντικές ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

Επίτευξη συμφωνίας με την Ε.Ε. πάνω σε ένα πρόγραμμα τεχνικής και οικονομικής συνεργασίας στα πλαίσια του Τέταρτου Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου για σκοπούς υποβοήθησης της διαδικασίας της προετοιμασίας της Κύπρου για ένταξη στην Ε.Ε..

Επίτευξη σταδιακά των στόχων σύγκλισης που τέθηκαν στη Διάσκεψη Κορυφής του Μάαστριχτ.

Προϋποθέσεις για την υλοποίηση των πιο πάνω επιδιώξεων είναι η ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας, ο εκσυγχρονισμός των θεσμών και της νομοθεσίας, η προώθηση μιας πολυδιάστατης αναπτυξιακής πολιτικής που να στοχεύει στην ορθολογική κατανομή των παραγωγικών πόρων και στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Κύπρου, η τεχνολογική και οργανωτική αναβάθμιση των επιχειρηματικών μονάδων, η μείωση της εξάρτησης από τον τομέα του τουρισμού, η φιλελευθεροποίηση της αγοράς στην Κύπρο, με ιδιαίτερη έμφαση στη μείωση του προστατευτισμού και στην απελευθέρωση των επιτοκίων, η συγκράτηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κοινωνικών εταίρων.

2. Στρατηγική Ανάπτυξης

Το Σχέδιο Ανάπτυξης έχει μεγάλη στρατηγική σημασία και φιλοδοξεί να στηρίξει τις προσπάθειες για αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμό της κυπριακής οικονομίας, ώστε να αντιμετωπιστούν με επιτυχία οι προκλήσεις της εποχής. Οι ραγδαίες μεταβολές στο χώρο της τεχνολογίας που αναμένεται να γίνουν πιο έντονες στο προσεχές μέλλον και η τάση για φιλελευθεροποίηση και δημιουργία έντονων ανταγωνιστικών συνθηκών καταστούν αναγκαίες ριζικές αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των επιχειρηματικών μονάδων και της κρατικής μηχανής.

Η στρατηγική που θα προωθηθεί στα πλαίσια του Σχεδίου εστιάζεται, από την σκοπιά των συνθηκών ζήτησης, πάνω στην ανάγκη αύξησης του μεριδίου της Κύπρου στις διεθνείς αγορές, μέσω της διεύρυνσης των υφισταμένων και εξεύρεσης νέων αγορών αντεπεξέρχοντας μ' αυτό τον τρόπο το μειονέκτημα του μικρού μεγέθους της εγχώριας αγοράς. Από την σκοπιά των συνθηκών προσφοράς, σημαντικά στοιχεία της στρατηγικής του Σχεδίου είναι ο εκσυγχρονισμός και η τεχνολογική αναβάθμιση της οικονομίας καθώς και η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού που αποτελεί τον κυριότερο πλουτοπαραγωγικό πόρο. Επομένως θα επιδιωχθεί η σταδιακή απομάκρυνση των διαφόρων στρεβλώσεων από την οικονομική ζωή του τόπου που προέρχονται είτε από θεσμούς, νομοθεσίες είτε μέτρα πολιτικής, στα πλαίσια μιας ευρύτερης φιλελευθεροποίησης της οικονομίας. Απώτερος σκοπός είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας ως απαραίτητης προϋπόθεσης για να μπορέσει η οικονομία να συνεχίσει αυτόνομη ανάπτυξη.

Παράλληλα, αποφασιστικό συστατικό στοιχείο της στρατηγικής που θα ακολουθηθεί είναι η εναρμόνιση και σταδιακή σύγκλιση με την Ε.Ε., λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια που τέθηκαν στην Συνθήκη του Μάαστριχτ. Απώτερος σκοπός είναι η προετοιμασία της Κύπρου για ένταξη στην Ε.Ε. ως πλήρες μέλος. Η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. θα της δώσει τα πλεονεκτήματα της πολιτικής ασφάλειας καθώς και της χωρίς εμπόδια πρόσβασης στην μεγάλη και σταθερή ευρωπαϊκή αγορά με ευεργετικό επακόλουθο τη διαμόρφωση ευμενούς επενδυτικού κλίματος και την αυξημένη εισροή ξένων επενδύσεων. Περαιτέρω θα υποβοηθήσει τις προσπάθειες για τεχνολογική αναβάθμιση με την παροχή δυνατότητας απορρόφησης κονδυλίων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και από το Ταμείο Συνοχής και την αξιοποίηση των διαφόρων προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για έρευνα και τεχνολογία. Η προοπτική αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία ενόψει της έλλειψης που προβλέπεται να προκύψει σε κεφάλαια λόγω της απαιτούμενης χρηματοδότησης των μεταρρυθμίσεων στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες.

Ένα άλλο βασικό στοιχείο του Σχεδίου Ανάπτυξης που το διαφοροποιεί από προηγούμενα Σχέδια Ανάπτυξης είναι η έμφαση που αποδίδεται σε παράγοντες που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής όπως είναι το περιβάλλον, η πολιτιστική ανάπτυξη και η αναβάθμιση του επιπέδου της υγείας του λαού.

Η γενική στρατηγική που αναλύθηκε πιο πάνω θα εξειδικευτεί στους διάφορους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Στον τομέα της γεωργίας η στρατηγική που θα υιοθετηθεί θα στοχεύει στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων πρώιμης παραγωγής και γενικότερα των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Κύπρου, στην εξειδίκευση σε προϊόντα με εξαγωγικές προοπτικές, στη χρησιμοποίηση σε μεγαλύτερο βαθμό προηγμένης τεχνολογίας και στη θεσμική εναρμόνιση με την Ε.Ε..

Στον τομέα της μεταποίησης, βασικά συστατικά στοιχεία της στρατηγικής που θα υιοθετηθεί θα είναι η συνεχής προσαρμογή στις ανάγκες των αγορών, η διεύρυνση των υφισταμένων και η εξεύρεση νέων εξαγωγικών αγορών, ιδιαίτερα εξειδικευμένων αγορών, (market niches) που παρουσιάζουν προοπτικές, η αναδιάρθρωση του τομέα με πιο γρήγορη υιοθέτηση της ευέλικτης εξειδίκευσης, η τεχνολογική αναβάθμιση των μονάδων, η προώθηση συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων, η έμφαση στην ποιότητα, στο σχεδιασμό, στην εμπορία προϊόντων και η συγκράτηση των εργατικών και άλλων κόστων ανά μονάδα παραγωγής.

Στον τομέα του τουρισμού, η στρατηγική του Σχεδίου θα επικεντρωθεί στη βελτίωση της ποιότητας των προσφερομένων υπηρεσιών, με απώτερο σκοπό την προσέλκυση τουριστών υψηλότερης εισοδηματικής τάξης σε σχέση με το παρελθόν και στην περαιτέρω ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού όπως τον συνεδριακό τουρισμό, τον τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων, τον χειμερινό τουρισμό, τον Αγροτουρισμό κ.ά.. Έμφαση θα αποδοθεί στην προώθηση παρεμφερών έργων υποδομής που εμπλουτίζουν το τουριστικό προϊόν ενώ θα ενταθούν οι προσπάθειες αυστηρού ελέγχου της ανέγερσης νέων τουριστικών κτιρίων, με απώτερο σκοπό την απάμβλυνση των πιέσεων πάνω στο περιβάλλον, στους φυσικούς πόρους και την υποδομή.

Έμφαση θα αποδοθεί επίσης στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει η Κύπρος σ' άλλους τομείς των υπηρεσιών, πέραν του τουρισμού, όπως είναι οι τηλεπικοινωνίες, οι τράπεζες, οι ασφάλειες, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες, οι υπεράκτιες εταιρίες, η ναυτιλία, η παιδεία, η υγεία κλπ.. Το ψηλό μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων, τα συγκριτικά χαμηλά κόστη, η ευνοϊκή γεωγραφική θέση της Κύπρου, οι καλές σχέσεις με

τις αραβικές και τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες προσδίδουν στην Κύπρο σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα που επιβάλλεται να αξιοποιηθούν περαιτέρω στο μέλλον.

Στην αγορά εργασίας, οι στρατηγικές επιδιώξεις του Σχεδίου είναι η απάμβλυνση των ποιοτικών ανισοσκελιών, με έμφαση στην ικανοποίηση των αναγκών στα τεχνικά επαγγέλματα όπου αναμένονται να συνεχίσουν να υπάρχουν ελλείψεις, η πλήρης αξιοποίηση των εγχώριων πηγών εργατικού δυναμικού, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών και των κυπρίων αποδήμων, η μείωση της εξάρτησης της οικονομίας από το εισαγόμενο εργατικό δυναμικό και η περαιτέρω βελτίωση της παραγωγικότητας, μέσω της εισαγωγής σύγχρονης τεχνολογίας, της υιοθέτησης νέων μορφών διεύθυνσης και οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας, της περαιτέρω αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρει ο τομέας της πληροφορικής καθώς και της αναβάθμισης του συστήματος εκπαίδευσης και επανεκπαίδευσης. Απώτερη επιδίωξη παραμένει η διατήρηση συνθηκών πλήρους απασχόλησης.

Η διατήρηση συνθηκών πλήρους απασχόλησης έχει ως προϋπόθεση την συγκράτηση των μισθολογικών αυξήσεων στα πλαίσια της βελτίωσης της παραγωγικότητας και την ανάσχεση της πορείας σταδιακής διάβρωσης της ανταγωνιστικότητας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια.

Για σκοπούς διατήρησης συνθηκών εξωτερικής και εσωτερικής σταθερότητας, η στρατηγική του Σχεδίου συμπεριλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την ενίσχυση των αποταμιεύσεων και την χρηματοδότηση της επενδυτικής δραστηριότητας σχεδόν αποκλειστικά από εγχώριους πόρους, όπως και την υιοθέτηση μιας ευέλικτης νομισματοπιστωτικής οικονομικής πολιτικής που θα διαμορφώνεται ανάλογα με τις εκάστοτε επικρατούσες οικονομικές συνθήκες. Περαιτέρω, το Σχέδιο προνοεί την αυστηρή εφαρμογή του περί Προστασίας και Ανταγωνισμού Νόμου, την σταδιακή φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος που διέπει τις εισαγωγές καθώς και τον δραστικό περιορισμό του δημοσιονομικού ελλείμματος και των χρηματοδοτικών αναγκών του δημόσιου τομέα.

Η υλοποίηση της στρατηγικής που αναλύθηκε πιο πάνω προϋποθέτει ριζική διαφοροποίηση του ρόλου που διαδραματίζει το Κράτος. Η πολιτική στήριξης με επιχορηγήσεις μη βιώσιμων δραστηριοτήτων και παροχής γενικής μορφής κινήτρων προς τις παραγωγικές τάξεις θα αντικατασταθεί σταδιακά με μια εκλεκτική πολιτική ενίσχυσης των διαρθρωτικών αλλαγών καθώς και των δραστηριοτήτων που παρουσιάζουν προοπτικές με βάση τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει ή μπορεί να αναπτύξει η Κύπρος.

Γ. Τομείς Δραστηριότητας

1. Ευρύς Γεωργικός Τομέας

Ο γεωργικός τομέας εξακολουθεί να θεωρείται ένας από τους σημαντικούς τομείς της κυπριακής οικονομίας, λόγω της συμβολής του στην παραγωγή αναγκαίων ειδών διατροφής, στις εξαγωγές, στην απασχόληση και στη διατήρηση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Η συνεισφορά του τομέα στο ΑΕΠ έχει μειωθεί από 10% το 1980 σε 7% το 1990 και 4,6% το 1998.

Ο τομέας της γεωργίας παρουσίασε μερική ανάκαμψη το 1998, μετά την κάθετη πτώση της παραγωγής του που σημειώθηκε το 1997, λόγω των πολύ αντίξωων καιρικών συνθηκών. Παρόλα αυτά, το επίπεδο παραγωγής παρέμεινε σε χαμηλότερα από τα κανονικά επίπεδα. Η προστιθέμενη αξία του τομέα αυξήθηκε κατά 8,5% περίπου σε πραγματικούς όρους το 1998, σε σύγκριση με μείωση 12,5% το 1997.

Οι συνθήκες χαμηλής βροχόπτωσης συνεχίστηκαν και το 1998 με επακόλουθο τη συνέχιση των περικοπών στην παροχή νερού για άρδευση. Η καλύτερη χρονικά, κατανομή της βροχόπτωσης σε συνδυασμό με τη μη ύπαρξη σοβαρών παγετών, όπως συνέβηκε το 1997, οδήγησαν σε σημαντική αύξηση της φυτικής παραγωγής ως σύνολο. Ανασταλτικό παράγοντα στην περαιτέρω αύξηση της φυτικής παραγωγής του τομέα, αποτέλεσαν οι συνθήκες έντονου ανταγωνισμού που αντιμετωπίζει ο τομέας τα τελευταία χρόνια, τόσο στην εγχώρια όσο και στη διεθνή αγορά λόγω των δεσμεύσεων της Κύπρου απέναντι στην Ε.Ε. και στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και της συνεπαγόμενης σταδιακής ελευθεροποίησης των εισαγωγών γεωργικών προϊόντων.

Πιο αναλυτικά, η παραγωγή πατατών κυμάνθηκε στους 143.000 τόνους το 1998 σε σύγκριση με 81.500 τόνους το 1997. Παρά τη σημαντική αύξηση, η παραγωγή πατατών το 1998 υπολείπεται κατά πολύ της κανονικής. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στις συνθήκες παρατεταμένης ανομβρίας των τελευταίων ετών καθώς και στις ψηλές θερμοκρασίες που επικράτησαν το Μάρτιο και τον Απρίλιο του 1998 και επηρέασαν αρνητικά την εαρινή εσοδεία. Ο όγκος των εξαγωγών πατατών κυμάνθηκε γύρω στους 89.000 τόνους το 1998 σε σύγκριση με 35.200 τόνους το 1997, υπολείπονταν, όμως, των κανονικών επιπέδων. Πέραν της παρατεταμένης ανομβρίας οι εξαγωγές πατατών αντιμετώπισαν οξύ ανταγωνισμό από την αυξημένη προσφορά πατατών στην Ε.Ε., που είναι η σημαντικότερη αγορά κυπριακών πατατών, από άλλες Μεσογειακές χώρες και κυρίως από την Αίγυπτο, το Μαρόκο και το Ισραήλ. Ως επακόλουθο, οι τιμές που εξασφαλίστηκαν δεν ήταν ικανοποιητικές. Η Κυβέρνηση παραχώρησε οικονομική βοήθεια ύψους ΛΚ4 εκ. προς

τους πατατοπαραγωγούς για αναπλήρωση των απωλειών που υπέστησαν λόγω των χαμηλών τιμών που εξασφαλίστηκαν στις ευρωπαϊκές αγορές. Η αξία των εξαγωγών ανήλθε γύρω στα ΛΚ19 εκ. το 1998 έναντι ΛΚ8,4 εκ. το 1997.

Η παραγωγή εσπεριδοειδών σημείωσε μείωση της τάξης του 20%, λόγω των παγετών την άνοιξη του 1997 που επηρέασε δυσμενώς την ανθοφορία των εσπεριδοειδών και ως επακόλουθο την παραγωγή του 1998. Το σύνολο της παραγωγής εσπεριδοειδών κυμάνθηκε γύρω στους 113.500 τόνους το 1998 έναντι 142.500 τόνων το 1997. Ιδιαίτερα μειωμένη ήταν η παραγωγή γκρέιπφρουτ, κατά 40% περίπου, εξέλιξη που αποδίδεται στη σταδιακή αντικατάσταση φυτειών γκρέιπφρουτ, τα οποία αντιμετωπίζουν προβλήματα διάθεσης τα τελευταία χρόνια, λόγω διαφοροποίησης της εξωτερικής ζήτησης προς ποικιλίες γκρέιπφρουτ που δεν παράγονται στην Κύπρο, με νέες ποικιλίες εσπεριδοειδών, όπως μαντόρας και μιννεόλας. Ο όγκος εξαγωγών εσπεριδοειδών σημείωσε επίσης μείωση, αντικατοπτρίζοντας τα προβλήματα έντονου ανταγωνισμού που αντιμετωπίζουν οι εξαγωγές ορισμένων ειδών εσπεριδοειδών, όπως λεμόνια, πορτοκάλια, γκρέιπφρουτ, τόσο από Μεσογειακές χώρες της Ε.Ε. όσο και από τρίτες χώρες όπως το Ισραήλ. Εξαίρεση αποτελούν οι νέες ποικιλίες εσπεριδοειδών μαντόρας και μιννεόλας, των οποίων ο όγκος εξαγωγών το 1998 κυμάνθηκε στα ικανοποιητικά επίπεδα του 1997. Συνολικά, η αξία των εξαγωγών εσπεριδοειδών μειώθηκε σε ΛΚ12,7 εκ. περίπου το 1998 έναντι ΛΚ17,3 εκ. το 1997.

Οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες που επικράτησαν το 1998 δεν επηρέασαν την παραγωγή σταφυλιών, η οποία αυξήθηκε κατά 40% περίπου το 1998, έναντι μείωσης της τάξης του 11% το 1997, με επακόλουθο η παραγωγή σταφυλιών να κυμανθεί στα κανονικά της επίπεδα. Οι εξαγωγές σταφυλιών σημείωσαν σημαντική αύξηση, τόσο σ' ότι αφορά τον όγκο εξαγωγών, όσο και την αξία. Συγκεκριμένα, η αξία εξαγωγών σταφυλιών διπλασιάστηκε και ανήλθε σε ΛΚ2,5 εκ. περίπου το 1998, από ΛΚ1,3 εκ. το 1997.

Η παραγωγή σιτηρών αυξήθηκε κατά 36% περίπου το 1998, σε σύγκριση με μείωση 66% το 1997, συνέχισε όμως να είναι σημαντικά χαμηλότερη της κανονικής. Το γεγονός αυτό αποδίδεται στις συνθήκες ανομβρίας που επικρατούν τα τελευταία τρία χρόνια, δεδομένου ότι τα σιτηρά εξαρτώνται σε καθοριστικό βαθμό από τη βροχόπτωση. Πιο αναλυτικά, η παραγωγή κριθαριού το 1998 ανήλθε στο 1/3 της κανονικής παραγωγής, ενώ η παραγωγή σιταριού προσέγγισε τα κανονικά επίπεδα, λόγω της σταδιακής εφαρμογής συστημάτων άρδευσης για το σιτάρι στην Πάφο, όπου βρίσκονται και οι μεγαλύτερες εκτάσεις καλλιέργειας σιταριού. Τα συνολικά έσοδα από τις εξαγωγές γεωργικών προϊόντων αυξήθηκαν σε ΛΚ40,5 εκ. το 1998 από ΛΚ35,9 εκ. το 1997.

Ο υποτομέας της κτηνοτροφίας συνέχισε και το 1998 να παρουσιάζει ικανοποιητική επίδοση. Αναλυτικότερα, η παραγωγή πουλερικών διατηρήθηκε στα ικανοποιητικά επίπεδα του 1997, ενώ η παραγωγή αυγών σημείωσε μικρή αύξηση. Αναφέρεται ότι ο κλάδος της πτηνοτροφίας έχει επιδείξει δυναμισμό τα τελευταία χρόνια και σήμερα συνεισφέρει το μεγαλύτερο μερίδιο στο σύνολο της αξίας της παραγωγής του υποτομέα της κτηνοτροφίας. Η παραγωγή χοιρινού κρέατος αυξήθηκε το 1998, ενώ παράλληλα, λειτούργησε σχέδιο επιδότησης σφαγής και εξαγωγής ορισμένων ποσοτήτων χοιρινού κρέατος για αντιμετώπιση του προβλήματος των εποχιακών πλεονασμάτων. Η παραγωγή αγελαδινού κρέατος και γάλακτος σταθεροποιήθηκε στα επίπεδα του 1996 και 1997, επιθυμητή εξέλιξη, που επιτεύχθηκε με διάφορα μέτρα, όπως επιδοτήσεις για σφαγή και εξαγωγή μοσχαριών.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι βασικοί υποτομείς της γεωργίας είναι:

(1) Φυτική Παραγωγή

- Ø Περιορισμένοι υδάτινοι πόροι και ψηλό κόστος αξιοποίησής τους όπως περιορισμένες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης, λόγω της απορρόφησης εύφορης γης από τον τουρισμό και την οικιστική ανάπτυξη.
- Ø Συνεχείς μείωση του μέσου μεγέθους του γεωργικού κλήρου, η οποία επηρεάζει αρνητικά την εκμηχάνιση και την εισαγωγή νέας τεχνολογίας.
- Ø Έλλειψη εργατικού δυναμικού, ιδιαίτερα εξειδικευμένου, και αύξηση του εργατικού κόστους.

(2) Κτηνοτροφική Παραγωγή

- Ø Έλλειψη επαρκών ποσοτήτων χονδροειδών τροφών, που δημιουργεί υπερβολική εξάρτηση των μηρυκαστικών ζώων από τις εισαγόμενες ζωοτροφές.
- Ø Το υφιστάμενο σύστημα των επιδοτήσεων, που δημιουργεί πρόβλημα μη ορθολογιστικής αξιοποίησης των συντελεστών παραγωγής, και οδηγεί σε μειωμένες εκτάσεις καλλιέργειας άλλων κτηνοτροφικών φυτών.

Τα πολύ σοβαρά χωροταξικά και περιβαλλοντικά προβλήματα της κτηνοτροφικής δραστηριότητας, δεδομένης της ιδιαίτερης σημασίας του τουρισμού, της οικιστικής ανάπτυξης και της συνεχούς αύξησης της αξίας της γης.

- Ø Έλλειψη έργων υποδομής κυρίως στις κτηνοτροφικές ζώνες, που θεωρείται ότι έχουν πλεονεκτήματα έναντι των κτηνοτροφικών περιοχών, με βάση τη νομοθεσία της Ε.Ε..

(3) Αλιεία

- Ø Η υπερεκμετάλλευση των αλιευτικών αποθεμάτων, που οδηγεί σε αύξηση του κόστους παραγωγής και δημιουργεί προβλήματα ανταγωνισμού.
- Ø Η αβεβαιότητα κάτω από την οποία διεξάγεται η αλιεία σε διεθνείς περιοχές και ιδίως έναντι του Δέλτα του Νείλου.
- Ø Τα συνεχιζόμενα προβλήματα ελλειμνισμού των ψαρόβαρκων, καθώς και οι αυξανόμενοι κίνδυνοι για τη θαλάσσια ζωή και την ποιότητα του νερού, από την αλματώδη ανάπτυξη της παραλιακής ζώνης, την εντατική γεωργία και τα ατυχήματα με πετρελαιοειδή.

(4) Δάση

- Ø Οι αυξανόμενοι κίνδυνοι από τις πυρκαγιές, καθώς και η ανεπάρκεια των διευκολύνσεων που διατίθενται προς το κοινό για σκοπούς αναψυχής (εκδρομικών χώρων και χώρων κατασκήνωσης).
- Ø Το γενικότερο πρόβλημα ανάπτυξης και διαχείρισης των δασών, περιλαμβανομένης και της εκμετάλλευσής τους.

Σκοποί και Στόχοι

Ο βασικός σκοπός του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι η αναδιάρθρωση και αναβάθμιση του ευρύ γεωργικού τομέα, ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει με επιτυχία τόσο την ευρωπαϊκή πρόκληση όσο και τον ευρύτερο διεθνή ανταγωνισμό και να μπορέσει να αξιοποιήσει τα νέα δεδομένα που προδιαγράφονται από την Τελωνιακή Ένωση, την ένταξη στην Ε.Ε. και τη Γενική Συμφωνία για το Διεθνές Εμπόριο (GATT). Ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία είναι η βελτίωση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας, η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, η βελτίωση της ποιότητας και ο εκσυγχρονισμός στις δομές και τους θεσμούς λειτουργίας του τομέα. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) θα αποτελέσει το υπόβαθρο και το βασικό σημείο αναφοράς αυτού του Σχεδίου Ανάπτυξης όσο αφορά στο γεωργικό τομέα, με στόχο την σταδιακή εναρμόνιση. Στον τομέα της αλιείας κεντρικός άξονας αναφοράς, θα είναι η Κοινή Αλιευτική Πολιτική.

Αναλυτικότερα, οι κύριοι σκοποί του Σχεδίου είναι:

- Ø Αύξηση της γεωργικής παραγωγής και της παραγωγικότητας του ευρύ γεωργικού τομέα, στα πλαίσια μιας ισοζυγισμένης τομεακής ανάπτυξης, με έμφαση στους ανταγωνιστικούς τομείς και προϊόντα.
- Ø Προσέγγιση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων / περιφερειών / ζωνών ως ενιαίων μονάδων και ετοιμασία και εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης με βάση κοινά κοινωνικοοικονομικά και εδαφοκλιματολογικά χαρακτηριστικά και κύριους άξονες, δύο

βασικές κατηγορίες: Την «Πεδινή Γεωργική Ζώνη» και την «Ορεινή Γεωργική Ζώνη», την κάθε μια με διαφορετικούς αναπτυξιακούς στόχους, δυνατότητες και προοπτικές.

- Ø Επίτευξη ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης των αγροτών.
- Ø Διατήρηση ισορροπίας στην προσφορά και ζήτηση γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων.
- Ø Διατήρηση και διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος.
- Ø Εναρμόνιση με την Ε.Ε., με κεντρικούς άξονες αναφοράς την Κοινή Αγροτική Πολιτική και την Κοινή Αλιευτική Πολιτική.

1.1 Ανάπτυξη Υδάτων

Τα μεγάλης κλίμακας υδατικά έργα που έχουν κατασκευαστεί με βάση το Γενικό Σχέδιο για την Ανάπτυξη των Υδάτινων Πόρων της Κύπρου, το οποίο ετοιμάστηκε σε συνεργασία και με το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, έχουν συμβάλει στην κάλυψη σε μεγάλο βαθμό της ζήτησης νερού. Σήμερα τα έργα αυτά παρέχουν τη δυνατότητα συλλογής και αποθήκευσης 297 ε.κ.μ. νερού από το σύνολο των 600 ε.κ.μ. ετήσιας επιφανειακής ροής.

Το πρόβλημα κατανομής των περιορισμένων υδάτινων πόρων, τόσο περιφερειακά όσο και κατά παραγωγικό τομέα, επενεργεί κατά καιρούς ως ανασταλτικός παράγοντας των παραγωγικών δυνατοτήτων, που επιδεινώθηκε στη διάρκεια του προηγούμενου Σχεδίου Ανάπτυξης λόγω παρατεταμένης ανομβρίας και ψηλού ρυθμού αύξησης της ζήτησης σε ορισμένους τομείς. Σημαντική θετική εξέλιξη αποτελεί η έναρξη λειτουργίας μονάδας αφαλάτωσης στη Δεκέλεια τον Απρίλιο του 1997, η οποία διυλίζει 40.000 κυβικά μέτρα νερού την ημέρα ενώ προγραμματίζεται και η κατασκευή δεύτερης μονάδας αφαλάτωσης στην περιοχή Ζακακίου, παρά τις έντονες αντιδράσεις από τους κατοίκους της περιοχής για περιβαλλοντικούς κυρίως λόγους. Γι' αυτό είναι καίριας σημασίας η δυνατότητα ευελιξίας ανακατανομής των διαθέσιμων υδάτινων πόρων μεταξύ ανταγωνιστικών χρήσεων και περιοχών και ιδιαίτερα μεταξύ ύδρευσης και άρδευσης.

Τα κυριότερα προβλήματα του τομέα είναι τα ακόλουθα:

Αδυναμίες του υφιστάμενου θεσμικού και οργανωτικού πλαισίου, (όπως είναι η μερική διασπορά και επικάλυψη αρμοδιοτήτων) για αποτελεσματικό προγραμματισμό και διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Υπαρξη αναξιοποίητων υδάτινων πόρων και ελλείψεις στην προστασία τους για διαφύλαξη του περιβάλλοντος.

Υπεράντληση και ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση του υπόγειου νερού και επιπτώσεις στην ποιότητα και επάρκειά του, από τις αυξημένες ανθρώπινες δραστηριότητες (οικιστικές, μεταλλευτικές, γεωργικές, βιομηχανικές, τουριστικές).

Μη πλήρης αξιοποίηση όλων των έργων που εκτελέστηκαν, λόγω κυρίως μειωμένου ενδιαφέροντος για άρδευση σε ορισμένες περιοχές.

Αδυναμίες στην τιμολογιακή πολιτική, σε συσχετισμό με το ύψος των επιδοτήσεων νερού για άρδευση.

Διαφορές στην υφιστάμενη υδατική πολιτική σε σχέση με τα ισχύοντα στην Ε.Ε., λόγω των διαφορετικών συνθηκών και ιδιαιτεροτήτων στην περίπτωση της Κύπρου (ξηροθερμικό κλίμα, ανεπάρκεια υδάτινων πόρων).

Σκοποί και Στόχοι

Ο ευρύτερος μακροχρόνιος σκοπός του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι η ορθολογιστική και αποτελεσματική ανάπτυξη, χρήση και διατήρηση των υδάτινων πόρων, με στόχο την εξασφάλιση των αναγκαίων ποσοτήτων νερού σε λογικό κόστος για όλες τις χρήσεις διατομεακά και διαπεριφερειακά.

Ειδικότερα, οι στόχοι του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι:

Η προώθηση της θεσμικής, οργανωτικής και διοικητικής αναδιάρθρωσης για την πιο αποτελεσματική διαχείριση των υδάτινων πόρων περιλαμβανομένου του κατάλληλου μηχανισμού για συνεχή αναθεώρηση του Υδατικού Ισοζυγίου, μέσα στα πλαίσια ενός ευέλικτου και ευπροσάρμοστου Γενικού Σχεδίου (Master Plan).

Η προώθηση, με βάση τις τεχνολογικές εξελίξεις, νέων μεθόδων αφαλάτωσης υφάλμυρου και θαλάσσιου νερού, ανακύκλωσης των λυμάτων αποχετευτικών συστημάτων και ελέγχου της εξάτμισης από τα φράγματα.

Η συνεχής βελτίωση της υδατοπρομήθειας των αστικών και αγροτικών περιοχών για τη διασφάλιση ενός βελτιωμένου και μόνιμου ελάχιστου ορίου παροχής ύδατος.

Η προστασία των υδάτινων πόρων (επιφανειακών και υπογείων) από την ρύπανση, τη μόλυνση, την αλόγιστη χρήση και την υφαλμύρωση περιλαμβανομένης της συνεχούς αναθεώρησης της τιμολογιακής πολιτικής.

Η εναρμόνιση, στο μέτρο του δυνατού, της υδατικής πολιτικής με την αντίστοιχη ισχύουσα πολιτική της Ε.Ε., λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων της Κύπρου.

2. Τομέας Γεωλογίας και Ορυκτού Πλούτου

Η σημασία του τομέα των Μεταλλείων και Λατομείων στην οικονομία μειώθηκε σταδιακά και η συνεισφορά του στο ΑΕΠ στην απασχόληση και στις εξαγωγές είναι σήμερα πολύ χαμηλή (0,3% το 1999 σε σύγκριση με 0,4% το 1993).

Ο τομέας των Μεταλλείων, διέρχεται κρίσιμη περίοδο, σαν αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων μεταξύ των οποίων οι χαμηλές τιμές των μετάλλων, η εξάντληση των πλουσιότερων κοιτασμάτων χαλκούχων σιδηροπυριτών και ο μη εντοπισμός νέων και η αναστολή της λειτουργίας των εργοστασίων θειικού οξέος και λιπασμάτων. Αντίθετα, ο τομέας των Λατομείων παρουσιάζει άνθιση με συνεχείς επενδύσεις, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις των αδρανών υλικών, ενώ η ποιότητα των υλικών παρουσίασε αισθητή βελτίωση και τα παραγόμενα υλικά ικανοποιούν σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες της βιομηχανίας κατασκευών.

Πιο συγκεκριμένα, η προστιθέμενη αξία του τομέα των Μεταλλείων και Λατομείων παρουσίασε σημαντική αύξηση της τάξης του 14,5% σε πραγματικούς όρους το 1998, σε σύγκριση με μείωση 1,9% το 1997. Η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει την ανάκαμψη του υποτομέα των λατομείων, που οφείλεται κατά κύριο λόγο στο σχετικά βελτιωμένο επενδυτικό κλίμα σε κατασκευαστικά έργα και στη διευρυμένη επενδυτική δραστηριότητα του ευρύτερου δημόσιου τομέα σε έργα υποδομής.

Αναλυτικότερα, η παραγωγή οικοδομικού λίθου, αυξήθηκε το 1998, αντικατοπτρίζοντας κυρίως τη διεύρυνση της εξωτερικής ζήτησης. Παρόλα αυτά το επίπεδο παραγωγής του οικοδομικού λίθου ήταν χαμηλότερο σε σύγκριση με την περίοδο 1994 - 1995, λόγω συμπλήρωσης των εργασιών επέκτασης του λιμανιού της Λεμεσού, όπου το προϊόν αυτό χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλη ποσότητα. Αύξηση παρουσίασαν και τα υπόλοιπα λατομικά προϊόντα, όπως άμμος, σκύρα και χαβάρα λόγω της συνέχισης των εργασιών κατασκευής του δρόμου Λεμεσού - Πάφου, καθώς και των επισκευών που διενεργήθηκαν στο δρόμο Λευκωσίας - Λεμεσού το 1998. Η αυξημένη παραγωγή πεντονίτη αποδίδεται στη διεύρυνση της εξωτερικής ζήτησης.

Το ενδιαφέρον που επέδειξαν κυπριακές και ξένες εταιρίες για εκμετάλλευση των αποθεμάτων χρυσού, χρωμίου και σιδηροπυρίτη συνεχίστηκε και το 1998 με αύξηση των αδειών που παραχώρησε το Τμήμα Μεταλλείων για διεξαγωγή σχετικών μελετών βιωσιμότητας.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας των Μεταλλείων και Λατομείων είναι τα πιο κάτω:

- Ø Οι ελλείψεις του νομικού και θεσμικού πλαισίου, σε σχέση με τη διεκπεραίωση αιτήσεων, τη λήψη αποφάσεων και την προώθηση ερευνητικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Ø Οι αδυναμίες της κυβερνητικής πολιτικής σε θέματα συμμετοχής κυπριακού κεφαλαίου, πράγμα που αποθαρρύνει επενδύσεις ξένων κεφαλαίων.
- Ø Οι χρονοβόρες και γραφειοκρατικές διαδικασίες στην έκδοση / ανανέωση προνομίων λατομείων και αδειών για έρευνες και η μη διασφάλιση εκ των προτέρων της έκδοσης μεταλλευτικής μίσθωσης σε περίπτωση εντοπισμού οικονομικά εκμεταλλεύσιμου κοιτάσματος.
- Ø Το πρόβλημα της περιβαλλοντικής αποκατάστασης των μεταλλείων και λατομείων που εγκαταλείπονται, με πρώτη προτεραιότητα το μεταλλείο Αμιάντου και η ανάγκη αξιοποίησης των περιοχών αυτών.
- Ø Οι ελλείψεις νομοθεσίας και πολιτικής σε σχέση με τα ισχύοντα στην Ε.Ε. και ιδιαίτερα με την προστασία του περιβάλλοντος.

Σκοποί και Στόχοι

Οι μακροχρόνιες επιδιώξεις της Κυβέρνησης αφορούν στην αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου σε συνάρτηση με τις προοπτικές ζήτησης στη διεθνή και εγχώρια αγορά. Παράλληλα, επιδιώκεται η βελτίωση του νομικού και οργανωτικού πλαισίου έτσι ώστε η παρέμβαση του κράτους να καταστεί πιο αποτελεσματική, ιδιαίτερα σε ότι αφορά στην προστασία και αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι ειδικότεροι αντικειμενικοί σκοποί του Σχεδίου, συνοψίζονται πιο κάτω:

- Ø Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των ερευνητικών δραστηριοτήτων της Κυβέρνησης και του ιδιωτικού τομέα, εκτίμηση των διαγραφόμενων προοπτικών και καθορισμός προτεραιοτήτων όσον αφορά περαιτέρω έρευνες και αξιοποίηση κοιτασμάτων.
- Ø Ενθάρρυνση των ερευνητικών, παραγωγικών και εξαγωγικών προσπαθειών του ιδιωτικού τομέα και πιο οργανωμένη προβολή των προοπτικών που ενδεχομένως υπάρχουν.
- Ø Εναρμόνιση της Νομοθεσίας και της Πολιτικής στον τομέα με τις αντίστοιχες της Ε.Ε..

3. Μεταποίηση

Το διεθνές περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί σήμερα η μεταποιητική βιομηχανία γίνεται συνεχώς όλο και πιο ανταγωνιστικό. Το συγκριτικό πλεονέκτημα του χαμηλότερου κόστους εργασίας των νεοβιομηχανικών χωρών, είχε αρνητική επίδραση πάνω στην κυπριακή εξαγωγική βιομηχανία, η οποία τεχνολογικά βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο. Παράλληλα, η άρση της προστασίας μέσα στα πλαίσια της εφαρμογής της Συμφωνίας Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου - Ε.Ε. έχει δημιουργήσει αυξημένο ανταγωνισμό για την

κυπριακή βιομηχανία στην εσωτερική αγορά. Πρόσθετα προβλήματα παρουσιάστηκαν λόγω των εξελίξεων στις πρώην σοσιαλιστικές ευρωπαϊκές χώρες, όπου ανατράπηκαν οι παραδοσιακές εμπορικές σχέσεις της Κύπρου, καθώς και της ύφεσης που παρατηρείται στις χώρες της Ε.Ε., ιδιαίτερα το Ηνωμένο Βασίλειο, τη μεγαλύτερη εξωτερική αγορά για τα κυπριακά βιομηχανικά προϊόντα.

Ο τομέας της μεταποίησης αντιμετώπισε και σοβαρά εσωγενή προβλήματα και αδυναμίες. Η μεγάλη έλλειψη εργατικού δυναμικού, ιδιαίτερα εξειδικευμένου, είχε δυσμενείς επιπτώσεις πάνω στον τομέα, λόγω των ψηλών αυξήσεων στο εργατικό κόστος. Παρουσιάζονται σοβαρές αδυναμίες σε ότι αφορά τη διεύθυνση των μονάδων και των μεθόδων εμπορίας και σε πολλές περιπτώσεις η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων παραμένει χαμηλή και ο σχεδιασμός τους μη ικανοποιητικός. Η τεχνολογική στάθμη πολλών μονάδων υστερεί, που, μαζί με την έλλειψη εξειδίκευσης παραγωγής, τις αδυναμίες στην οργάνωση και την περιορισμένη αξιοποίηση του μηχανικού εξοπλισμού, οδηγούν σε χαμηλή παραγωγικότητα. Επιπρόσθετα, παρατηρείται ανεπάρκεια της βιομηχανικής υποδομής, ενώ αυξάνεται η πίεση για περιορισμό της ρύπανσης του περιβάλλοντος, με αρνητικές επιπτώσεις πάνω στα κόστη παραγωγής. Τα κόστη εξασφάλισης πρώτων υλών είναι επίσης ψηλά, λόγω της έλλειψης εγχώρια παραγόμενων πρώτων υλών και του μικρού μεγέθους της ντόπιας παραγωγής. Σαν αποτέλεσμα των πιο πάνω εξελίξεων, η κυπριακή βιομηχανία αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα ανταγωνιστικότητας.

Η συνεισφορά του τομέα στο ΑΕΠ παρουσίασε μείωση από 15,8% και 13,5% το 1988 και το 1993 αντίστοιχα, σε 11% το 1999. Η προστιθέμενη αξία του τομέα της μεταποίησης παρουσίασε, συγκριτικά με τα τελευταία έτη, ικανοποιητική διεύρυνση της τάξης του 1,5%, σε πραγματικούς όρους το 1998, έναντι οριακής αύξησης 0,2% το 1997. Η βελτίωση της επίδοσης του τομέα οφείλεται πρώτιστα, στη διεύρυνση της τουριστικής κίνησης και της εξωτερικής ζήτησης για ορισμένα προϊόντα του τομέα, όπως τσιγάρα, φαρμακευτικά είδη, είδη υπόδησης και έπιπλα, καθώς και στην αποκατάσταση του κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ των καταναλωτών.

Ο υποτομέας των τροφίμων, ποτών και καπνού σημείωσε ικανοποιητική αύξηση, λόγω της διευρυμένης τουριστικής ζήτησης καθώς και της εξωτερικής ζήτησης για τσιγάρα από τις χώρες της Μέσης Ανατολής.

Ο υποτομέας της ένδυσης και υπόδησης συνέχισε την πτωτική τάση των τελευταίων χρόνων παρά την αύξηση της τουριστικής κίνησης και της εξωτερικής ζήτησης για είδη

υπόδησης. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένδειξη ότι χρειάζεται ακόμη χρόνος για την προσαρμογή του υποτομέα στις επικρατούσες συνθήκες έντονου ανταγωνισμού.

Η παραγωγή του υποτομέα ειδών από ξύλο, περιλαμβανομένων και των επίπλων, παρέμεινε στα επίπεδα του 1997, αντικατοπτρίζοντας τη μειωμένη κατασκευαστική δραστηριότητα σε κατοικίες και εμπορικά καταλύματα, που αντισταθμίστηκε από την αύξηση της εξωτερικής ζήτησης για έπιπλα.

Ο υποτομέας των μη μεταλλικών ορυκτών παρουσίασε μικρή μείωση, εξέλιξη που οφείλεται κατά κύριο λόγο στη συγκρατημένη παραγωγή μωσαϊκών και τούβλων λόγω της συγκράτησης της ζήτησης για νέες κατοικίες και τουριστικά και εμπορικά καταλύματα. Η μείωση συγκρατήθηκε λόγω της αυξημένης εγχώριας ζήτησης για τσιμέντο για τα κατασκευαστικά έργα του δημόσιου τομέα.

Ο υποτομέας των άλλων βιομηχανιών μεταποίησης συνεχίζει την ανοδική του τάση. Ο υποτομέας περιλαμβάνει κυρίως είδη χρυσοχοΐας και αργυροχοΐας και επωφελήθηκε από τη διευρυμένη τουριστική κίνηση.

Το εξωτερικό περιβάλλον υπήρξε σε γενικές γραμμές ευνοϊκό, κυρίως λόγω της επιτάχυνσης του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης των χωρών της Ε.Ε. και της ανατίμησης, σε πραγματικούς όρους, της Βρετανικής Στερλίνας και του Αμερικανικού Δολαρίου έναντι της Κυπριακής Λίρας. Το γεγονός αυτό αξιοποιήθηκε από ορισμένους κλάδους της μεταποίησης, όπως τα τσιγάρα, τα φαρμακευτικά είδη, τα είδη υπόδησης και τα έπιπλα, οι οποίοι προσαρμόζονται σταδιακά στις συνθήκες ανταγωνισμού. Ως σύνολο, οι εξαγωγές εγχώρια παραγόμενων μεταποιητικών προϊόντων μειώθηκαν κατά 3% σε ονομαστικούς όρους.

Γενικά, ο τομέας της μεταποίησης συνέχισε να παρουσιάζει διαρθρωτικά προβλήματα, για τα οποία απαιτείται ακόμη χρόνος για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά. Θετικές εξελίξεις αποτελούν η σημαντική αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας του τομέα σε μηχανικό εξοπλισμό το 1998, όπως διαφαίνεται από τη σημαντική διεύρυνση της εισαγωγικής ζήτησης του τομέα για μηχανικό εξοπλισμό, η συγκρατημένη τιμολογιακή πολιτική που ακολούθησαν οι βιομήχανοι τα τελευταία λίγα χρόνια, καθώς και η αναδιάρθρωση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια προς όφελος νέων ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων, όπως είναι η φαρμακευτική βιομηχανία και ορισμένοι κλάδοι των τροφίμων και ποτών.

Σκοποί και Στόχοι

Βασικός σκοπός του Σχεδίου είναι η εξασφάλιση των αναγκαίων προϋποθέσεων για αυτοδύναμη και σταθερή ανάπτυξη του τομέα της μεταποίησης, μέσα στο συνεχώς

μεταβαλλόμενο περιβάλλον του εντεινόμενου ανταγωνισμού που δημιουργούν η εφαρμογή της Συμφωνίας Τελωνειακής Ένωσης, οι τάσεις για φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου που προδιαγράφονται από τη συνομολόγηση της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου, οι εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο, η δημιουργία προϊόντων με νέα χαρακτηριστικά και η διάθεση μεγαλύτερων κονδυλίων για έρευνα και τεχνολογία. Να σημειωθεί ότι η Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης και η πιθανότητα πλήρους ένταξης στην Ε.Ε. διανοίγουν παράλληλα νέες ευκαιρίες για την μεταποίηση. Βασικό υπόβαθρο για προώθηση και αξιοποίηση των ευκαιριών που παρουσιάζονται είναι η ουσιαστική βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα.

Πιο συγκεκριμένα αντικειμενικοί σκοποί είναι:

- Ø Η προώθηση ενός ευέλικτου και προσαρμοστικού συστήματος βιομηχανικής παραγωγής που να ανταποκρίνεται στις εκάστοτε συνθήκες της αγοράς.
- Ø Η τεχνολογική αναβάθμιση των βιομηχανικών μονάδων, ο εκσυγχρονισμός των μεθόδων διεύθυνσης και εμπορίας και η αύξηση της παραγωγικότητας.
- Ø Η βελτίωση της ποιότητας και του σχεδιασμού των προϊόντων και η ενθάρρυνση μονάδων παραγωγής με χρήση ψηλής τεχνολογίας.
- Ø Η παραπέρα διεξόδυση στις εξωτερικές αγορές ώστε να ξεπεραστούν οι περιορισμοί που θέτει το μικρό μέγεθος της κυπριακής αγοράς.
- Ø Η συνεργασία μεταξύ βιομηχανικών επιχειρήσεων σε τομείς όπου τέτοια συνεργασία προσφέρεται για εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας και μείωση των κόστων: δημιουργία κοινοπραξιών (consortia), κέντρων παροχής κοινών υπηρεσιών κ.ά..
- Ø Η προώθηση της εναρμόνισης της βιομηχανικής πολιτικής και των μέτρων με τα ισχύοντα στην Ε.Ε., σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης, τις επιπτώσεις από την υλοποίηση της Εσωτερικής Αγοράς, τη διεύρυνση της Ε.Ε. καθώς και το ενδεχόμενο της πλήρους ένταξης στην Ε.Ε..

4. Κατασκευές

Η προστιθέμενη αξία του τομέα των κατασκευών μειώθηκε κατά 2% περίπου σε πραγματικούς όρους το 1998, σε συνέχεια μείωσης κατά 4,1% το 1997. Προς τα τέλη του έτους, σημειώθηκε βελτίωση της παραγωγικής δραστηριότητας του τομέα, εξέλιξη που αντικατοπτρίζει κυρίως την αναστροφή του δυσμενούς ψυχολογικού κλίματος που επικράτησε στις αρχές του 1997, την ανάκαμψη της οικονομίας γενικότερα και την αυξημένη κατασκευαστική δραστηριότητα του ευρύτερου δημόσιου τομέα σε έργα υποδομής.

Η συγκρατημένη, από μεσοπρόθεσμης σκοπιάς, οικονομική δραστηριότητα του τομέα των κατασκευών οφείλεται στην ικανοποίηση των στεγαστικών αναγκών της πλειοψηφίας του πληθυσμού, καθώς και στον περιορισμό σταδιακά της ζήτησης για νέα τουριστικά καταλύματα και δευτερες κατοικίες. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν μεταξύ άλλων, η ανεπάρκεια του συστήματος της μακροχρόνιας δανειοδότησης για κατοικίες, το σχετικά ψηλό επίπεδο των πραγματικών επιτοκίων, η διεύρυνση των εργατικών και άλλων κόστων παραγωγής και οι χρονοβόρες διαδικασίες σ' ότι αφορά την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας, αδειών οικοδομής κλπ..

Συγκεκριμένα η συνεισφορά του τομέα των κατασκευών στο ΑΕΠ μειώθηκε από 10% και 9% το 1993 και το 1996 αντίστοιχα σε 7,8% το 1999.

Ο τομέας αντιμετωπίζει μια σειρά προβλημάτων, όπως της ποιότητας των κατασκευών, περιλαμβανομένης και της διαρκούς εξασφάλισης ικανοποιητικών ποσοτήτων εγχώριων οικοδομικών και κατασκευαστικών υλικών, των συνεχών ψηλών αυξήσεων των κόστων κατασκευής, της έλλειψης κατάλληλα καταρτισμένου, ειδικευμένου εργατικού δυναμικού, καθώς και της απαιτούμενης μεγάλης χρονικής περιόδου για την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας, αδειών οικοδομής, αδειών διαχωρισμού οικοπέδων και πιστοποιητικών έγκρισης οικοδομών.

Σκοποί και Στόχοι

Οι κυριότερες επιδιώξεις του Σχεδίου είναι η βελτίωση της ποιότητας και της ασφάλειας των κατασκευών, η αύξηση της αποδοτικότητας των εργοληπτικών επιχειρήσεων ειδικότερα και του τομέα των κατασκευών γενικότερα, η συγκράτηση των κόστων κατασκευής και η κάλυψη των αναγκών σε κατάλληλα καταρτισμένο, ειδικευμένο εργατικό δυναμικό καθώς επίσης η εναρμόνιση του τομέα με το κεκτημένο της Ε.Ε., στα πλαίσια της γενικότερης πολιτικής.

5. Ενέργεια και Ηλεκτρισμός

5.1 Ενέργεια

Η Κύπρος εξαρτάται αποκλειστικά από το εξωτερικό για τις ενεργειακές της ανάγκες, ενώ η κατανάλωση ενέργειας συνεχώς αυξάνεται λόγω της φύσης της ανάπτυξης και της γενικής βελτίωσης των εισοδημάτων.

Η ενέργεια το 1998 προήλθε κατά 92% από το πετρέλαιο, κατά 3,3% από το κάρβουνο και κατά 4,7% από ηλιοφάνεια. Η ενέργεια σε τελική μορφή απορροφήθηκε κατά 48,3% από τις μεταφορές, 16,6% από τη βιομηχανία, 15,9 από τον οικιακό τομέα, 12,2% από τον εμπορικό και 7% από τη γεωργία. Σαν ποσοστό των συνολικών εισαγωγών τα εισαγόμενα

καύσιμα και λιπαντικά αντιπροσώπευαν περίπου το 7% το 1998, σε σύγκριση με 10% και 8,8% το 1993 και 1996 αντίστοιχα.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Κύπρος στον τομέα της ενέργειας είναι:

- Ø Η εξάρτηση του ενεργειακού τομέα και κατ' επέκταση της οικονομίας από εισαγόμενες μορφές πρωτογενούς ενέργειας.
- Ø Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι πολύ περιορισμένη λόγω του ότι δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη η κατάλληλη τεχνολογία σ' αυτό τον τομέα.
- Ø Η εξοικονόμηση ενέργειας δεν έχει επιτευχθεί παρά τα τεράστια περιθώρια που υπάρχουν.
- Ø Η μη ορθολογιστική τιμολογιακή πολιτική που ακολουθείται.
- Ø Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον από την παραγωγή / χρήση της ενέργειας και τα αποδεκτά επίπεδα περιεκτικότητας σε ρυπογόνες ουσίες σε σχέση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.
- Ø Η αδυναμία του διυλιστηρίου να παράγει προϊόντα σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα χωρίς τη διενέργεια σημαντικών επενδύσεων.
- Ø Η έλλειψη προσαρμογής προς τα ευρωπαϊκά δεδομένα.

Σκοποί και Στόχοι

Η βασική επιδίωξη του Σχεδίου θα είναι η εξασφάλιση της απαιτούμενης ενέργειας σε ανταγωνιστικές τιμές ώστε να διασφαλίζουν την επίτευξη των κοινωνικοοικονομικών στόχων και αναπτυξιακών προγραμμάτων της χώρας με τις όσο το δυνατό λιγότερες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τούτο, θα επιτευχθεί με παράλληλη προώθηση της εναρμόνισης του τομέα με τους διάφορους κοινοτικούς κανονισμούς και οδηγίες. Πρέπει να αναφερθεί ότι η κοινοτική πολιτική στον τομέα της ενέργειας είναι ακόμη υπό διαμόρφωση και παρουσιάζονται αρκετές δυσκολίες λόγω των διαφορετικών συστημάτων παραγωγής και διανομής ενέργειας που ισχύουν στα κράτη - μέλη.

Οι επιμέρους κατευθύνσεις της ενεργειακής πολιτικής για την πραγματοποίηση των πιο πάνω επιδιώξεων μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

- Ø Στην ανάπτυξη των εγχώριων και ανανεώσιμων ενεργειακών πόρων για μείωση της εξάρτησης από εισαγόμενες πηγές ενέργειας περιλαμβανομένου του κατάλληλου σχεδιασμού της παραγωγής.
- Ø Στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων εξοικονόμησης ενέργειας στους διάφορους τομείς της οικονομίας.
- Ø Στην πιο ορθολογική σύνθεση του ενεργειακού ισοζυγίου με τη χρησιμοποίηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας.

- Ø Στην αντιμετώπιση τυχόν δυσμενών επιδράσεων πάνω στο περιβάλλον από την παραγωγή ενέργειας.
- Ø Στη φιλελευθεροποίηση του συστήματος παραγωγής, διύλισης και διάθεσης των πετρελαιοειδών ώστε να συνάδει με τα ισχύοντα στην Ε.Ε..

5.2 Ηλεκτρισμός

Ο τομέας της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας έχει αναπτυχθεί με πολύ ψηλούς ρυθμούς, ψηλότερους από το μέσο όρο της οικονομίας, ανταποκρινόμενος προς την παρατηρούμενη μεγάλη αύξηση της ζήτησης, καθώς το βιοτικό επίπεδο του λαού βελτιώνεται και η οικονομική δραστηριότητα αναπτύσσεται. Έτσι, η παραγωγική δυναμικότητα του τομέα αυξάνει και αυτή με γοργό ρυθμό, καθώς η ΑΗΚ εφάρμοσε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα επενδύσεων που της επέτρεψε ταυτόχρονα να εκσυγχρονίσει τον παραγωγικό εξοπλισμό με παράλληλη βελτίωση της παραγωγικότητας.

Η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης της κατανάλωσης ηλεκτρισμού τα τελευταία δύο χρόνια (1997 - 1998), οφείλεται στη συγκράτηση της κατανάλωσης από τα νοικοκυριά, λόγω των ήπιων καιρικών συνθηκών που επικράτησαν και, σε μικρότερο βαθμό, στη μικρή αύξηση της τιμής του ηλεκτρισμού. Μείωση στην κατανάλωση ηλεκτρισμού σημειώθηκε στον τομέα της γεωργίας, που αποδίδεται στην συρρίκνωση της παραγωγής του τομέα, καθώς και στον τομέα της μεταποίησης, λόγω μειωμένης κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας για την παραγωγή τσιμέντου. Αντίθετα, η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας στους τομείς των υπηρεσιών και ειδικότερα στους τομείς των μεταφορών, επικοινωνιών, τραπεζικών και χρηματοδοτικών υπηρεσιών και κοινωνικών υπηρεσιών αυξήθηκε, αντικατοπτρίζοντας τη συνεχιζόμενη πορεία ικανοποιητικής ανάπτυξης στους τομείς αυτούς.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Ø Χαμηλός συντελεστής χρησιμοποίησης των μονάδων παραγωγής λόγω της ραγδαίας αύξησης της ζήτησης κατά τις περιόδους αιχμής.
- Ø Ψηλότερο κόστος ηλεκτρικής ενέργειας τόσο λόγω του μικρού μεγέθους της οικονομίας όσο και λόγω της παροχής δωρεάν ενέργειας στις κατεχόμενες περιοχές, στοιχεία που επηρεάζουν αρνητικά το κόστος παραγωγής και κατ' επέκταση την ανταγωνιστικότητα της Κύπρου γενικά.
- Ø Εξάρτηση του τομέα από το πετρέλαιο σαν τη βασική πρώτη ύλη παραγωγής σε συνδυασμό με τα περιβαλλοντικά προβλήματα.
- Ø Αδυναμίες της τιμολογιακής πολιτικής και κατ' επέκταση την αναποτελεσματικότητα της πολιτικής για εξοικονόμηση ηλεκτρικής ενέργειας.

Σκοποί και Στόχοι

Δεδομένης της αναμενόμενης αύξησης της ζήτησης σαν αποτέλεσμα της γενικής ανάπτυξης της οικονομίας η βασική επιδίωξη στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας είναι η συνεχής παροχή ηλεκτρικού ρεύματος με αυξημένο βαθμό αξιοπιστίας και με το ελάχιστο δυνατό κόστος για να ικανοποιεί τις ανάγκες για ενέργεια τόσο της παραγωγικής διαδικασίας όσο και των άλλων χρήσεων. Μέσα στα γενικά πλαίσια των επιδιώξεων αυτών θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στα ακόλουθα:

- Ø την αντιμετώπιση του προβλήματος της ζήτησης αιχμής,
- Ø τη συνεχή βελτίωση της παραγωγικότητας του τομέα,
- Ø την επέκταση και ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών που προσφέρονται στους καταναλωτές της ΑΗΚ,
- Ø την προώθηση αποτελεσματικότερης πολιτικής για εξοικονόμηση ηλεκτρικής ενέργειας,
- Ø την εναρμόνιση της λειτουργίας των ηλεκτροπαραγωγικών μονάδων με τα κοινοτικά δεδομένα και επίπεδα, ιδιαίτερα όσο αφορά την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

6. Εμπόριο και Εμπορία

6.1. Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο

Ο υποτομέας του χονδρικού και λιανικού εμπορίου διευρύνθηκε με ρυθμό της τάξης του 3% σε πραγματικούς όρους το 1998, σε σύγκριση με την οριακή αύξηση της τάξης του 0,2% το 1997.

Το λιανικό εμπόριο παρουσίασε ικανοποιητική αύξηση, επωφελούμενο από το βελτιωμένο κλίμα εμπιστοσύνης ανάμεσα στους καταναλωτές, τη διεύρυνση των πραγματικών εισοδημάτων και την επέκταση της τουριστικής ζήτησης. Ο όγκος λιανικών πωλήσεων ήταν ελαφρά αυξημένος στα είδη τροφίμων, ποτών και καπνού κυρίως λόγω της ικανοποιητικής τουριστικής κίνησης. Σημαντική αύξηση σημείωσε επίσης, ο όγκος λιανικών πωλήσεων ηλεκτρικών ειδών, εξέλιξη που αντικατοπτρίζει αφενός, την αισιοδοξία που επικρατεί ανάμεσα στους καταναλωτές αναφορικά με το μελλοντικό επίπεδο των εισοδημάτων τους και αφετέρου, στην παραχώρηση από τα τραπεζικά ιδρύματα πιστωτικών διευκολύνσεων, με την ανάπτυξη νέων σύγχρονων προϊόντων. Οι λιανικές πωλήσεις αυτοκινήτων και οχημάτων γενικότερα διευρύνθηκαν, μετά τη μείωση που παρουσίασαν το 1997, αντικατοπτρίζοντας κυρίως την αυξημένη ζήτηση για μεταχειρισμένα αυτοκίνητα. Αντίθετα, όγκος λιανικών πωλήσεων των ειδών ένδυσης και υπόδησης μειώθηκε.

Οι επιδοτήσεις που παραχωρήθηκαν από την Κυβέρνηση για στήριξη των παραγωγών σιτηρών ήταν μειωμένες, λόγω της χαμηλής τιμής των σιτηρών που επικρατεί στις διεθνείς αγορές, και κατ' επέκταση της μειωμένης αξίας των εισαγωγών σιτηρών.

Η συνεισφορά του χονδρικού και λιανικού εμπορίου στο ΑΕΠ παρουσίασε αυξομειώσεις από 11,6% και 12,5% το 1993 και το 1995 αντίστοιχα, σε 11,7% το 1999.

Στον τομέα εξακολουθεί να κυριαρχεί η μικρή οικογενειακή επιχείρηση, αν και τα τελευταία 5 χρόνια άρχισε να παρατηρείται δημιουργία μεγάλων δημόσιων επιχειρήσεων. Παρά τις θετικές εξελίξεις κατά τα τελευταία χρόνια, κυρίως αναφορικά με τη συμπλήρωση / βελτίωση του θεσμικού πλαισίου αλλά και την προώθηση μέτρων για την ομαλή λειτουργία της αγοράς, ο τομέας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προβλήματα, τα κυριότερα από τα οποία είναι:

- Ø Αδυναμίες στην εμπορία των φθαρτών και έλλειψη ποιοτικής ταξινόμησής τους.
- Ø Μεγάλες διακυμάνσεις στις τιμές και προβλήματα διάθεσης
- Ø γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων σαν αποτέλεσμα ανισοσκελειών προσφοράς και ζήτησής τους.
- Ø Ανεπάρκεια ψυκτικών χώρων στους τόπους παραγωγής ή / και εξαγωγής.

Σκοποί και Στόχοι

Κυριότερες επιδιώξεις της αναπτυξιακής πολιτικής στον τομέα του χονδρικού και λιανικού εμπορίου είναι:

- Ø Η βελτίωση των συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού για συγκράτηση και σταθεροποίηση των τιμών, αύξηση της ανταγωνιστικότητας και καλύτερη κατανομή των παραγωγικών πόρων της οικονομίας.
- Ø Η εξασφάλιση επάρκειας βασικών καταναλωτικών αγαθών στην αγορά για ικανοποίηση των βασικών αναγκών του καταναλωτή και γενικά των δικαιωμάτων του σε θέματα ασφάλειας, πληροφόρησης, εκπροσώπησης, αποζημίωσης, εκπαίδευσης και υγιεινού περιβάλλοντος.
- Ø Η προώθηση οργανωτικών και άλλων μεταβολών στους μηχανισμούς εμπορίας διαφόρων προϊόντων, με στόχο την ορθολογικότερη οργάνωση της εμπορίας καθώς και η επίλυση διαφόρων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι φορείς εμπορίας μέσα στα πλαίσια και των προνοιών της πολιτικής της Ε.Ε. για το θέμα.
- Ø Η βελτίωση του συντονισμού παραγωγής και εμπορίας για την αποφυγή πλεονασμάτων / ελλείψεων.
- Ø Γενική εναρμόνιση του τομέα με το κεκτημένο της Ε.Ε..

6.2 Εξωτερικό Εμπόριο - Εξωτερικές Εμπορικές Σχέσεις

Κύριο χαρακτηριστικό της κυπριακής οικονομίας αποτελεί η μεγάλη εξάρτησή της από το εξωτερικό εμπόριο. Από τη μια η εξωτερική ζήτηση για μια μικρή οικονομία όπως η κυπριακή αποτελεί σημαντικό μέρος της συνολικής ζήτησης για τα προϊόντα της χώρας ενώ από την άλλη οι εισαγωγές ικανοποιούν τις ανάγκες της οικονομίας σε τρόφιμα, πρώτες ύλες, μηχανικό εξοπλισμό, πετρέλαιο, μεταφορικό εξοπλισμό καθώς και διαρκή καταναλωτικά αγαθά και γενικά προϊόντα που δεν μπορεί να παράγει η Κύπρος.

Οι εξωτερικές εμπορικές σχέσεις της Κύπρου καθορίζονται βασικά από τη Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης με την Ε.Ε. και από τις δεσμεύσεις στα πλαίσια της Συμφωνίας που έχει προκύψει από το Γύρο της Ουρουγουάης στα πλαίσια της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου. Οι δεσμεύσεις αυτές απέναντι στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (W.T.O.) αφορούν το ύψος του δασμολογίου για καθορισμένα βιομηχανικά και γεωργικά προϊόντα, την κατάργηση των μη δασμολογικών περιορισμών, το ύψος της συνολικής εσωτερικής στήριξης για γεωργικά προϊόντα, τις εξαγωγικές επιδοτήσεις και την πρόσβαση ξένων σε ορισμένους υποτομείς των υπηρεσιών.

Η διαχρονικά παρατηρούμενη διαφοροποίηση της διάρθρωσης της κυπριακής οικονομίας αντικατοπτρίζεται σε παράλληλη διαφοροποίηση της δομής των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών. Χαρακτηριστική είναι η αυξητική τάση των εξαγωγών υπηρεσιών, όπου το 1998 αντιστοιχούσαν στο 75% περίπου του συνόλου των εσόδων από τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σε σύγκριση με 50% το 1980. Η κυριότερη πηγή εξακολουθεί να παραμένει ο τουρισμός με ποσοστό γύρω στο 45% του συνόλου, ενώ το μερίδιο των εσόδων από τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων διεθνών δραστηριοτήτων ακολουθεί ανοδική τάση και έχει διευρυνθεί από 1% στο σύνολο των εσόδων το 1980 στο 9% το 1998.

Οι εξαγωγές αγαθών συνεισφέρουν το 25% των συνολικών εσόδων σε ξένο συνάλλαγμα, με το μεγαλύτερο ποσοστό, γύρω στο 15% να προέρχεται από τις επανεξαγωγές. Οι εξαγωγές εγχώριων παραγόμενων προϊόντων συνεισφέρουν το υπόλοιπο 10% του συνόλου. Τα κυριότερα γεωργικά εξαγωγικά προϊόντα της Κύπρου είναι οι πατάτες και τα εσπεριδοειδή, ενώ τα σημαντικότερα μεταποιητικά εξαγωγικά προϊόντα είναι τα φαρμακευτικά προϊόντα, τα τσιγάρα, το τσιμέντο καθώς και τα είδη ένδυσης, παρά τη μείωση τους την τελευταία δεκαετία.

Οι χώρες της Ε.Ε. και ειδικότερα το Ηνωμένο Βασίλειο, παραμένουν ο σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της Κύπρου απορροφώντας περίπου το 50% των εγχώριων εξαγωγών. Το ποσοστό των εγχώριων εξαγωγών αγαθών που απορροφά η Ε.Ε. παρουσίασε αυξητική τάση

τη δεκαετία του 1980 και διευρύνθηκε από 33% το 1980 σε 61% το 1990. Αντίθετα, κατά τη δεκαετία του 1990 παρατηρείται πτωτική τάση και το μερίδιο των χωρών της Ε.Ε. στις εγχώριες εξαγωγές έχει περιοριστεί στο 50% το 1998 αντικατοπτρίζοντας κυρίως τη διάβρωση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών προϊόντων στις αγορές αυτές. Οι αραβικές χώρες της Μέσης Ανατολής απορροφούν περίπου το 30% των εγχώριων εξαγωγών και αποτελούν τη δεύτερη σε σημασία ομάδα εξαγωγικών αγορών της Κύπρου. Το ποσοστό των εγχώριων εξαγωγών που απορροφούν οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ακολουθεί ανοδική πορεία κατά τα τελευταία χρόνια και κυμαίνεται γύρω στο 10% του συνόλου, ενώ παράλληλα διαχρονικά αυξητική τάση παρατηρείται και στις εγχώριες εξαγωγές προς τις χώρες της Ασίας και Βόρειας και Κεντρικής Αμερικής.

Από τη σκοπιά της ζήτησης, η ανάπτυξη της κυπριακής οικονομίας, λόγω του μικρού μεγέθους της εγχώριας αγοράς, εξαρτάται σε καθοριστικό βαθμό από τη διεύρυνση της εξωτερικής ζήτησης για τα κυπριακά προϊόντα και υπηρεσίες. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αποτελούν το 46% του ΑΕΠ, ενώ οι εξαγωγές υπηρεσιών έχουν αποκτήσει σημαντική θέση και ανέρχονται γύρω στο 32% του ΑΕΠ.

Το εξωτερικό περιβάλλον κατά τη διάρκεια του 1997, ήταν ευνοϊκό. Κυρίως λόγω της επιτάχυνσης που σημειώθηκε στο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης της Ε.Ε., καθώς και της εισαγωγικής ζήτησης των χωρών αυτών. Περαιτέρω ευνοϊκό παράγοντα αποτέλεσαν η ανατίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας της Βρετανικής Στερλίνας έναντι της Κυπριακής Λίρας και η αναστροφή της καθοδικής πορείας των υπό μεταρρύθμιση χωρών. Το ευνοϊκό εξωτερικό περιβάλλον αξιοποιήθηκε από τους εξαγωγείς υπηρεσιών. Σε αντίθεση, οι γεωργικές εξαγωγές επηρεάστηκαν δυσμενώς από τις αντίξοες καιρικές συνθήκες.

Αναλυτικότερα, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών κατά το 1997 σημείωσαν διεύρυνση της τάξης του 1,5% σε πραγματικούς όρους, σε σύγκριση με 4,4% το 1996. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι επήλθε αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών κατά 2,5% σε πραγματικούς όρους, εξέλιξη που αποδίδεται τόσο στην ικανοποιητική επέκταση της τουριστικής ζήτησης, όσο και στην αύξηση της εξωτερικής ζήτησης για τις υπόλοιπες υπηρεσίες πέραν του τουρισμού. Αντίθετα, οι εξαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 1% περίπου, σε πραγματικούς όρους, παρά τη μικρή διεύρυνση των επανεξαγωγών.

Η κάμψη στις εγχώριες εξαγωγές αγαθών αποδίδεται στην κάθετη μείωση των εξαγωγών γεωργικών προϊόντων, κατά 33% περίπου σε πραγματικούς όρους, κυρίως λόγω των αντίξοων καιρικών συνθηκών, που είχαν καταστρεπτικές συνέπειες στις καλλιέργειες πατατών. Αντίθετα, οι εξαγωγές μεταποιημένων προϊόντων παρουσίασαν ικανοποιητική

διεύρυνση της τάξης του 3,5% σε πραγματικούς όρους, λόγω της σημαντικής αύξησης, κυρίως των εξαγωγών τσιγάρων και τσιμέντου, καθώς και των φαρμακευτικών προϊόντων.

Από γεωγραφικής σκοπιάς, παρατηρήθηκε διεύρυνση των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων προς τις αραβικές χώρες, μετά την απόφαση πολυεθνικών εταιριών παραγωγής τσιγάρων να ικανοποιήσουν μεγαλύτερο ποσοστό της αγοράς μέσω θυγατρικών τους εταιριών στην Κύπρο. Επίσης, αύξηση σημείωσαν οι εξαγωγές εγχώριων βιομηχανικών προϊόντων προς τις χώρες της Αφρικής και της Βόρειας και Νότιας Αμερικής. Οι βιομηχανικές εξαγωγές προς τις χώρες της Ε.Ε. μειώθηκαν, παρά τον ικανοποιητικό ρυθμό ανάπτυξης που παρατηρήθηκε στις χώρες αυτές και την ανατίμηση της Βρετανικής Στερλίνας έναντι της Κυπριακής Λίρας, εξέλιξη που αντικατοπτρίζει τη συνεχιζόμενη διάβρωση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών βιομηχανικών προϊόντων στις ευρωπαϊκές αγορές.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας αφορούν κυρίως το εξαγωγικό εμπόριο όπου οι εξελίξεις τα τελευταία χρόνια δεν ήταν καθόλου ικανοποιητικές σαν αποτέλεσμα του εντονότερου ανταγωνισμού στις διεθνείς αγορές όσο και των διαρθρωτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η εγχώρια παραγωγή λόγω της χαμηλής παραγωγικότητας, του ψηλού κόστους παραγωγής, της χαμηλής ποιότητας σε πολλές περιπτώσεις, τη δυσκολία στην εξεύρεση εργατικού και εξειδικευμένου δυναμικού κλπ.. Η ντόπια παραγωγή αντιμετώπισε επίσης προβλήματα αυξημένου ανταγωνισμού και στην εσωτερική αγορά.

Τα πιο πάνω προβλήματα αναμένεται να ενταθούν σαν αποτέλεσμα των ακόλουθων εξελίξεων:

- Ø Της υιοθέτησης ορισμένων μέτρων εναρμόνισης με την Ε.Ε., όπως η διαφοροποίηση του συστήματος επιστροφής ή απαλλαγής δασμών.
- Ø Της μεγαλύτερης φιλελευθεροποίησης του εξωτερικού εμπορίου της Ε.Ε. στα πλαίσια της Συμφωνίας GATT η οποία περιορίζει το καθεστώς Κύπρου - Ε.Ε..
- Ø Των δεσμεύσεων της Κύπρου απέναντι στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (W.T.O.).
- Ø Της συνομολόγησης συμφωνιών της Ε.Ε. με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.
- Ø Της αντικατάστασης του συστήματος των «τιμών αναγωγής» της Ε.Ε. για εισαγωγές ορισμένων γεωργικών προϊόντων από τρίτες χώρες με το σύστημα των «τιμών εισόδου» το οποίο δυνατό να δημιουργήσει προβλήματα στις εξαγωγές της Κύπρου (ιδιαίτερα των πορτοκαλιών) προς την Ε.Ε..

Σκοποί και Στόχοι

Βασική επιδίωξη αποτελεί η υιοθέτηση μιας πιο δυναμικής εξαγωγικής πολιτικής η οποία θα επικεντρώνεται στην ενθάρρυνση της δημιουργίας καλά οργανωμένων εξαγωγικών

φορέων, βελτίωση των μεθόδων εμπορίας και στην έγκαιρη και επαρκή πληροφόρηση των εξαγωγέων. Από την πλευρά των εισαγωγών θα προωθηθεί σταδιακή και προγραμματισμένη φιλελευθεροποίηση τους με σκοπό την εξασφάλιση επάρκειας αγαθών στην εσωτερική αγορά σε λογικές τιμές και ικανοποιητικά επίπεδα ποιότητας έχοντας πάντοτε υπόψη, μέσα στα επιτρεπτά πλαίσια, την ανάγκη για υποστήριξη της εγχώριας παραγωγής.

Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία των πιο πάνω επιδιώξεων αποτελεί η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τόσο των βιομηχανικών όσο και των γεωργικών μας προϊόντων ώστε να είναι σε θέση να ανταγωνιστούν με επιτυχία τα ξένα προϊόντα τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική αγορά.

Οι κυριότεροι σκοποί και στόχοι συνοψίζονται πιο κάτω:

- Ø Βελτίωση των μεθόδων προώθησης των εξαγωγών.
- Ø Εντατικοποίηση των προσπαθειών για αύξηση των εξαγωγών σε μεγάλες και σταθερές αγορές, με έμφαση στη διείσδυση σε νέες αγορές.
- Ø Αναβάθμιση του ρόλου της Διεθνούς Έκθεσης ώστε η Κύπρος να καταστεί Περιφερειακό Εκθεσιακό Συνεδριακό Κέντρο ευρωπαϊκών προτύπων και γενικά ανάπτυξη της Κύπρου σαν κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου.
- Ø Εναρμόνιση της πολιτικής μας με αυτή της Ε.Ε. με προτεραιότητα στο θέμα της εφαρμογής των βασικών συνοδευτικών πολιτικών για το εμπόριο (κανόνες ανταγωνισμού, τεχνικά πρότυπα και έμμεση φορολογία).

7. Τουρισμός

Ο τουρισμός έχει αποτελέσει τον κύριο προωθητικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της Κύπρου από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Σήμερα ο τομέας έχει καταστεί η μεγαλύτερη πηγή ξένου συναλλάγματος, με έσοδα της τάξης των ΛΚ878 εκ. το 1998. Η συνεισφορά του τομέα των ξενοδοχείων και εστιατορίων στο ΑΕΠ ήταν 8,8% το 1999. Η συνεισφορά του τομέα στην οικονομία ήταν ακόμα μεγαλύτερη, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η ανάπτυξη του τουρισμού έδωσε ώθηση σε πολλούς άλλους τομείς της οικονομίας.

Η μεγάλη ανάπτυξη του τουρισμού οφείλεται από τη μια στο είδος του προϊόντος που προσφέρει η Κύπρος και από την άλλη στη μείωση του κόστους των αεροπορικών ναύλων και στην ανάπτυξη των οργανωμένων ταξιδιών κλειστού περιηγητικού κύκλου από την Ευρώπη προς την Κύπρο. Οι δύο αυτοί παράγοντες έχουν ιδιαίτερα βοηθήσει στην ανάπτυξη του τουρισμού από τις χώρες της Ευρώπης με αποτέλεσμα τη σταδιακή αύξηση της εξάρτησης από την αγορά αυτή και κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο.

Ο υποτομέας των ξενοδοχείων και εστιατορίων σημείωσε ικανοποιητική ανάπτυξη το 1998 και συνέβαλε θετικά στην ανάκαμψη της οικονομίας γενικότερα. Η προστιθέμενη αξία του τομέα αυξήθηκε κατά 6,5% σε πραγματικούς όρους το 1998, σε σύγκριση με αύξηση 5,8% το 1997. Οι γενικότεροι παράγοντες που επέδρασαν θετικά ήταν η εντατικοποίηση των διαφημιστικών εκστρατειών του ΚΟΤ στο εξωτερικό και η συγκρατημένη τιμολογιακή πολιτική που ακολούθησαν οι ξενοδόχοι, που επέτρεψαν την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Κύπρου. Η βελτιωμένη επίδοση διαφαίνεται από την αύξηση των αφίξεων ξένων περιηγητών πολυήμερης παραμονής κατά 6,5% το 1998, σε συνέχεια αύξησης 7,1% το 1997. Αντίθετα, η κατά κεφαλή δαπάνη μειώθηκε σε ονομαστικούς όρους, αντικατοπτρίζοντας μεταξύ άλλων, τη μείωση της μέσης διάρκειας παραμονής των τουριστών στην Κύπρο από τις 14 μέρες το 1997 σε 10 μέρες το 1998. Η τάση για μείωση της μέσης διάρκειας διακοπών αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο. Η μείωση της κατά κεφαλή δαπάνης υποδηλώνει, ότι η επιδιωκόμενη προσέλκυση τουριστών ψηλότερης εισοδηματικής τάξης δεν επιτεύχθηκε στον επιθυμητό βαθμό.

Παρά τη μείωση της κατά κεφαλή δαπάνης το 1998, τα έσοδα της Κύπρου ανά τουρίστα παραμένουν ψηλά συγκριτικά με τις υπόλοιπες ανταγωνιστικές χώρες της Κύπρου. Για σκοπούς σύγκρισης αναφέρεται ότι το 1996, για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τους υπόλοιπους τουριστικούς προορισμούς, τα έσοδα της Κύπρου για κάθε τουρίστα ανήλθαν σε \$855, της Ιταλίας \$875, της Ισπανίας \$665, της Τουρκίας \$650, της Πορτογαλίας \$440 και της Ελλάδας \$400.

Οι πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζουν τις χώρες που κατέχουν τις πρώτες πέντε θέσεις όσον αφορά τις ανώτερες και κατώτερες τιμές εξόδων ανά άτομο, ανά μέρα καθώς επίσης τις τιμές εξόδων για ψώνια ανά άτομο, για τις χρονιές 1997 και 1998.

Πίνακας 7

ΠΕΝΤΕ (5) ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ - ΑΝΩΤΑΤΕΣ ΤΙΜΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΑΝΑ ΑΤΟΜΟ (TOP FIVE COUNTRIES - HIGHEST PER PERSON EXPENDITURE) ΚΥΠΡΟΣ 1997 - 1998	
1997 (CYP)	1998 (CYP)
Χώρες Περσικού Κόλπου 574,90	Ιρλανδία 502,00
Ιρλανδία 556,48	Ρωσία 466,53
Ρωσία 524,98	Ελβετία 460,13
Πρώην Χώρες Σοβ. Ένωσης 505,76	Χώρες Ανατολικής Ευρώπης 440,02
Χώρες Ανατολικής Ευρώπης 505,49	Ηνωμένο Βασίλειο 422,36
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 7 παρουσιάζει τις χώρες και τα σύνολα χωρών συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής που κατέχουν τις πέντε πρώτες θέσεις όσον αφορά τις ανώτατες τιμές εξόδων ανά άτομο στην Κύπρο, κατά τη διάρκεια του 1997 και 1998 (σε Κυπριακές Λίρες).

Πίνακας 8

ΠΕΝΤΕ (5) ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ - ΚΑΤΩΤΑΤΕΣ ΤΙΜΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΑΝΑ ΑΤΟΜΟ (TOP FIVE COUNTRIES - LOWEST PER PERSON EXPENDITURE) ΚΥΠΡΟΣ 1997 - 1998	
1997 (CYP)	1998 (CYP)
Ισραήλ 206,28	Φιλανδία 233,33
Δανία 241,26	Ισραήλ 238,14
Φιλανδία 242,26	Ελλάδα 239,92
Σουηδία 278,50	Δανία 247,28
Άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες 303,87	Σουηδία 259,02
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 8 παρουσιάζει τις χώρες και τα σύνολα χωρών συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής που κατέχουν τις πέντε πρώτες θέσεις όσον αφορά τις κατώτατες τιμές εξόδων ανά άτομο στην Κύπρο, κατά τη διάρκεια του 1997 και 1998 (σε Κυπριακές Λίρες).

Πίνακας 9

ΠΕΝΤΕ (5) ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ - ΑΝΩΤΑΤΕΣ ΤΙΜΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΑΝΑ ΜΕΡΑ (TOP FIVE COUNTRIES - HIGHEST PER DAY EXPENDITURE) ΚΥΠΡΟΣ 1997 - 1998	
1997 (CYP)	1998 (CYP)
Λίβανος 50,42	Ισραήλ 60,90
Ρωσία 47,30	Ελβετία 42,53
Ισραήλ 46,14	Άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες 40,13
Χώρες Μέσης Ανατολής 45,03	Βέλγιο / Λουξεμβούργο 40,09
Χώρες Ανατολικής Ευρώπης 44,98	Ρωσία 39,81
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 9 παρουσιάζει τις χώρες και τα σύνολα χωρών συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής που κατέχουν τις πέντε πρώτες θέσεις όσον αφορά τις ανώτατες τιμές εξόδων ανά μέρα στην Κύπρο, κατά τη διάρκεια του 1997 και 1998 (σε Κυπριακές Λίρες).

Πίνακας 10

ΠΕΝΤΕ (5) ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ - ΚΑΤΩΤΑΤΕΣ ΤΙΜΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΑΝΑ ΜΕΡΑ (TOP FIVE COUNTRIES - LOWEST PER DAY EXPENDITURE) ΚΥΠΡΟΣ 1997 - 1998	
1997 (CYP)	1998 (CYP)

Σουηδία 25,04	Ελλάδα 18,20
Φιλανδία 25,34	Γιουγκοσλαβία 20,36
Ελλάδα 25,46	Σουηδία 25,67
Η.Π.Α. 27,14	Φιλανδία 26,61
Νορβηγία 27,47	Η.Π.Α. 29,12
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 10 παρουσιάζει τις χώρες και τα σύνολα χωρών συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής που κατέχουν τις πέντε πρώτες θέσεις όσον αφορά τις κατώτατες τιμές εξόδων ανά μέρα στην Κύπρο, κατά τη διάρκεια του 1997 και 1998 (σε Κυπριακές Λίρες).

Πίνακας 11

ΠΕΝΤΕ (5) ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ - ΑΝΩΤΑΤΕΣ ΤΙΜΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΨΩΝΙΑ ΑΝΑ ΑΤΟΜΟ (TOP FIVE COUNTRIES - HIGHEST PER PERSON SHOPPING EXPENDITURE) ΚΥΠΡΟΣ 1997 - 1998	
1997 (CYP)	1998 (CYP)
Χώρες Περσικού Κόλπου 143,76	Χώρες Μέσης Ανατολής 92,32
Πρώην Χώρες Σοβ. Ένωσης 117,81	Χώρες Περσικού Κόλπου 82,26
Ρωσία 96,09	Ρωσία 77,35
Χώρες Ανατολικής Ευρώπης 95,17	Γιουγκοσλαβία 76,79
Λίβανος 87,35	Χώρες Ανατολικής Ευρώπης 71,31
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 11 παρουσιάζει τις χώρες και τα σύνολα χωρών συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής που κατέχουν τις πέντε πρώτες θέσεις όσον αφορά τις ανώτατες τιμές εξόδων για ψώνια ανά άτομο στην Κύπρο, κατά τη χρονική περίοδο 1997 και 1998 (σε Κυπριακές Λίρες).

Πίνακας 12

ΠΕΝΤΕ (5) ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ - ΚΑΤΩΤΑΤΕΣ ΤΙΜΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΓΙΑ ΨΩΝΙΑ ΑΝΑ ΑΤΟΜΟ (TOP FIVE COUNTRIES - LOWEST PER PERSON SHOPPING EXPENDITURE) ΚΥΠΡΟΣ 1997 - 1998	
1997 (CYP)	1998 (CYP)
Ουγγαρία 14,16	Ισραήλ 17,41
Δανία 22,33	Γερμανία 23,37
Αυστρία 22,55	Σουηδία 24,16
Σουηδία 23,78	Αυστρία 24,17
Ισραήλ 24,14	Ολλανδία 24,84
Πηγή: Tourist Survey 1998, CTO - Planning and Organization Department.	

Ο Πίνακας 12 παρουσιάζει τις χώρες που κατέχουν τις πέντε πρώτες θέσεις όσον αφορά τις κατώτατες τιμές εξόδων για ψώνια ανά άτομο στην Κύπρο, κατά τη χρονική περίοδο 1997 και 1998 (σε Κυπριακές Λίρες).

Σημαντική αύξηση παρατηρήθηκε στις αφίξεις τουριστών από το Ηνωμένο Βασίλειο, οδηγώντας σε περαιτέρω διεύρυνση του μεριδίου τους στο σύνολο των αφίξεων τουριστών από 40,5% το 1997 σε 46% το 1998. Η εξέλιξη αυτή αποδίδεται στη συνεχιζόμενη ικανοποιητική πορεία της βρετανικής οικονομίας, σε συνδυασμό με την ανατίμηση της Αγγλικής Στερλίνας έναντι της Κυπριακής Λίρας. Αυξημένο τουριστικό ρεύμα προς την

Κύπρο παρατηρήθηκε και από τις Σκανδιναβικές χώρες, αντικατοπτρίζοντας τη συνεχιζόμενη ικανοποιητική ανάπτυξη στις χώρες αυτές. Οι αφίξεις τουριστών από το Ισραήλ συνέχισαν και το 1998 την ανοδική τάση των τελευταίων χρόνων. Σε αντίθεση, οι αφίξεις τουριστών από τη Ρωσία και τις υπόλοιπες χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης μειώθηκαν σημαντικά, ιδιαίτερα τους τελευταίους μήνες του χρόνου εξέλιξη που αποδίδεται στην οικονομική κρίση που ξέσπασε στη Ρωσία το καλοκαίρι του 1998.

Η υποτονική τάση που παρατηρείται τα τελευταία λίγα χρόνια στο επενδυτικό ενδιαφέρον σε νέα ξενοδοχεία και τουριστικά καταλύματα συνεχίστηκε και κατά το 1998, όπως διαφαίνεται και από τη σταθεροποίηση του αριθμού των κλινών υπό ανέγερση στα επίπεδα του 1997, γύρω στις 2.800. Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επέδρασαν ανασταλτικά ήταν οι διαδοχικές αυξομειώσεις στις αφίξεις τουριστών και η μείωση του κέρδους σ' ότι αφορά τις επενδύσεις σε τουριστικά καταλύματα. Η μείωση της απόδοσης των επενδύσεων σε νέα τουριστικά καταλύματα μετά το 1990, επιβεβαιώθηκε από σχετική έρευνα που διεξήγαγε το Οικονομικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Κύπρου, γεγονός που καθιστά αναγκαία τη στροφή της επενδυτικής δραστηριότητας από την ανέγερση νέων τουριστικών καταλυμάτων, σε έργα αναβάθμισης και διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος.

Παρά τις ευνοϊκές επιπτώσεις του τουρισμού πάνω στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη, η υπερεξάρτηση της οικονομίας και του Ισοζυγίου Πληρωμών ειδικότερα από τον τομέα είναι ανησυχητική, ενόψει της ευαισθησίας του τομέα σε διεθνείς οικονομικές και πολιτικές αλλαγές. Ο ραγδαίος ρυθμός της τουριστικής ανάπτυξης έχει οδηγήσει σε στενότητα πόρων, ιδιαίτερα του εργατικού δυναμικού, και πιέσεις πάνω στο φυσικό περιβάλλον, παράγοντες που δημιούργησαν προβλήματα σε άλλους τομείς αλλά και στον ίδιο τον τομέα του τουρισμού.

Ειδικότερα η μεγάλη ανάπτυξη του τομέα δημιούργησε διάφορες προβληματικές καταστάσεις όπως:

- Ø Υπόσκαψη της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού, σημείο που χαρακτηρίζει σήμερα σχεδόν το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων τόσο λόγω των μεγάλων αυξήσεων των εισοδημάτων και του κόστους παραγωγής, όσο και λόγω της χαμηλής παραγωγικότητας. Το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας επιδεινώνεται με τη συνεχή αύξηση προσφοράς κλινών (αδειούχων και μη αδειούχων).
- Ø Ποιοτική υστέρηση του τουριστικού προϊόντος που προέρχεται από υστέρηση στις επενδύσεις σε παρεμφερή έργα περιλαμβανομένης της καταπόνησης του περιβάλλοντος από τις πιέσεις πάνω στους περιορισμένους πόρους της οικονομίας όπως το εργατικό

δυναμικό, το νερό και τις παραλίες και την έλλειψη εκπαιδευμένου εργατικού δυναμικού. Η εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή σαν μόνιμη λύση.

- Ø Έλλειψη υποδομής σε δρόμους, αποχετευτικά συστήματα, αεροδρόμια κ.ά. και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουρισμού με ψηλές επενδύσεις σε κλίνες παρά σε παρεμφερή έργα, ιδιαίτερα των μη αδειούχων καταλυμάτων, λόγω καθυστέρησης στην εφαρμογή σύγχρονης και ορθολογιστικής πολεοδομικής νομοθεσίας.
- Ø Έντονη εποχικότητα με αποτέλεσμα πολλές διευκολύνσεις να παραμένουν αδρανείς για αρκετό χρονικό διάστημα το χειμώνα.
- Ø Έλλειψη αποτελεσματικού συντονισμού των εμπλεκόμενων Υπουργείων, Υπηρεσιών, Ημικρατικών Οργανισμών και Αρχών Τοπικής Διοίκησης για προώθηση των μέτρων που απαιτούνται για την ποιοτική αναβάθμιση και στήριξη του τουρισμού.

Παρά τους οικοδομικούς περιορισμούς, η έκταση και το είδος της οικοδομικής ανάπτυξης η οποία γίνεται χωρίς κριτήρια και πολεοδομικό σχεδιασμό έχει σαν αποτέλεσμα τη συνεχή καταπόνηση και υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος.

- Ø Εξάρτηση από τους μεγάλους τουριστικούς πράκτορες της Ευρώπης που επηρεάζουν όλο και περισσότερο την αγορά.
- Ø Υστέρηση σε σχέση με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές.

Σκοποί και Στόχοι

Οι μελλοντικές προοπτικές του τομέα του τουρισμού παρουσιάζονται αρκετά καλές όμως ο ψηλός ρυθμός ανάπτυξης των τελευταίων χρόνων ούτε μπορεί ούτε είναι επιθυμητό να συνεχιστεί μελλοντικά.

Η κύρια επιδίωξη κατά τη διάρκεια του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι η αντιμετώπιση και επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων, αδυναμιών και ελλείψεων που αντιμετωπίζει ο τομέας του τουρισμού με στόχο τη διασφάλιση μακροπρόθεσμα της βιωσιμότητας του τομέα και τη διατήρηση και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Κύπρου ως τουριστικού προορισμού μέσα στα πλαίσια των υφιστάμενων πόρων και δυνατοτήτων του τόπου. Η έμφαση τοποθετείται στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα.

Για την επίτευξη των πιο πάνω επιβάλλεται η διαμόρφωση μιας στρατηγικής ελεγχόμενης ανάπτυξης που αφορά την συστηματική ένταξη του ποιοτικού στοιχείου στον τομέα και στον περιορισμό της ποσοτικής ανάπτυξης μέσα στα πλαίσια που προσδιορίζουν οι υφιστάμενοι / προβλεπόμενοι περιοριστικοί παράγοντες. Κύρια χαρακτηριστικά της στρατηγικής είναι τα ακόλουθα:

- Ø Επαναμελέτη της τουριστικής πολιτικής για ελεγχόμενη ανάπτυξη, ώστε να γίνει πιο αποτελεσματική δεδομένου ότι οι φυσικοί και ανθρωπίνι πόροι (παραλίες, νερό, εργατικό δυναμικό) έχουν σχεδόν εξαντληθεί, ενώ το φυσικό περιβάλλον έχει ήδη καταπονηθεί σε επικίνδυνο βαθμό. Επίσης έχει προωθηθεί η εισαγωγή νέων μεθόδων οργάνωσης των τουριστικών μονάδων που να στοχεύουν στην εξοικονόμηση εργατικού δυναμικού.
- Ø Διαφοροποίηση και ανανέωση του προσφερόμενου ξενοδοχειακού προϊόντος ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες τάσεις και προτιμήσεις της τουριστικής πελατείας.
- Ø Αναβάθμιση, βελτίωση και εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος με τη δημιουργία παρεμφερών έργων τα οποία προσφέρουν ευκαιρίες για ψυχαγωγία και δραστηριότητες των επισκεπτών.
- Ø Βελτίωση της εικόνας της Κύπρου ως τουριστικού προορισμού με αξιοποίηση στοιχείων προσέλκυσης και καθιέρωσης της Κύπρου ως προορισμού για διακοπές με ποικιλία ενδιαφερόντων.
- Ø Προστασία / διαφύλαξη και αναβάθμιση του περιβάλλοντος και προβολή της πολιτιστικής / ιστορικής κληρονομιάς και παράδοσης του τόπου.
- Ø Διαφοροποίηση αγορών ώστε να μειωθεί η εξάρτηση από μια χώρα - αγορά και απάμβλυνση της εποχικότητας με αύξηση του τουριστικού ρεύματος κατά τους χειμερινούς μήνες.
- Ø Εναρμόνιση με την Ε.Ε. σε θέματα που αφορούν τον τουρισμό.

Οι στόχοι του Σχεδίου έχουν τεθεί λαμβάνοντας υπόψη την ήδη υφιστάμενη ανάπτυξη, τις μελλοντικές προοπτικές για τον τομέα και την επιδίωξη για επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης των διαφόρων μεγεθών. Οι στόχοι αυτοί βασίζονται στις παραδοχές ότι θα περιοριστεί ο ρυθμός αύξησης των κλινών, θα περιοριστεί η χρήση μη αδειούχων καταλυμάτων, θα καλυφθούν οι επείγουσες ανάγκες σε εργατικό δυναμικό, θα περιοριστεί η περιβαλλοντική υποβάθμιση και θα προωθηθούν τα αναγκαία έργα.

Μέτρα και Σχέδια για Υλοποίηση των Σκοπών και Στόχων

Για την επίτευξη των σκοπών και στόχων του Σχεδίου προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στα κίνητρα που θα προσφερθούν στον ιδιωτικό τομέα ώστε να προσανατολιστεί προς την προσφορά νέου τύπου διευκολύνσεων και υπηρεσιών για αναβάθμιση και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και για προσέλκυση ποιοτικού τουρισμού και τουρισμού με διευρυμένα ενδιαφέροντα. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην εφαρμογή αυστηρότερου ελέγχου στην ανέγερση νέων μονάδων στις παραλίες και θα προωθηθούν αυστηρότεροι

κανονισμοί για τη χρήση των παραλιακών περιοχών. Πρόσθετα η Κυβέρνηση θα επιδιώξει να καλύψει τις ανάγκες σε βασικά έργα υποδομής.

Μέτρα για Αναβάθμιση και Εμπλουτισμό των Τουριστικών Καταλυμάτων

- (α) Συνέχιση της περιοριστικής πολιτικής για τη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών καταλυμάτων τα οποία θα πρέπει να ικανοποιούν το στόχο για προσέλκυση ποιοτικού τουρισμού με εφαρμογή πιο αυστηρών κανονισμών. Μέσα στα πλαίσια αυτά θα μελετηθούν διάφορα μέτρα όπως πολεοδομικά και χρηματοδοτικά.
- (β) Ενθάρρυνση της αναβάθμισης και του εμπλουτισμού του προϊόντος το οποίο προσφέρουν οι υφιστάμενες ξενοδοχειακές μονάδες με την αναθεώρηση των απαραίτητων κινήτρων όπου θεωρείται αναγκαίο.
- (γ) Με σκοπό την πρόληψη νέου προβλήματος μη αδειούχων καταλυμάτων, θα προωθηθεί ο αυστηρότερος έλεγχος από τις αρμόδιες αρχές που εκδίδουν τις άδειες οικοδομής και ο έλεγχος για ναυλωμένες πτήσεις.
- (δ) Αγροτουρισμός:
  - Ø Συμπλήρωση των έργων ανάπλασης και διαμόρφωσης πλατειών και άλλων αξιόλογων στοιχείων σε χωριά στα πλαίσια του Προγράμματος του Αγροτουρισμού. Οι τοπικές αρχές θα πρέπει να διαθέσουν πιστώσεις για τη συμπλήρωση / διεύρυνση των έργων όπως και το γενικότερο εξωραϊσμό και βελτίωση της εικόνας των χωριών.
  - Ø Συνέχιση της παραχώρησης των κινήτρων στα πλαίσια του προγράμματος του Αγροτουρισμού σε επίλεκτες περιοχές για διαμόρφωση κατοικιών παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ή με αξιόλογο τοπικό χαρακτήρα με σκοπό την αξιοποίηση τους ως τουριστικά καταλύματα.

Παρεμφερή Έργα / Υπηρεσίες για Αναβάθμιση και Εμπλουτισμό του Τουριστικού Προϊόντος

- (α) Ενθάρρυνση με την παραχώρηση κινήτρων (φορολογικά, χρηματοδοτικά, κ.ά.) της ανάληψης επενδύσεων σε έργα που εμπλουτίζουν και διαφοροποιούν το τουριστικό προϊόν, όπως θεματικά πάρκα, γήπεδα γκολφ κ.ά..
- (β) Προώθηση της δημιουργίας της απαραίτητης υποδομής (Μαρίνες και Καταφύγια Σκαφών Αναψυχής) για την ανάπτυξη του Ναυτικού Τουρισμού σύμφωνα με τις εισηγήσεις της σχετικής μελέτης.
- (γ) Δημιουργία γηπέδων ποδοσφαίρου και εγκαταστάσεων για άλλα αθλήματα για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού.
- (δ) Δημιουργία καζίνων με ψυχαγωγία ψηλού επιπέδου.

- (ε) Η πλατεία Τροόδους να εξυγιανθεί και να αναβαθμιστεί. Να δημιουργηθεί και να λειτουργήσει Κέντρο Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης, είτε σε συνδυασμό με το υφιστάμενο περίπτερο “Dolphin” είτε ανεξάρτητα.
- (στ) Έργα υποδομής: Τα κυριότερα έργα υποδομής που θα προωθηθούν κατά την περίοδο του Σχεδίου και που θα βοηθήσουν την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος είναι η κατασκευή νέων κτιρίων του αεροδρομίου Λάρνακας και του αεροδρομίου Πάφου, η κατασκευή του δρόμου Λεμεσού - Πάφου και του δρόμου Δεκέλειας - Αγίας Νάπας - Πρωταρά, η συμπλήρωση των αποχετευτικών σχεδίων Λεμεσού και Λάρνακας και η έναρξη αποχετευτικών σχεδίων Παραλιμνίου, Αγίας Νάπας και Πάφου. Επίσης θα προωθηθούν οδικά έργα στις κύριες τουριστικές περιοχές ως εξής: στη Λεμεσό ο παραλιακός δρόμος, η οδός Χρ. Κράνου στη Γερμασόγεια και η Λεωφόρος Συγγρού, στη Λάρνακα η κατασκευή νέου δρόμου μεταξύ παραλιακού και του αυτοκινητόδρομου προς Δεκέλεια και η Λεωφόρος Στρατηγού Τιμάγια, στην Πάφο η Λεωφόρος Τάφοι των Βασιλέων, ο Βόρειος Παρακαμπτήριος, ο Δυτικός Παρακαμπτήριος και η Λεωφόρος Ποσειδώνος και στην ελεύθερη περιοχή Αμμοχώστου η συμπλήρωση του δρόμου Πρωταρά - Κάβο Γκρέκο - Αγίας Νάπας, η βελτίωση των δρόμων Παραλιμνίου Αγίας Νάπας και Παραλιμνίου - Πρωταρά και η διαμόρφωση της διασταύρωσης του δρόμου Παραλιμνίου - Πρωταρά, της Λεωφόρου Κένεντυ με το δρόμο προς Αγία Τριάδα.
- (ζ) Υλοποίηση των μελετών για την προστασία και καλύτερη παρουσίαση των αρχαιολογικών χώρων (Κούριον, Κάτω Πάφος, Κούκλια, Χοιροκοιτία). Φωταγώγηση περισσότερων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων. Αναβάθμιση των μουσείων (αρχαιολογικών κ.ά.) και εκσυγχρονισμός του τρόπου λειτουργίας τους.
- (η) Μέσω της Νομοθεσίας περί Κέντρων Αναψυχής θα γίνει προσπάθεια για αναβάθμιση των υφιστάμενων κέντρων αναψυχής, όσο αφορά τη κτιριολογική κατάσταση, εξοπλισμό και διακόσμηση, καθώς και του επιπέδου και ποιότητας των προσφερομένων υπηρεσιών.
- (θ) Ανάλυση μεγαλύτερης πρωτοβουλίας από κατάλληλους φορείς (Τοπικές Αρχές, επαγγελματικούς συνδέσμους, Μορφωτική Υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού κ.ά.) για διοργάνωση πάνω σε συστηματική βάση εκδηλώσεων πολιτιστικού και καλλιτεχνικού περιεχομένου. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στη διοργάνωση κατάλληλων εκδηλώσεων στο Πρόγραμμα για τον Αγροτουρισμό.

Πολεοδομικά / Χωροταξικά Μέτρα

- (α) Συμπλήρωση της ετοιμασίας και εφαρμογή των Τοπικών Σχεδίων για τις περιοχές εκείνες που δεν έχουν γίνει ακόμα. Θα δοθεί μεγάλη σημασία στην ετοιμασία Σχεδίων Περιοχής

σε τουριστικές περιοχές ή περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές. Τα κυριότερα Σχέδια Περιοχής που θα προωθηθούν κατά την περίοδο αυτή είναι το Σχέδιο Παραλιακού Μετώπου στο Λατσί, το Σχέδιο Κεντρικής Περιοχής Λεμεσού, το Σχέδιο Πεζοδρόμησης στα Περβόλια, το Παραλιακό Μέτωπο Κάτω Πάφου, η Ακτή Ολυμπίων στη Λεμεσό καθώς επίσης και η σταδιακή εκτέλεση του Σχεδίου Κόλπου Λάρνακας. Επίσης Σχέδια Περιοχής θα εκτελεστούν και σε διάφορα χωριά της Πάφου.

- (β) Κήρυξη ως «προστατευόμενες περιοχές» όλων των περιοχών φυσικής καλλονής ή περιοχών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά βιοτόπων ή οικοσυστημάτων. Διεξαγωγή ειδικών μελετών για τη διαχείριση και προστασία των περιοχών αυτών ώστε να αποτελέσουν στοιχείο προσέλκυσης για τους επισκέπτες πάνω σε μακροπρόθεσμη βάση.
- (γ) Έγκριση Κανονισμών για τη διαχείριση των παραλίων. Ετοιμασία ολοκληρωμένων σχεδίων για την εκμετάλλευση, προστασία και βελτίωση των παραλίων σε παγκύπρια κλίμακα.
- (δ) Υλοποίηση των μελετών για τη διαχείριση και προστασία περιβαλλοντικά αξιόλογων περιοχών (Αλυκές, Ακάμας, Εθνικά Δασικά Πάρκα).
- (ε) Περαιτέρω προώθηση της δημιουργίας χώρων πρασίνου, πάρκων, μονοπατιών μελέτης της φύσης και αξιοποίηση των υδατοφρακτών με τη δημιουργία έργων υποδομής για ψάρεμα.
- (στ) Για την βελτίωση της εικόνας των τουριστικών περιοχών θα πρέπει να εφαρμοστούν οι πρόνοιες της υφιστάμενης Νομοθεσίας για θέματα καθαριότητας, οπτικής, ρύπανσης, πινακίδων, κ.ά.. Να ενισχυθεί η Αστυνομία στις τουριστικές περιοχές. Να προωθηθεί διαδικασία εξώδικης ρύθμισης και αυτόφωρου δικαστηρίου και να τροποποιηθεί η Νομοθεσία, όπου χρειάζεται, για αύξηση των προβλεπόμενων ποινών.

Εμπορία Τουριστικού Προϊόντος

Σύμφωνα με τις εισηγήσεις της μελέτης για τη στρατηγική εμπορίας στον τομέα του τουρισμού οι προσπάθειες του Οργανισμού θα επικεντρωθούν στην προσέλκυση περιηγητών από τις αγορές οι οποίες παρουσιάζουν τις καλύτερες προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης στο άμεσο μέλλον, όπως η Γερμανία, η Ελβετία και οι Κάτω Χώρες. Παράλληλα θα γίνουν προσπάθειες διατήρησης και βελτίωσης της πελατείας από υφιστάμενες ήδη αναπτυγμένες αγορές όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Σκανδιναβικές Χώρες. Τέλος, ανάλογα με τις εξελίξεις σε άλλες αγορές οι οποίες φαίνεται ότι έχουν δυνατότητες για μελλοντική ανάπτυξη όπως η Ρωσία, οι χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και το Ισραήλ θα αναλαμβάνονται καλύτερες ενέργειες. Οι προσπάθειες για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού όπως ο

τουρισμός κινήτρων, τρίτης ηλικίας, ο Αγροτουρισμός κ.ά. που μπορούν να βοηθήσουν στην απάμβλυνση του προβλήματος της εποχικότητας και στην αναβάθμιση της εικόνας της Κύπρου σαν προορισμού με ποικιλία ενδιαφερόντων θα συνεχιστούν.

Εσωτερικός Τουρισμός

Η ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού και η παροχή της δυνατότητας στους Κύπριους να περνούν τις διακοπές τους στην Κύπρο θα εξακολουθήσει να απασχολεί τον ΚΟΤ. Για το σκοπό αυτό θα εντατικοποιηθούν οι προσπάθειες για παροχή εκπτώσεων από τους ξενοδόχους προς τους Κύπριους καθώς και η πληροφόρηση τους με την έκδοση φυλλαδίων με τις ειδικές προσφορές που προσφέρονται προς αυτούς.

Δημοσιονομικά Μέτρα

(α) Παροχή Κινήτρων

Με στόχο τον εμπλουτισμό και αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος θα παρασχεθούν από την Κυβέρνηση κίνητρα προς τον ιδιωτικό τομέα για την προώθηση της δημιουργίας παρεμφερών έργων περιλαμβανομένων φορολογικών και χρηματοδοτικών κινήτρων.

(β) Περιβαλλοντικό Τέλος

Θα μελετηθεί η εισαγωγή περιβαλλοντικού τέλους ώστε τα κόστη για την κατασκευή τουριστικών μονάδων να περιλαμβάνουν και τα συνεπαγόμενα περιβαλλοντικά προβλήματα, τα οποία είναι ιδιαίτερα σοβαρά στις παραλιακές περιοχές.

(γ) Κυβερνητικά Σχέδια Δανειοδότησης

Τα Κυβερνητικά Σχέδια Δανειοδότησης θα επανεξεταστούν με στόχο την αντικατάστασή τους με Σχέδια Κυβερνητικών Εγγυήσεων.

Εργατικό Δυναμικό

(α) Επιλεκτική εφαρμογή της πολιτικής για προσωρινή απασχόληση ξένων εργατών στα ξενοδοχεία η οποία θα βρίσκεται όμως σε συνεχή αναθεώρηση.

(β) Αναβάθμιση του συστήματος εκπαίδευσης στις ξενοδοχειακές τέχνες με έμφαση σε θέματα διεύθυνσης με την προγραμματιζόμενη αναβάθμιση του Ξενοδοχειακού Ινστιτούτου.

Θεσμικά Μέτρα

(α) Θα συνεχιστεί η λειτουργία της Συμβουλευτικής Επιτροπής Τουρισμού και θα μελετηθεί η λειτουργία των Επαρχιακών Συντονιστικών Επιτροπών Τουρισμού ώστε να είναι πιο αποτελεσματικές.

- (β) Να συγκαλείται σε συχνότερα διαστήματα η Υπουργική Επιτροπή για θέματα τουρισμού.
- (γ) Να συμμετέχει ο ΚΟΤ στη συζήτηση των προτάσεων του

Προϋπολογισμού Αναπτύξεως για θέματα / έργα που αφορούν ή επηρεάζουν τον τουρισμό.

Εναρμόνιση με την Ευρωπαϊκή Ένωση

Σχετικά με τα θέματα τουρισμού η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει ή έχει προγραμματίσει αριθμό πρακτικών μέτρων τα κυριότερα από τα οποία αφορούν:

- (α) Μέτρα διευκόλυνσης της διακίνησης μεταξύ συνόρων.
- (β) Δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη μέσα στα σύνορα της Ε.Ε., και έκδοση «Ευρωπαϊκής Κάρτας Υγείας» για άτομα με ειδικές ιατρικές ανάγκες.
- (γ) Χρήση του ECU στην τουριστική βιομηχανία.
- (δ) Παροχή από τα κράτη - μέλη στους ξένους επισκέπτες αντίστοιχης νομικής κάλυψης που προσφέρουν στους πολίτες τους.
- (ε) Η φιλελευθεροποίηση των αερομεταφορών που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, άρση στους περιορισμούς για ναυλωμένες πτήσεις, ελευθερία στην κατανομή της μεταφορικής ικανότητας και δικαίωμα πέμπτης ελευθερίας αναμένεται να συμβάλει σημαντικά στην αύξηση του τουρισμού στο χώρο της Ευρώπης.
- (στ) Προστασία των συμφερόντων των αγοραστών πακέτων εκδρομών.
- (ζ) Παροχή δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Ευρωπαϊκό Περιφερειακό Ταμείο Αναπτύξεως για τουριστικά έργα.
- (η) Προστασία των συμφερόντων των τουριστών με την παροχή πληροφοριών και την εισαγωγή τυποποιημένου συστήματος σήμανσης για ξενοδοχεία και τουριστικούς οδηγούς καθώς και οδηγίες που αφορούν την πυρασφάλεια και τις συνθήκες ασφαλείας στα ξενοδοχεία.
- (θ) Την ανάληψη πρωτοβουλίας για τον καθαρισμό των παραλίων και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος με την εισαγωγή του θεσμού της Μπλε Σημαίας η οποία απονέμεται σε παραλίες και οργανωμένες Μαρίνες που πληρούν σειρά κριτηρίων.

Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να μελετηθούν και προωθηθούν ανάλογα μέσα στα πλαίσια της εναρμόνισης της Κύπρου με την Ε.Ε..

8. Μεταφορές

Οι μεταφορές χαρακτηρίζονται ως τομέας υποδομής που περιλαμβάνει ένα ευρύτατο φάσμα δραστηριοτήτων, όπως τις οδικές μεταφορές, τις αερομεταφορές, τις θαλάσσιες μεταφορές και τις δραστηριότητες των ταξιδιωτικών και των ναυτιλιακών γραφείων. Η

συνεισφορά του τομέα στο ΑΕΠ κυμαίνεται γύρω στο 6,5% και διαδραματίζει σημαντικό υποστηρικτικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας, ειδικότερα του τουρισμού, των εξαγωγών καθώς και των εισαγωγών.

Η προστιθέμενη αξία του τομέα των μεταφορών σημείωσε επιτάχυνση της τάξης του 4% σε πραγματικούς όρους το 1998, σε σύγκριση με μείωση 3% το 1997. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν θετικά όλοι οι κλάδοι του τομέα αυτού, με εξαίρεση τις θαλάσσιες μεταφορές.

Αναλυτικότερα, ο κλάδος των οδικών μεταφορών παρουσίασε διεύρυνση αντικατοπτρίζοντας την αυξημένη χρήση οχημάτων μεταφοράς φορτίου, που αποδίδεται στη μερική βελτίωση των δραστηριοτήτων του τομέα των κατασκευών, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Διεύρυνση παρουσίασαν επίσης και οι ενοικιάσεις αυτοκινήτων, λόγω της αυξημένης τουριστικής ζήτησης, καθώς και η χρήση λεωφορείων, μετά από τη σημαντική πτώση τα τελευταία δύο χρόνια. Ο κλάδος των αερομεταφορών σημείωσε επίσης ικανοποιητική διεύρυνση, που αποδίδεται τόσο στην αύξηση της τουριστικής κίνησης προς την Κύπρο, όσο και της περαιτέρω αύξησης των Κυπρίων που ταξιδεύουν στο εξωτερικό. Οι συναφείς με τις μεταφορές υπηρεσίες και ιδιαίτερα οι δραστηριότητες των ταξιδιωτικών και ναυτιλιακών γραφείων αυξήθηκαν σημαντικά αντικατοπτρίζοντας τη διευρυμένη ταξιδιωτική κίνηση των Κυπρίων και την επέκταση του κύκλου εργασιών των ναυτιλιακών εταιριών που λειτουργούν στην Κύπρο.

Παρά την ικανοποιητική αύξηση της διακίνησης επιβατών δια θαλάσσης, λόγω της διευρυμένης τουριστικής κίνησης, οι θαλάσσιες μεταφορές παρουσίασαν μείωση, εξέλιξη που αποδίδεται στην πτώση του όγκου του διαμετακομιστικού εμπορίου.

8.1 Οδικές Μεταφορές

Οι οδικές μεταφορές αποτελούν το μοναδικό μέσο εσωτερικής διακίνησης γι' αυτό και αποτελούν αποφασιστικό στοιχείο στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Με βάση τα στατιστικά δεδομένα του τομέα, η Κύπρος έχει φτάσει σε υψηλό επίπεδο προσφοράς ιδιωτικών μεταφορικών μέσων. Το σύνολο των αυτοκινήτων που βρίσκονταν σε κυκλοφορία το 1999 ανερχόταν γύρω στις 450 χιλιάδες από τα οποία 260 χιλιάδες περίπου ήταν ιδιωτικά, με αναλογία 2,7 ατόμων προς κάθε αυτοκίνητο.

Το μεταφορικό έργο όμως, όπως επιτελείται σήμερα παρουσιάζει αρκετά προβλήματα όπως:

- Ø Κυκλοφοριακή συμφόρηση και ρύπανση γενικά και πιο ειδικά στα αστικά κέντρα (θόρυβος, καυσαέρια κλπ.).

- Ø Ανεπάρκεια και χαμηλό επίπεδο των υπηρεσιών που προσφέρουν τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Η λεωφορειακή εξυπηρέτηση παρουσιάζει ελλείψεις από την άποψη των διαμετρικών και ακτινωτών διαδρομών όπως και της συχνότητας που παρέχεται. Σχετικά αναφέρεται ότι μόνο 5 - 6% του κοινού χρησιμοποιεί τα λεωφορεία, ενώ ο αριθμός των ατόμων που διακινείται με αυτά συνεχώς μειώνεται.
- Ø Περιορισμένα γεωμετρικά χαρακτηριστικά των δρόμων, στις αστικές περιοχές, σε συνδυασμό με την παράνομη στάθμευση προσθέτουν στη δημιουργούμενη συμφόρηση.
- Ø Ανυπαρξία της αναγκαίας υποδομής μέσα στις πόλεις (λεωφορεία, δρόμοι, κεντρικοί λεωφορειακοί σταθμοί, κόμβοι μετεπίβασης επιβατών κλπ.).
- Ø Έλλειψη ικανοποιητικού επιπέδου υπηρεσιών προς τους κατοίκους των αγροτικών περιοχών. Παρά τα κίνητρα για τη δημιουργία περιφερειακών εταιριών, μέχρι σήμερα μόνο επτά εταιρίες έχουν συσταθεί, των οποίων ο στόλος (123 οχήματα) αντιπροσωπεύει γύρω στο 18% των αγροτικών λεωφορείων (700 οχήματα) λόγω, κυρίως, της άρνησης των ιδιοκτητών κερδοφόρων γραμμών να ενταχθούν στις κοινοπραξίες.
- Ø Αδυναμίες στην εξυπηρέτηση του κοινού που παρουσιάζουν οι υπηρεσίες υπεραστικών ταξί λόγω περιορισμών στις ώρες λειτουργίας τους τόσο τις καθημερινές όσο και τις Κυριακές / γιορτές.
- Ø Αποκλίσεις των κανονισμών, της πολιτικής και των προδιαγραφών σε σχέση με τα ισχύοντα στην Ε.Ε..

Σκοποί και Στόχοι

Η σημασία που έχουν σήμερα οι οδικές μεταφορές αλλά και τα προβλήματα που επισημάνθηκαν πιο πάνω συνθέτουν την εικόνα που προσδιορίζει τις επιδιώξεις και τους αντικειμενικούς σκοπούς του τομέα. Σαν γενική βασική επιδίωξη τέθηκε η βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών του τομέα και η δημιουργία των προϋποθέσεων για ουσιαστική επίλυση των προβλημάτων και μείωση του κόστους για εξυπηρέτηση του γενικότερου στόχου ενδυνάμωσης της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Οι πιο συγκεκριμένοι στόχοι είναι:

1. Βελτίωση της οργάνωσης και ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρουν τα δημόσια μέσα μεταφοράς και εξοικονόμηση ενέργειας.
2. Προώθηση της αρχής της προστασίας του περιβάλλοντος στην εκτέλεση έργων και στην εφαρμογή κανονισμών για τα καυσαέρια και στη χρήση υπαλλακτικών μεταφορικών μέσων (όπως είναι το ποδήλατο).
3. Απάμβλυνση της κυκλοφοριακής συμφόρησης.

4. Βελτίωση του επιπέδου οδικής ασφάλειας σε συνάρτηση με πιο αποτελεσματική αστυνόμευση και εφαρμογή των κανόνων οδικής κυκλοφορίας και αντιμετώπιση της παράνομης στάθμευσης.
5. Εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου που διέπει τις οδικές μεταφορές και εναρμόνιση με τα ισχύοντα στην Ε.Ε..

Σχετικά με το στόχο για εναρμόνιση με την Ε.Ε., αναφέρεται ότι η πολιτική της Ε.Ε. για τις οδικές μεταφορές στοχεύει προς την φιλελευθεροποίηση, τη μείωση του κρατικού παρεμβατισμού και τη δημιουργία συνθηκών ανταγωνισμού σε ότι αφορά την άδεια εισόδου στον κλάδο, την άδεια κυκλοφορίας και εγκατάστασης στην Ε.Ε., την επιβολή φορολογίας και των τελών και την τιμολογιακή πολιτική. Στοχεύετε επίσης η εναρμόνιση σε ότι αφορά τις τεχνικές προδιαγραφές των οχημάτων και τις προδιαγραφές ασφαλείας, καθώς και στα θέματα που σχετίζονται με την προστασία των εργαζομένων.

Οι προοπτικές της ζήτησης των υπηρεσιών των οδικών μεταφορών στην περίοδο του σχεδίου θα εξαρτηθούν, όπως και στο παρελθόν, από τις αναμενόμενες εξελίξεις στους λοιπούς κλάδους της οικονομίας και ειδικότερα, της βιομηχανίας, της γεωργίας και του τουρισμού, καθώς και από διάφορους κοινωνικής φύσης παράγοντες που περιορίζουν ή αυξάνουν την ανάγκη για μετακινήσεις όπως: διοικητική και οικονομική αποκέντρωση, διεκπεραίωση υποθέσεων με τηλεπικοινωνίες, δημιουργία αγορών στις πόλεις, ωράριο καταστημάτων κλπ..

8.2 Οδικό Δίκτυο

Σήμερα το οδικό δίκτυο της χώρας ανέρχεται σε 11.500χλμ. περίπου από τα οποία 6.500χλμ. είναι ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι, 2.500χλμ. χωμάτινοι και άλλοι τόσοι δασικοί. Το δίκτυο αυτό θεωρείται επαρκές και ποιοτικά ικανοποιητικό αν κρίνουμε από τους δείκτες που αφορούν την κυκλοφοριακή ικανότητα και τα φυσικά και γεωμετρικά χαρακτηριστικά των δρόμων, τη στάθμη εξυπηρέτησης των αγαθών και επιβατών που διακινούνται οδικά και τη χωροταξική διάταξη του οδικού δικτύου.

Παρόλα αυτά, η υπάρχουσα υποδομή παρουσιάζει διάφορα προβλήματα και αδυναμίες όπως:

- Ø κυκλοφοριακή συμφόρηση στις πόλεις κατά τις ώρες αιχμής, που οφείλεται στην ραγδαία αύξηση της χρήσης του ιδιωτικού αυτοκινήτου, στις ελλείψεις του αστικού οδικού δικτύου από άποψη πυκνότητας και διάρθρωσης και ελλείψεις σε χώρους στάθμευσης,

- Ø καθυστερήσεις στην υλοποίηση οδικών έργων λόγω ελλιπούς συντονισμού με τους διάφορους εμπλεκόμενους φορείς, καθυστερήσεις στον σχεδιασμό, ζήτηση, αξιολόγηση και κατακύρωση προσφορών,
- Ø ελλιπής συντήρηση και ακατάλληλα υλικά που δημιουργούν προβλήματα στην ποιότητα του οδικού δικτύου,
- Ø απαιτήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, που ανεβάζουν το κόστος και αυξάνουν τις καθυστερήσεις,
- Ø έλλειψη κατάλληλων χώρων που σε συνδυασμό, με το ψηλό κόστος της γης στα αστικά κέντρα, θέτει περιορισμούς στην κατασκευή νέων, διαπλάτυνση και επέκταση υφιστάμενων αστικών οδών.

Σκοποί και Στόχοι

Λόγω της μεγάλης σημασίας της υποδομής για την επίτευξη των γενικότερων στόχων της ανάπτυξης έχει δοθεί μεγάλη προτεραιότητα στον τομέα με βασική επιδίωξη τη συνεχή ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση της συγκοινωνιακής υποδομής για εξυπηρέτηση των αναγκών της χώρας στο εγγύς και απώτερο μέλλον, πάντοτε μέσα στα πλαίσια του σεβασμού του περιβάλλοντος, εξοικονόμησης ενέργειας και εναρμόνισης με τα Κοινοτικά πρότυπα.

Συγκεκριμένα επιδιώκεται η δημιουργία ενός σύγχρονου οδικού δικτύου που να εξυπηρετεί με οικονομία, ταχύτητα και ασφάλεια τις ανάγκες με κύριους άξονες τη σύνδεση όλων των μεγάλων αστικών κέντρων και των τουριστικών περιοχών με σύγχρονους αυτοκινητόδρομους παράλληλα με τη βελτίωση των βασικών οδικών αρτηριών της υπαίθρου και την κατασκευή δρόμων που να εξυπηρετούν απομακρυσμένες κοινότητες με κοινωνικά κατά κύριο λόγο κριτήρια.

Ειδικότερα, μέσα στα πλαίσια των πιο πάνω γενικών επιδιώξεων οι βασικοί στόχοι είναι:

- Ø Βελτίωση και ανάπτυξη του συγκοινωνιακού δικτύου με την εκτέλεση νέων έργων και με αναβάθμιση των υφιστάμενων.
- Ø Εφαρμογή ενός ετήσιου ιεραρχημένου προγράμματος συντήρησης του οδικού δικτύου.
- Ø Ελάττωση των δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την κατασκευή και χρήση του οδικού δικτύου.
- Ø Βελτίωση του υφιστάμενου συστήματος προγραμματισμού, εκτέλεσης, διαχείρισης και χρηματοδότησης του οδικού δικτύου.
- Ø Βελτίωση της κυκλοφορίας στα αστικά κέντρα.

8.3 Εμπορική Ναυτιλία

Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση, στο τέλος Μαρτίου 1999 ο κυπριακός στόλος κατείχε την έκτη θέση παγκοσμίως αριθμώντας 2.669 πλοία ολικής χωρητικότητας που ξεπερνούσε τα 26 εκ. κόρους. Επίσης ένας σημαντικός αριθμός εταιριών, μεταξύ των οποίων και δύο από τις πέντε μεγαλύτερες εταιρίες διαχείρισης πλοίων στον κόσμο, χρησιμοποιούν την Κύπρο ως βάση για τη διαχείριση πλοίων και άλλων συναφών προς τη ναυτιλία υπηρεσιών όπως ασφάλειες, ναυλώσεις, προμήθειες εφοδίων και εξοπλισμού, υπηρεσίες στα λιμάνια κ.ά..

Η Κύπρος θεωρείται σήμερα ένα σημαντικό ναυτιλιακό κέντρο που προσφέρει τα κίνητρα και τις διευκολύνσεις ενός ανοικτού νηολογίου αλλά με ουσιαστική ναυτιλιακή υποδομή και δραστηριότητα που αποτελεί χαρακτηριστικό παραδοσιακών ναυτιλιακών κρατών. Παρά την πρόοδο που σημειώθηκε στον τομέα υπάρχουν ακόμα ελλείψεις και αδυναμίες ιδιαίτερα όσο αφορά τη νομική και διοικητική υποδομή. Πιο συγκεκριμένα τα διάφορα προβλήματα του τομέα συνοψίζονται πιο κάτω:

- Ø Ελλείψεις στη νομοθεσία για ορισμένα θέματα όπως διερεύνηση ατυχημάτων, συνθήκες διαβίωσης και εργασίας των ναυτικών στα πλοία, πρόληψη της ρύπανσης.
- Ø Χαμηλή σύνδεση του τομέα με την εθνική οικονομία.
- Ø Μεγάλη εξάρτηση της Κύπρου από μικρό αριθμό αγορών όσο αφορά τη νηολόγηση πλοίων (κυρίως από Ελλάδα και Γερμανία).
- Ø Αποκλίσεις σε σχέση με τα δεδομένα της Ε.Ε..

Σκοποί και Στόχοι

Οι προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη της εμπορικής ναυτιλίας κατά την περίοδο του Σχεδίου παρουσιάζονται ευνοϊκές, κάτω όμως από συνθήκες έντονου ανταγωνισμού και αυστηρών προδιαγραφών τόσο αναφορικά με τα επίπεδα ασφαλείας των πλοίων, την πρόληψη της ρύπανσης από αυτά και τα προσόντα των πληρωμάτων, όσο και την παροχή άρτιας εξυπηρέτησης στα πλοία τόσο σε διοικητικά όσο και τεχνικά θέματα. Βασική επιδίωξη αποτελεί η περαιτέρω ανάπτυξη του τομέα ώστε η Κύπρος να καταστεί ένα αναγνωρισμένο διεθνώς ναυτιλιακό κέντρο όχι μόνο μέσω της προβολής αλλά κυρίως με τη βελτίωση της εικόνας της κυπριακής σημαίας μέσω της προώθησης των απαραίτητων θεσμικών αλλαγών και τη δημιουργία της κατάλληλης υποδομής.

Καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής στον τομέα αυτό θα αποτελέσει και η προσπάθεια για εναρμόνιση του τομέα με το καθεστώς που επικρατεί στην Ε.Ε.. Προτεραιότητα θα δοθεί στον τομέα της ασφαλείας στη θάλασσα για τον οποίο η Ε.Ε. έχει

προωθήσει υιοθέτηση κοινής πολιτικής. Για το σκοπό αυτό η Επιτροπή ετοίμασε σχετική έκθεση με τίτλο «Κοινή Πολιτική για Ασφαλείς Θάλασσες» όπου προγραμματίζεται η λήψη σειράς μέτρων, τα κυριότερα από τα οποία είναι:

- Ø Καθορισμός ελάχιστων προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούν τα πλοία που εισέρχονται ή εξέρχονται από λιμάνια της Κοινότητας μεταφέροντας αγαθά που είναι επικίνδυνα ή ρυπαίνουν το περιβάλλον.
- Ø Αυστηρότερος έλεγχος των πλοίων από τις λιμενικές αρχές.
- Ø Εισαγωγή κοινών κανόνων ασφαλείας σχετικά με τον εξοπλισμό των πλοίων και την κατάρτιση των ναυτικών και ετοιμασία ειδικής οδηγίας για πλοία τα οποία δεν καλύπτονται από διεθνείς συμβάσεις.
- Ø Εισαγωγή κοινών τεχνικών αρχών στη ναυπηγική και κανόνων και προτύπων για τους νηογνώμονες και τα τεχνικά πρότυπα ασφαλείας για τα πλοία.
- Ø Εφαρμογή ορισμένων αποφάσεων του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού οι οποίες προς το παρόν δεν είναι υποχρεωτικές.
- Ø Επίσης το μέλλον των υπεράκτιων εταιριών σε περίπτωση ένταξης στην Ε.Ε. είναι ουσιαστικής σημασίας για την περαιτέρω ανάπτυξη του τομέα.

8.4 Λιμάνια

Τα λιμάνια αποτελούν το κύριο μέσο διεξαγωγής του εξωτερικού εμπορίου της Κύπρου. Παράλληλα, τα κυπριακά λιμάνια διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο διαμετακομιστικό εμπόριο, ιδιαίτερα στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, εξέλιξη που αντικατοπτρίζει την πλεονεκτική γεωγραφική θέση της Κύπρου καθώς και το ψηλό επίπεδο υπηρεσιών που προσφέρονται.

Παρόλα αυτά, τα κυπριακά λιμάνια αντιμετωπίζουν έντονο ανταγωνισμό από τα άλλα λιμάνια της περιοχής κυρίως λόγω των ψηλότερων κόστων και της μη λειτουργίας τους πάνω σε 24ωρη βάση. Γενικότερα, τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο τομέας είναι:

- Ø Ψηλά λιμενικά κόστη σε σύγκριση με άλλα ανταγωνιστικά λιμάνια.
- Ø Περιορισμένος χρόνος λειτουργίας των λιμανιών. Με βάση τα σημερινά δεδομένα, απαιτείται εξυπηρέτηση στα λιμάνια καθ' όλο το 24ωρο.
- Ø Έλλειψη κατάλληλου φορέα που θα αναλάβει όλο τον κύκλο εργασιών ενός σταθμού εμπορευματοκιβωτίων τόσο στη Λεμεσό όσο και στη Λάρνακα.
- Ø Εναρμόνιση με τα δεδομένα της λιμενικής βιομηχανίας της Ε.Ε..

Σκοποί και Στόχοι

Η Κύπρος από τη μια φιλοδοξεί και από την άλλη διαθέτει όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να γίνει κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου και διεθνής συγκοινωνιακός κόμβος. Κατά συνέπεια, οι βασικές επιδιώξεις στον τομέα επικεντρώνονται στην προώθηση των κυπριακών λιμανιών ως περιφερειακών σταθμών διαμετακομιστικού εμπορίου, τη δημιουργία της απαραίτητης λιμενικής υποδομής και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τους, με στόχο να μπορούν να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της σύγχρονης ναυσιπλοΐας και των συνθηκών έντονου ανταγωνισμού που αναμένεται ότι θα χαρακτηρίζουν τη δεκαετία που ακολουθεί.

8.5 Πολιτική Αεροπορία

Ο τομέας της πολιτικής αεροπορίας καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικός ενόψει της σημασίας του τουρισμού για την κυπριακή οικονομία. Ενώ όμως οι ανάγκες αυξάνονται με ψηλό ρυθμό, στον τομέα παρουσιάζονται σοβαρά προβλήματα, τα κυριότερα από τα οποία είναι:

- Ø Οι ανεπαρκείς κτιριακές διευκολύνσεις και εξοπλισμός των αερολιμένων και οι ποιοτικές ελλείψεις των προσφερομένων υπηρεσιών, που οδηγούν σε χαμηλή βιωσιμότητα των αερολιμένων.
- Ø Τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας του Εθνικού Μεταφορέα, λόγω των διαφόρων διαρθρωτικών προβλημάτων και του έντονου ανταγωνισμού από τις μεγάλες διεθνείς αεροπορικές εταιρίες.

Η επιτακτική ανάγκη για φιλελευθεροποίηση του τομέα και προσαρμογή του στις διεθνείς εξελίξεις αλλά ιδιαίτερα στις εξελίξεις στην Ε.Ε., από όπου προέρχεται το 80% των τουριστών που επισκέπτονται την Κύπρο.

Σημειώνεται ότι η κοινοτική πολιτική φιλελευθεροποίησης καλύπτει τέσσερις ευρείς τομείς, την πρόσβαση στην αγορά, τον έλεγχο της χωρητικότητας, τα ναύλα και τη χορήγηση αδειών εκμετάλλευσης στις εταιρίες. Τα κυριότερα μέτρα που υιοθετούνται βάσει των κοινοτικών κανονισμών έχουν σαν τελικό αποτέλεσμα την ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ των ευρωπαϊκών αεροπορικών εταιριών.

Στα πλαίσια του νέου συστήματος που διαμορφώνεται επικρατεί η τάση για σύναψη συνεργασιών ή συγχώνευση εταιριών με στόχο την επιβίωση στις πιο ανταγωνιστικές συνθήκες στην Ευρώπη καθώς και στον αυξημένο ανταγωνισμό από τις Αμερικάνικες και Ασιατικές Αερογραμμές. Η επιβίωση μιας αερογραμμής φαίνεται να εξαρτάται από την

επέκταση και την εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων του μεγάλου μεγέθους ή την εξειδίκευση σε μια συγκεκριμένη περιοχή.

Τα πιο πάνω διαγράφουν τις συνθήκες στις οποίες οι Κυπριακές Αερογραμμές θα πρέπει να προσαρμοστούν και τις κατευθύνσεις προς τις οποίες επιβάλλεται να κινηθούν. Ιδιαίτερα σημαντική για την Κύπρο είναι η επίδραση του Ηνωμένου Βασιλείου, μιας χώρας που πρωτοπορεί στη φιλελευθεροποίηση των αερομεταφορών στην Ευρώπη και παράλληλα είναι η χώρα με τη μεγαλύτερη προέλευση τουρισμού στην Κύπρο. Επίσης από τις διάφορες συμβάσεις που έχει υπογράψει η Κύπρος όπως του Eurocontrol και της Ευρωπαϊκής Συνόδου Πολιτικής Αεροπορίας (European Civil Aviation Conference), καθώς και από την ένταξη της Κύπρου στην Ένωση Διευθύνσεων Πολιτικής Αεροπορίας (Joint Aviation Authority), απορρέουν υποχρεώσεις που καθιστούν πιο επιτακτική την ανάγκη εναρμόνισης και προσαρμογής προς την πολιτική της Ε.Ε. και τη φιλελευθεροποίηση των αερομεταφορών.

Σκοποί και Στόχοι

Μέσα στα πιο πάνω δεδομένα και προκλήσεις, οι βασικοί σκοποί του Σχεδίου αφορούν τη βελτίωση της υποδομής των αερολιμένων και της ποιότητας των προσφερομένων υπηρεσιών, την ενίσχυση της εμπορικής βιωσιμότητας των αερολιμένων και της ανταγωνιστικότητας των Κυπριακών Αερογραμμών καθώς και την εναρμόνιση με την Ε.Ε..

Σε ότι αφορά την εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο πρέπει να ακολουθηθεί μια πορεία σταδιακής φιλελευθεροποίησης σύμφωνα με την πολιτική της Ένωσης και τις συμβατικές υποχρεώσεις της Κύπρου, μέσω της οποίας θα διασφαλίζεται το επίπεδο της τουριστικής κίνησης καθώς και κάποια λογική προστασία του Εθνικού Μεταφορέα.

Η στρατηγική για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των Κυπριακών Αερογραμμών στοχεύει να τις καταστήσει μια από τις πρωτοπορούσες εταιρίες στην Ανατολική Μεσόγειο με την παροχή ψηλού επιπέδου υπηρεσιών καθώς και τη δημιουργία κέντρου διακίνησης επιβατών (hub and spoke network) στο αεροδρόμιο Λάρνακας που να συνδέει την Ευρώπη με τη Μέση Ανατολή. Ο κύριος στόχος είναι η διαφοροποίηση των αγορών και η απεξάρτηση από την κυπριακή αγορά και την αγορά του Ηνωμένου Βασιλείου. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια οι Κυπριακές Αερογραμμές θα πρέπει να διερευνήσουν τις δυνατότητες συνεργασίας με μεγάλες αεροπορικές εταιρίες στην περιοχή.

8.6 Τηλεπικοινωνίες

Οι τηλεπικοινωνίες είναι από τους πλέον ανεπτυγμένους κλάδους της οικονομίας και σύμφωνα με ορισμένους δείκτες η κατάσταση συγκρίνεται πολύ ευνοϊκά με διεθνή δεδομένα. Σήμερα υπάρχει πλήρης σχεδόν τηλεπικοινωνιακή κάλυψη του κυπριακού και διεθνούς

χώρου, με πυκνότητα τηλεφωνικών συνδέσεων 55 τηλεφώνων ανά 100 κατοίκους. Εκτός από την προσφορά της παραδοσιακής τηλεφωνίας, η παροχή τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών περιλαμβάνει μεταβίβαση δεδομένων (data), τηλεειδοποίηση (paging), τηλεομοιοτυπία (telefax), ραδιοεπικοινωνία με τα πλοία, κινητή τηλεφωνία κλπ.. Επίσης μέσω της υφιστάμενης τηλεφωνικής υπηρεσίας επιτυγχάνεται αυτόματη σύνδεση με 198 χώρες και ημιαυτόματα με τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου.

Οι τηλεπικοινωνίες αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία σε μια σύγχρονη οικονομία, στην οποία διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τριτογενή τομέα των υπηρεσιών. Η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος στις τηλεπικοινωνίες και στην πληροφορική κατέστησε δυνατή την άμεση μεταφορά βάσεων δεδομένων και πληροφοριών, ανατρέποντας σημαντικούς ανασταλτικούς παράγοντες στην εμπορία υπηρεσιών και έχει επιφέρει ουσιαστική αύξηση της παραγωγικότητας του τομέα των υπηρεσιών.

Στην Κύπρο, η συνεχιζόμενη ραγδαία ανάπτυξη του υποτομέα των τηλεπικοινωνιών συνδέεται, από τη σκοπιά των συνθηκών ζήτησης, με την αυξανόμενη χρήση τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών κυρίως από επιχειρήσεις εξαγωγικού προσανατολισμού και, από τη σκοπιά της προσφοράς, με τη συνεχή αναβάθμιση και εμπλουτισμό των υπηρεσιών που προσφέρει η Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου (ΑΤΗΚ), ως αποτέλεσμα των συνεχών τεχνολογικών αναβαθμίσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εισαγωγή Υπηρεσίας Ψηφιακού Δικτύου Ενοποιημένων Υπηρεσιών (Integrated Services Digital Network, ISDN), που επιτρέπει την ταυτόχρονη μεταφορά δεδομένων, φωνής, ήχου και εικόνας, με την αξιοποίηση προηγμένης τεχνολογίας. Σ' ότι αφορά την κινητή τηλεφωνία, το 1995 εισήχθη το Παγκόσμιο Σύστημα Κινητής Τηλεφωνίας (GSM), που δίδει την ευχέρεια στο συνδρομητή να μεταφέρει και να χρησιμοποιεί τη συσκευή του σ' όλες τις χώρες που προσφέρουν την υπηρεσία αυτή. Η υπηρεσία της κινητής τηλεφωνίας επεκτείνεται συνεχώς τα τελευταία χρόνια για να καλύψει την αυξανόμενη ζήτηση και παράλληλα, η ποιότητα της παρεχόμενης υπηρεσίας βελτιώνεται συνεχώς. Άλλα παραδείγματα είναι τα δίκτυα επικοινωνίας δεδομένων, τα οποία βοηθούν στο γρήγορο ρυθμό ανταλλαγής όγκου πληροφοριών (CYTAPAC), η τηλεδιάσκεψη και η σύνδεση με το παγκόσμιο δίκτυο τηλεπληροφόρησης "Internet", το οποίο αντιμετωπίζει ανταγωνισμό από ιδιωτικούς φορείς.

Για αντιμετώπιση του επικείμενου διεθνούς ανταγωνισμού, η ΑΤΗΚ άρχισε να εφαρμόζει το πρόγραμμα ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ, που στοχεύει στον εκσυγχρονισμό του οργανισμού. Η ΑΤΗΚ βρίσκεται στο στάδιο διεύρυνσης του προγράμματος, με το οποίο προβλέπεται η δημιουργία ενός περιφερειακού δορυφορικού συστήματος, με στόχο να

λειτουργήσει το 2001. Με τη συμφωνία αυτή, η ΑΤΗΚ επιχειρεί για πρώτη φορά να επεκτείνει τις δραστηριότητες της εκτός Κύπρου. Περαιτέρω στα πλαίσια της επιδίωξης να καταστεί η Κύπρος περιφερειακός κόμβος τηλεπικοινωνιών, η ΑΤΗΚ συμμετέχει σε διάφορα έργα υποβρύχιων καλωδίων, όπως το καλωδιακό σύστημα ινών της Μαύρης Θάλασσας, που θα συνδέει τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας, το υποβρύχιο καλωδιακό σύστημα LEV, που συνδέει την Ιταλία και το Ισραήλ με διακλαδωτή προς την Κύπρο και το υποβρύχιο από την Άπω Ανατολή μέχρι τη Βόρεια Ευρώπη.

Παρόλη την πρόοδο που έχει επιτευχθεί τα τελευταία χρόνια στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, αναγνωρίζεται ότι δεν έχει επιτευχθεί πλήρης ικανοποίηση των αναγκών του κοινού ιδιαίτερα της τηλεφωνίας.

Αλλα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ΑΤΗΚ είναι:

- Ø Το σημερινό νομικό πλαίσιο λειτουργίας της ΑΤΗΚ θέτει περιορισμούς στην ευελιξία της και στην άμεση λήψη αποφάσεων που απαιτούνται στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον.
- Ø Στον τομέα παροχής υπηρεσιών στο διεθνές επίπεδο, η ΑΤΗΚ αντιμετωπίζει άμεσα σοβαρό κίνδυνο επειδή μεγάλες εταιρίες του εξωτερικού παρέχουν υπηρεσίες με χαμηλότερα από την ΑΤΗΚ τέλη. Τα σχετικά ψηλά τέλη της ΑΤΗΚ οφείλονται στην πολιτική διεπίδότησης των εσωτερικών από τις εξωτερικές τηλεπικοινωνίες.

Σκοποί και Στόχοι

Οι τηλεπικοινωνίες αποτελούν ένα από τα πιο βασικά στοιχεία της υποδομής μιας χώρας και η ανάπτυξη τους παίζει καθοριστικό ρόλο στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας. Επιπλέον οι τηλεπικοινωνίες αποτελούν το βασικότερο μέσο για την αξιοποίηση της τεχνολογίας της πληροφορικής η οποία σχετίζεται με την παραγωγή, οργάνωση και αξιοποίηση των πληροφοριών ως συντελεστή παραγωγής. Επομένως οι βασικές επιλογές στον τομέα των τηλεπικοινωνιών για την επόμενη πενταετία είναι:

- Ø Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός του τηλεπικοινωνιακού συστήματος της χώρας για εξυπηρέτηση του πολίτη και ιδιαίτερα η ζήτηση που εκδηλώνεται στον τομέα της τηλεφωνίας στις αγροτικές περιοχές. Πιο συγκεκριμένα, στόχος είναι η μείωση του αριθμού των αιτήσεων σε αναμονή όσο και ο χρόνος αναμονής για τη χορήγηση τηλεφωνικής γραμμής.
- Ø Περαιτέρω ποιοτική βελτίωση σ' ότι αφορά την παροχή υπηρεσιών, την αποκατάσταση βλαβών και γενικά την καλύτερη εξυπηρέτηση του πελάτη.
- Ø Παροχή νέων υπηρεσιών ιδιαίτερα σ' εκείνες που αφορούν επαγγελματικές χρήσεις.

Ø Εναρμόνιση της νομοθεσίας που διέπει τον τομέα των τηλεπικοινωνιών με την αντίστοιχη νομοθεσία της Ε.Ε..

Οι κυριότερες πρόνοιες της υφιστάμενης νομοθεσίας και συστάσεων της Ε.Ε. με τις οποίες πρέπει να εναρμονιστούν οι επηρεαζόμενες χώρες είναι οι ακόλουθες:

- (α) Η απελευθέρωση της αγοράς του τηλεπικοινωνιακού τερματικού εξοπλισμού (ΤΤΕ).
- (β) Η απελευθέρωση της παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας.
- (γ) Ο διαχωρισμός των ρυθμιστικών (κανονιστικών) από τις λειτουργικές δραστηριότητες με την ίδρυση ρυθμιστικού φορέα για να αναλάβει τις σχετικές δραστηριότητες.
- (δ) Η εφαρμογή αρχών χρέωσης σύμφωνα με το κόστος.

Επιπρόσθετα η Ε.Ε. με στόχο την ολοκλήρωση της απελευθέρωσης του τομέα των τηλεπικοινωνιών έχει θέσει στόχο την υιοθέτηση πολιτικής στις ακόλουθες υπηρεσίες:

- (α) Κινητές και προσωπικές επικοινωνίες.
- (β) Ελευθεροποίηση της υποδομής του τηλεπικοινωνιακού δικτύου.
- (γ) Ελευθεροποίηση της φωνητικής τηλεφωνίας.

Η τροποποίηση του σημερινού θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της ΑΤΗΚ ώστε να παρέχει την απαιτούμενη αυτονομία και ευελιξία στη λήψη αποφάσεων για έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των εκάστοτε παρουσιαζόμενων προβλημάτων και του ανταγωνισμού στο διεθνές κυρίως επίπεδο.

Οι προοπτικές που διαγράφονται για την ανάπτυξη του τομέα των τηλεπικοινωνιών στην περίοδο του Σχεδίου είναι πολύ ευνοϊκές αν λάβουμε υπόψη ότι δημιουργούνται τεράστιες δυνατότητες από την εισαγωγή της νέας τεχνολογίας (ψηφιακή τεχνολογία, οπτικές ίνες) ενώ η ζήτηση για νέες υπηρεσίες θα εξακολουθήσει να αυξάνει με γρήγορους ρυθμούς. Επίσης, η χρήση των νέων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην αύξηση της παραγωγικότητας και γενικά στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας, και οι δυνατότητες που υπάρχουν για να καταστεί η Κύπρος τηλεπικοινωνιακό κέντρο της περιοχής είναι πολύ μεγάλες.

9. Κοινωνικές και Άλλες Υπηρεσίες

9.1 Στέγαση

Οι στεγαστικές συνθήκες στην Κύπρο μπορούν να χαρακτηριστούν πολύ ικανοποιητικές τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά καθώς σχεδόν η κάθε οικογένεια έχει το δικό της σπίτι ενώ ένα ποσοστό του πληθυσμού διαθέτει περισσότερα από ένα. Το ποσοστό ιδιοκατοίκησης ανέρχεται σε 64,3% του συνόλου (1997). Άλλο 22,2% του συνόλου των οικιών αποτελούν μη ιδιόκτητες μονάδες χωρίς καταβολή ενοικίου (οι περισσότεροι είναι

κυβερνητικοί οικισμοί και τουρκοκυπριακές οικίες στις οποίες διαμένουν εκτοπισμένοι), ενώ οι οικίες υπό ενοικίαση αποτελούν μόνο το 13,5%.

Το ψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης στην Κύπρο οφείλεται στην μεγάλη κοινωνική αξία που αποδίδουν οι Κύπριοι στην απόκτηση οικίας. Τα διάφορα κυβερνητικά σχέδια έχουν επίσης βοηθήσει στην απόκτηση οικίας ή τη διαβίωση σε ποιοτικά καλού επιπέδου οικίες. Η γενική ποιοτική στεγαστική κατάσταση είναι πολύ ικανοποιητική. Το σύνολο των οικιών (99%) κατέχουν ψυγείο και γκαζίερα, 90,6% πλυντήριο ρούχων και 97,1% τηλεόραση. Ήδη από το 1984 μόνο 2,5% των οικιών ήταν κακής κατάστασης ή για κατεδάφιση. Το ποσοστό αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως διαρθρωτικό.

Τα περισσότερα κυβερνητικά σχέδια αφορούν την στέγαση εκτοπισμένων, λειτουργούν όμως και σχέδια για στέγαση νέων ζευγαριών σε καθορισμένες ακριτικές περιοχές, στην πράσινη γραμμή στην Λευκωσία και σε καθορισμένες αγροτικές περιοχές, σχέδιο για στέγαση πολυτέκνων και σχέδια επιδότησης ενοικίου, επέκτασης και επιδιόρθωσης οικιών και διαχωρισμού οικοπέδων για φτωχές οικογένειες. Οι δραστηριότητες του Οργανισμού Χρηματοδότησης Στέγης (Ο.Χ.Σ.), που στοχεύουν κυρίως στην διευκόλυνση των εισοδηματικά χαμηλών και μεσαίων νοικοκυριών για απόκτηση στέγης, καθώς και του Οργανισμού Ανάπτυξης Γης διευρύνονται συνεχώς. Το μεγαλύτερο όμως μέρος της στεγαστικής χρηματοδότησης προέρχεται από ιδιωτικές πηγές - προσωπικές αποταμιεύσεις και δάνεια από εμπορικές τράπεζες, συνεργατικά πιστωτικά ιδρύματα και ασφαλιστικές εταιρίες.

Το πιο βασικό πρόβλημα στον τομέα της στέγασης είναι η απουσία ενιαίας πολιτικής. Τα διάφορα σχέδια στέγασης καταρτίστηκαν και εφαρμόστηκαν περιστασιακά για κάλυψη αναγκών χωρίς ενιαίο υπόβαθρο πολιτικής και ενιαία κριτήρια. Άλλα επιμέρους προβλήματα που έχουν εντοπιστεί είναι τα ακόλουθα:

1. Παρά το μεγάλο ποσοστό ιδιοκατοίκησης εξακολουθεί να υπάρχει ανάγκη για στεγαστική κάλυψη της μερίδας εκείνης του πληθυσμού με πολύ χαμηλό εισόδημα η οποία δεν μπορεί να ωφεληθεί από τα υφιστάμενα σχέδια.
2. Έχει παρατηρηθεί ανάγκη για μεταστέγαση αριθμού προσφύγων οικογενειών που ζουν σήμερα κάτω από ακατάλληλες συνθήκες λόγω της παλαιώσης οικιών που ανεγέρθηκαν στα αμέσως μετά την εισβολή χρόνια.
3. Υπάρχει αισθητή διαφορά στις συνθήκες στέγασης των αστικών και αγροτικών περιοχών με μεγάλη ανάγκη για αναβάθμιση και βελτίωση των συνθηκών που επικρατούν στις αγροτικές περιοχές.

4. Υπάρχει ένα μεγάλο απόθεμα εγκαταλελειμμένων οικιών κυρίως σε χωριά οι οποίες μπορούν να επιδιορθωθούν και να επαναχρησιμοποιηθούν ως κανονικές οικίες με εισαγωγή κινήτρων.

Σκοποί και Στόχοι

Μακροπρόθεσμος στόχος είναι η δημιουργία συνθηκών για προσφορά κατοικίας με υψηλό ποιοτικό επίπεδο σ' όλους τους Κύπριους και η δημιουργία του κατάλληλου εκείνου θεσμικού πλαισίου ώστε η κάθε οικογένεια να βρίσκει μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων της τη χρηματοδότηση και τη βοήθεια για απόκτηση μιας ικανοποιητικού επιπέδου οικίας που να ανταποκρίνεται στις σημερινές απαιτήσεις. Η πολιτική που θα διέπει τα σχέδια στέγασης είναι η κατά το δυνατό απόκτηση από κάθε κυπριακή οικογένεια ιδιόκτητης οικίας σε πολύ καλή ποιοτική κατάσταση.

Για επίτευξη του στόχου θα προωθηθεί η εναρμόνιση, και όπου είναι δυνατό, η ενοποίηση των διαφόρων σχεδίων στέγασης με βάση μια γενική στεγαστική πολιτική που θα αφορά το σύνολο του πληθυσμού με έμφαση στις εισοδηματικές εκείνες τάξεις που αδυνατούν να αυτοχρηματοδοτηθούν ή να καλυφθούν από ιδιωτικές πηγές. Ταυτόχρονα θα πρέπει να εγκαταλειφθούν τα μέτρα εκείνα που έχουν ικανοποιήσει τους στόχους τους και να εισαχθούν νέα.

9.2 Υγεία

Κατά την τελευταία πενταετία ο τομέας της υγείας παρουσίασε σημαντική ανάπτυξη στην προσφορά υπηρεσιών υγείας αλλά και στις δαπάνες υγείας. Η ανάπτυξη αυτή είναι εμφανής τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Οφείλεται σ' ένα συνδυασμό παραγόντων που αναμένεται να επιταχυνθούν όπως είναι η συνεχής τάση γήρανσης του πληθυσμού, η εισαγωγή και χρήση δαπανηρής υψηλής ιατρικής τεχνολογίας που αυξάνει τα περιθώρια επεμβάσεων με νέες διαγνωστικές μεθόδους και τεχνικές χειρουργικής, η τάση παροχής νέων υπηρεσιών, ιδιαίτερα ψηλά εξειδικευμένων τριτοβάθμιων υπηρεσιών, η χρήση νέων πιο αποτελεσματικών αλλά δαπανηρών φαρμάκων, τα αυξανόμενα εισοδήματα και προσδοκίες του πληθυσμού.

Ενδεικτικά της γρήγορης ανάπτυξης του τομέα είναι τα διάφορα στατιστικά δεδομένα και οι δαπάνες για την υγεία. Οι αριθμοί ατόμων κατά γιατρό μειώθηκαν από 457 το 1991 σε 379 το 1997. Στο δημόσιο τομέα βελτιώθηκε το ποσοστό χρήσης των λειτουργούντων κλινών και μειώθηκε ο μέσος αριθμός των ημερών παραμονής των ασθενών στα νοσοκομεία.

Παρά τις σημαντικές επιτεύξεις στον τομέα της υγείας, η ραγδαία ανάπτυξη του χωρίς ολοκληρωμένο προσανατολισμό και στόχους έχει φέρει στην επιφάνεια σημαντικά προβλήματα που χρήζουν έγκαιρης αντιμετώπισης. Τα βασικότερα είναι τα ακόλουθα:

1. Αδυναμίες στην προσφορά ολοκληρωμένης κάλυψης του πληθυσμού με αποτέλεσμα να παρατηρείται ανισότητα στην πρόσβαση κυρίως στις αγροτικές περιοχές.
2. Γενικά υπάρχει έλλειψη ενός ολοκληρωμένου συστήματος ελέγχου και κατεύθυνσης της προσφοράς και ζήτησης υπηρεσιών ιατρικής φροντίδας μέσα σε συνθήκες ανταγωνισμού που να στοχεύει στην αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των παρεχομένων υπηρεσιών και που να είναι εξίσου προσιτές σε όλο τον πληθυσμό.

Παρατηρείται πολύ ραγδαία αύξηση του κόστους παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ιδιαίτερα στο δημόσιο τομέα. Αυτό θα επιδεινωθεί καθώς υπάρχει συνεχής αύξηση της ζήτησης λόγω αύξησης των εισοδημάτων και των προσδοκιών του πληθυσμού καθώς και της σταδιακής γήρανσης του πληθυσμού. Πρόσθετο στοιχείο στον τομέα αυτό παρουσιάζεται από την αύξηση προσφοράς τριτοβάθμιας περίθαλψης.

Υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις στα συστήματα διεύθυνσης και ελέγχου, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, όσο αφορά τα κόστα, τα κριτήρια αποδοτικότητας, τις μεθόδους και τις διαδικασίες φροντίδας.

Ενώ παρουσιάζεται υπερπροσφορά γιατρών και κλινών, ταυτόχρονα υπάρχει έλλειψη προσοντούχου νοσηλευτικού προσωπικού κυρίως στον ιδιωτικό τομέα λόγω ανεπαρκειών στην νομοθεσία και στην εφαρμογή της καθώς και των χαμηλών απολαβών πράγμα που έχει οδηγήσει στην εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού.

Αδυναμίες παρατηρούνται επίσης σε επιμέρους τομείς όπως:

- (α) Η χρήση δαπανηρών φαρμάκων, η τάση για πολυφαρμακία και οι ψηλές τιμές των φαρμάκων στον ιδιωτικό τομέα.
- (β) Ελλείψεις για χημικό και μικροβιολογικό έλεγχο και αναλύσεις που να συνάδουν με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.
- (γ) Η ραγδαία ανάπτυξη ψηλής αλλά δαπανηρής τεχνολογίας έχει δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα για τη συγκράτηση του κόστους των δαπανών υγείας λόγω ελλείψεων στην εξάσκηση ελέγχου για την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα τους από πλευράς κόστους και θεραπείας και συντήρησης τους.
- (δ) Η νομοθεσία για διάφορα θέματα υγείας χρήζει εκσυγχρονισμού ώστε να συνάδει όσο το δυνατό με το ισχύον καθεστώς στην Ε.Ε. όπως αναφορικά με τις ιδιωτικές κλινικές και

κλινικά εργαστήρια, τα προσόντα / επίπεδα του προσωπικού στον τομέα της υγείας, τη δημόσια υγεία, κ.ά..

Σκοποί και Στόχοι

Επιδιώκεται η πληρέστερη και αποδοτικότερη παροχή υψηλού επιπέδου ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για όλο τον πληθυσμό με την αξιοποίηση ολόκληρου του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα κάτω από συνθήκες ισότιμου ανταγωνισμού και ελεύθερης επιλογής γιατρού / θεραπευτηρίου από τον ασθενή. Η επιδίωξη αυτή γίνεται επιτακτική για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η ολοκληρωμένη παροχή υπηρεσιών υγείας η οποία να συμβαδίζει με την αυξανόμενη ζήτηση και τις προσδοκίες για την ποιότητα τους.

Στο δημόσιο τομέα, βασικές επιδιώξεις είναι η διοικητική και οργανωτική αναδιάρθρωση των κρατικών υπηρεσιών για βελτίωση της απόδοσης τους, η περαιτέρω ενίσχυση των υπηρεσιών ιδιαίτερα με σύγχρονο εξοπλισμό, η συγκράτηση των κόστων με την παροχή δωρεάν περίθαλψης στους πραγματικά δικαιούχους και η σωστή κάλυψη του πληθυσμού της υπαίθρου. Για τα φάρμακα, βασικοί στόχοι είναι η σωστή χρήση και ο αυστηρός έλεγχος της εφαρμογής ορθής πρακτικής κατά την παραγωγή, διακίνηση, φύλαξη και διάθεση τους καθώς και ο περιορισμός του προγράμματος εργαστηριακού ελέγχου το οποίο θα διασφαλίζει στο καλύτερο δυνατό βαθμό την ασφάλεια και αποτελεσματικότητα των φαρμάκων και παράλληλα επέκταση του εργαστηριακού ελέγχου ώστε να καλύπτει τα βιολογικά προϊόντα.

Ο δυναμισμός του ιδιωτικού τομέα προβλέπεται να αξιοποιηθεί μέσα στα πλαίσια του Εθνικού Ασφαλιστικού Σχεδίου Υγείας αλλά και μέσω της συστηματικής εφαρμογής των νομοθετικών ρυθμίσεων και κατευθύνσεων από το Υπουργείο Υγείας. Επίσης, επιδιώκεται η σταδιακή εναρμόνιση με τα δεδομένα της Ε.Ε. στον τομέα της υγείας.

9.3 Παιδεία

Η ανάπτυξη του τομέα της κυπριακής παιδείας συνεχίζεται τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά κάτω από την επίδραση από την μια μεριά των στοιχείων που συνθέτουν την κυπριακή πραγματικότητα και από την άλλη της διεθνώς παραδεδεγμένης αρχής ότι η εκπαίδευση δεν είναι μόνο ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα αλλά και σημαντική παραγωγική επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, η προσφορά της οποίας δεν υστερεί καθόλου από την επένδυση σε φυσικό κεφάλαιο. Είναι ενδεικτικό ότι η Ε.Ε. θεωρεί την εκπαίδευση / κατάρτιση σαν επένδυση προτεραιότητας. Οι ποσοτικοί και ποιοτικοί δείκτες της Κυπριακής Παιδείας, σύμφωνα και με την γνωμοδότηση της Επιτροπής της Ε.Ε., συγκρίνονται ευνοϊκά με αυτούς των πιο ανεπτυγμένων χωρών.

Σε ότι αφορά την ποσοτική επέκταση, σημειώνεται μεγάλη αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, ιδιαίτερα στις βαθμίδες της Μέσης Εκπαίδευσης, σαν αποτέλεσμα της αύξησης των γεννήσεων σε προηγούμενη περίοδο. Η ποσοτική επέκταση οφείλεται επίσης και στην αύξηση της ζήτησης στις βαθμίδες της Προδημοτικής και της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (περιλαμβανομένης και της ζήτησης για Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση).

Η σημαντικότερη εξέλιξη στον τομέα τα τελευταία χρόνια είναι η ίδρυση και λειτουργία από το Σεπτέμβριο του 1992 του Πανεπιστημίου Κύπρου, με την οποία ολοκληρώνεται το Κυπριακό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Άλλες σημαντικές αλλαγές που σημάδεψαν τα τελευταία χρόνια περιλαμβάνουν την κατοχύρωση δια νόμου της υποχρεωτικής εκπαίδευσης μέχρι το 15^ο έτος της ηλικίας, την καθιέρωση της εννιάχρονης βασικής εκπαίδευσης, τον εμπλουτισμό των αναλυτικών προγραμμάτων με μαθήματα τεχνολογίας και πληροφορικής, τη διεύρυνση του φάσματος των ειδικεύσεων στην Τεχνική Εκπαίδευση, την εισαγωγή του θεσμού των Ενιαίων Εξετάσεων στην τελευταία τάξη του Λυκείου και τη ψήφιση κανονισμών για την αξιολόγηση και πιστοποίηση των ιδιωτικών σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Διάφοροι εκπαιδευτικοί δείκτες αποτελούν δείγμα της προόδου όπως το γεγονός ότι το 1997 τα νηπιαγωγεία (Δημόσια και Ιδιωτικά) κάλυψαν σχεδόν το 62,5% του συνόλου των παιδιών μεταξύ των ηλικιών 2 και 5 χρόνων. Το ποσοστό εγγραφής των αποφοίτων της Δημοτικής Εκπαίδευσης του 1997 - 1998 στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης (Δημόσιας και Ιδιωτικής) ήταν 96%. Από αυτούς 91% αποφοίτησαν από τον Γυμνασιακό και 82,2% από το Λυκειακό Κύκλο. Κατά την ίδια σχολική χρονιά το ποσοστό εγγραφής των αποφοίτων Μέσης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση του Εσωτερικού και Εξωτερικού ήταν 61,4%.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα το εκπαιδευτικό μας σύστημα, είναι τα ακόλουθα:

- Ø Η αδυναμία της παρεχόμενης εκπαίδευσης στο να είναι ένα σύστημα εκπαιδευτικά και οικονομικά αποτελεσματικό ενταγμένο στα πλαίσια των σημερινών και μελλοντικών αναγκών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Οι ανισοσκελίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης αποφοίτων των διαφόρων επιπέδων εκπαίδευσης, ο λειτουργικός αναλφαβητισμός, η παραπαιδεία και η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι νέοι στην ομαλή μετάβαση τους από το χώρο του σχολείου στο χώρο της εργασίας, αποτελούν την άμεση εκδήλωση της πιο πάνω αδυναμίας.

- Ø Οι στεγαστικές ελλείψεις σε ορισμένες βαθμίδες, που έχουν προκύψει από την αύξηση του μαθητικού πληθυσμού και τη λειτουργία του Πανεπιστημίου, η έλλιπής συντήρηση των υφιστάμενων σχολικών μονάδων όπως και οι ελλείψεις σε εκπαιδευτικό εξοπλισμό.
- Ø Προβλήματα που υπάρχουν στις διαρθρωτικές δομές εκπαίδευσης όπως στο σύστημα Λυκείων Επιλογής Μαθημάτων, η έλλειψη ενότητας και συνοχής μεταξύ της Δημοτικής Εκπαίδευσης και του Γυμνασιακού Κύκλου, της Μέσης Γενικής και της Τεχνικής Εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με την ανάγκη για την εκ βάθρων αναδόμηση της Τεχνικής / Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, σύμφωνα και με τα κοινοτικά πρότυπα.
- Ø Οι αδυναμίες των μηχανισμών διοίκησης και συντονισμού των δραστηριοτήτων του τομέα, σε σχέση με το θεσμό των σχολικών εφορειών, την προσφορά υπηρεσιών στην Προδημοτική Εκπαίδευση.
- Ø Αδυναμίες του τομέα της ιδιωτικής εκπαίδευσης αναφορικά με το επίπεδο και τις συνθήκες εκπαίδευσης. Συναφές είναι και το πρόβλημα της έλλειψης μηχανισμού / οργάνου αναγνώρισης τίτλων σπουδών που αποκτούνται σε διάφορες χώρες.
- Ø Αδυναμίες που παρουσιάζονται στην εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές ανάγκες όπως και στην «άτυπη» ή / και «δια βίου» εκπαίδευση που πρέπει να αποτελούν έκφραση της αρχής για παροχή ίσων ευκαιριών εκπαίδευσης προς όλους τους πολίτες και μέτρο αναπροσαρμογής του ανθρώπινου δυναμικού προς τις μεταβαλλόμενες ανάγκες της οικονομίας μας με προεξέχουσα την ανάγκη για εναρμόνιση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα.

Έλλιπής εναρμόνιση προς τα πρότυπα που έχει υιοθετήσει η Ε.Ε. περιλαμβανομένης και της συστηματικής προώθησης της ερευνητικής δραστηριότητας.

Σκοποί και Στόχοι

Η παροχή ίσων ευκαιριών μόρφωσης υψηλής ποιοτικής στάθμης με σκοπό την ανάπτυξη των ικανοτήτων του ατόμου και την προετοιμασία του για ομαλή ένταξη στο κοινωνικό σύνολο και η διατήρηση της Ελληνικότητας της παιδείας ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη διασφάλιση της εθνικής μας ταυτότητας αποτελούν τις πάγιες αρχές που διέπουν το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Επιπρόσθετα, ο στόχος για ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. και η γενική στρατηγική για εναρμόνιση με την Ένωση έχουν δημιουργήσει την ανάγκη για προώθηση του ευρωπαϊκού προσανατολισμού και στον τομέα της παιδείας, ώστε το εκπαιδευτικό σύστημα να προσφέρει αφενός τη δυνατότητα πρόσβασης στην ευρωπαϊκή εκπαιδευτική, πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία, διατηρώντας ταυτόχρονα τις κοινές ευρωπαϊκές αξίες και να ανταποκρίνεται αφετέρου στις ταχέως μεταβαλλόμενες οικονομικές και επαγγελματικές ανάγκες στα πλαίσια της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς.

Μέσα στα πιο πάνω πλαίσια και έχοντας υπόψη τη σημερινή κατάσταση και τα προβλήματα στον τομέα της παιδείας, οι στόχοι του Σχεδίου είναι:

- Ø Η ποιοτική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος έτσι ώστε να γίνει ένα σύστημα ευέλικτο και προσαρμοστικό, το οποίο θα μπορεί να συμπορεύεται με την κοινωνική, επιστημονική, πολιτιστική και τεχνολογική εξέλιξη και θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της οικονομίας σε εργατικό δυναμικό και γενικά στις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες της χώρας.
- Ø Η ποσοτική επέκταση της παιδείας στις βαθμίδες / τομείς όπου υπάρχουν περιθώρια, ιδιαίτερα στην προδημοτική, την Πανεπιστημιακή και τη δια βίου εκπαίδευση.
- Ø Η ενιαιοποίηση του όλου εκπαιδευτικού μας συστήματος με την εξασφάλιση ενότητας, συνέχειας και συνέπειας μεταξύ όλων των βαθμίδων.
- Ø Η συνεχής προσαρμογή του κτιριακού προγράμματος στις αλλαγές των δημογραφικών δεδομένων όπως και γενικά των εκπαιδευτικών αναγκών και η συνεχής συντήρηση και βελτίωση του επιπέδου υλικοτεχνικής υποδομής.
- Ø Η αποτελεσματική διοικητική οργάνωση και ο συντονισμός, πάνω σε ενιαία βάση, των φορέων που επιλαμβάνονται των θεμάτων εκπαίδευσης.
- Ø Η έμφαση στα αναλυτικά προγράμματα σε θέματα που προωθούν την τεχνολογία και τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό.

10. Πολιτιστικός Τομέας

10.1 Πολιτιστική Δραστηριότητα / Ανάπτυξη

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τομέα στη χώρα μας έχει υστερήσει έναντι της οικονομικής ανάπτυξης και χρειάζεται σημαντική βελτίωση για την προώθηση της ποιοτικής αναβάθμισης της ζωής. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο τομέας περιστρέφονται γύρω από τους ακόλουθους άξονες:

- (1) Αδυναμία των υφιστάμενων μηχανισμών και των εμπλεκόμενων φορέων να προωθήσουν τις πολιτιστικές δραστηριότητες.
- (2) Ελλιπής πολιτιστική υποδομή.
- (3) Ανεπάρκεια των πόρων που διατίθενται για την πολιτιστική ανάπτυξη.
- (4) Μη ικανοποιητική συμμετοχή του κοινού στην πολιτιστική διεργασία.
- (5) Ελλιπής πολιτιστική επικοινωνία και περιορισμένες ανταλλαγές με τις χώρες του εξωτερικού.

Σκοποί και Στόχοι

Κατευθυντήρια γραμμή του Σχεδίου αναφορικά με την πολιτική για πολιτιστική ανάπτυξη είναι η διασφάλιση της εφαρμογής των αρχών που διέπουν την πολιτιστική ανάπτυξη δηλαδή:

Ο σεβασμός και η ενίσχυση της δυνατότητας κάθε λαού να χαράσσει το δικό του δρόμο πολιτισμού διατηρώντας τα στοιχεία της πολιτιστικής του ταυτότητας και κληρονομιάς και να προσφέρει στη παγκόσμια πολιτιστική δημιουργία, αρχή που αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην Κύπρο λόγω της συνεχούς επιβουλής και κατοχής από ξένους κατακτητές.

Ο εκδημοκρατισμός της πολιτιστικής ανάπτυξης ώστε να μπορεί κάθε πολίτης να γίνει καταναλωτής / δέκτης αλλά και φορέας της πολιτιστικής δημιουργίας.

Ο σεβασμός προς τις πανανθρώπινες αξίες.

Επιπρόσθετα, δεδομένης της σταθερής πορείας της Κύπρου για ένταξη στην Ε.Ε., αποκτά ιδιαίτερη σημασία, ως κατευθυντήρια γραμμή, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός ο οποίος επιβάλλει την παροχή στους πολίτες της Κύπρου της δυνατότητας πρόσβασης στην ευρωπαϊκή πολιτιστική πολυμορφία.

Μέσα στα πιο πάνω πλαίσια θα επιδιωχθούν οι ακόλουθοι σκοποί και στόχοι:

- Ø Ενίσχυση των φορέων κρατικών και μη, που έχουν την ευθύνη της πολιτιστικής ανάπτυξης με παράλληλη ενθάρρυνση της ατομικής πρωτοβουλίας και λαϊκής συμμετοχής στις πολιτιστικές δραστηριότητες.
- Ø Ενίσχυση της πολιτιστικής υποδομής για στήριξη και προβολή του πολιτιστικού προϊόντος και αύξηση των πόρων που διατίθενται για πολιτιστικές δραστηριότητες.
- Ø Ενίσχυση της πολιτιστικής παιδείας στα σχολεία και της λαϊκής επιμόρφωσης πάνω σε πολιτιστικά θέματα.
- Ø Ενδυνάμωση του συστήματος πληροφόρησης για τα πολιτιστικά γεγονότα.
- Ø Ενθάρρυνση των πολιτιστικών ανταλλαγών με την Ελλάδα, την Ευρώπη και τον ευρύτερο διεθνή χώρο.

10.2 Αρχαιότητες

Το ενδιαφέρον τόσο του κοινού όσο και των επιστημόνων παρουσιάζεται αναβαθμισμένο κατά τα τελευταία χρόνια και οι αρχαιολογικοί χώροι, σε συνεχώς αυξανόμενο βαθμό, μετατρέπονται σε χώρους επίσκεψης και μελέτης. Αυτό οφείλεται στη γενίκευση του ενδιαφέροντος για αρχαιολογικά θέματα, στην προβολή που γίνεται των ευρημάτων και των αρχαιολογικών χώρων και στο γεγονός ότι μεγάλο μέρος των τουριστών

που επισκέπτονται την Κύπρο συμπεριλαμβάνουν στις περιηγήσεις τους επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους.

Διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Τμήμα Αρχαιοτήτων προέρχονται από την γρήγορη οικιστική ανάπτυξη και τις επεμβάσεις σε αρχαιολογικούς χώρους. Η πρόληψη τέτοιων επεμβάσεων προϋποθέτει μεγάλες δαπάνες για απαλλοτριώσεις χώρων. Επίσης μεγάλα ποσά χρειάζονται για την ανάπτυξη και την ανάλογη διαμόρφωση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων. Σοβαρό πρόβλημα στενότητας χώρου παρουσιάζεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λευκωσίας και στα επαρχιακά μουσεία.

Σκοποί και Στόχοι

Οι αρχαιότητες αποτελούν ένα σημαντικό πολιτιστικό και τουριστικό κεφάλαιο για την Κύπρο γι' αυτό και οι στόχοι του Σχεδίου αποβλέπουν στη συνέχιση της επιστημονικής έρευνας πάνω στις κυπριακές αρχαιότητες τόσο από το ίδιο το Τμήμα όσο και από ξένες αποστολές. Ταυτόχρονα, θα δοθεί έμφαση στη συντήρηση και προβολή των υφισταμένων χώρων σαν θέμα προτεραιότητας.

Τα έργα που προγραμματίζονται για τον τομέα στοχεύουν στην αναστήλωση και συντήρηση αρχαίων μνημείων και χώρων και την σωστή διαμόρφωση τους, έτσι ώστε να προσφέρονται για επίσκεψη και μελέτη στο ευρύ κοινό. Σημαντικός στόχος είναι η προώθηση της ανέγερσης νέου μουσείου στην Λευκωσία και η αναβάθμιση, εμπλουτισμός και συντήρηση των άλλων αρχαιολογικών μουσείων της Κύπρου.

Σημαντική στον τομέα αυτό ήταν η δημιουργία της Αρχαιολογικής Μονάδας του Πανεπιστημίου της Κύπρου, η οποία, συμπληρωματικά και ενισχυτικά με το Τμήμα Αρχαιοτήτων, θα προωθήσει τη μελέτη και προβολή των κυπριακών αρχαιοτήτων.

10.3 Αρχιτεκτονική Κληρονομιά

Τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος σε ότι αφορά τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με ολοκλήρωση του σχεδίου κινήτρων σε ιδιοκτήτες για επιδιόρθωση διατηρητέων οικοδομών και την εφαρμογή σχετικής νομοθεσίας που στοχεύει όχι μόνο στη διατήρηση οικοδομών παραδοσιακού χαρακτήρα αλλά και την αναβίωση ιστορικών, παραδοσιακών συνόλων και οικισμών. Η νομοθεσία προνοεί, μεταξύ άλλων, για τη δυνατότητα μεταφοράς συντελεστή δόμησης από διατηρητέες οικοδομές (σε αστικές περιοχές) ώστε να μη χάνονται τα αναπτυξιακά δικαιώματα των αντίστοιχων τεμαχίων, την εξαίρεση των διατηρητέων οικοδομών από πρόνοιες του Νόμου περί Ενοικιοστασίου και τη δημιουργία Ειδικού Ταμείου Διατήρησης για την παροχή επιχορηγήσεων και εντόκων δανείων για σκοπούς συντήρησης διατηρητέων οικοδομών.

Με την εφαρμογή της πιο πάνω νομοθεσίας και τη γενική αύξηση της εκτίμησης του κοινού σε θέματα που αφορούν την αρχιτεκτονική κληρονομιά παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των αιτήσεων ιδιωτών και αρχών για έκδοση διαταγμάτων διατήρησης.

Για σκοπούς επίσπευσης της έκδοσης διαταγμάτων διατήρησης αλλά και για εντόπιση των παραδοσιακών κτισμάτων εφαρμόστηκε ο θεσμός της ανάθεσης έρευνας σε ιδιώτες αρχιτέκτονες με στόχο την καταγραφή αξιόλογων παραδοσιακών οικοδομών σε χωριά.

Τα βασικότερα προβλήματα που εξακολουθούν να υπάρχουν στον τομέα είναι:

- Ø Οι αδυναμίες και ελλείψεις στους κανονισμούς για έκδοση διαταγμάτων διατήρησης.
- Ø Η απουσία ελέγχου με αποτέλεσμα να γίνονται παράνομες επεμβάσεις πάνω σε αξιόλογες οικοδομές, συμπεριλαμβανομένων και κατεδαφίσεων.
- Ø Η έλλειψη στοιχείων και μελετών αναφορικά με τα υπάρχοντα αποθέματα αξιόλογων παραδοσιακών οικοδομών, κυρίως στα χωριά.
- Ø Η ελλιπής πληροφόρηση του κοινού για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και τα προσφερόμενα κίνητρα.
- Ø Η ελλιπής εξειδίκευση αρχιτεκτόνων και τεχνιτών που απασχολούνται με παραδοσιακές κατασκευές, λόγω της ιδιαιτερότητας του θέματος.

Σκοποί και Στόχοι

Το Σχέδιο στοχεύει τόσο στην αντιμετώπιση / απάμβλυνση των πιο πάνω προβλημάτων όσο και στην ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων φορέων και του κοινού, με απώτερο σκοπό τη διάσωση της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς και τη λειτουργική ένταξη των στοιχείων της στον ευρύτερο πολεοδομικό και χωροταξικό προγραμματισμό.

11. Περιβάλλον, Χωροταξία και Αγροτική Ανάπτυξη

11.1 Διατήρηση και Βελτίωση του Περιβάλλοντος

Σε γενικές γραμμές η κατάσταση του περιβάλλοντος στην Κύπρο συνεχίζει να παραμένει σε ικανοποιητικά επίπεδα. Η υποβάθμιση εκεί που παρατηρείται είναι κατά κανόνα τοπικής έκτασης και απορρέει από τις αυξημένες πιέσεις για ανάπτυξη.

Κατά τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε σημαντική πρόοδος όσο αφορά τη δημιουργία των αναγκαίων θεσμών και μηχανισμών για την εφαρμογή μιας ορθολογικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Αναφέρονται ενδεικτικά η αναδόμηση του Συμβουλίου Προστασίας Περιβάλλοντος, η εισαγωγή ολοκληρωμένου συστήματος επιμέτρησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από αναπτυξιακά έργα, η θέσπιση νομοθεσίας για τον έλεγχο της ρύπανσης των νερών, της ατμόσφαιρας και των επικίνδυνων ουσιών και η εφαρμογή του περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας Νόμου του 1972.

Τα κυριότερα προβλήματα που παρουσιάζονται στον τομέα του περιβάλλοντος στην Κύπρο πηγάζουν βασικά από την έλλειψη χωροταξικής πειθαρχίας και επαρκούς ελέγχου της ανάπτυξης όσο αφορά τη χρήση γης για διάφορους σκοπούς καθώς και τη συγκέντρωση βιομηχανιών σε ορισμένες περιοχές.

Παράλληλα, παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί, εξακολουθούν να υπάρχουν κενά στη σχετική με το περιβάλλον νομοθεσία και προβλήματα στη σωστή λειτουργία του μηχανισμού προστασίας και διατήρησης του περιβάλλοντος λόγω αδυναμιών στο συντονισμό μεταξύ των διαφόρων Υπουργείων / Τμημάτων / Υπηρεσιών καθώς και στην έλλειψη ολοκληρωμένου και ιεραρχημένου προγράμματος διαχείρισης του περιβάλλοντος. Η έλλειψη ενός επαρκούς επιπέδου περιβαλλοντικής συνείδησης λειτουργεί ανασταλτικά στην όλη προσπάθεια για ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.

Σε σύγκριση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα η Κύπρος μπορεί από πλευράς ποιότητας περιβάλλοντος να θεωρηθεί σαν προνομιά. Οι θεσμοί, νομοθεσία και μηχανισμοί όμως που έχουν υιοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, για προστασία του περιβάλλοντος, μπορούν να αποτελέσουν βασικό βοήθημα και πρότυπα για υιοθέτηση από την κυπριακή πλευρά.

Σκοποί και Στόχοι

Βασικός σκοπός του Σχεδίου είναι η βιώσιμη ανάπτυξη, η εξασφάλιση και διατήρηση υγιεινού περιβάλλοντος στους χώρους κατοικίας, εργασίας και αναψυχής και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής. Βασική κατεύθυνση του Σχεδίου αυτού είναι η πολιτική και πρακτική της Ε.Ε..

Στα πλαίσια αυτά αποσκοπείται:

- Ø Η εναρμόνιση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και πρακτικής και η υιοθέτηση παρόμοιων μηχανισμών με τα ισχύοντα στην Ε.Ε..
- Ø Η προστασία της φύσης και η εξοικονόμηση των φυσικών παραγωγικών πόρων, ιδιαίτερα των μη ανανεώσιμων.
- Ø Η προστασία της βιολογικής ποικιλότητας και των οικοσυστημάτων.
- Ø Η αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών και η βελτίωση του περιβάλλοντος όπου αυτό έχει υποβαθμιστεί.
- Ø Η ευαισθητοποίηση και επιμόρφωση του κοινού και η ενεργός συμμετοχή του στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής πολιτικής.

Βασικές αρχές που διέπουν την περιβαλλοντική πολιτική είναι:

- Ø Ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στη διαμόρφωση πολιτικής και την εφαρμογή προγραμμάτων με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- Ø Πρόβλεψη, πρόγνωση και πρόληψη της δημιουργίας νέων προβλημάτων.
- Ø Θεραπεία των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν.
- Ø Παροχή προτεραιότητας στις περιβαλλοντικές παραμέτρους στην αξιολόγηση σχεδίων / προγραμμάτων / έργων.
- Ø Εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει».

11.2 Πολεοδομία και Χωροταξία

Με στόχο τη διασφάλιση καλύτερης ποιότητας ζωής και αναβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, εφαρμόστηκε στην Κύπρο από τον Δεκέμβριο του 1990 η νομοθεσία περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας. Η νομοθεσία αυτή προάγει τον έλεγχο και ρύθμιση της ανάπτυξης από καθορισμένες Πολεοδομικές Αρχές με βάση Τοπικά Σχέδια για τις ευρύτερες αστικές περιοχές και τη Δήλωση Πολιτικής για τις περιοχές της υπαίθρου.

Η εφαρμογή του σύγχρονου νομικού και θεσμικού πλαισίου στον τομέα της χωροταξίας και της πολεοδομίας αποτελεί ουσιαστικά την αφετηρία μιας συνεχούς και μακρόχρονης διαδικασίας επίλυσης προβλημάτων που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν. Ταυτόχρονα θα αποτελέσει και τομή στις αναπτυξιακές διαδικασίες που θα συμβάλουν σε καλύτερη μελέτη των σχεδίων και προγραμμάτων που έχουν άμεση σχέση με τη χωροταξία και το περιβάλλον. Οι βελτιώσεις αναμένεται να είναι σταδιακές και μακροπρόθεσμες.

Τα προβλήματα που αναμένεται να αντιμετωπιστούν μέσα στα πλαίσια της νομοθεσίας συναρτώνται βασικά με θέματα διαδικασίας αλλά και στρατηγικού σχεδιασμού λόγω της μη εφαρμογής του Σχεδίου για την Κύπρο της έλλειψης Τοπικών Σχεδίων ή Σχεδίων Περιοχής σε ορισμένες σημαντικές περιοχές του νησιού, της απουσίας συγκεκριμένου οικονομικού πλαισίου και πολιτικής διαχείρισης της γης (land management policy) και της μη προσαρμογής του νόμου στις ανάγκες ετοιμασίας και εφαρμογής λεπτομερέστερων Σχεδίων Ανάπτυξης. Η μη εφαρμογή της πιο πάνω νομοθεσίας για 25 χρόνια έχει δημιουργήσει διάφορα προβλήματα όπως είναι η σύγκρουση ασυμβίβαστων αστικών ή άλλων χρήσεων, ο ανταγωνισμός μεταξύ τουρισμού και γεωργικής / αγροτικής ανάπτυξης, η υπέρμετρη επέκταση των αστικών συγκροτημάτων και η αστικοποίηση παράλληλα με τη σταδιακή υποβάθμιση της υπαίθρου. Επιπτώσεις αυτών των προβλημάτων αποτελούν η ανεπαρκής υποδομή τόσο στις πόλεις όσο και στην ύπαιθρο, η παράλληλη παρουσία ανεξέλεγκτων ψηλών αστικών πυκνοτήτων και σποραδικών / ασύνδετων αναπτύξεων, η κυκλοφοριακή συμφόρηση στις πόλεις και γενικά η σπατάλη πόρων για οργάνωση της ανάπτυξης στο χώρο.

Σκοποί και Στόχοι

Οι σκοποί και στόχοι του παρόντος Σχεδίου εντάσσονται σε μια μακροχρόνια πολιτική για ισορροπημένη ανάπτυξη, προστασία του περιβάλλοντος και δημιουργία των συνθηκών εκείνων ώστε οποιαδήποτε ανθρώπινη επέμβαση σ' αυτό να προσθέτει στοιχεία που θα εξυψώνουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων τόσο περιβαλλοντικά όσο και αισθητικά και να διευκολύνουν τις ανθρώπινες δραστηριότητες χωρίς αλόγιστο οικονομικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό κόστος.

Κατά την περίοδο του Σχεδίου θα επιδιωχθεί με σταθερότητα η παγίωση της νομοθεσίας περί Πολεοδομίας και Χωροταξίας και των υφιστάμενων δομών, οργάνων και διαδικασιών, έτσι ώστε να λειτουργεί αποτελεσματικά το ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο για προαγωγή και ρύθμιση της ανάπτυξης και την προστασία του περιβάλλοντος. Κεντρικός στόχος είναι η προστασία του συνόλου του περιβάλλοντος, που αντιμετωπίζεται σαν μια ενιαία και αδιαίρετη ενότητα φυσικών ανθρωποποίητων στοιχείων και των σχέσεων μεταξύ τους, και η ουσιαστική αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, εργασίας και ψυχαγωγίας του συνόλου του πληθυσμού.

Οι επιμέρους στόχοι επικεντρώνονται στον τομέα περιφερειακού και χωροταξικού προγραμματισμού μέσω του οποίου θα επιδιωχθεί καλύτερη ισορροπία στην κατανομή του πληθυσμού, ορθολογική αξιοποίηση των αντικειμενικών δυνατοτήτων της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης κάθε περιοχής και περιορισμός της διαφοράς στο επίπεδο διαβίωσης μεταξύ περισσότερο και λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών του νησιού. Πρόσθετα, με την εφαρμογή των προνοιών των Σχεδίων Ανάπτυξης επιδιώκεται η σταδιακή απάμβλυνση του συνόλου των προβλημάτων που αντιμετωπίζονται σε αστικές και αγροτικές περιοχές με έντονες πιέσεις για ανάπτυξη.

11.3 Αγροτική Ανάπτυξη

Οι αγροτικές περιοχές, με εξαίρεση αριθμό χωριών που είτε γειτνιάζουν με τα αστικά κέντρα, είτε παρουσιάζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα ανάπτυξης, παρουσιάζουν τάσεις αστυφιλίας και γήρανσης του πληθυσμού. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1998 ποσοστό μόνο 31,1% του πληθυσμού κατοικούσε σε αγροτικές περιοχές, σε σύγκριση με ποσοστό 35,4% το 1988 και ποσοστό 57,8% πριν από την Τουρκική Εισβολή (1973). Πιο συγκεκριμένα τα κυριότερα προβλήματα στον τομέα μπορούν να συνοψιστούν στα πιο κάτω:

- Ø Η έλλειψη ικανοποιητικών ευκαιριών απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές, το χαμηλό επίπεδο των αγροτικών εισοδημάτων και η διάσταση στο επίπεδο εισοδημάτων μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών.

- Ø Η ανεπάρκεια κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών δημόσιας ωφελείας και η ανάγκη βελτίωσης της κοινωνικής ζωής στις αγροτικές περιοχές.
- Ø Οι ελλείψεις στις στεγαστικές συνθήκες των αγροτικών περιοχών.
- Ø Οι αδυναμίες στο αγροτικό συγκοινωνιακό δίκτυο και στις αγροτικές υπηρεσίες μεταφορών.
- Ø Οι αδυναμίες της τοπικής διοίκησης, ο συγκεντρωτισμός και η ανεπάρκεια των οικονομικών πόρων.
- Ø Οι αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τις πιέσεις της σύγχρονης ανάπτυξης.
- Ø Ελλείψεις στον τομέα σε σχέση με τις πρόνοιες για το θέμα της Ε.Ε..

Σκοποί και Στόχοι

Στη διάρκεια του Σχεδίου Ανάπτυξης, κύρια επιδίωξη της στρατηγικής της Κυβέρνησης αναφορικά με τις αγροτικές περιοχές, θα είναι η αναζωογόνηση και η πλήρης αξιοποίηση των περιφερειακών οικονομικών πόρων, έτσι ώστε να θέσουν σε κίνηση μια αυτοδύναμη ανάπτυξη, που θα διανοίξει νέες προοπτικές στις αγροτικές περιοχές και θα δημιουργήσει τις αναγκαίες προϋποθέσεις για παραμονή του πληθυσμού στα χωριά καθώς και για ισοζυγισμένη και αποτελεσματική ανάπτυξη της κυπριακής υπαίθρου. Η ανάπτυξη αυτή θα είναι εναρμονισμένη με τη διατήρηση του περιβάλλοντος και θα στοχεύει στη δικαιότερη κατανομή των καρπών της αναπτυξιακής προσπάθειας μεταξύ των αστικών και των αγροτικών περιοχών.

Ειδικότερα, οι σκοποί του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι:

- Ø Η ισοζυγισμένη ανάπτυξη και η πιο ισόρροπη κατανομή του πληθυσμού μεταξύ των αστικών και των αγροτικών περιοχών.
- Ø Η ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των αγροτικών περιοχών σε σχέση με τις αστικές περιοχές και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο.
- Ø Η ενδυνάμωση και εκδημοκρατικοποίηση του θεσμού της τοπικής διοίκησης.
- Ø Η άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου για την προστασία του περιβάλλοντος, λόγω κυρίως της υποβάθμισης της υπαίθρου και της αυξανόμενης ρύπανσης.
- Ø Η διαφύλαξη στοιχείων του παραδοσιακού τρόπου ζωής και αξιών και της λαϊκής παράδοσης, έτσι ώστε να συμβάλει στην περιφερειακή και πολιτιστική ποικιλία της Ευρώπης.
- Ø Η εναρμόνιση με το κεκτημένο της Ε.Ε. καθώς και με τους σκοπούς και στόχους της αγροτικής και περιφερειακής της πολιτικής.

Σε σχέση με την εναρμόνιση με το κεκτημένο της Ε.Ε., αναφέρεται ότι η αγροτική ανάπτυξη αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της περιφερειακής πολιτικής και των διαρθρωτικών ταμείων της Ένωσης. Οι βασικοί στόχοι στον τομέα αυτό περιλαμβάνουν την προώθηση των καθυστερημένων περιφερειών, την οικονομική αναδιάρθρωση των περιφερειών που πλήττονται από την καθυστέρηση της βιομηχανικής ανάπτυξης, την καταπολέμηση της ανεργίας μεγάλης διάρκειας, την ένταξη των νέων στην επαγγελματική ζωή, την επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων και την προώθηση της ανάπτυξης του αγροτικού χώρου.

Έμφαση θα δοθεί στην προώθηση της αποκέντρωσης του τουριστικού ρεύματος και την ανάπτυξη του Αγροτουρισμού με σκοπό τη βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος. Μέσα στα πλαίσια αυτά, αναμένεται όπως στη διάρκεια του Σχεδίου Ανάπτυξης:

- Ø προωθηθούν οι τουριστικές και βιοτεχνικές επενδύσεις, οι υποδομές στήριξης και οι δραστηριότητες βιοτεχνικού και τουριστικού χαρακτήρα στην ύπαιθρο,
- Ø συνεχιστεί το Σχέδιο προώθησης του Αγροτουρισμού (που προνοεί, μεταξύ άλλων, τη δανειοδότηση παραδοσιακών καταλυμάτων, μικρών ξενοδοχειακών μονάδων κλπ),
- Ø δημιουργηθεί Κεντρικό Σύστημα Κρατήσεων διαμερισμάτων ή σπιτιών στην ύπαιθρο, (το οποίο θα πάρει νομική υπόσταση με την εγγραφή του σαν εταιρεία στην οποία μέλη / μέτοχοι θα είναι οι ιδιοκτήτες / διαχειριστές των καταλυμάτων),
- Ø συνεχιστεί / ενδυναμωθεί το Σχέδιο Χρηματοδότησης οικοδομών παραδοσιακής αρχιτεκτονικής με ιδιαίτερη έμφαση στα χωριά,
- Ø προωθηθούν μέτρα για ενίσχυση της προσπάθειας για ανάπτυξη των ορεινών θέρετρων,
- Ø σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα προγραμματιστούν νέα δρομολόγια στην ύπαιθρο με σκοπό την περαιτέρω εξάπλωση της τουριστικής κίνησης προς την ύπαιθρο,
- Ø οργανωθούν ειδικά προγράμματα προβολής της κυπριακής υπαίθρου και ενθαρρυνθεί η περαιτέρω έκδοση ειδικών τουριστικών οδηγιών για τις αγροτικές περιοχές,
- Ø ενθαρρυνθούν οι αγροτικές Κοινότητες για δημιουργία / αναζωογόνηση παραδοσιακών γειτονιών, μουσείων λαϊκής τέχνης κλπ.. Και γενικά για την προώθηση εξωραϊστικών σχεδίων και δημόσιων κτιρίων. Να εξεταστεί η δυνατότητα χρηματοδότησης από οργανωμένα σύνολα (π.χ. Σύνδεσμοι Αποδήμων) τέτοιων έργων με υιοθέτηση κατάλληλων κινήτρων.

Δ. Συμπεράσματα

Από τα πιο πάνω αναφερόμενα, προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι προοπτικές ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις τάσεις και εξελίξεις διεθνώς. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του διεθνούς περιβάλλοντος σήμερα είναι η ενισχυμένη τάση για ριζικές φιλελευθεροποιήσεις, τόσο στο διεθνές εμπόριο με την επιτυχή ολοκλήρωση της πολυετούς προσπάθειας στα πλαίσια του Γύρου της Ουρουγουάης, όσο και σε πλείστα άλλα πεδία οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και η τάση για ομαδοποίηση των οικονομιών διαφόρων χωρών με τη δημιουργία εμπορικών συμπλεγμάτων σε όλες σχεδόν τις ηπείρους.

Η κυπριακή οικονομία λόγω του μικρού μεγέθους και του ανοικτού χαρακτήρα της, θα λειτουργεί μελλοντικά κάτω από οξύτερες ανταγωνιστικές συνθήκες τόσο στις διεθνείς αγορές όσο και στην εγχώρια αγορά, καθώς οι προστατευτικοί δασμοί έχουν καταργηθεί σε μια περίοδο που η δική της ανταγωνιστικότητα διαβρώνεται σταδιακά. Με τα δεδομένα αυτά η Κύπρος δεν έχει άλλη επιλογή παρά να επιδιώξει ενεργά την εναρμόνιση και σύγκλιση της με την Ε.Ε. με απώτερο στόχο τον εκσυγχρονισμό της και τη βελτίωση της ανταγωνιστικής της θέσης, για να μπορέσει να συνεχίσει την αναπτυξιακή της πορεία μακροπρόθεσμα.

Οι βασικές επιδιώξεις του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι η τεχνολογική αναβάθμιση, η αναδιάρθρωση και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της κυπριακής οικονομίας και παράλληλα η εναρμόνιση με τα δεδομένα της Ε.Ε.. Μια άλλη πρωταρχική επιδίωξη του Σχεδίου είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής στην Κύπρο, με έμφαση στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος και στην πολιτιστική ανάπτυξη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 6

Οικονομική και Κοινωνική Πολιτική

Η υλοποίηση των στρατηγικών επιδιώξεων των αντικειμενικών σκοπών και στόχων του Σχεδίου προϋποθέτει τη στενή συνεργασία Κυβέρνησης και παραγωγικών τάξεων και παράλληλα την επεξεργασία συγκεκριμένων μέτρων και προγραμμάτων. Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται η σημερινή κατάσταση και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κάθε τομέας ξεχωριστά.

1. Δημοσιονομική Πολιτική

Το δημοσιονομικό έλλειμμα ανήλθε στα ΛΚ257,6 εκ. το 1998 από ΛΚ231,2 εκ. το 1997 και αντιστοιχούσε σε 5,5% του ΑΕΠ έναντι 5,3% το 1997, επίπεδο που υπερβαίνει το σχετικό κριτήριο του Μάαστριχτ. Ο ικανοποιητικός ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας, 5% το 1998, επέδρασε θετικά στα δημόσια έσοδα με το ποσοστό τους στο ΑΕΠ να αυξάνεται οριακά από 31,6% το 1997 σε 31,7% το 1998. Όμως το ποσοστό των δημόσιων δαπανών στο ΑΕΠ αυξήθηκε περισσότερο από 36,9% σε 37,2% το 1998. Παράλληλα, οι αρνητικές δημόσιες αποταμιεύσεις διευρύνθηκαν περαιτέρω στα -ΛΚ76,9 εκ. το 1998 σε σύγκριση με -ΛΚ68,2 εκ. το 1997.

Ο ρυθμός αύξησης των δημοσίων εσόδων αυξήθηκε από 3,9% το 1997 σε 7,3% το 1998. Συγκεκριμένα, τα φορολογικά έσοδα σημείωσαν σημαντική αύξηση 9,6% το 1998 σε σύγκριση με 1,3% το 1997 αντικατοπτρίζοντας τον ψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας το 1998 σε σχέση με το 1997 και τη βελτίωση της φοροεισπρακτικής ικανότητας των αρμόδιων αρχών. Επιπλέον, η αύξηση του φόρου για την άμυνα κατά μια ποσοστιαία μονάδα από την 1.8.1998 συνέβαλε στην αύξηση των φορολογικών εσόδων. Αντίθετα, τα μη φορολογικά έσοδα επανήλθαν στα φυσιολογικά τους επίπεδα μετά την ψηλή αύξηση 14,6% του προηγούμενου χρόνου, ως αποτέλεσμα της επανκτίμησης των αποθεμάτων χρυσού της Κεντρικής Τράπεζας σε τρέχουσες τιμές αγοράς του 1997.

Οι δημόσιες δαπάνες σημείωσαν αύξηση της τάξης του 8% σε σύγκριση με 9,6% το 1997 και έφτασαν τα ΛΚ1.731,5 εκ. το 1998 από ΛΚ1.606,2 εκ. το 1997. Η διεύρυνση αυτή των δημοσίων δαπανών αποδίδεται κυρίως στις αυξημένες δαπάνες τόκων οι οποίες δεν μπορούν να περιοριστούν εάν δεν υπάρξει περιορισμός του δημοσιονομικού ελλείμματος στις αυξημένες επενδυτικές δαπάνες για στήριξη των παραγωγικών τομέων της οικονομίας καθώς και στις αυξημένες δαπάνες για μισθούς και ημερομίσθια οι οποίες σημείωσαν αύξηση της τάξης του 6,2%, αντικατοπτρίζοντας κυρίως την αύξηση της Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής (ΑΤΑ).

Η κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών της Κυβέρνησης η οποία ανήλθε κατά το 1998 σε ΛΚ257,6 εκ. βασίστηκε σε μεγαλύτερο βαθμό σε εξωτερικό δανεισμό παρά σε

εσωτερικό. Συγκεκριμένα, ο καθαρός εξωτερικός δανεισμός ανήλθε στα ΛΚ148,3 εκ. το 1998 σε σχέση με ΛΚ88 εκ. το 1997, ενώ ο καθαρός εσωτερικός δανεισμός μειώθηκε στα ΛΚ109,3 εκ. σε σύγκριση με ΛΚ143 εκ. το 1997.

Το δημόσιο χρέος, περιλαμβανομένου και του ενδοκυβερνητικού, το 1998 ανήλθε στα ΛΚ4.428,4 εκ. από ΛΚ3.982,1 εκ. το 1997. Τόσο το δημόσιο εξωτερικό όσο και το δημόσιο εσωτερικό χρέος σημείωσαν αύξηση σε σύγκριση με το 1997 και ανήλθαν σε ΛΚ669,5 εκ. και ΛΚ3.760,2 εκ. αντίστοιχα, σε σύγκριση με ΛΚ520,1 εκ. και ΛΚ3.462 εκ. το 1997. Το δημόσιο χρέος, εξαιρουμένου του ενδοκυβερνητικού, ανήλθε στα ΛΚ2.796 εκ. το 1998 από ΛΚ2.502,4 εκ. το 1997. Ως ποσοστό του ΑΕΠ το δημόσιο χρέος εξαιρουμένου του ενδοκυβερνητικού, ανήλθε στο 60% του ΑΕΠ από 57,5% το 1997, επίπεδο το οποίο ικανοποιεί το σχετικό κριτήριο του Μάαστριχτ.

Παράλληλα, το φορολογικό σύστημα που ισχύει σήμερα, λόγω της πολυπλοκότητας του, συνεχίζει να παρουσιάζει κάποιες αδυναμίες που εντείνουν το πρόβλημα της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Οι φορολογικοί συντελεστές του Φ.Π.Α. απέχουν κατά πολύ των επιπέδων που ισχύουν στην Ε.Ε. (8% σε σχέση με 15%).

Από την άλλη, το μεγαλύτερο μέρος των κρατικών δαπανών αποτελείται από τους μισθούς και ημερομίσθια, τους τόκους και τις συνεισφορές στα Ταμεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Τ.Κ.Α.), μεγέθη που χαρακτηρίζονται ως ανελαστικά προς τα κάτω.

Η λήψη διορθωτικών μέτρων είναι αναγκαία γιατί το δημοσιονομικό έλλειμμα αναμένεται να συνεχίσει την αυξητική του πορεία, με επιπτώσεις τόσο πάνω στη σταθερότητα της οικονομίας όσο και πάνω στην ανάπτυξη, ενώ απαιτείται και από την ανάγκη εναρμόνισης της οικονομίας με την Ε.Ε., ενόψει της αίτησης της Κύπρου για πλήρη ένταξη.

Σκοποί και Στόχοι

Οι κυριότερες επιδιώξεις στον δημοσιονομικό τομέα αφορούν τον περιορισμό του ελλείμματος (δηλαδή συγκράτηση των δαπανών και αύξηση των εσόδων) και των χρηματοδοτικών αναγκών του δημόσιου τομέα και παράλληλα την προετοιμασία γενικότερα της κυπριακής οικονομίας για ένταξη στην Ε.Ε. ως πλήρες μέλος.

Ειδικότερα το Σχέδιο αποβλέπει στην:

- Ø Σταδιακή μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και συγκράτηση του δημόσιου χρέους κάτω από το 3% και το 60% του ΑΕΠ αντίστοιχα, ποσοστά που ικανοποιούν τα βασικά κριτήρια του Μάαστριχτ.

- Ø Απλοποίηση και αναδιαμόρφωση του φορολογικού συστήματος για να βελτιωθεί η αποδοτικότητα του, να μειωθεί το διοικητικό κόστος και να καταπολεμηθεί η φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή.
- Ø Προσαρμογή του φορολογικού συστήματος (Φ.Π.Α. και καταναλωτικών φόρων) προς τα δεδομένα της Ε.Ε..
- Ø Χρηματοδότηση του δημοσιονομικού ελλείμματος από τον ιδιωτικό τομέα στην περίπτωση του εσωτερικού δανεισμού παρά μέσω των περιθωρίων δανεισμού από την Κεντρική Τράπεζα, που συνάδει με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Παράλληλα, η σύναψη εξωτερικού δανεισμού θα πρέπει να γίνεται μόνο κάτω από οικονομικά συμφέρουσες συνθήκες (π.χ. εξασφάλιση χαμηλότερου επιτοκίου κλπ.). Επιπρόσθετα στα πλαίσια της όσο το δυνατό καλύτερης διαχείρισης του δημόσιου χρέους θα γίνει προσπάθεια ανεύρεσης ευκαιριών που υπάρχουν για αναχρηματοδότηση παλαιότερων δανείων με νέα όπου οι όροι είναι ευνοϊκότεροι.

2. Νομισματική - Πιστωτική Πολιτική

Το 1998 συνεχίστηκε η πολιτική σταδιακού εκσυγχρονισμού του νομισματοπιστωτικού συστήματος και η εναρμόνιση του με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Στα πλαίσια αυτά λειτούργησαν με επιτυχία για τρίτη συνεχή χρονιά, οι μεταρρυθμίσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα που εισήγαγε η Κεντρική Τράπεζα το 1996.

Η συνολική προσφορά χρήματος κατά το 1998 σημείωσε αύξηση της τάξης του 8,3% σε σύγκριση με 11% το 1997. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε ο ελαφρώς ψηλότερος από το 1997 ρυθμός αύξησης των τραπεζικών πιστώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα. Αντισταθμιστικό ρόλο διαδραμάτισε η απορρόφηση ρευστότητας από τις εξωτερικές συναλλαγές της οικονομίας και κυρίως ο συγκρατημένος ρυθμός αύξησης των τραπεζικών πιστώσεων προς το δημόσιο τομέα.

Ο ρυθμός αύξησης των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα έφτασε το 13% και ήταν ελαφρά ψηλότερος από τον αντίστοιχο του 1997, 12,2%, αντικατοπτρίζοντας την πορεία ανάκαμψης της οικονομίας. Σημειώνεται ότι ο στόχος της πιστωτικής επέκτασης που τέθηκε από τις Νομισματικές Αρχές για το 1998 ήταν 10%.

Οι χρηματοδοτικές ανάγκες του δημόσιου τομέα αυξήθηκαν με ρυθμό χαμηλότερο από αυτό του 1997, 5,5% το 1998 σε σχέση με 11% το 1997. Η χρηματοδότηση των ταμειακών ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα προήλθε κυρίως από εξωτερικό δανεισμό. Οι εξωτερικές συναλλαγές για δεύτερη συνεχή χρονιά, είχαν αρνητική επίδραση στη δημιουργία πρόσθετης

ρευστότητας απορροφώντας ποσό ύψους ΛΚ90 εκ. όπως και το 1997, αντικατοπτρίζοντας τη συνεχιζόμενη επιδείνωση στο Ισοζύγιο Πληρωμών.

Οι πιστώσεις από τα Συνεργατικά Πιστωτικά Ιδρύματα (Σ.Π.Ι.) αυξήθηκαν με ρυθμό γύρω στο 8%, ελαφρά χαμηλότερο από τον αντίστοιχο που σημειώθηκε το 1997 (8,2%). Το μερίδιο των Σ.Π.Ι. στο σύνολο των δανείων του τραπεζικού συστήματος μειώθηκε στο 31% το 1998 από 32% το 1997. Οι καταθέσεις στα Σ.Π.Ι. αυξήθηκαν με ρυθμό γύρω στο 10,5% το 1998 που είναι ελαφρά χαμηλότερος από τον αντίστοιχο του 1997 (10,9%), ενώ το μερίδιο των Σ.Π.Ι. στο σύνολο των καταθέσεων του τραπεζικού συστήματος αυξήθηκε οριακά, 32,2% το 1998 από 32,1% το 1997.

Η κατανομή των νέων καθαρών τραπεζικών πιστώσεων εξακολούθησε και κατά το 1998 να απορροφάται κυρίως από τον τομέα των προσωπικών δανείων. Επισημαίνεται ότι το 1998 το μερίδιο του τομέα ως ποσοστό του συνόλου των δανείων μειώθηκε σημαντικά. Συγκεκριμένα, η συμμετοχή του τομέα των προσωπικών δανείων το 1998 μειώθηκε στο 40,3% από 52,8% το 1997, ενώ σε απόλυτα μεγέθη το ύψος των νέων προσωπικών δανείων παρέμεινε στα ίδια επίπεδα. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σε απόλυτα μεγέθη οι νέες καθαρές τραπεζικές πιστώσεις στο σύνολο τους ανήλθαν το 1998 σε ΛΚ638,8 εκ. από τα οποία τα ΛΚ257,6 εκ. αφορούσαν προσωπικά δάνεια. Μείωση παρατηρήθηκε επίσης στο μερίδιο του τομέα των κατασκευών από 11,1% το 1997 σε 10,2% το 1998 λόγω της συνέχισης της συγκρατημένης οικονομικής δραστηριότητας που χαρακτηρίζει τον τομέα. Αύξηση της συμμετοχής τους σημείωσαν τα δάνεια προς τον τουριστικό τομέα, απορροφώντας το 12,8% του συνόλου των δανείων σε σύγκριση με 6,9% το 1997, προς τον τομέα του εξωτερικού και εσωτερικού εμπορίου, από 16,4% το 1997 σε 22% το 1998 και τον τομέα της μεταποίησης, από 2,9% το 1997 σε 7,1% το 1998, αντικατοπτρίζοντας την ανάκαμψη που παρατηρήθηκε στην κυπριακή οικονομία.

Σκοποί και Στόχοι

Κατά τη διάρκεια του Σχεδίου θα εντατικοποιηθεί η προσπάθεια για φιλελευθεροποίηση του νομισματοπιστωτικού τομέα, η επίσπευση της οποίας επιβάλλεται και για σκοπούς εναρμόνισης με το καθεστώς που ισχύει στην Ε.Ε. ενόψει της αίτησης της Κύπρου για ένταξη. Η φιλελευθεροποίηση θα δημιουργήσει συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων οικονομικών δραστηριοτήτων για τους χρηματοδοτικούς πόρους της οικονομίας, ενώ παράλληλα θα βελτιώσει τη δυνατότητα άσκησης νομισματικής πολιτικής με τρόπο ευέλικτο και πιο αποτελεσματικό. Συναφή επιδίωξη αποτελεί και η νομισματική εποπτεία των τραπεζικών δραστηριοτήτων των Σ.Π.Ι.

αφού αυτά ελέγχουν πέραν του ενός τρίτου, των καταθέσεων και των δανείων του ιδιωτικού τομέα.

Η νομισματική - πιστωτική πολιτική θα έχει ρυθμιστικό, αλλά και υποστηρικτικό ρόλο στην ανάπτυξη. Ειδικότερα, η νομισματική - πιστωτική πολιτική θα στοχεύει στην επέκταση τόσο της συνολικής ρευστότητας όσο και των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα, στο επίπεδο της ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές. Οι στόχοι αυτοί θα συμβάλουν στη συγκράτηση του ρυθμού αύξησης των τιμών στα επίπεδα του αναπόφευκτου πληθωρισμού και θα διασφαλίσουν σταθερότητα στο Ισοζύγιο Πληρωμών.

Για την επίτευξη των στόχων, βασικός παράγοντας θα είναι η επιτυχία στον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων σε χαμηλότερα επίπεδα ώστε να μην προκληθεί απορρόφηση σημαντικού μέρους των χρηματοδοτικών πόρων της οικονομίας για χρηματοδότηση των ελλειμμάτων αυτών σε βάρος της γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα, βασική επιδίωξη όσο αφορά την πιστωτική πολιτική είναι η εναρμόνισή της με τη γενικότερη αναπτυξιακή πολιτική και η ορθολογική κατανομή των πιστώσεων προς όφελος των επενδύσεων με κριτήριο την αποδοτικότητα της χρήσης τους.

3. Πληθυσμιακή Πολιτική

Το βασικό δημογραφικό χαρακτηριστικό της Κύπρου είναι το μικρό μέγεθος του πληθυσμού της. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, το σύνολο του πληθυσμού που διαβιούσε στις περιοχές που ελέγχονται από το Κράτος το 1999 κυμαινόταν γύρω στις 667 χιλιάδες. Παράλληλα, πέραν των 350 χιλιάδων Κυπρίων διαβιούν σε διάφορες χώρες του εξωτερικού και κυρίως στη Μεγάλη Βρετανία.

Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού κατά το 1999 έφτασε στο 0,9%. Χαρακτηριστικές τάσεις των τελευταίων χρόνων ήταν η επιστροφή σημαντικού αριθμού Κυπρίων αποδήμων στην Κύπρο και η αυξημένη μετανάστευση αλλοδαπών για σκοπούς απασχόλησης. Ως σύνολο, η καθαρή μετανάστευση προς την Κύπρο ανήλθε στις 41 χιλιάδες άτομα σχεδόν την περίοδο 1993 - 1998. Η τάση για επιστροφή των Κυπρίων αποδήμων αποδίδεται αφενός στην παρατεταμένη περίοδο οικονομικής ύφεσης που παρατηρήθηκε στις χώρες όπου διαμένει μεγάλος αριθμός Κυπρίων και αφετέρου στις βελτιωμένες συνθήκες διαβίωσης και στις προοπτικές μιας οικονομικά καλής θέσης εργασίας στην Κύπρο.

Ο πληθυσμός της Κύπρου παρουσιάζει τάσεις σταδιακής γήρανσης, δεν έχει φτάσει όμως τα επίπεδα γήρανσης που παρατηρούνται στις χώρες της Ευρώπης. Το ποσοστό του πληθυσμού πάνω από 65 ετών έχει σταθεροποιηθεί στο 11,2% σε σύγκριση με 15% κατά μέσο όρο στις χώρες της Ε.Ε..

Η τάση για αστικοποίηση που αποτέλεσε βασικό χαρακτηριστικό των δημογραφικών εξελίξεων, ιδιαίτερα την περίοδο μετά την Τουρκική εισβολή παρουσίασε αύξηση. Το ποσοστό του πληθυσμού που διαμένει στις πόλεις παρουσιάζεται αυξημένο από 68,6% το 1995 σε 68,9% το 1999, παρόλο που το κόστος για απόκτηση κατοικίας και γενικότερα το κόστος διαβίωσης στις αστικές περιοχές είναι ψηλότερο σε σχέση με την ύπαιθρο καθώς οι μικρές αποστάσεις στην Κύπρο παρέχουν την δυνατότητα σε μέλη οικογενειών που διαβιούν στην ύπαιθρο να εργάζονται στις πόλεις.

Σκοποί και Στόχοι

Η σταδιακή εναρμόνιση με την Ε.Ε. σε θέματα μετανάστευσης και η διατήρηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές αποτελούν τις κυριότερες επιδιώξεις του Σχεδίου. Στα πλαίσια αυτά έχουν ληφθεί σοβαρά υπόψη τα πορίσματα της Διεθνούς Διάσκεψης Πληθυσμού, που έλαβε χώρα στο Κάιρο το 1994 υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

Με βάση τα δημογραφικά δεδομένα της Κύπρου υπολογίζεται ότι ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού την πενταετία 1998 - 2003 αναμένεται να κυμανθεί γύρω στο 1%. Η τάση για υψηλή μετανάστευση προς την Κύπρο που παρατηρήθηκε τα τελευταία χρόνια δεν αναμένεται να συνεχιστεί στο προσεχές μέλλον.

4. Εργατικό Δυναμικό

Κύριο χαρακτηριστικό των εξελίξεων στην αγορά εργασίας μέχρι το 1994 υπήρξε η έντονη ζήτηση για εργατικό δυναμικό, η οποία ξεπέρασε την προσφορά από εγχώριες πηγές, δημιούργησε ποιοτικές και ποσοτικές ανισοσκελίες και σοβαρές ελλείψεις εργατικού δυναμικού και οδήγησε στην εισαγωγή ξένων εργατών. Ιδιαίτερα σοβαρές ελλείψεις δημιουργήθηκαν στα τουριστικά επαγγέλματα, στα τεχνικά επαγγέλματα, στον τομέα των κατασκευών, σ' ορισμένες ειδικότητες, όπως π.χ. τα νοσηλευτικά επαγγέλματα, καθώς και σε ανειδίκευτους και ημειδίκευμένους εργάτες. Περιφερειακά τα προβλήματα ελλείψεων εργατικού δυναμικού ήταν συγκριτικά μεγαλύτερα στις επαρχίες Πάφου και Αμμοχώστου, λόγω της μικρής πληθυσμιακής τους βάσης.

Οι ανισοσκελίες στην αγορά εργασίας που παρατηρήθηκαν μέχρι το 1994 αποδίδονται αφενός στη ραγδαία ανάπτυξη της οικονομίας από τις υπηρεσίες και ειδικότερα από τον τουρισμό, που είναι δραστηριότητες έντασης εργασίας.

Οι σοβαρές ελλείψεις εργατικού δυναμικού τροφοδότησαν τα αιτήματα για υψηλές μισθολογικές αυξήσεις, οδηγώντας σε πιέσεις πάνω στα εργατικά κόστη, με δυσμενείς προεκτάσεις πάνω στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Η Κυβέρνηση, στην προσπάθειά

της να απαμβλύνει το πρόβλημα ελλείψεων εργατικού δυναμικού, υιοθέτησε πολιτική εισαγωγής αλλοδαπών εργατών.

Η αγορά εργασίας διαφοροποιήθηκε σημαντικά από το 1993 και μετά. Η συγκρατημένη αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας που επηρέασε κυρίως τους εξαγωγικούς τομείς της οικονομίας, οδήγησε σε κατακόρυφη άνοδο της ανεργίας, από 1,8% του επικερδώς απασχολούμενου εργατικού δυναμικού το 1992 σε περίπου 2,7% το 1994, 3,4% το 1997, ενώ το 1999 μειώθηκε στο 3,1%, ποσοστό που δεν αλλοιώνει τις συνθήκες πλήρους απασχόλησης που χαρακτηρίζουν την αγορά εργασίας στην Κύπρο, σε αντίθεση με τη μαζική ανεργία της τάξης του 11% περίπου που συνεχίζει να επικρατεί στις πλείστες ευρωπαϊκές χώρες. Ιδιαίτερα προβλήματα παρουσίασε ο τομέας της μεταποίησης και ειδικότερα οι υποτομείς της ένδυσης και υπόδησης.

Ο χαμηλός ρυθμός διεύρυνσης της οικονομικής δραστηριότητας σε συνδυασμό με τις συνεχιζόμενες ποιοτικές ανισοσκέλιες που παρατηρούνται στη αγορά εργασίας πιθανό να οδηγήσουν στην παράλληλη ύπαρξη ανεργίας για ορισμένες κατηγορίες εργοδοτούμενων (όπως νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας, αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) και σοβαρών ελλείψεων σ' άλλες (π.χ. ημειδικευμένων και ανειδίκευτων εργατών). Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζεται στην αγορά εργασίας είναι η ανεπαρκής κινητικότητα μεταξύ επαγγελμάτων καθώς και γεωγραφικών περιοχών.

Σκοποί και Στόχοι

Το εργατικό δυναμικό αποτελεί τον κυριότερο πλουτοπαραγωγικό πόρο της κυπριακής οικονομίας, αλλά και σοβαρό περιοριστικό παράγοντα της ανάπτυξής της. Πάγιες επιδιώξεις στον τομέα της εργασίας είναι η όσο το δυνατό πιο πλήρης και ορθολογική αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού, η σωστή λειτουργία της αγοράς εργασίας και των όρων και συνθηκών απασχόλησης μέσα στα πλαίσια που προδιαγράφουν οι δυνατότητες της οικονομίας και σε περιβάλλον ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων. Επιπρόσθετα, ενόψει των γενικότερων στόχων πολιτικής, προβάλλει η ανάγκη για εναρμόνιση με την Ε.Ε. και στα θέματα που αφορούν το εργατικό δυναμικό.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, οι κυριότεροι σκοποί του Σχεδίου αφορούν τη διατήρηση των συνθηκών πλήρους απασχόλησης, την αξιοποίηση των εγχώριων πηγών εργατικού δυναμικού, την ορθολογική κατανομή του κατά τομέα, επαγγελματική κατηγορία και περιφέρεια, την αύξηση της παραγωγικότητας και την ποιοτική βελτίωσή του καθώς και την περαιτέρω βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας.

Οι κυριότεροι ποσοτικοί στόχοι που τίθενται στα πλαίσια του Σχεδίου είναι η αύξηση του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού κατά 1,5%, εξέλιξη που θα επέτρεπε τη διατήρηση της ανεργίας σε επίπεδα κάτω του 3% που θεωρείται ότι ικανοποιεί το κριτήριο της πλήρους απασχόλησης. Συναφής επιδίωξη είναι και η μείωση του ποσοστού των αλλοδαπών που απασχολούνται στην Κύπρο.

5. Παραγωγικότητα

Η παραγωγικότητα εργασίας στην Κύπρο βελτιώθηκε με ικανοποιητικό ρυθμό της τάξης του 3,5% το 1998, σε σύγκριση με αύξηση 2,2% το 1997. Η παραγωγικότητα εργασίας στην Ε.Ε. διευρύνθηκε με χαμηλότερο ρυθμό της τάξης του 2%. Το επίπεδο παραγωγικότητας στην Κύπρο παραμένει χαμηλό σε σύγκριση με τις χώρες της Ε.Ε., ιδιαίτερα στον τομέα της μεταποίησης. Το συγκριτικά χαμηλό επίπεδο παραγωγικότητας στην Κύπρο συνδέεται με την υστέρηση που παρατηρείται στους τομείς της τεχνολογίας και της οργάνωσης των επιχειρηματικών μονάδων και της πληροφορικής καθώς επίσης και στην εργοδότηση αλλοδαπών, η πλειοψηφία των οποίων δεν διαθέτουν την κατάλληλη κατάρτιση. Στον τομέα της κατάρτισης του εργατικού δυναμικού έχει επιτελεσθεί αξιολογή πρόοδος τα τελευταία λίγα χρόνια, παραμένουν όμως περιθώρια για περαιτέρω βελτίωση.

Σκοποί και Στόχοι

Η περαιτέρω βελτίωση της παραγωγικότητας και η σταδιακή μείωση του χάσματος που χωρίζει την Κύπρο από τις χώρες της Ε.Ε. αποτελούν τις βασικές επιδιώξεις στα πλαίσια του Σχεδίου. Λαμβάνοντας υπόψη τους διάφορους περιοριστικούς παράγοντες στο προσεχές μέλλον και το μεταβατικό χαρακτήρα της πενταετίας που διανύουμε, ο ρυθμός βελτίωσης της παραγωγικότητας αναμένεται να αυξηθεί κατά 2,8% το 1999, σε σύγκριση με 3,5% το 1998. Η βελτίωση θα προέλθει από την πληρέστερη αξιοποίηση των συντελεστών παραγωγής, κεφαλαίου και εργασίας. Ο μέσος ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας στην Ε.Ε. αναμένεται να είναι χαμηλότερος, σε σύγκριση με την Κύπρο, περίπου 1,9%.

6. Πληθωρισμός - Πολιτική Τιμών

Ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή το 1998 σημείωσε αύξηση της τάξης του 2,2% σε σύγκριση με 3,6% το 1997 και 1,7% που ήταν ο μέσος όρος των χωρών της Ε.Ε. το 1998, ικανοποιώντας παράλληλα και το σχετικό κριτήριο του Μάαστριχτ (2,7%). Ο χαμηλός ρυθμός πληθωρισμού οφείλεται στις ευνοϊκές καιρικές συνθήκες οι οποίες οδήγησαν στην συγκράτηση των τιμών των εγχώρια παραγομένων γεωργικών προϊόντων καθώς και στη διατήρηση των τιμών των εισαγομένων προϊόντων στα επίπεδα του προηγούμενου χρόνου,

που αποδίδεται στο χαμηλό ρυθμό πληθωρισμού στις χώρες από τις οποίες εισάγει η Κύπρος. Επίσης η παγκοσμιοποίηση των οικονομιών με συνεπακόλουθο την αύξηση του ανταγωνισμού διεθνώς είχε ως αποτέλεσμα τη διατήρηση των τιμών των εισαγομένων προϊόντων σε χαμηλά επίπεδα καθώς και μείωση του ρυθμού των εγχώρια παραγομένων.

Οι τιμές των εγχώρια παραγόμενων προϊόντων το 1998 σημείωσαν αύξηση της τάξης του 2,1% σε σύγκριση με 5,1% το 1997 και κυμάνθηκαν στο ίδιο σχεδόν επίπεδο με το μέσο ρυθμό πληθωρισμού. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στις ευνοϊκές καιρικές συνθήκες που επέφεραν συγκράτηση στις τιμές των προϊόντων γεωργικής προέλευσης.

Οι τιμές των εισαγόμενων προϊόντων παρέμειναν σχεδόν σταθερές όπως και τον προηγούμενο χρόνο. Η εξέλιξη αυτή αποδίδεται κυρίως στο χαμηλό εισαγόμενο πληθωρισμό, καθώς και στους μηδενικούς συντελεστές που επέφερε η ολοκλήρωση της πρώτης φάσης της Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου - Ε.Ε. από την 31.12.97. Επίσης η υλοποίηση των δεσμεύσεων της Κύπρου έναντι του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου αποτέλεσε ενισχυτικό παράγοντα προς την ίδια κατεύθυνση.

Οι τιμές των υπηρεσιών σημείωσαν αύξηση 3,5% που ήταν ψηλότερη από το μέσο ρυθμό πληθωρισμού, σημαντικά όμως χαμηλότερη των αντίστοιχων των προηγούμενων χρόνων. Οι τιμές των υπηρεσιών κυμάνθηκαν σε ψηλότερα του μέσου όρου επίπεδα κυρίως λόγω των αυξήσεων στα ενοίκια, στα δίδακτρα ιδιωτικών σχολείων και φροντιστηρίων, στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και στις προσωπικές και οικιακές υπηρεσίες. Μακροπρόθεσμα, οι τιμές των υπηρεσιών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα κυμαίνονται σε επίπεδα ψηλότερα του μέσου ρυθμού πληθωρισμού.

Σκοποί και Στόχοι

Απώτερη επιδίωξη του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι η δημιουργία συνθηκών που θα οδηγήσουν στην επίτευξη βιώσιμης μακροχρόνια ανάπτυξης μέσα σε συνθήκες εσωτερικής και εξωτερικής σταθερότητας. Κατά συνέπεια, βασικό στόχο του Σχεδίου αποτελεί η συγκράτηση του ρυθμού πληθωρισμού σε επίπεδα που να συνάδουν με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Παράλληλα, στα πλαίσια της προετοιμασίας της οικονομίας για ένταξη στην Ε.Ε., ένα άλλο σημαντικό στόχο του Σχεδίου αποτελεί η ικανοποίηση των κριτηρίων του Μάαστριχτ για ονομαστική σύγκλιση. Στα πλαίσια αυτά, στόχος του Σχεδίου είναι η συγκράτηση του ρυθμού πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα, που συνάδει τόσο με τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της Κύπρου, όσο και με το σχετικό κριτήριο του Μάαστριχτ.

Επιπρόσθετα, στόχο του Σχεδίου αποτελεί και η εναρμόνιση με την Ε.Ε. στον τομέα της πολιτικής για την προστασία του ανταγωνισμού. Η υποχρέωση αυτή της Κύπρου προς την Ένωση απορρέει και από τη Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου - Ε.Ε..

7. Ανταγωνιστικότητα της Κυπριακής Οικονομίας

Η ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας, όρος που εμπερικλείει τους παράγοντες τιμή και ποιότητα, έχει υποστεί τα τελευταία χρόνια σταδιακή διάβρωση έναντι των οικονομικών εταίρων και ανταγωνιστών της Κύπρου, τόσο στην εγχώρια αγορά έναντι των εισαγόμενων προϊόντων, όσο και στις αγορές του εξωτερικού.

Στην εξέλιξη αυτή έχουν συμβάλει τόσο ενδογενείς όσο και εξωγενείς παράγοντες. Όσο αφορά τους ενδογενείς παράγοντες, πρωταρχικό ρόλο στη συγκριτικά υψηλή άνοδο των κόστων ανά μονάδα παραγωγής έχουν διαδραματίσει οι συνθήκες στενότητας και μη ικανοποιητικής ευελιξίας στην εγχώρια αγορά εργασίας, που συνέτειναν στη συγκριτικά ταχεία άνοδο των εργατικών κόστων. Παράλληλα, το μικρό μέγεθος των παραγωγικών μονάδων και η ανεπαρκής υιοθέτηση και εφαρμογή προηγμένης τεχνολογίας στην παραγωγή, οργάνωση και διοίκηση των επιχειρηματικών μονάδων είχε ως αποτέλεσμα τη μη ικανοποιητική βελτίωση της παραγωγικότητας.

Οι σχετικές αδυναμίες του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης, όσο αφορά τα τεχνικά επαγγέλματα κυρίως, παρά τη σχετική πρόοδο των τελευταίων χρόνων, αποτελούν ακόμη ένα παράγοντα που αποτρέπει την ικανοποιητική επίδοση των μονάδων παραγωγής τόσο από την σκοπιά της απόδοσης όσο και της ποιότητας.

Επιπρόσθετα, η μακρόχρονη παροχή προστατευτισμού προς την εγχώρια παραγωγή, καθώς και το μη ικανοποιητικό θεσμικό και νομικό πλαίσιο, και γενικότερα η ύπαρξη ακαμινιών και στρεβλώσεων σε διάφορους τομείς της οικονομίας, όπως για παράδειγμα στο νομισματοπιστωτικό σύστημα, έχουν συντείνει στη μη ικανοποιητική κατανομή και τη μη αποδοτική χρήση των παραγωγικών πόρων της οικονομίας.

Η διάβρωση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών προϊόντων έχει γίνει πιο αισθητή τα τελευταία χρόνια στην εγχώρια αγορά λόγω της σταδιακής μείωσης των εισαγωγικών δασμών στα πλαίσια της εφαρμογής της Συμφωνίας Τελωνειακής Ένωσης Κύπρου - Ε.Ε..

Οι ανταγωνιστικές πιέσεις πάνω στην Κύπρο έχουν ενταθεί και λόγω μιας σειράς εξωγενών παραγόντων. Πιο συγκεκριμένα, το συνεχώς διευρυμένο άνοιγμα και η ταχεία ενοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας, που υποβοηθείται και από την εξέλιξη της πληροφορικής, σε συνδυασμό με τη ραγδαία πρόοδο που έχει επιτευχθεί στην ανάπτυξη και χρήση προηγμένης τεχνολογίας, έχει δημιουργήσει ένα έντονο ανταγωνιστικό κλίμα διεθνώς.

Παράλληλα έχει πραγματοποιηθεί πρόοδος στην ανάπτυξη δυναμικών συστημάτων εμπορίας, ιδιαίτερα από τις νέες βιομηχανικές χώρες της Ασίας, που έχουν διεισδύσει σημαντικά σε παραδοσιακές αγορές της Κύπρου.

Ανασταλτική επίδραση πάνω στην ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας, τουλάχιστο βραχυχρόνια, είχαν και οι εξελίξεις στις διεθνείς χρηματαγορές, και στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (Ε.Ν.Σ.) ειδικότερα. Πιο συγκεκριμένα, στην περίοδο που ακολούθησε την σύνδεση της Κυπριακής Λίρας με την Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα, η έξοδος της Βρετανικής Στερλίνας και της Ιταλικής Λιρέτας από το Ε.Ν.Σ. και η συνεπακόλουθη υποτίμηση των νομισμάτων αυτών, αλλά και της Ισπανικής Πεσέτας και του Πορτογαλικού Εσκούδο καθώς και των νομισμάτων των Σκανδιναβικών χωρών, που αποτελούν είτε σημαντικές αγορές, είτε ανταγωνιστές της Κύπρου, έχουν εντείνει τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας που αναφέρθηκαν πιο πάνω, καθιστώντας τα κυπριακά προϊόντα και υπηρεσίες συγκριτικά ακριβά στις αγορές του εξωτερικού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, ενώ παροδικές κρίσεις όπως τις πιο πάνω μπορούν να αντιμετωπιστούν βραχυχρόνια με προσωρινό περιορισμό των περιθωρίων κέρδους ή και την προσωρινή μείωση του μεριδίου της Κύπρου στις εξωτερικές αγορές, η ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτεί την απόσυρση των ενδογενών γενεσιουργών παραγόντων που έχουν αναλυθεί.

Σκοποί και Στόχοι

Η μελλοντική σημασία της ανταγωνιστικότητας της εγχώριας παραγωγής για τις μακροχρόνιες προοπτικές ανάπτυξης της κυπριακής οικονομίας υπογραμμίζεται ακόμη περισσότερο από την επιτακτική ανάγκη προετοιμασίας για πλήρη ένταξη στην Ε.Ε., καθώς και από την ολοκλήρωση των διεθνών εμπορικών διαπραγματεύσεων του Γύρου της Ουρουγουάης, που οδήγησε σε ουσιαστική φιλελευθεροποίηση του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών και επομένως περαιτέρω εντατικοποίηση των ανταγωνιστικών πιέσεων παγκόσμια.

Όσον αφορά το μελλοντικό εμπόριο με την Ε.Ε. ειδικότερα, η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου και η ένταξη χωρών της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (Ε.Ζ.Ε.Σ.) στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως πλήρη μέλη από τη μια, και η υπογραφή ειδικών συμφωνιών μεταξύ Ε.Ε. και των οικονομιών των χωρών της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης από την άλλη, που διαθέτουν το πλεονέκτημα της εγγύτητας προς την Ε.Ε. και των χαμηλών εργατικών κόστων, θα θέσουν την Κύπρο σε ακόμη πιο μειονεκτική

θέση, εξουδετερώνοντας την ανταγωνιστική αιχμή που προσέφερε η Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης.

Στα πλαίσια αυτά, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και η εναρμόνιση με τα δεδομένα της Ε.Ε., αποτελούν επιτακτικούς στόχους του παρόντος Σχεδίου Ανάπτυξης, απώτερος σκοπός του οποίου είναι η εξυγίανση, αναδιάρθρωση και ενδυνάμωση της οικονομίας και γενικότερα η προετοιμασία της για πλήρη ένταξη στην Ε.Ε. για επίτευξη βιώσιμης μακροχρόνια ανάπτυξης.

Πιο αναλυτικά, οι επιμέρους στόχοι του Σχεδίου είναι οι ακόλουθοι:

- Ø Ποιοτική αναβάθμιση των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών και εναρμόνιση με την Ε.Ε. στον τομέα του ποιοτικού ελέγχου και της ανάπτυξης προτύπων.
- Ø Βελτίωση των συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού στην εγχώρια αγορά και εναρμόνιση με τα δεδομένα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Ø Περιορισμός της γρήγορης διεύρυνσης των εργατικών και άλλων κόστων παραγωγής σε σύγκριση με τους εμπορικούς εταίρους και ανταγωνιστές της Κύπρου.
- Ø Επιτάχυνση του ρυθμού βελτίωσης της παραγωγικότητας.
- Ø Αύξηση της αποδοτικότητας της οικονομίας μέσω της φιλελευθεροποίησης της και του εκσυγχρονισμού του θεσμικού και νομικού πλαισίου που διέπει τη λειτουργία της.

8. Ισοζύγιο Πληρωμών

Η συγκράτηση του ρυθμού ανάπτυξης της διεθνούς οικονομίας και του ρυθμού διεύρυνσης του παγκόσμιου εμπορίου επηρέασε αρνητικά τις εξωτερικές συναλλαγές της Κύπρου κατά το 1998. Συγκεκριμένα, οι εξαγωγές σημείωσαν απόλυτη μείωση ενώ ο ρυθμός αύξησης των εισαγωγών διευρύνθηκε περαιτέρω αντικατοπτρίζοντας την αυξημένη ιδιωτική κατανάλωση. Η αύξηση στο παραδοσιακό πλεόνασμα του Ισοζυγίου Άδηλων Πόρων δεν κατέστη αρκετή για να οδηγήσει σε συγκράτηση του ελλείμματος Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών. Αντίθετα, αυτό αυξήθηκε από ΛΚ174,6 εκ. το 1997 σε ΛΚ310,6 εκ. το 1998 και ως ποσοστό στο ΑΕΠ από 4% σε 6,7% αντίστοιχα.

Αναλυτικότερα, οι εγχώριες εξαγωγές παρουσίασαν στασιμότητα κυρίως λόγω της μικρής μείωσης των βιομηχανικών εξαγωγών αντικατοπτρίζοντας τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα του τομέα. Μετά τη μείωση 32,6% που σημείωσαν οι γεωργικές εξαγωγές το 1997, κυρίως λόγω της κάθετης πτώσης των εσόδων από τις πατάτες, αυτές σημείωσαν αύξηση της τάξης του 12,6% και επανήλθαν σε πιο φυσιολογικά επίπεδα. Αντίθετα, οι εξαγωγές εσπεριδοειδών σημείωσαν μείωση 26,4% αντικατοπτρίζοντας τη μείωση της παραγωγής λόγω των αντίξοων καιρικών συνθηκών που επικράτησαν κατά το 1997.

Οι βιομηχανικές εξαγωγές παρουσίασαν μείωση της τάξης του 2,6% σε σχέση με αύξηση 5,4% το 1997. Σημαντική μείωση σημείωσαν οι εξαγωγές τσιμέντου, οι εξαγωγές χυμών φρούτων και λαχανικών, οινικών προϊόντων, προϊόντων χαρτιού κ.ά.. Μείωση παρουσίασαν επίσης και οι εξαγωγές ειδών ένδυσης. Αύξηση παρουσίασαν οι εξαγωγές τσιγάρων, επίπλων και υποδημάτων.

Μετά τους ψηλούς ρυθμούς αύξησης που σημειώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια στις επανεξαγωγές, αυτές σημείωσαν σημαντική πτώση της τάξης του 21,8% κατά το 1998, αντικατοπτρίζοντας κυρίως τη μείωση των επανεξαγωγών προς τη Ρωσία, λόγω της κρίσης που διέρχεται η χώρα. Αντίθετα, σημαντική αύξηση επέδειξαν οι επανεξαγωγές προς τις χώρες της Ε.Ε..

Η αξία των εισαγωγών μη πετρελαϊκών προϊόντων αυξήθηκε κατά 7,8% το 1998 σε σύγκριση με αύξηση 3% το 1997. Η επιτάχυνση αυτή οφείλεται στον ψηλό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας το 1998 (5%) και στην αυξημένη ιδιωτική κατανάλωση.

Οι εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών για εγχώρια κατανάλωση αυξήθηκαν με ρυθμό της τάξης του 21% αντικατοπτρίζοντας τη διεύρυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης αλλά και του ενδεχομένου, τότε, επιβολής νέων φορολογιών γεγονός που επίσπευσε την αγορά καταναλωτικών αγαθών. Οι εισαγωγές πρώτων υλών σημείωσαν αύξηση της τάξης του 9% έναντι μείωσης 3% και κατευθύνθηκαν κυρίως στους τομείς της μεταποίησης – αντικατοπτρίζοντας τη μερική ανάκαμψη του τομέα – και των κατασκευών. Οι εισαγωγές κεφαλαιουχικού εξοπλισμού παρουσίασαν ανάκαμψη και αυξήθηκαν κατά 30% έναντι μείωσης 3,8% που σημείωσαν το 1997 και κατευθύνθηκαν κυρίως στους τομείς των κατασκευών και της μεταποίησης. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά την ανάκαμψη των επενδύσεων μετά την υποτονικότητα που παρουσίασαν τα προηγούμενα χρόνια. Ιδιαίτερη αύξηση σημείωσαν οι εισαγωγές μεταφορικού εξοπλισμού κατά 43,7% έναντι μείωσης 8% το 1997. Η αξία των εισαγωγών πετρελαιοειδών σημείωσε μείωση της τάξης του 23,6% έναντι οριακής αύξησης 0,7% το 1997 αντικατοπτρίζοντας, τότε, τις πολύ χαμηλές τιμές του πετρελαίου που επικράτησαν στις διεθνείς αγορές

Το παραδοσιακό πλεόνασμα στο Ισοζύγιο Άδηλων Πόρων αυξήθηκε το 1998 και συνέχισε να αποτελεί αντισταθμιστικό παράγοντα στο έλλειμμα του Εμπορικού Ισοζυγίου. Οι Άδηλες Εισπράξεις ανήλθαν σε ΛΚ1.797,7 εκ. το 1998 έναντι ΛΚ1.694,9 εκ. το 1997, κυρίως λόγω της αύξησης των εσόδων από τον τουρισμό και των εσόδων από εταιρίες διεθνών δραστηριοτήτων. Το τουριστικό συνάλλαγμα εξακολουθεί να παραμένει η βασικότερη πηγή ξένου συναλλάγματος και κυμάνθηκε στα ΛΚ878 εκ. σε σχέση με ΛΚ843 εκ. το 1997.

Ικανοποιητική εικόνα εξακολούθησαν να παρουσιάζουν και οι εξαγωγές άλλων υπηρεσιών και έφτασαν τα ΛΚ493,7 εκ. το 1998 από ΛΚ452,5 εκ. το 1997, κυρίως λόγω των αυξημένων εσόδων από τις δραστηριότητες των εταιριών διεθνών δραστηριοτήτων.

Οι Αδηλες Πληρωμές σημείωσαν αύξηση της τάξης του 6,5% όπως και κατά το 1997. Αύξηση σημείωσαν οι δαπάνες για ναύλα και ασφάλιστρα και οι δαπάνες για μεταφορικά. Συγκράτηση σημείωσε ο ρυθμός αύξησης των δαπανών Κυπρίων στο εξωτερικό ενώ οι εισαγωγές άλλων υπηρεσιών σημείωσαν οριακή μείωση.

Η Καθαρή Κίνηση Κεφαλαίων κατά το 1998 ανήλθε σε ΛΚ161,4 εκ. έναντι ΛΚ89,3 εκ. το 1997. Οι κυριότεροι παράγοντες που συνέβαλαν στην αύξηση των καθαρών εισροών κεφαλαίων ήταν η έκδοση από την Κυβέρνηση μεσοπρόθεσμων χρεογράφων στο εξωτερικό και οι χαμηλότερες αποπληρωμές δανείων από την Κυβέρνηση.

Στο Σύνολο του το Ισοζύγιο Πληρωμών παρουσίασε έλλειμμα της τάξης των ΛΚ178 εκ. περίπου έναντι ΛΚ119 εκ. το 1997. Τα συναλλαγματικά αποθέματα μειώθηκαν από ΛΚ2.607,6 εκ. το 1997 σε ΛΚ2.315,7 εκ. το 1998, περιορίζοντας έτσι την κάλυψη των εισαγωγών αγαθών σε 16,4 μήνες από 19,3 μήνες το 1997, εξέλιξη που αποδίδεται κυρίως στο αυξημένο έλλειμμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών. Τα συναλλαγματικά αποθέματα υπερκάλυπταν το εξωτερικό χρέος κατά 167% το 1998 σε σύγκριση με 214,9% το 1997. Το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε στα ΛΚ1.386,8 εκ. από ΛΚ1.213,5 εκ. το 1997, ως αποτέλεσμα της έκδοσης μεσοπρόθεσμων εμπορικών χρεογράφων αξίας ΛΚ201,8 εκ. από την Κυβέρνηση. Ως ποσοστό στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε στο 29,4% το 1998 από 27,5% το 1997. Το ποσοστό εξυπηρέτησης του μακροπρόθεσμου εξωτερικού χρέους, που ορίζεται ως το ποσοστό των δαπανών για τόκους και αποπληρωμές δανείων στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, μειώθηκε οριακά στο 7,8% το 1998 από 7,9% το 1997 και έτσι συγκρίνεται πολύ ικανοποιητικά με βάση τα διεθνή δεδομένα.

Σκοποί και Στόχοι

Με τα πιο πάνω δεδομένα οι κυριότερες επιδιώξεις και σκοποί σε σχέση με το Ισοζύγιο Πληρωμών κατά τη διάρκεια του Σχεδίου είναι οι ακόλουθοι:

- Ø Η διατήρηση τουλάχιστο και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών εξαγωγών.
- Ø Η διαφοροποίηση και επέκταση των αγορών προορισμού των εξαγωγών.
- Ø Η στροφή της εσωτερικής ζήτησης προς την εσωτερική παραγωγή.
- Ø Η επέκταση των εξαγωγών υπηρεσιών πέραν του τουρισμού, που να συνάδει με μια πιο ισόρροπη ανάπτυξη γενικότερα.

- Ø Η προσέλκυση ξένου κεφαλαίου για επενδύσεις στην Κύπρο σε συνάρτηση με την εισαγωγή νέας τεχνολογίας και τεχνογνωσίας.
- Ø Η διατήρηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων σε επίπεδα που να παρέχουν ικανοποιητική κάλυψη των εισαγωγών αγαθών, καθώς και η διατήρηση της εξυπηρέτησης του εξωτερικού χρέους της χώρας σε διεθνώς αποδεκτά επίπεδα.

Στόχος του Σχεδίου αποτελεί η αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, ο οποίος να συνάδει με τις ευνοϊκές προοπτικές για ανάπτυξη της διεθνούς οικονομίας και ειδικότερα της ευρωπαϊκής, τη Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης με την Ε.Ε., οδηγώντας σε βελτίωση των προοπτικών για τις κυπριακές εξαγωγές στις χώρες αυτές και τις προσπάθειες που θα καταβληθούν για αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

9. Κατανάλωση - Αποταμίευση - Επενδυτική Πολιτική

Η εγχώρια ζήτηση, ως σύνολο, διευρύνθηκε με ψηλό ρυθμό, 7% σε πραγματικούς όρους το 1998 σε σύγκριση με 0,9% το 1997, επιδρώντας θετικά στο ρυθμό επέκτασης της εγχώριας παραγωγής. Παράλληλα, συνεχίστηκε το 1998 η στροφή της εγχώριας ζήτησης προς εισαγόμενα καταναλωτικά προϊόντα, λόγω της ελευθεροποίησης του εμπορίου και της συνεπαγόμενης διαφοροποίησης των σχετικών τιμών προς όφελος των εισαγόμενων προϊόντων, με επακόλουθο τη διεύρυνση του ελλείμματος του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών στο Ισοζύγιο Πληρωμών.

Η ιδιωτική κατανάλωση αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος της εγχώριας ζήτησης, 55% του συνόλου. Σ' ότι αφορά τη δομή της ιδιωτικής κατανάλωσης, προεξέχουσα τάση είναι η αυξανόμενη σημασία της κατανάλωσης υπηρεσιών, αντικατοπτρίζοντας την υψηλή εισοδηματική τους ελαστικότητα.

Η ιδιωτική κατανάλωση διευρύνθηκε με ρυθμό της τάξης του 7% το 1998 σε πραγματικούς όρους, σε σύγκριση με 2,7% το 1997. Η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αντικατοπτρίζει την αναστροφή του κλίματος διστακτικότητας που επικράτησε ανάμεσα στους καταναλωτές στο δεύτερο ήμισυ του 1996 και στις αρχές του 1997, καθώς και την ανάκαμψη της οικονομίας γενικότερα που οδήγησε σε αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων και, κατ' επέκταση, σε διεύρυνση του διαθέσιμου εισοδήματος. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε επίσης, η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Όπως διαφαίνεται από το δείκτη όγκου λιανικών πωλήσεων, η διεύρυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης αγαθών ήταν ιδιαίτερα έντονη στα καταναλωτικά αγαθά διαρκείας (durable consumer goods), όπως ηλεκτρικά είδη, έπιπλα και αυτοκίνητα, εξέλιξη ενδεικτική για το κλίμα εμπιστοσύνης, που επικρατεί ανάμεσα στους καταναλωτές για τη παρούσα και μελλοντική κατάσταση της

οικονομίας. Πρόσθετος παράγοντας υπήρξε η επιθυμία αρκετών καταναλωτών να επισπεύσουν αγορές καταναλωτικών αγαθών διάρκειας πριν την προγραμματιζόμενη από την Κυβέρνηση αύξηση των συντελεστών του Φ.Π.Α., η οποία όμως τελικά δεν υιοθετήθηκε από την πλειοψηφία της Βουλής των Αντιπροσώπων και δεν πραγματοποιήθηκε.

Η τάση για διοχέτευση της ιδιωτικής κατανάλωσης προς εισαγόμενα προϊόντα, που παρατηρήθηκε τα τελευταία χρόνια συνεχίστηκε και το 1998 λόγω της ελευθεροποίησης του εμπορίου, όπως διαφαίνεται από την πολύ μεγάλη αύξηση των εισαγωγών καταναλωτικών αγαθών για εγχώρια κατανάλωση, περιλαμβανομένων και των εισαγωγών οχημάτων ιδιωτικής κατανάλωσης, της τάξης του 22%.

Η δημόσια κατανάλωση εξαιρουμένου των εισαγωγών αμυντικού εξοπλισμού, διευρύνθηκε με ρυθμό της τάξης του 5,5% το 1998 σε πραγματικούς όρους, δηλαδή με ελαφρά χαμηλότερο ρυθμό από το 1997 (6%). Η διεύρυνση της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης συντέινει στη μείωση των εγχώριων αποταμιεύσεων. Οι εγχώριες αποταμιεύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκαν από 18,7% το 1997 σε 16% το 1998.

Οι πάγιες επενδύσεις σημείωσαν μικρή αύξηση της τάξης του 0,5% σε πραγματικούς όρους το 1998 σε σύγκριση με μείωση 8,4% το 1997. Η εξέλιξη αυτή αποδίδεται στο βελτιωμένο κλίμα εμπιστοσύνης που επικρατεί ανάμεσα στους επενδυτές αναφορικά με την πορεία της οικονομίας, στα βελτιωμένα κέρδη των επιχειρηματικών μονάδων, καθώς και στα κίνητρα που παρέχει η Κυβέρνηση για τεχνολογική αναβάθμιση του τομέα της μεταποίησης.

Οι πάγιες επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσιάζουν διαχρονικά πτωτική τάση και έχουν μειωθεί από 34% το 1980 στο 24,5% το 1990 και 18% το 1998. Η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει, κυρίως τη σταδιακή ικανοποίηση των στεγαστικών αναγκών των προσφύγων και πιο πρόσφατα, τη μείωση του επενδυτικού ενδιαφέροντος για ανέγερση νέων τουριστικών καταλυμάτων.

Η διάρθρωση των επενδύσεων παρουσιάζει αδυναμίες, δεδομένου ότι γύρω στο 70% του συνόλου διοχετεύεται σε κατασκευαστικά έργα. Οι επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό, σημείωσαν βελτίωση διευρύνοντας τη συνεισφορά τους στο σύνολο των πάγιων επενδύσεων από 19,5% το 1980 σε 25% το 1998, εξακολουθούν όμως, να υστερούν σημαντικά έναντι του αντίστοιχου ποσοστού στις πλείστες αναπτυγμένες χώρες, που κυμαίνεται μεταξύ του 40% και 50%. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν ενδείξεις του χαμηλού επιπέδου αξιοποίησης σύγχρονης τεχνολογίας και επιδρούν ανασταλτικά στο ρυθμό βελτίωσης της παραγωγικότητας, κυρίως στους πρωτογενείς και δευτερογενείς τομείς.

Πιο αναλυτικά, η επενδυτική δραστηριότητα σε κατασκευαστικά έργα μειώθηκε κατά 3,5% σε πραγματικούς όρους το 1998 σε σύγκριση με 5% το 1997. Η επενδυτική δραστηριότητα σε κατασκευαστικά έργα παρουσιάζει και από μεσοπρόθεσμης σκοπιάς υποτονική τάση, αντικατοπτρίζοντας κυρίως τη σταδιακή ικανοποίηση των στεγαστικών αναγκών της συντριπτικής πλειοψηφίας του πληθυσμού και τη συρρίκνωση των κερδών των επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού, με επακόλουθο τη συγκράτηση της ζήτησης για νέα τουριστικά καταλύματα.

Οι επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό αυξήθηκαν με ικανοποιητικό ρυθμό της τάξης του 5,5% σε πραγματικούς όρους το 1998 σε σύγκριση με μείωση 5,1% το 1997. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην αναστροφή του δυσμενούς ψυχολογικού κλίματος που επικράτησε στις αρχές του 1997 και αποτελεί παράλληλα, ένδειξη για σταδιακή προσαρμογή των επιχειρηματικών μονάδων στις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις. Η εξέλιξη αυτή είναι πιο έντονη στον τομέα της μεταποίησης όπως διαφαίνεται από την ικανοποιητική αύξηση των εισαγωγών μηχανικού εξοπλισμού για εγχώρια κατανάλωση.

Οι πάγιες επενδύσεις σε μεταφορικό εξοπλισμό διευρύνθηκαν με πολύ ψηλό ρυθμό της τάξης του 31,5% σε πραγματικούς όρους το 1998, έναντι μείωσης κατά 44,6% το 1997. Η εξέλιξη αυτή ήταν σε κάποιο βαθμό αναμενόμενη μετά τη μεγάλη μείωση που σημειώθηκε το 1997. Η τόνωση της επενδυτικής ζήτησης ενισχύθηκε το 1998, επίσης, λόγω της αύξησης της επενδυτικής δραστηριότητας του ευρύτερου τομέα.

Η Κυβέρνηση αύξησε τις επενδυτικές της δαπάνες σε έργα υποδομής από ΛΚ107,2 εκ. το 1997 σε ΛΚ120,7 εκ. το 1998, κατά 12,5% σε ονομαστικούς όρους και κατά 8% περίπου σε πραγματικούς όρους. Η επενδυτική δραστηριότητα του δημόσιου τομέα επικεντρώθηκε στην επέκταση και βελτίωση του οδικού δικτύου, στη συνέχιση των σχεδίων υδατικής ανάπτυξης, σε επεκτάσεις και βελτιώσεις της υφιστάμενης υποδομής στα αεροδρόμια Λάρνακας και Πάφου, σε πολεοδομικά έργα και στην ανέγερση νέων δημόσιων κτιρίων και του Νέου Γενικού Νοσοκομείου Λευκωσίας.

Οι δαπάνες για επέκταση και βελτίωση του οδικού δικτύου αφορούσαν κυρίως τη συνέχιση των κατασκευαστικών εργασιών στον αυτοκινητόδρομο Λεμεσού - Πάφου και στο νέο δρόμο Δεκέλειας - Αμμοχώστου, τη βελτίωση των δρόμων της Κοιλιάδας Διαρίζου προς Άγιο Νικόλαο και την έναρξη κατασκευαστικών εργασιών στον Παρακαμπτήριο Λάρνακας - Τμήμα Αραδίππου - Αερολιμένα Λάρνακας. Τα έργα για υδατική ανάπτυξη αφορούσαν κυρίως τα μείζονα υδατικά έργα των Κοιλιάδων Διαρίζου, Έζουσας και ύδρευσης της ευρύτερης περιοχής Πάφου, καθώς και τη συνέχιση των κατασκευαστικών εργασιών στο

διωλιστήριο πόσιμου νερού στην Τερσεφάνου και στον αγωγό μεταφοράς πόσιμου νερού από το πιο πάνω διωλιστήριο στη Λευκωσία.

Οι επενδυτικές δαπάνες σε πολεοδομικά έργα αφορούσαν τη συνέχιση της βελτίωσης και κατασκευής δρόμων σε διάφορους δήμους. Οι δαπάνες για τα δημόσια κτίρια περιλάμβαναν και την έναρξη των εργασιών ανέγερσης των Νέων Κυβερνητικών Κτιρίων στη Λευκωσία, καθώς επίσης βελτιώσεις και επεκτάσεις των Επαρχιακών Γραφείων του Τμήματος Εσωτερικών Προσόδων στη Λεμεσό και του Τμήματος Αναπτύξεως Υδάτων στην Πάφο.

Οι επενδύσεις της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου αυξήθηκαν σημαντικά από ΛΚ39,3 εκ. το 1997 σε ΛΚ80,3 εκ. το 1998, λόγω της έναρξης των εργασιών για την κατασκευή του ηλεκτροπαραγωγού σταθμού στο Βασιλικό. Παράλληλα, συνεχίστηκαν τα έργα επέκτασης και ενδυνάμωσης των συστημάτων ελέγχου, πληροφόρησης και διαμονής.

Η Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου πραγματοποίησε επενδύσεις της τάξης των ΛΚ46 εκ. το 1998 έναντι ΛΚ35 εκ. το 1997. Οι επενδύσεις της Αρχής συνέχισαν και το 1998 να στοχεύουν στην επέκταση, ενδυνάμωση και αναβάθμιση του τηλεπικοινωνιακού δικτύου, στην επέκταση του ενσύρματου δικτύου, των υποβρύχιων καλωδίων και της κινητής τηλεφωνίας.

Οι επενδύσεις της Αρχής Λιμένων μειώθηκαν από ΛΚ834.000 το 1997 σε ΛΚ430.000 το 1998. Η περαιτέρω μείωση των επενδυτικών δαπανών της Αρχής οφείλεται στη συμπλήρωση της πρώτης φάσης επέκτασης του νέου Λιμανιού της Λεμεσού, μέσα στο 1996. Οι επενδύσεις το 1998 αφορούσαν συμπληρωματικά έργα για την επέκταση του νέου λιμανιού της Λεμεσού, ενώ παράλληλα, δαπανήθηκαν σημαντικά ποσά για σκοπούς μηχανογράφησης των λιμανιών και της Αρχής Λιμένων.

Σκοποί και Στόχοι

Οι κυριότερες επιδιώξεις του Σχεδίου είναι η συγκράτηση της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης στα πλαίσια των δυνατοτήτων της οικονομίας, η ενίσχυση των αποταμιεύσεων και η αναδιάρθρωση των επενδύσεων, με έμφαση στην υλοποίηση σχεδίων που αναβαθμίζουν το επίπεδο τεχνολογίας.

10. Κοινωνική Πολιτική

Βασικά χαρακτηριστικά της Κύπρου από κοινωνικής σκοπιάς είναι το ψηλό βιοτικό επίπεδο, το οποίο συγκρίνεται ευνοϊκά με το βιοτικό επίπεδο σε χώρες - μέλη της Ε.Ε., οι σχετικά περιορισμένες ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος και το ψηλό επίπεδο κοινωνικής πρόνοιας και προστασίας. Σύμφωνα με το σύνθετο Δείκτη Ανάπτυξης (Human

Development Index) ο οποίος θεωρείται ότι αντικατοπτρίζει το οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο μιας χώρας, η Κύπρος συγκαταλέγεται μεταξύ των 25 πιο προηγμένων χωρών παγκόσμια (ο σύνθετος Δείκτης Ανάπτυξης λαμβάνει υπόψη το κατά κεφαλή εισόδημα, την αναμενόμενη διάρκεια ζωής, το ποσοστό αναλφαβητισμού και τη διάρκεια εκπαίδευσης, και δημοσιεύεται σε ετήσιες εκθέσεις των Ηνωμένων Εθνών με τον τίτλο “Human Development Report”). Περαιτέρω, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Τμήματος Στατιστικής και Ερευνών, το ποσοστό των νοικοκυριών που διαβιεί κάτω από το επίπεδο φτώχειας (poverty line) ανέρχεται μόλις στο 3%.

Η κοινωνική πολιτική όπως εφαρμόζεται στην Κύπρο περιλαμβάνει το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης, τα διάφορα Σχέδια Δημόσιων Βοηθημάτων και Ευημερίας, την εργασία, την υγεία, την παιδεία, τη στέγαση, τα διάφορα μέτρα προς όφελος της γυναίκας, των ατόμων με ειδικές ανάγκες, της νεολαίας, κ.ά.. Το ποσοστό που δαπανά το Κράτος για κοινωνικούς σκοπούς παρουσιάζει αυξητική τάση και ξεπερνά το 50% του συνόλου των δημοσίων δαπανών. Σ’ όλους τους τομείς κοινωνικής πολιτικής έχει παρατηρηθεί αξιοσημείωτη πρόοδος, όμως συνεχίζουν να υπάρχουν και αδυναμίες, οι κυριότερες των οποίων είναι οι ακόλουθες:

- Ø Η έλλειψη συντονισμού των διαφόρων υπηρεσιών που έχουν ευθύνη σε θέματα κοινωνικής πολιτικής, καθώς και των διαφόρων κοινωνικών σχεδίων με αποτέλεσμα να παρατηρείται ταυτόχρονα υπερκάλυψη ορισμένων τομέων και κοινωνικών ομάδων και μη ικανοποιητική κάλυψη άλλων τομέων και κοινωνικών ομάδων (όπως π.χ. των ηλικιωμένων).
- Ø Η απουσία ενός Γενικού Σχεδίου Ιατροφαρμακευτικής Περίθαλψης που να καλύπτει αποτελεσματικά όλο τον πληθυσμό.
- Ø Οι διαρθρωτικές και άλλες αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος, ιδιαίτερα του συστήματος Τεχνικής Εκπαίδευσης και η ανισότητα ευκαιριών για ορισμένες κοινωνικές ομάδες.
- Ø Οι ανισοσκέλιες μεταξύ πόλης και υπαίθρου κυρίως σ’ ότι αφορά την παροχή δημόσιων υπηρεσιών, τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και την πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.
- Ø Η απουσία ενιαίας πολιτικής στον τομέα της στέγασης και ο πολυτεμαχισμός των σχεδίων στέγασης, ο οποίος αυξάνει το διοικητικό και δημοσιονομικό κόστος.
- Ø Οι συνεχιζόμενες ανισότητες μεταξύ ανδρών και γυναικών, κυρίως σ’ ότι αφορά την ισομισθία, παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί με την επικύρωση των σχετικών

συμβάσεων των Ηνωμένων Εθνών και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας και την ψήφιση σχετικής νομοθεσίας.

- Ø Η ανισότητα των ευκαιριών για επαγγελματική και κοινωνική αποκατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες καθώς και άλλων ομάδων ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση.
- Ø Η ανεπάρκεια της προσφοράς πολιτιστικών δραστηριοτήτων και ευκαιριών για δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων.

Σκοποί και Στόχοι

Η κοινωνική πολιτική αποτελεί βασικό συστατικό της στρατηγικής του Σχεδίου Ανάπτυξης. Απώτερες επιδιώξεις είναι η περαιτέρω βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του λαού, η αναβάθμιση του συστήματος κοινωνικών παροχών και η πιο ορθολογική κατανομή τους στις διάφορες ομάδες δικαιούχων, η διασφάλιση ενός ελαχίστου επιπέδου διαβίωσης για όσους δεν έχουν την δυνατότητα να συμμετάσχουν στην οικονομική δραστηριότητα, η εξίσωση των ευκαιριών για τις ομάδες ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση και η διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την επίτευξη σταθερής οικονομικής ανάπτυξης.

11. Προστασία του Πολίτη

Όπως είναι γνωστό η επίτευξη ανάπτυξης δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά μέσο για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής του κοινωνικού συνόλου. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο τοποθετείται και η θεμελιακή αξία της προστασίας του πολίτη έναντι της διοίκησης, μεταξύ άλλων στα θέματα οικονομικής ελευθερίας και κοινωνικής δικαιοσύνης. Ένα σύγχρονο κράτος δικαίου και ασφάλειας επιδιώκει να προστατεύσει αυτά τα δικαιώματα λαμβάνοντας υπόψη και τα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τη βάση της προστασίας του πολίτη στην Κύπρο, αποτελούν εκείνες οι διατάξεις του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας που αναφέρονται στα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες των πολιτών. Παράλληλα, η Κύπρος με την κύρωση αριθμού διεθνών συμβάσεων κατοχυρώνει διάφορα άλλα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα. Οι νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές αρχές της Δημοκρατίας διασφαλίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεων αυτών.

Οι αδυναμίες που παρατηρούνται στην παροχή ικανοποιητικής προστασίας του πολίτη αναφέρονται σε θέματα όπως:

- Ø την αξιοκρατία και την αρχή της ίσης αντιμετώπισης και μεταχείρισης των πολιτών από το κράτος και τους θεσμούς του,

- Ø το δικαίωμα της επαρκούς πληροφόρησης και συμμετοχής των πολιτών στα ζητήματα που τους αφορούν άμεσα,
- Ø την ικανοποιητική προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες και άλλων ομάδων ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, καθώς και την παροχή ικανοποιητικών κοινωνικών παροχών στα άτομα αυτά,
- Ø την ικανοποιητική προστασία του περιβάλλοντος το οποίο είναι άρρηκτα συνυφασμένο με το δικαίωμα της ζωής.

Σκοποί και Στόχοι

Από τις πιο πάνω διαπιστώσεις διαφαίνεται ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης των μηχανισμών προστασίας των δικαιωμάτων του πολίτη στην Κύπρο, ιδιαίτερα σε σύγκριση με το κεκτημένο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ευρωπαϊκή προσέγγιση προνοεί διεύρυνση των επιλογών του Ευρωπαίου πολίτη, ενίσχυση των ελευθεριών, εμπλουτισμό του επιπέδου ζωής μέσω της εξασφάλισης συμμετοχής του σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας και επίτευξη ψηλότερων επιπέδων περιβάλλοντος, υγείας, προστασίας του καταναλωτή και κοινωνικής κάλυψης. Αυτά τα πλαίσια θα αποτελέσουν τις κατευθυντήριες αρχές για την Κύπρο γιατί μεταξύ άλλων ικανοποιούν και την πορεία προς εναρμόνιση.

Μέσα στο πνεύμα αυτό τέθηκαν οι επιδιώξεις και αντικειμενικοί σκοποί για την προστασία του πολίτη που συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Ø Προώθηση πιο αποδοτικής λειτουργίας των θεσμών και των οργάνων του κράτους, σ' ότι αφορά την εξυπηρέτηση του πολίτη.
- Ø Ενίσχυση των μηχανισμών προστασίας του πολίτη, ιδιαίτερα των εξωδικαστικών.
- Ø Διεύρυνση της συμμετοχής του πολίτη σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και ενθάρρυνση πιο απαιτητικής και υπεύθυνης προσωπικής συμβολής του πολίτη, στην προστασία των δικαιωμάτων του.
- Ø Δημιουργία των προϋποθέσεων για συμμετοχή στην κοινωνική και οικονομική ζωή του τόπου, των ατόμων με ειδικές ανάγκες και άλλων ομάδων ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση.

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο τομέας του τουρισμού αποτελεί τον σημαντικότερο τομέα της οικονομίας του τόπου. Με έσοδα που υπολογίζονται γύρω στα ΛΚ850 εκ., ο τουρισμός είναι σήμερα η μεγαλύτερη πηγή εσόδων σε ξένο συνάλλαγμα ενώ η συνεισφορά του τομέα στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υπολογίζεται σε 21% περίπου, ποσοστό πολύ ψηλότερο από τους περισσότερους τουριστικούς προορισμούς στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα ο τουρισμός είναι ο μεγαλύτερος εργοδότης προσφέροντας απασχόληση (άμεση και έμμεση) στο 25% περίπου του Επικερδώς Απασχολούμενου Πληθυσμού.

Είναι επομένως σημαντικό ο ζωτικός αυτός τομέας της οικονομίας της Κύπρου να διατηρηθεί εύρωστος και ανθηρός και να συνεχίσει να συμβάλλει στην οικονομική πρόοδο του νησιού. Όμως, παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο των τιμών, η διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος και το επίπεδο υπηρεσιών αλλά και εξωγενείς παράγοντες που επενεργούν στις τουριστικές αγορές και τον ανταγωνισμό, επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα της Κύπρου, δημιουργούν σοβαρές προκλήσεις στις προοπτικές της τουριστικής βιομηχανίας και απειλούν την ίδια τη βιωσιμότητα του τομέα. Ο ΚΟΤ γνωρίζει πολύ καλά τα περίπλοκα προβλήματα που απασχολούν τον τουρισμό της Κύπρου και έχει απόψεις και ξεκάθαρες εισηγήσεις για τις ενδεδειγμένες λύσεις που θα στηρίξουν την ανταγωνιστικότητα της Κύπρου και θα ενισχύσουν τη βιωσιμότητα του τουρισμού ώστε η Κύπρος να ανταποκριθεί στις προκλήσεις των καιρών με επιτυχία.

Η Κυβερνητική πολιτική για τον τουρισμό όπως διατυπώνεται στο Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης έχει τους ακόλουθους στόχους:

- (α) Αντιμετώπιση και επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων, αδυναμιών και ελλείψεων που αντιμετωπίζει ο τομέας του τουρισμού.
- (β) Διασφάλιση μακροπρόθεσμα της βιωσιμότητας του τομέα.
- (γ) Διατήρηση και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Κύπρου ως τουριστικού προορισμού μέσα στα πλαίσια των υφιστάμενων πόρων και δυνατοτήτων του τόπου.
- (δ) Έμφαση στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα.

Για την επίτευξη των πιο πάνω, το Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης επιβάλλει τη διαμόρφωση μιας στρατηγικής ελεγχόμενης ανάπτυξης που αφορά τη συστηματική ένταξη του ποιοτικού στοιχείου στον τομέα και στον περιορισμό της ποσοτικής ανάπτυξης μέσα στα πλαίσια που προσδιορίζουν οι υφιστάμενοι περιοριστικοί παράγοντες.

Το περιβάλλον ιδιαίτερα στις παραλιακές τουριστικές περιοχές παρουσιάζεται καταπονημένο και χωρίς ταυτότητα. Οι πολιτιστικοί και ιστορικοί χώροι του νησιού δεν τυγχάνουν της αναγκαίας προτεραιότητας. Η εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού, πολλές φορές ανειδίκευτου, επηρέασε αρνητικά το επίπεδο των παρεχομένων υπηρεσιών αλλά περισσότερο την εικόνα της Κύπρου σαν ποιοτικού προορισμού με ιδιαίτερο χαρακτήρα, ενώ ακόμα προβλήματα όπως θόρυβοι, η ακαθαρσία δημόσιων χώρων, η χαμηλή αισθητική στάθμη των τουριστικών περιοχών καθώς και το φαινόμενο των κραχτών επιλύθηκαν αποτελεσματικά.

Η απόδοση των επενδύσεων στον τομέα των τουριστικών επιχειρήσεων και ειδικότερα στα ξενοδοχειακά καταλύματα έχει περιοριστεί σημαντικά. Η υπερπροσφορά κλινών οδήγησε σε αφόρητες πιέσεις από μέρους των οργανωτών ταξιδιών για παραχώρηση χαμηλών τιμών. Το ίδιο φαινόμενο της υπερπροσφοράς στον τομέα των κέντρων αναψυχής οδήγησε σε κρούσματα υπερχρεώσεων και σε μείωση του επιπέδου των παρεχομένων υπηρεσιών. Η τάση για εκμετάλλευση του τουριστικού ρεύματος για βραχυχρόνια κέρδη είναι καταστρεπτική και μυωπική και ήδη επέφερε αρνητικά αποτελέσματα.

Φαινόμενα όπως τα παραπάνω ίσως να περνούσαν απαρατήρητα πριν μερικά χρόνια. Όχι όμως τώρα που οι καταναλωτές έχουν γίνει περισσότερο απαιτητικοί, είναι πιο ενημερωμένοι και αναμένουν υψηλή αξία υπηρεσιών για τα χρήματα που πληρώνουν. Εξάλλου το γεγονός ότι τώρα έχει να ανταγωνιστεί όχι μόνο τις χώρες της Μεσογείου αλλά και πολλούς άλλους εξωτικούς προορισμούς με φθηνές και καλές υπηρεσίες ενώ οι ευρωπαϊκές αγορές αντιμετωπίζουν οικονομική ύφεση, δεν επιτρέπει πια τέτοιους ερασιτεχνισμούς.

Η θέση του ΚΟΤ είναι ότι η Κύπρος δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστική στην αγορά του φθηνού μαζικού τουρισμού για πολλούς λόγους. Οι τιμές δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι η μόνη λύση στα πρόβλημα. Όπως δεν είναι και οι μεγάλοι αριθμοί. Υπάρχουν όρια και για τα δύο. Όρια που καθορίζει το συμφέρον και το όφελος για το νησί. Δεν επιδιώκεται τουρισμός για χάρη του τουρισμού αλλά για να εξασφαλιστούν οφέλη για το νησί. Μια πολιτική επιδίωξης μεγάλων αριθμών που βέβαια θα προσελκυστούν με χαμηλές τιμές θα οδηγήσει σε ένα φαύλο κύκλο που αυτή τη φορά δεν θα μπορεί πια να αναστραφεί, θα είναι το τέλος του τουρισμού στην Κύπρο.

Επομένως πρέπει να υλοποιηθεί με συνέπεια και χωρίς αντιφάσεις η στρατηγική της ελεγχόμενης ανάπτυξης με τη συστηματική ένταξη του ποιοτικού στοιχείου στη διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος του νησιού. Ο ΚΟΤ πρότεινε ένα τριετές Σχέδιο Δράσης με

συγκεκριμένα έργα και μέτρα, που στηρίζεται σε τρεις βασικούς άξονες: Περιβάλλον, Πολιτισμός, Άνθρωπος και που σκοπό έχει τη βελτίωση και διαφοροποίηση του προϊόντος της Κύπρου στους τομείς αυτούς. Επίσης έχει μπει σε εφαρμογή το Στρατηγικό Σχέδιο για τον Τουρισμό με χρονικό ορίζοντα το 2010, όπου ο κυριότερος στόχος του είναι η επανατοποθέτηση του κυπριακού τουρισμού σε νέα βάση και η χάραξη ξεκάθαρης μελλοντικής πορείας. Παράλληλα, Σχέδια για ένα διεθνών προδιαγραφών λιμένα για να εξυπηρετεί ως αραξοβόλι τα κρουαζιερόπλοια και ένα Συνεδριακό Κέντρο χωρητικότητας μέχρι 3.000 ατόμων, βρίσκονται σε εμβρυακό στάδιο.

Στον τομέα του Αγροτουρισμού συνεχίστηκε για ένατη χρονιά η παροχή οικονομικών κινήτρων σε δικαιούχους στα πλαίσια του Προγράμματος Αγροτουρισμού. Η Κυπριακή Εταιρία Αγροτουρισμού συνέχισε την προβολή του αγροτουριστικού προϊόντος με την επανέκδοση του Καταλόγου / Οδηγού των Αγροτουριστικών Καταλυμάτων σε πέντε διαφορετικές γλώσσες, τη φιλοξενία δημοσιογράφων και τουριστικών πρακτόρων, τη συμμετοχή σε τουριστικές εκθέσεις, την εκπαίδευση των κατοίκων της υπαίθρου σε θέματα συναφή με τον Αγροτουρισμό και την χρηματοδότηση για υλοποίηση εξωραϊστικών έργων και τη συμπλήρωση εργασιών σε έργα προηγούμενων φάσεων του προγράμματος.

Χαρακτηριστικό της όλης προσπάθειας που γίνεται, είναι ότι το 1998 το Πρόγραμμα του Αγροτουρισμού, σημείωσε και μια διεθνή επιτυχία αφού βραβεύτηκε με το διεθνώς αναγνωρισμένο βραβείο των Βρετανικών Αερογραμμών “Tourism For Tomorrow Awards” για την Ευρώπη. Το βραβείο αυτό απονέμεται σε προγράμματα / έργα που προάγουν κατάλληλα την προστασία του περιβάλλοντος και του πολιτισμού. Η επιτυχία αυτή προκάλεσε το ενδιαφέρον της Βρετανικής Τηλεόρασης ITV, η οποία πρόβαλε τον Αγροτουρισμό της Κύπρου μέσω του τηλεοπτικού προγράμματος “Wish You Were Here”.

Στον τομέα του Ναυτικού Τουρισμού μέσα στα πλαίσια της υλοποίησης της στρατηγικής για την ανάπτυξη του τομέα αυτού, έχουν ολοκληρωθεί μελέτες και έρευνες για τη δημιουργία νέων Μαρίνων και παραχώρηση επιπρόσθετου χερσαίου χώρου για ικανοποίηση των αναγκών υφιστάμενων Μαρίνων και αλιευτικών καταφυγίων καθώς και τροποποίηση κανονισμών από τη Βουλή, για να παρασχεθεί δυνατότητα μίσθωσης κρατικής ακίνητης ιδιοκτησίας σε ιδιώτες για σκοπούς ανάπτυξης και λειτουργίας ως Μαρίνας.

Στα πλαίσια της στρατηγικής για την ανάπτυξη γηπέδων γκολφ εγκρίθηκε η εκμίσθωση κρατικής / δασικής γης σε κοινοπραξίες Τοπικών Αρχών, ξενοδόχων και επιχειρηματιών για τη δημιουργία δύο γηπέδων γκολφ, ένα στη Λάρνακα (Ορόκλινη) και ένα στην ελεύθερη

περιοχή Αμμοχώστου (Αγία Νάπα). Επίσης με ιδιωτική πρωτοβουλία προωθείται η δημιουργία ενός Golf Resort σε περιοχή κοντά στην Πέτρα του Ρωμιού στην Πάφο.

Όσον αφορά τις μελέτες αξιοποίησης αρχαιολογικών χώρων ολοκληρώθηκε το έργο του Τμήματος Αρχαιοτήτων για διαμόρφωση του Αρχαιολογικού Πάρκου της Χοιροκοιτίας το οποίο περιλαμβάνει περίφραξη / σηματοδότηση των χώρων, πλακόστρωτα, τοπιοτέχνηση του χώρου, εξοπλισμό - φωταγώγηση τριών πρότυπων «καλυβών» και ανέγερση αναψυκτηρίου. Το πάρκο έχει περιληφθεί στον κατάλογο μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO.

Ο στόχος είναι να καταστεί η Κύπρος ένας ποιοτικός προορισμός που θα μπορεί να ανταγωνιστεί με επιτυχία στη διεθνή τουριστική αγορά. Ο ΚΟΤ είναι προσηλωμένος στον στόχο αυτό και δεν θα σταματήσει προς την κατεύθυνση αυτή. Η συνεργασία όμως όλων των φορέων του δημόσιου τομέα και ειδικά των Τοπικών Αρχών είναι απόλυτα απαραίτητη. Για να πετύχει χρειάζεται μια αυτοκριτική και από τους φορείς του ιδιωτικού τομέα, παρακολούθηση της αγοράς και συνεχής προσαρμογή στις απαιτήσεις της. Η άμεση δράση είναι απαραίτητη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γραφείο Προγραμματισμού (1994), «Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 1994 - 1998», εκδόσεις Γραφείο Προγραμματισμού - Λευκωσία.
2. Γραφείο Προγραμματισμού (1997), «Οικονομική Ανασκόπηση 1997», εκδόσεις Γραφείο Προγραμματισμού - Λευκωσία.
3. Γραφείο Προγραμματισμού (1998), «Οικονομική Ανασκόπηση 1998», εκδόσεις Γραφείο Προγραμματισμού - Λευκωσία.
4. Γραφείο Προγραμματισμού (1998), «Οικονομικοί και Κοινωνικοί Δείκτες 1998», εκδόσεις Γραφείο Προγραμματισμού - Λευκωσία.
5. Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών (1997), «Κύπρος», εκδόσεις Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών - Λευκωσία.
6. Εφημερίδα «Η Σημερινή» (16.5.1999), «Το ECU Ενισχύει τον Τουρισμό».
7. Εφημερίδα «Ο Φιλελεύθερος» (28.8.1999), «Στην Έκτη Θέση Παγκοσμίως ο Κυπριακός Στόλος».
8. Εφημερίδα «Η Σημερινή» (12.9.1999), «Τουρισμός - Η Κινητήρια Δύναμη της Κυπριακής Οικονομίας».
9. Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού (1988), «Κοινωνικές Επιπτώσεις του Τουρισμού στην Κύπρο».
10. Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού, «Ετήσια Έκθεση 1996», εκδόσεις ΚΟΤ - Λευκωσία.
11. Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού, «Ετήσια Έκθεση 1997», εκδόσεις ΚΟΤ - Λευκωσία.
12. Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού, «Ετήσια Έκθεση 1998», εκδόσεις ΚΟΤ - Λευκωσία.
13. Νόμος Ίδρυσης και Λειτουργίας του Κυπριακού Οργανισμού Κύπρου 1969 - 1999.
14. Ομιλία της Κυρίας Φρύνης Μιχαήλ, Γενικού Διευθυντή του ΚΟΤ στον Κύκλο Επιστημονικών Διαλέξεων «Η Κύπρος προς τον 21^ο αιώνα: Στρατηγική Επιβίωσης» (1994).
15. Ομιλία Γενικού Διευθυντή του ΚΟΤ, Κυρίας Φρύνης Μιχαήλ στο Συνέδριο που διοργάνωσε ο Σύνδεσμος Ελληνοκυπρίων Τουριστικών Πρακτόρων Ηνωμένου Βασιλείου (5.7.1996).

16. Ομιλία Κυρίας Φρύνης Μιχαήλ, Γενικού Διευθυντή ΚΟΤ στον Όμιλο Lions Club Nicosia Cosmopolitan «Χάραξη Νέας Πορείας του Κυπριακού Τουρισμού» (26.1.1998).
17. Christopher Cooper, John Fletcher, Stephen Wanhill, David Gilbert and Rebecca Shepherd (1998), “Tourism Principles and Practice” (second edition), published by Addison Wesley Longman Publishing - New York.
18. Cyprus Tourism Organization - Planning and Organization Department (1998), “Tourist Survey 1998”, published by CTO - Nicosia.
19. Cyprus Tourism Organization (1997), “Cyprus - Tourism Directory 1997/98”, published by Copress International Neuenschwander SA in association with the Cyprus Tourism Organization.
20. Cyprus Tourism Organization, “Tourism in Cyprus 1996”, published by CTO - Nicosia.
21. Cyprus Tourism Organization, “Tourism in Cyprus 1997”, published by CTO - Nicosia.
22. Cyprus Tourism Organization, “Tourism in Cyprus 1998”, published by CTO - Nicosia.
23. Planning Bureau (1997), “Economic and Social Indicators 1997”, published by Planning Bureau - Nicosia.
24. Press and Information Office (1998), “Cyprus - A Tourist Center”, published by P.I.O - Nicosia.
25. Press and Information Office (1999), “Cyprus”, published by P.I.O - Nicosia.
26. Περιοδικά, Φυλλάδια και Άλλα Έντυπα του ΚΟΤ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	0
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	3
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	3
Α. Εισαγωγή.....	4
Β. Εξέλιξη του Τουρισμού Παγκόσμια.....	4
Γ. Προοπτικές Ανάπτυξης Τουρισμού	5
1. Τουριστική Ζήτηση	5
2. Συνεισφορά του Τουρισμού στην Οικονομία.....	7
Δ. Εξωγενείς Παράγοντες που Επηρεάζουν τον Τουρισμό	8
1. Δημογραφικές και Κοινωνικές Αλλαγές	8
2. Οικονομική Εξέλιξη	10
3. Το ECU Ενισχύει τον Τουρισμό	11
4. Πολιτικές, Νομοθετικές και Θεσμικές Αλλαγές.....	12
5. Τεχνολογική Ανάπτυξη	14
6. Ασφάλεια Ταξιδιού.....	14
Ε. Εξελίξεις στη Ζήτηση και Προσφορά Τουριστικών Υπηρεσιών	14
ΣΤ. Στρατηγική Ανάπτυξης.....	15
1. Επιπτώσεις.....	15
2. Μέτρα / Τρόποι για Μείωση των Επιπτώσεων.....	16
Ζ. Συμπεράσματα	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	19
ΚΥΠΡΟΣ: 9000 ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	19
Α. Εισαγωγή.....	20
Β. Σύντομη Ιστορική Επισκόπηση.....	21
Γ. Πόλεις της Κύπρου	26
1. Λευκωσία	26
2. Λεμεσός.....	27
3. Λάρνακα.....	29
4. Πάφος.....	30
5. Επαρχία Αμμοχώστου: Παραλίμνι - Αγία Νάπα	31
6. Οροσειρά Τροόδους	32
Δ. Συμπεράσματα	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	35
ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	35
Α. Εισαγωγή.....	36
Β. Διοίκηση του Οργανισμού.....	37
Γ. Αρμοδιότητες του Οργανισμού	39
1. Επιχειρηματική Δραστηριότητα του Οργανισμού.....	40
Δ. Δημοσιονομικές Διατάξεις	40

1. Δάνεια.....	41
2. Προϋπολογισμός	41
3. Επιχορηγήσεις και Ενισχύσεις	42
4. Οικονομική Λειτουργία.....	42
5. Έλεγχος Διαχείρισης	42
E. Γενικές Διατάξεις.....	42
1. Απαλλαγή Φορολογίας.....	42
2. Εκπροσώπηση Οργανισμού.....	43
3. Μεταβατικές Διατάξεις	43
ΣΤ. Προώθηση του Κυπριακού Τουριστικού Προϊόντος	43
1. Ενέργειες Προώθησης.....	43
Z. Συμπεράσματα	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	47
ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ - ΣΤΟΧΟΙ	47
A. Εισαγωγή.....	48
B. Εξέλιξη του Τουρισμού στην Κύπρο	48
Γ. Σημερινή Κατάσταση - Προβλήματα	54
Δ. Προοπτικές του Κυπριακού Τουρισμού	56
E. Στρατηγική Τουρισμού	59
1. Δυνατά Σημεία	61
2. Αδύνατα Σημεία / Προβλήματα	61
3. Ευκαιρίες / Απειλές	62
ΣΤ. Στρατηγική Marketing.....	63
1. Προσανατολισμοί.....	64
2. Στόχοι της Στρατηγικής Marketing	65
3. Επιμέρους Στρατηγικές / Ενέργειες του Marketing.....	65
Z. Σχέδιο Δράσης 1998 στον Τομέα του Marketing	68
1. Στόχος του Σχεδίου Δράσης	68
2. Στρατηγικός Στόχος.....	70
3. Μακροπρόθεσμοι και Μεσοπρόθεσμοι Στόχοι.....	71
4. Βραχυπρόθεσμοι Στόχοι.....	71
5. Πλεονεκτήματα / Μειονεκτήματα του Τουριστικού Προϊόντος της Κύπρου.....	72
6. Προϋποθέσεις / Περιοριστικοί Παράγοντες	72
H. Στρατηγική Προϊόντος	74
1. Στόχοι Στρατηγικής Προϊόντος	74
2. Πλαίσιο Ανάπτυξης Προϊόντος	74
3. Στρατηγική για Αναβάθμιση, Εξυγίανση και Διεύρυνση του Υφιστάμενου Προϊόντος.....	76
4. Στρατηγική για την Δημιουργία Νέων Προϊόντων.....	77
Θ. Στρατηγική Ανθρώπινου Δυναμικού	78
1. Στόχοι	78
2. Στρατηγικές	78
I. Συμπεράσματα	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	81
ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΥΠΡΟΥ - ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	81
Α. Εισαγωγή.....	82
Β. Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	82
Γ. Ενταξιακή Πορεία της Κύπρου.....	84
1. Ευρωπαϊκό Πλαίσιο.....	84
2. Το Εσωτερικό Πλαίσιο Στήριξης - Οργανωτικές Δομές για Προώθηση της Ένταξης.....	84
Δ. Προσπάθεια Εναρμόνισης.....	85
Ε. Εμπορικές Σχέσεις Κύπρου - Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	87
ΣΤ. Οικονομική Σύγκλιση Κύπρου - Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	88
1. Ονομαστική Σύγκλιση.....	88
2. Πραγματική Σύγκλιση.....	90
Ζ. Τέταρτο Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο.....	91
Η. Συμπεράσματα.....	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	95
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	95
Α. Εισαγωγή.....	96
Β. Επιδιώξεις - Στρατηγική του Σχεδίου Ανάπτυξης.....	97
1. Κυριότερες Επιδιώξεις.....	97
2. Στρατηγική Ανάπτυξης.....	98
Γ. Τομείς Δραστηριότητας.....	101
1. Ευρύς Γεωργικός Τομέας.....	101
2. Τομέας Γεωλογίας και Ορυκτού Πλούτου.....	107
3. Μεταποίηση.....	108
4. Κατασκευές.....	111
5. Ενέργεια και Ηλεκτρισμός.....	112
6. Εμπόριο και Εμπορία.....	115
7. Τουρισμός.....	120
8. Μεταφορές.....	132
9. Κοινωνικές και Άλλες Υπηρεσίες.....	143
10. Πολιτιστικός Τομέας.....	150
11. Περιβάλλον, Χωροταξία και Αγροτική Ανάπτυξη.....	153
Δ. Συμπεράσματα.....	159
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 6.....	160
Οικονομική και Κοινωνική Πολιτική.....	160
1. Δημοσιονομική Πολιτική.....	161
2. Νομισματική - Πιστωτική Πολιτική.....	163
3. Πληθυσμιακή Πολιτική.....	165
4. Εργατικό Δυναμικό.....	166
5. Παραγωγικότητα.....	168
6. Πληθωρισμός - Πολιτική Τιμών.....	168
7. Ανταγωνιστικότητα της Κυπριακής Οικονομίας.....	170

8. Ισοζύγιο Πληρωμών	172
9. Κατανάλωση - Αποταμίευση - Επενδυτική Πολιτική	175
10. Κοινωνική Πολιτική.....	178
11. Προστασία του Πολίτη.....	180
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	182
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	186